

ATÖLYE

TMMOB MİMARLAR ODASI KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI KOMİTESİ

Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar

“ENDÜSTRİ
MİRASI”

ZONGULDAK
6-7 Nisan 2007

TMMOB MİMARLAR ODASI

Gülsüm YILMAZ
Mart, 2009

TMMOB MİMARLAR ODASI
KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI KOMİTESİ

KORUMADA YENİ TANIMLAR
YENİ KAVRAMLAR

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

6-7 Nisan 2007
Zonguldak

TMMOB MİMARLAR ODASI GENEL MERKEZİ
TMMOB MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ
TMMOB MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ ZONGULDAK TEMSİLCİLİĞİ

Bu yayın,TMMOB Mimarlar Odası ve TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin 6-7 Nisan 2007 tarihlerinde Zonguldak'ta düzenlediği "Endüstri Mirası/Atölye" çalışmasındaki anlatı ve çalışmalarından oluşur.

Atölye çalışmasını düzenleyenler;

Emre Madran
Özge Şahin
Turhan Demirtaş
Muhsin Maden

6-7 Nisan 2007 tarihli atölye çalışmalarının bant çözümüdür.

tmmob mimarlar odası genel merkezi
tmmob mimarlar odası ankara şubesi
tmmob mimarlar odası ankara şubesi zonguldak temsilciliği

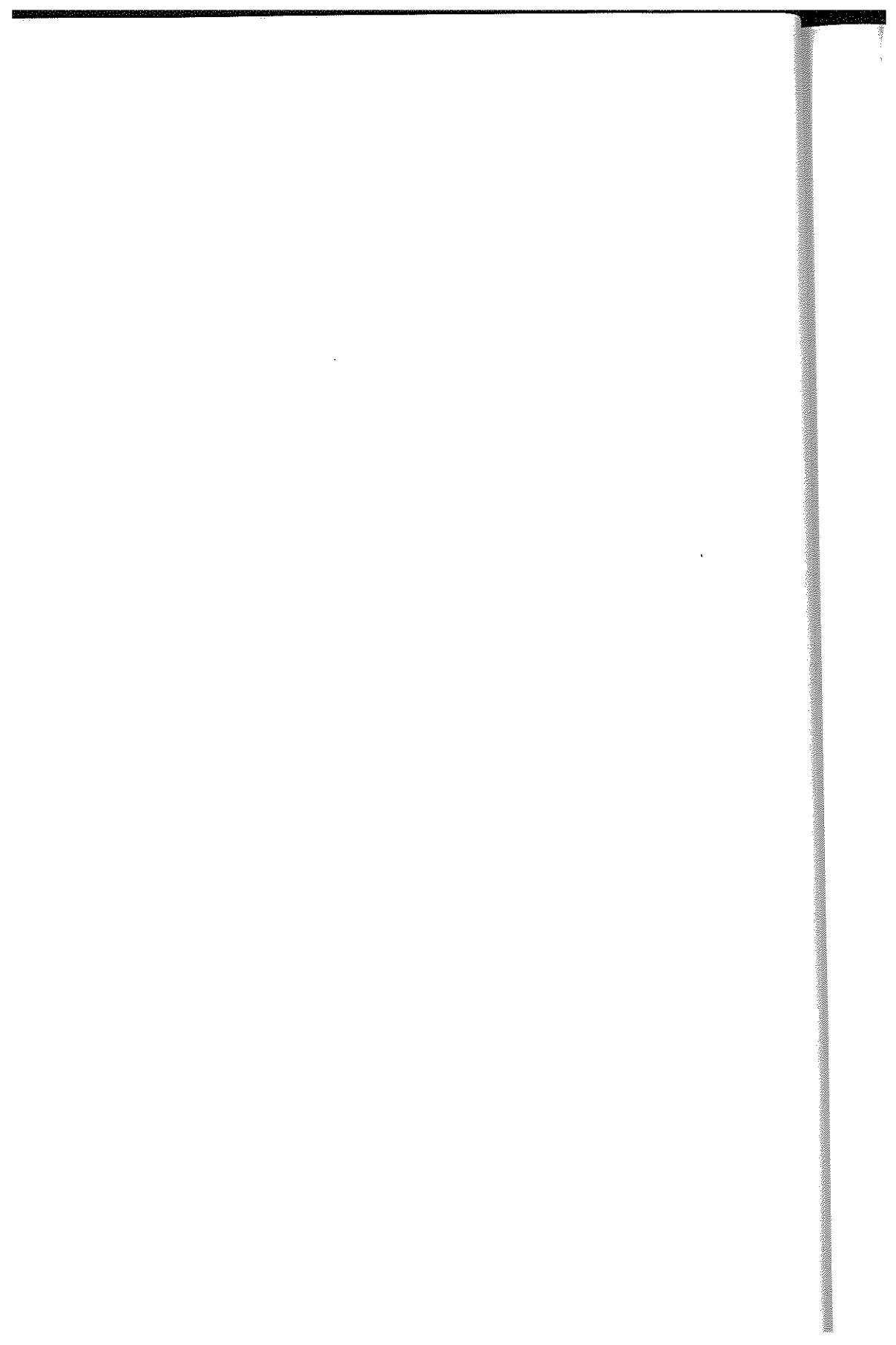
Yayıma hazırlayanlar: Emre Madran, Ayşem Kılıç
Grafik tasarım: H. Nilgün Kara Babacan
Grafik uygulama: Ferhat Babacan
Baskı, cilt: Malsa Basımevi, Ankara
Birinci baskı: Ağustos 2008, 750 Adet

ISBN 978-9944-89-595-8

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayın Birimi tarafından yayına hazırlanmıştır.
Kaynak gösterilerek yapılacak alıntılar dışında, yayınının izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İÇİNDEKİLER

Sunuş	7
Atölye Çalışmaları (ZONGULDAK, 6-7 NİSAN 2007)	10
Giriş Oturumu	13
Kent Gezisi Sürecinde Verilen Bilgiler	17
Kömür Üretiminin Alanda Anlatılması	21
Ana Oturum (Birinci Gün)	23
Ana Oturum (İkinci Gün)	41
Resimler	115
Endüstri Mirasının Korunması ve Değerlendirilmesi Atölye Sonuçları	143
Bir Sanayi Kenti Olarak Zonguldak: Sorunlar / Olanaklar	155
Endüstri Mirası İle İlgili Çeşitli Uluslararası Belgeler	163
Endüstri Mirası Alanında Çalışan Uluslararası Kurumlar	179
Endüstri Mirasına İlişkin Kaynakça	183

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim #	Açıklama	Kaynak
Resim 01	Çatalağzı İstasyonu	Alper Semih Alkan
Resim 02	Çatalağzı İstasyonu	Alper Semih Alkan
Resim 03	Çatalağzı İstasyonu	Alper Semih Alkan
Resim 04	Kozlu İncirharmanı Pervane Binası	Alper Semih Alkan
Resim 05	Kozlu İncirharmanı Kuyu Binası	Bilge İmamoğlu
Resim 06	Kozlu İncirharmanı, içten detay	Bilge İmamoğlu
Resim 07	Kozlu İncirharmanı Pervane Binası, arka	Bilge İmamoğlu
Resim 08	Üzülmez Eski Kok Fabrikası Bacası	Alper Semih Alkan
Resim 09	Üzülmez-Asma Eski Lavuar	Bilge İmamoğlu
Resim 10	Eğitim Ocağı önü	Alper Semih Alkan
Resim 11	Maden Mektebi	Mimarlar Odası Zonguldak Temsilciliği
Resim 12	Çatalağzı Termik Santali, dış görünüm	Alper Semih Alkan
Resim 13	Çatalağzı Termik Santali, iç mekan	Alper Semih Alkan
Resim 14	Yeni Çatalağzı Termik Santali	Ayşem Kılınc
Resim 15	Çatalağzı Lavuarı, dış görünüm	Alper Semih Alkan
Resim 16	Çatalağzı Lavuarı, kuleler	Alper Semih Alkan
Resim 17	Çatalağzı Lavuarı, iç mekan	Alper Semih Alkan
Resim 18	Lavuardaki üretimin anlatılması	Alper Semih Alkan
Resim 19	Dekantasyon Kulesi	Ayşem Kılınc
Resim 20	Çalışma sırasında, genel görünüm	Özge Şahin
Resim 21	Esin Boyacıoğlu	Özge Şahin
Resim 22	Bilge İmamoğlu	Özge Şahin
Resim 23	Turan Demirtaş	Özge Şahin
Resim 24	Merkez Lavuarı	Alper Semih Alkan
Resim 25	Merkez Lavuarı	Alper Semih Alkan
Resim 26	Haluk Zelef	Özge Şahin
Resim 27	Gül Köksal	Özge Şahin
Resim 28	Antik dönemden kalan bir maden ocağında kazı	Gül Köksal arşivi
Resim 29	Rammelsberg Madenleri, Almanya	Gül Köksal arşivi
Resim 30	Güney batı İngiltere'deki endüstri tesisleri	Gül Köksal arşivi
Resim 31a	Ruhr bölgesi, Almanya	Gül Köksal arşivi
Resim 31b	Ruhr bölgesi, Almanya	Gül Köksal arşivi
Resim 32	Essen Kömür İşletmeleri, Almanya	Gül Köksal arşivi
Resim 33	Essen Kömür İşletmeleri'nin yeni kullanımı	Gül Köksal arşivi
Resim 34	Duisburg, Almanya	Gül Köksal arşivi
Resim 35	Makine dairesinde konser	Gül Köksal arşivi
Resim 36	Kazan tesisinde tasarım okulu ve sergisi	Gül Köksal arşivi
Resim 37	"Güneş, Ay ve Yıldızlar" sergisi	Gül Köksal arşivi
Resim 38	Endüstri müzesi	Gül Köksal arşivi
Resim 39	Döküm İşletmesi (Dünya Miras Listesi)	Gül Köksal arşivi
Resim 40a	Gaz deposu	Gül Köksal arşivi
Resim 40b	Gaz deposu	Gül Köksal arşivi
Resim 41	Dalış kulübü olarak kullanılan bir gaz deposu	Gül Köksal arşivi
Resim 42	Viyana Gazometresi	Gül Köksal arşivi
Resim 43	Faur Fabrikası, Bükreş	Gül Köksal arşivi
Resim 44	İstanbul'daki endüstri mirası	Gül Köksal arşivi
Resim 45	Haliç Tersanesi	Gül Köksal arşivi
Resim 46	Hasanpaşa Gazhanesi	Gül Köksal arşivi
Resim 47	Silahtarağa Elektrik Fabrikası	Gül Köksal arşivi
Resim 48	Silahtarağa Elektrik Fabrikası	Gül Köksal arşivi
Resim 49	Silahtarağa Elektrik Fabrikası	Gül Köksal arşivi
Resim 50	Silahtarağa Elektrik Fabrikası	Gül Köksal arşivi

Resim 51	Silahtarağa Elektrik Fabrikası	Gül Köksal arşivi
Resim 52	Makine Dairesi, Silahtarağa Elektrik Fabrikası	Gül Köksal arşivi
Resim 53	H. Tuğba rmecioğlu	zge Şahin
Resim 54	Nuri Arıkoğlu	zge Şahin
Resim 55	Alper Semih Alkan	zge Şahin
Resim 56	Halkın Sesi, 28 Eylül 2006	Mimarlar Odası
		Zonguldak Temsilciliği
Resim 57	Susma, 1 Kasım 2006	Mimarlar Odası
		Zonguldak Temsilciliği
Resim 58	Pusula, 11 Aralık 2006	Mimarlar Odası
		Zonguldak Temsilciliği
Fiş rneği 01	Endüstri mirası anıt ve sitleri için envanter fişi	Gl Köksal arşivi
Fiş rneği 01	Endüstri mirası anıt ve sitleri için envanter fişi	Gl Köksal arşivi

Zonguldak haritası Zonguldak Belediyesi'nden alınan 1/10000 ölçekli paftalar üzerinden Aŗem Kılınç tarafından retilmiŗtir.

SUNUŞ

Ülkemiz, bulunduğu konumu nedeniyle birçok uygarlığın yaşadığı ve ürün verdiği bir coğrafyadadır. Bugün kültürel miras olarak nitelendirdiğimiz bir dönemin bu ürünleri, onu meydana getiren toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik yapısını anlamamıza yardımcı olurlar. Kültürel miras, yaşam kültürünün zenginliğinin ve geçmişte varılan teknik düzeyin belgesidir; anı, mimari, artistik, mitolojik, tarihi vb. birçok değerlere sahiptir; mekansal ve yapısal özellikleri ile çeşitlilik sunan mevcut yapı stokunun önemli bir bölümünü oluşturan geleneksel yapıların, günümüzün birçok gereksinimini karşılayabilecek potansiyelleri de bulunmaktadır.

Geçmişten günümüze kalabilen bu yapı stoku, işlevsel değerlerine göre değişik başlıklar altında gruplandırılmaktadır. Dini, ticari, eğitimsel, sosyal, yönetsel vb. hizmetlere yönelik olarak inşa edilen kültürel mirasın bir bölümü de ekonomiye katkıda bulunan üretim yapıları oluşturmaktadır. Kültürel miras olarak tanımlanabilecek nitelikte değerlere içeren, son yıllara değin yeterince araştırılmayan ve değerlendirilmeyen "endüstri yapıları" kavramsal ve tanımsal olarak ulusal platformda ve koruma mevzuatımızda henüz yer almayan, koruma gerekliliğine ilişkin nitelik ve kronolojik ölçütleri belirli olmayan yapı grubudur. Bu miras türünün zaman içinde işlevsel olarak eskimeleri, yeni teknolojilere uyum sağlayamamaları, konum olarak kentin çok içinde kalmaları gibi nedenlerle terk edilmesi hızlı bir fiziksel tahribat sürecini başlatmıştır. Teknolojik, çevresel, ekonomik veya sosyal sebeplerle artık kullanım özelliğini kaybeden bu alanlar yada yapılar artan rant baskıları ve yeni yapılaşma tehdi altında da hızla yıkılmakta ve yok olmaktadır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 1990 tarihli tavsiye kararında üye ülke hükümetlerine,

- endüstri mirasının tespit edilmesi, araştırılması ve bilimsel analizinin yapılmasını sağlayacak tedbirler alınması,
- konu ile ilgili yasal düzenlemeler yaparak bu mirasın korunmasını sağlanması,

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

- özellikle turizmin öne çıkarılması ile kamu nezdinde endüstri mirasına dair bilginin halkın dikkatini konuya çekecek kampanyalar aracılığıyla artırılması
- hükümetlerin bir bütün olarak Avrupa ortak mirasının parçaları olan bazı istisnai endüstri tesislerinin korunması ve bakımı konusundaki çabalarının birleştirilmesi olanaklarının araştırılması

konularında tavsiyeler de bulunmaktadır¹. Uluslararası ortamlarda yapılan çalışma ve tartışmalar Türkiye de de başlamıştır. Ancak, endüstri mirası konusunun yeni bir kavram olması, konu ile ilgili birbirini bütünleyen sistematik çalışmaların yapılmaması bu süreçte birçok eserinde yok olmasına neden olmuştur. Tahribatların önlenmesi, bir dönemin yapı türünün yokolmaması için, endüstri mirası konusundaki çalışmaların artarak hızlanması gerekmektedir.

Bu nedenle, TMMOB Mimarlar Odası 2007 yılında, "Yeni Tanımlar / Yeni Kavramlar" üst başlığı altında, henüz yeterince tanımlanmamış, bu nedenle koruma ve kullanımlarına ilişkin yöntem ve esasları yeterince belirlenmemiş bir dizi kavramı koruma gündemine taşımayı amaçlayan atölye çalışmalarını başlatmıştır. "Endüstri Mirası", "Alan Yönetimi", "Kültürel Peyzağ" ve "Cumhuriyetin Mimari Mirası" başlıklarını taşıyan bu atölyelerin ilki Mimarlar Odası Ankara Şube ile birlikte, 6-7 Nisan 2007 tarihlerinde "Endüstri Mirası" temasını işlemek üzere Zonguldak'ta gerçekleştirilmiştir. Zonguldak Temsilciliğinin katkıları ile gerçekleştirilen alan çalışması ve atölye birlikteliğindeki çalışmaların amacı, bu miras türü ile ilgili tanım, kavram, koruma / kullanma sorun ve olanaklarını tartışmak ve bundan sonra bu alanda gerçekleştirilecek etkinliklere bir başlangıç oluşturmaktır. Ulusal düzeyde kurum, kuruluş ve kişileri endüstri mirası ve bu mirasın korunması konusunda bilinçlendirmek de bu amaçlara ek olarak sıralanabilir. Bu nedenle atölyenin yayınında sadece atölye çalışmasının verilmesi ile yetinilmemiş, endüstri mirasının genel bir değerlendirilmesi, konuyla ilgili uluslararası belgeler ve endüstri mirasına ilişkin bir ön kaynakça da yayın kurgusu içinde yer almıştır.

TMMOB Mimarlar Odası
Yönetim Kurulu

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi
Yönetim Kurulu

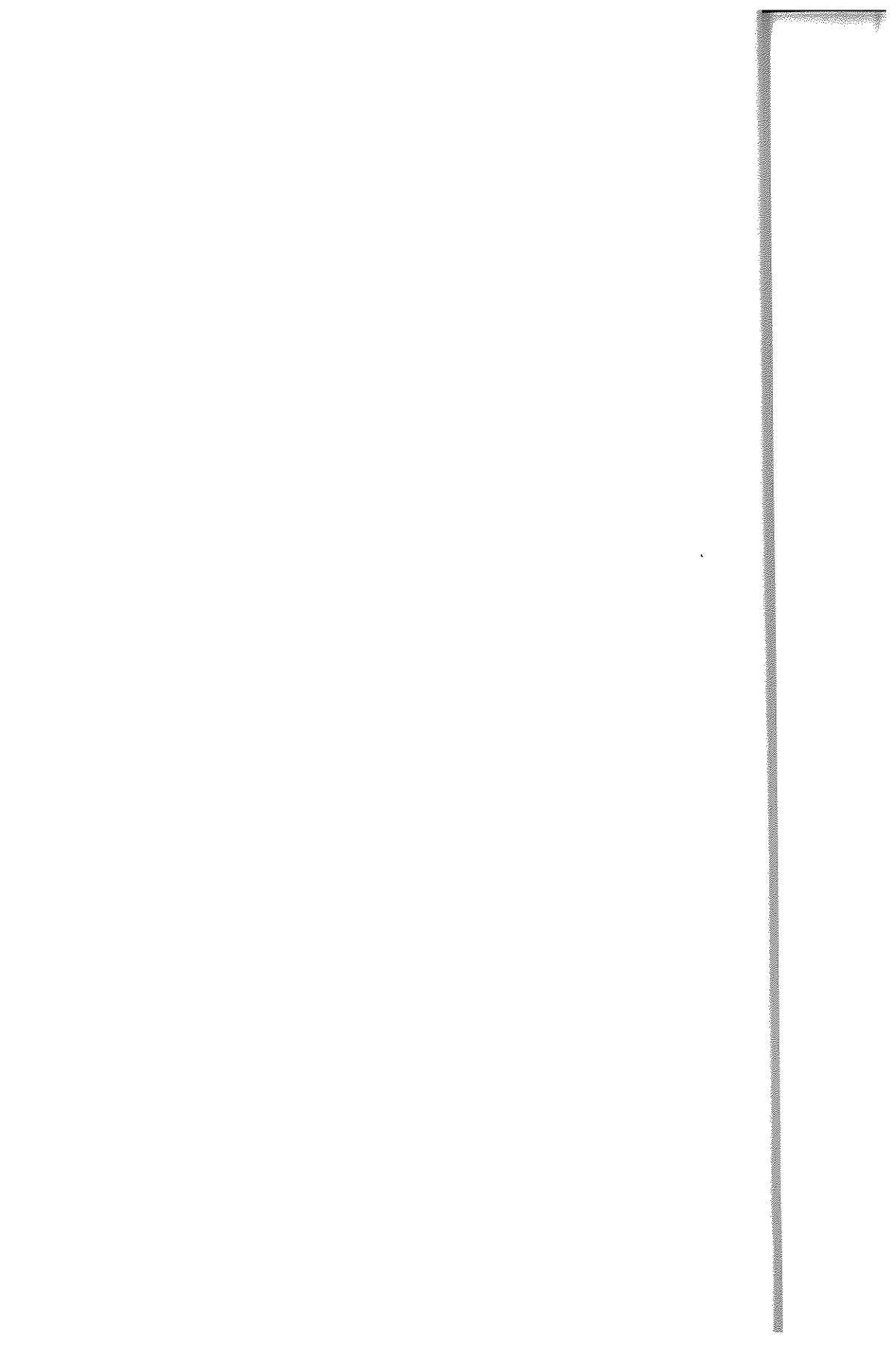
1) Avrupa Konseyi, "Recommendation on the Protection and Conservation of the Industrial, Technical and Civil Engineering Heritage in Europe". 1990 tarihli, R (90) 20 no.

ATÖLYE ÇALIŞMALARI

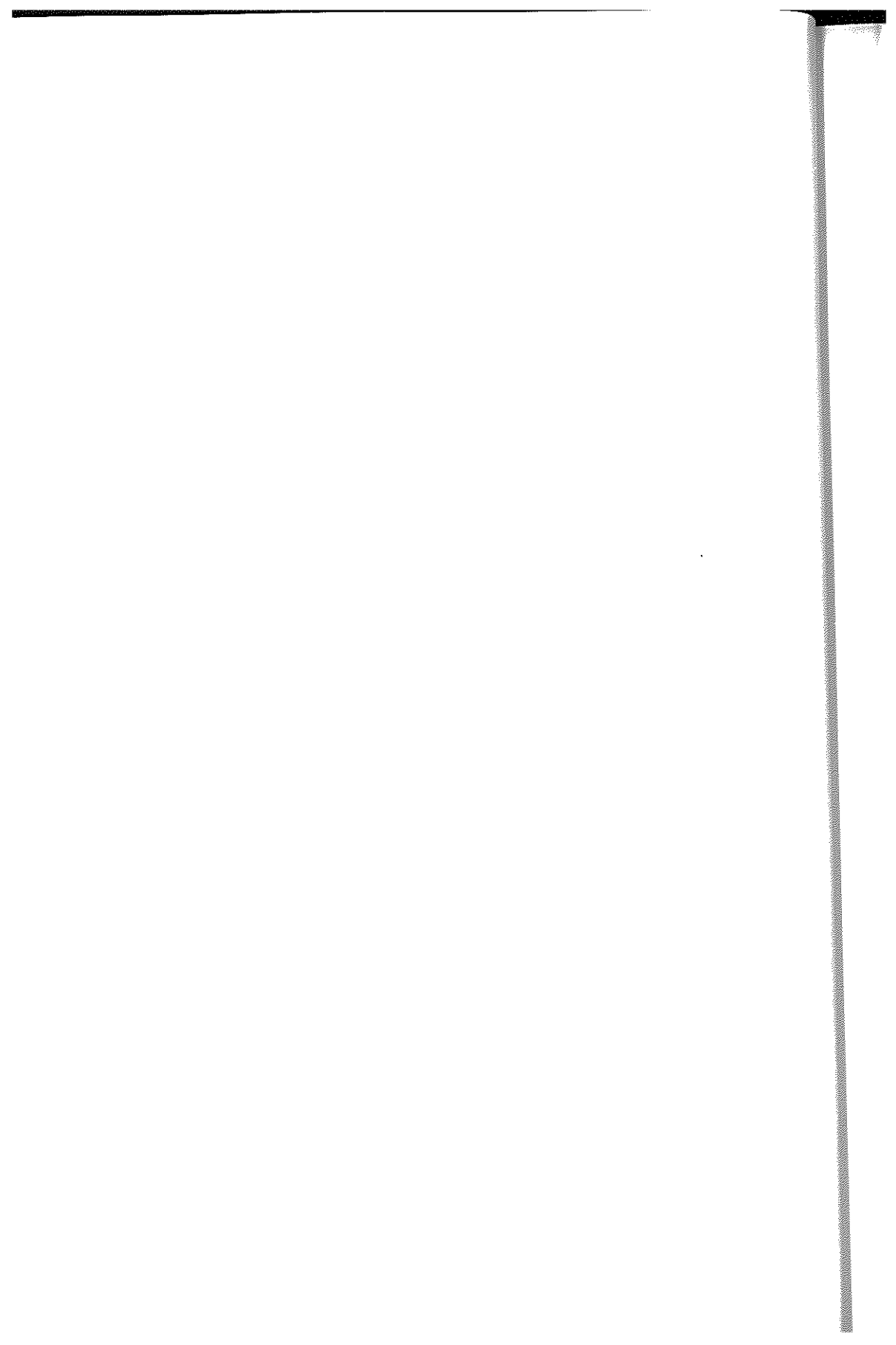
ZONGULDAK
6-7 NİSAN 2007

Atölye Katılımcıları (Soyadı sırasına göre):

Alper Semih Alkan, Nuri Arıkoğlu, Esin Boyacıoğlu, Turan Demirtaş, Bilge İmamoğlu, Emel Kayın, Ayşem Kılınç, Gül Köksal, Muhsin Maden, Emre Madran, Hilal Tuğba Örmecioğlu, Nimet Özgönül, Özge Şahin, Haluk Zelef.

GİRİŞ OTURUMU

emre madran

Herkese günaydın. İsterseniz, öncelikle nasıl çalışacağımızı konuşalım. Değerli arkadaşlar; herhalde biliyorsunuz, bu olayın sonucu olarak iki tane sonuç belgesi istiyoruz. Bir tanesi, değerli temsilciliğimize ‐Lavuar Tesisleri‐ konusunda bir grup bildirisi yayınlayıp bırakmak. Yani ‐şu kadar kişi şu amaçla geldi, çalıştı, aşağıdaki hususları saptamıştır‐ şeklinde, kendilerine destek olmak amacıyla bir yazı, bir bildiri vb. bırakmamız lazım.

İkincisi, bu toplantı ‐Yeni Tanımlar, Yeni Kavramlar‐ başlığı altında yapacağımız ulusal sempozyumun atölye çalışmalarından bir tanesi. Diğer konular olarak da, Cumhuriyet mimarlığı, alan yönetimi veya yönetim alanı, endüstri mirası ve kültürel peyzaj konularını işleyeceğiz. Dolayısıyla, bu atölyenin sonuçlarının da orada yer almasını istiyoruz. Bu bağlamda, görsel malzeme, not ve benzerlerini de bir yandan derliyor olmamız lazım.

turan demirtaş

Efendim, hoş geldiniz, bizi onurlandırdınız. Böyle sık sık görüşmek güzel. En son altı ay önce geldiniz, güzel bir toplantı yaptık, bugün de buradayız. Ama hazırlığımız az olduysa kusura bakmayın, bir hafta önceden haber verildi. Bir de kesinleşmiş de değildi; yani gelinir mi, gelinmez mi, tam belli değildi. Küçük bir hazırlık yaptık, onu sadece lavuar olarak düşünüyorduk; ama d n Emre Hoca ile görüşünce, Zonguldak'ın çok daha büyük zenginliklerini de g rmenizin daha uygun olacağını kararlaştırdık.

Burada, Zonguldak'ın özel mekanlarına ilişkin fotoğraflar görüyorsunuz. Burası, Kapuz Plajı, eski tersanenin olduğu yerin üzerindeyiz, Fener Mahallesi de deniliyor. şöyle yapmayı düşünüyoruz: İlk olarak, buradan dağuya doğru, Çatalağzı Termik Santrali, Çatalağzı Garı (Resim 1-3) ve Çatalağzı Lavuarı'na gidip göreceğiz. Bu yıkılan lavuarın kardeşi vardı, şimdi kalmadı

sayılır. Yıkıldılar, perişan ettiler, müdahale de edemedik. Mahkemeye verdik, dava da açtık; ama biliyorsunuz, mahkeme sonuç verinceye kadar binayı yıktılar. Mahkeme sürüyor. Orayı görüp döneceğiz. Kısmet olursa, güzel bir yerde bir öğle yemeği yiyeceğiz. Öğleden sonra lavuar alanını gezeceğiz. Onun altında kalan tescillenmiş yerleri göreceğiz. Sonra, İncirharmanı dediğimiz, Kozlu'daki eski kömür tesislerinin olduğu yere gideceğiz (Resim 4-7). Oradan Üzülmaz'e gideceğiz. Üzülmaz'de Zonguldak'ın ilk, en eski lavuarı var (Resim 8-9). Tabii elimizde o resimler var; ama hepinizde yok, şu üç dosyayı ancak yetiştirebildik. Onu göreceğiz. Eğitim Ocağı diye bir ocağımız var, eğer orayı gezmek isterseniz, zaman kalırsa, bir yarım saat orada tur atabiliriz belki, kesin bilmiyorum (Resim 10). Bu şekilde gezimizi tamamlayıp, gelip burada değerlendirme yapacağız. Programımız bu. Ama ilave edeceğimiz, "İlla da şunu şöyle yapalım" diyebileceğiniz bir şey varsa ona göre değiştirebiliriz.

Tekrar hoş geldiniz diyorum, başarılar diliyorum.

Kent Gezisi Sürecinde Verilen Bilgiler

Muhsin Maden

Zonguldak'ta kömürün bulunması 1830'lu yıllara denk geliyor; ama 1840'lara kadar herhangi bir işlem yapılmıyor. 1840 yılında, Abdülmecit döneminde ilk kömür üretimiyle ilgili çalışmalara başlanıyor. Fransızlar devreye giriyor o dönemde. Bu arada çeşitli idari dönemler var. Bir ara askeri yönetim idare ediyor. Kömür gemilerde kullanıldığı için Osmanlı, bir süre idareyi onlara veriyor. Fransız ve İngilizler daha sonra 1856'larda başlayan 1911'lere kadar olan dönemde çalışıyorlar. Hatta 1940'lara kadar devam ediyor. Bu arada çeşitli yapılaşmalar gündeme geliyor, yasalar konuluyor. Ağırlıklı olarak "Venedik Şirketi" isimli Fransız şirketi, Gedik, Armutçuk, Kozlu bölgelerinde kömür üretiyor. Merkezde de, liman yapımıyla ilgili imtiyaz alıyorlar. Bugün kentte izlenen ve Fransızlar'dan kalan binalar o dönemin yapıları. Cumhuriyet döneminde idari bina olarak kullanıldı. Bugün Sağlık Müdürlüğü olarak kullanılan yapı Fransızlar döneminde Kız Mektebi olarak inşa edilmiş. Hastanenin arkasında bir kilise varmış. Bugün TKİ'nin 60 yılına kiraladığı alanda da kilise papazının evi olduğu biliniyor. Kemer Mahallesi'ndeki binaların da Fransızlar'dan kalma olduğu söylenmekle beraber, bunların 1948'li yıllarda Ereğli Kömür İşletmesi tarafından yapıldığı biliniyor.

Zonguldak'ta, memurlar için ve işçiler için birer mahalle oluşturulmuş. Ocakta çalışan münavebeli işçi denilen, civar köylerden kömür üretimine gelen işçiler için de yurt binaları, sosyal binalar yapılmış. 1956-57 yıllarında Yugoslav gaz firmasının yaptığı 1032 tane konut var. Bu 1032 konut Armutçuk, Kozlu, Üzülmüş ve Karadon müesseselerine yapılmış.

Bu yapıların 1990'lı yıllarda satılması düşünülmüş, ancak daha sonra vazgeçilmiş. Ama bakımsız hale gelenler de var; yani eski, kullanılmayacak, masrafı çok olanlar var. Bunlar özelliği olmayan yerler ve tipleri var; A tipi, B tipi, C tipi, D tipi, E tipi diye ayrılıyor ve yıkılıyor. Onlar standart projelerle yapılmış binalar.

Sit alanları, kent içinde bir merkezde var. Ayrıca Çatalağzı'nda, Armutçuk müessesesinde ve Amasra'da var.

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

1911 yılında Tezkere-i Saniye, bugünkü adıyla Başbakanlık Tezkeresi olarak yayınlanan bir tezkere var. O tezkere, kömür üretimi olduğu için, burada mal mülk edinmeyi yasaklıyor. Mülkiyet olmadığı için Zonguldak'ın belli bölümlerindeki gecekondulaşmanın en büyük nedenlerinden biri de bu. Daha sonra Hazine arsaları üzerindeki imar afflarından yararlandılar, ancak devletin hüküm ve tasarrufu altında olan yerlerdeki tapu tahsis belgesi alamadılar.

Önemli yapılardan bir diğeri de Maden Mektebi (Resim 11). Zamanında bu mektebe Refik Telmer isimli bir müdür atanıyor. Aynı zamanda sanayi müdürü olan Refik Telmer dört yıllık eğitim yapan bu okuldan mezun oluyor. Bu okulun o dönemde iki yıllık bölümleri de var. Ocaklara, kömür üretimine yönelik çavuş yetiştiriliyor. Belçika'dan ve diğer bazı ülkelerden hocalar getiriliyor. Daha sonra kapanıyor. Refik Telmer, bir rapor yazıyor, diyor ki, "Burada üretilen kömürlerden kalorisiz olanları kullanılmıyor, bir yerde depolanıyor. Bunların değerlendirilmesi gerekir. Bu çevrede kömürleri kullanabilecek bir santral kurarsak bütün alana bunu verebiliriz". Onun raporuna dayanarak, 1938'de bir santral kurulma olayı gündeme geliyor. 1946'da, bir İngiliz firmasıyla anlaşarak burada bir santral kuruluyor, daha sonraki dönemde de bir ikinci ünite devreye sokuluyor (Resim 12). Şu anda o eski santral devre dışı kaldı; ama ilk ışığı yakan kişi Refik Telmer. Bugün burada üretilen kömürler burada işletilmiyor, Adapazarı'na gönderiliyor, Adapazarı'ndan dağıtım oluyor.

Atıklar daha önce denize atılıyordu. Ama şimdi, çevre kirliliği yaratmaması için, kullanılmayan alanlara atılıyor. Bu alanların üzeri daha sonra toprakla kaplanacak ve yeşillendirilecek.

Termik santral 3300 kalorili kömüre göre tasarlanmış. (Resim 13) Ona uygun bir yakıt bantlarla direkt olarak santrale gidiyor ve orada enerjiye dönüşüyor. Termik santral iki üniteden meydana geliyor. Her üniteye üç birim var; 20 megavatlık, 40 megavatlık ve 60 megavatlık birimler. Toplam 120 megavat kurulu gücü var. Burası ilk kuruluşunda 0.005 kurutma kömürü, termik kurutucularla kurutulan çok az rutubetli kömür ve mikst dediğimiz ara ürünün karışımıyla oluşan bir kömür kullanmaktaydı. Şu anda 5500 kalori falan civarında bir ortalama kaloriyle üretim yapıyor. 1948 yılında üretime başladı, 1989 yılında üretimi durduruldu. Ondan sonra yeni santrale geçildi (Resim 14). Yeni santralde 3300 kalori ortalama değerli kömür kullanılıyor. 2x150 megavat, toplam 300 megavatlık bir üretim kapasitesi var. Yeni santraldeki ürün çok farklı. Mikst 1 ve Mikst 2 denilen iki ara ürün, bir de 0.005'in filtre edilmiş bölümünün karışımıyla oluşan 3300 kalorilik bir ürünle şu anda görev yapıyor. Kömür iki şekilde kullanılıyor. Bir, kuvvet santralinde enerji amaçlı kullanılıyor. İkincisi, kok olarak demir-çelik üretiminde kullanılıyor.

Termik santralin küllerinin yarattığı bazı sorunlar var. Bir de bunun yanında arıtma tesislerinin yeterli olmamasının getirdiği sorunlar da var.

Demir-çelik halen Ereğli'de ve Karabük'te üretiliyor. Onların kendi kok fabrikaları var. Daha önce kok fabrikaları Zonguldak'ta da vardı ama bütün

demir-çelik fabrikaları kendi kok fabrikalarını kendileri kurdular. Ereğli Demir-Çelik Fabrikası buradan hâlâ kömür alıyor, ama çok fazla kömür kullanıldığı için, bizim üretim kapasitemiz onun ihtiyacını karşılayamıyor, bu nedenle ithal ediyor. TTK, son zamanlarda üretim kapasitesini düşürdü ama eskiye göre daha kaliteli kömür üretiliyor. Bu da demir-çelik fabrikaları için önemli bir avantaj ve bu kömürü kullanıyorlar. Burada üretilen kömürler, Ereğli Demir-Çelik Fabrikaları'na deniz taşımacılığıyla ve demiryolu taşımacılığıyla, geminin içerisine vagonlar yerleştirilerek gönderiliyor. Kömürler lavuardan vagona yükleniyor, vagon gemiye giriyor, demir-çelik fabrikasına geçiyor.

Bir termik santralin bütün küllerini atmak üzere bir kül barajı yapıyor. Önümüzdeki yıldan itibaren, termik santralin külleri denize atılmayacak, baraşa atılacak. Şu anda denize atılıyor. Bu küllerin ikinci bir kullanım alanı var, çimento sanayinde kullanılıyor. Şu kuleler dekantasyon kulesi. Bunlar koni şeklindedir. Üst kısmından taşan su, yıkama suyu olarak, homojen olarak yıkama sandıklarına iner ve itici su, sürükleyici su ve yıkama suyu olarak kullanılır. Koninin alt kısmına düşen ince malzemeler eleklerden süzülerek, filtrasyon tesislerinde filtre edilir. Burada hiçbir su atılmaz. Yeraltında, ocaklarda üretim anında çıkan sular pompalarla dışarıya basılır.

Ocaktan üretimin bitişine kadar şu süreç izlenmektedir:

Çatalağzı Lavuarı'nda Karadon müessesesi üretim birimlerinden tünel vasıtasıyla gelen kömür, yeraltından bantlarla kuyulara gelir ve kuyulardan fikip denilen taşıyıcı kafeslerle lavuara taşınarak bantlara yüklenir (Resim 15-16). Bantlarla yıkama ünitesine gelmek üzere eleme sistemlerine gelir bu kömür. Eleme sistemlerinde bu kömürler 100 milimetrenin altında bir boyutta elenir. 100 milimetrenin üzerindeki elenmeyen ve kırılmayan kömürler kırıcıda kırılır ve onlar da 100 milimetrenin altına indirgenir ve hepsi belirli silolarda depolanır. Bu silolardan taşıyıcı bantlarla yıkama sistemine aktarılır. (Resim 17) Her biri 250 ton kapasiteli iki ünite var. Bu jiklerde zenginleştirilir. 6-100 milimetre büyük boyutlu baumjick zenginleştirilir, 0.5-6 milimetrelik bölüm ise ince boyutlu baumjickte zenginleştirilir. Burada zenginleştirilen kömürler tasnif edilir, farklı boyutlara ayrılır ve ayrılan bu kömürlerin hepsi silolara nakledilir ve o silolarda, pazarlama durumuna göre, ya hepsi birbiriyle karıştırılır ya da talep doğrultusunda ayrı ayrı pazarlanır. 0.5-10 milimetrelik denilen koklaşabilir kömürler sadece demir-çelik sektörüne verilir. Daha önceden bu kömürler belirli oralarda külle zenginleştirilerek, belli kalorifik değerlerle çimento fabrikalarında kullanılabilirdi. Ama şimdi sadece demir-çelik sektöründe kullanılıyor. 0.5 milimetrenin altındaki ince boyutlu zenginleştirilmeyen kömürlerin hepsi suyla beraber filtrasyon tesislerinde filtre edilerek, sudan arındırılır ve zenginleştirme sistemindeki, zenginleştirmenin ikinci ürünü olan mikst dediğimiz ara ürünle karıştırılarak 3300 kalorilik bir santral yakıtı elde edilir. Bu da karıştırma tesislerinden bantla direkt olarak termik santrallere verilir. Bu bantın uzunluğu da toplam 3300 metredir.

1948 yılında bir İngiliz firması, Diamonds Horward Firması, tarafından zenginleştirme tesisleri kuruldu ve 1956 yılında üretime başladı. O dönemde

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

2x250 ton/saat kapasiteli olan bu baumjik zenginleştirme sistemine 1973 yılında 250 ton/saatli RMI siklon sistemi ilave edildi, daha sonra o siklon sistemi söküldü. Şu anda baumjik sistemi çalışmakta.

Koklaşdırma, kömürlerin yapısında olan belirli özelliklerinden istifade edilerek yapılır. Her kömür koklaşmaz. Linyiti koklaşdıramazsınız. Taşkömürünün de her bölümü koklaşmaz. Örneğin, Armutçuk taşkömürü koklaşmıyor, yarı koklaşabiliyor, Amasya'daki taşkömürü hiç koklaşmıyor; ama bu koklaşiyor. O zamanla ilgili bir olay.

Kömür Üretiminin Alanda Anlatılması

Baki Altıparmak
(Resim 18)

Şu gördüğünüz kuyudan çıkartıyoruz kömürü. Karşıda çok yüksek bir bina var ya, oradan geliyor kömür. Onun içerisinde asansör sistemi var. Aşağıda işçiler var, çalışıyorlar. -360 kotundan kömürü yukarıya o kuyudan çıkartıyoruz. Oradan taşıyıcı banda çekiyoruz, taşıyıcı bantla, şu gördüğümüz beton binanın üzerinde silolarımız var, o silolara geliyor. Altlarında tüveren eleklerimiz var, 100 milimetrenin altındakiler o eleklerde eleniyor. 100 milimetrenin üzerindeki elenmeyen kısım kırıcıdan geçiriliyor ve hepsi de kırılmış ve 100 milimetrenin altında getirilmiş olarak silolarda silolanıyor. Daha sonra bir yıkama rejimi içerisinde zenginleştirilmek üzere bantlarla ünitelerle aktarılıyor ve bu binaya geliyor.

Peki, burada şu dekantasyon kulesi (Resim 16, 19) dediğimiz ve merak ettiğiniz kulelerin görevi ne? Onların görevi, zenginleştirme yaptığımız hem iri boyutlu jike, hem de küçük boyutlu jike homojen bir suyu temin etmek. Üstten taşan su onlarda zenginleştirme suyu olarak kullanılıyor. Şebeke suyu direkt o kulelere bağlanıyor, kulelerde gerekli su temini yapıldıktan sonra bir boru şebekesiyle zenginleştirme ünitelerine geliyor.

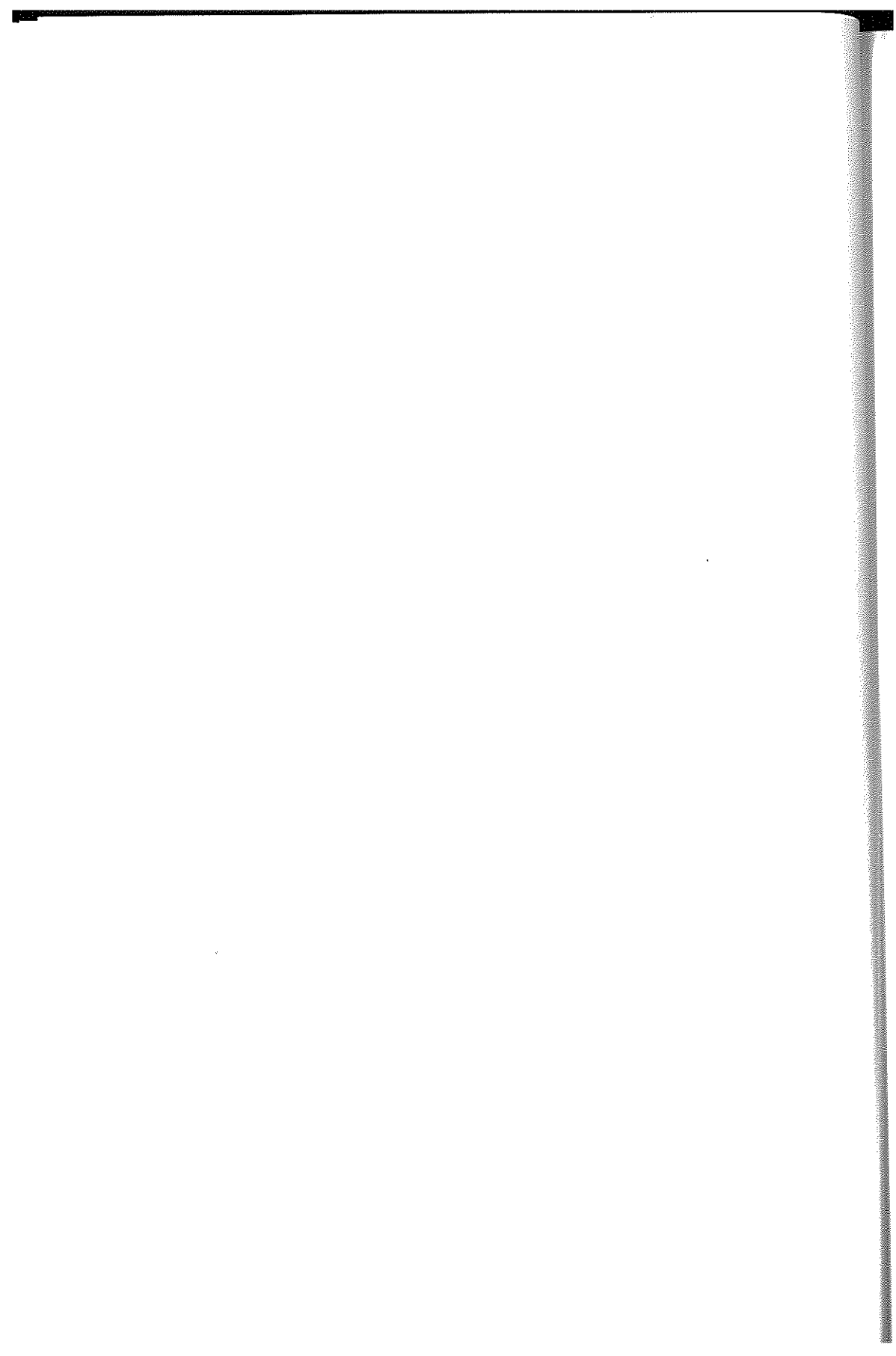
Zenginleştirme, yoğunluk farkından istifade ederek daha düşük yoğunluklu kömürün yüzdürülmesi, daha yüksek yoğunluklu şiften batırılarak alınması olayıdır. Bunu yapan nedir; birinci faktör su, ikincisi basınçlı hava. Düşük basınçlı, yüksek debili bir kompresörden gelen havayla suyun dalga haline getirilmesi ve dalga hareketinde suyun sandığı terk etmesi gerekiyor; çünkü yüzen kömürün alınması gerekiyor. Artı, dalga hareketini meydana getirmesi gerekiyor; karışım anında bir süspansiyon yoğunluğunun oluşturulup, o yoğunluk ortamında düşük yoğunluklu olan kömürün yüzdürülmesi, yüksek yoğunluklu olan kömürün de batırılması olayı var. Zenginleştirilmiş ve zenginleştirme sistemini terk eden, yüzmüş olan malzemeler tasnif eleklerinde tasnif ve boyutlandırılarak, o eleklerin altında bulunan taşıyıcı bantlarla ilgili silolarda depolanıyor ve ondan sonra da pazarlaması yapılabiliyor.

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

Büyük boyutlu olan tüm atıkları şu gördüğümüz tanklarla vadiye atıyoruz. Daha önce tünelle denize atılıyordu. 1977 yılından itibaren vadiye atılıyor, üzerini toprakla örtüp ağaçlandıracağız. 0.5 milimetrenin altındaki kömürlü sular boru şebekeleriyle filtrasyon tesislerine gidiyor. Bu tesisleri 1991 yılında çalıştırmaya başladık. 91'den 2007 yılına kadar çalışmasına devam ediyor. Bu tesislerde filtre ediliyor bunlar. Suyu tamamen alınıyor, elde edilen ürün de bantlarla karıştırma ünitesine gönderiliyor. Orada bu önümüzdeki tesiste elde ettiğimiz ve mikst dediğimiz belirli kalorifik değeri olan bir ürünle karıştırılarak, şu gördüğümüz taşıyıcı bantlarla (uzunluğu 3300 metre) termik santrale gidiyor. Termik santralin iki ünitesi var. 150 megavat x 2, toplam 300 megavat kapasitesi olan Elektrik Üretim A.Ş.'ye ait Çatalağzı Termik Santrali'nde bu kömür yakılıyor.

ANA OTURUM

Birinci Gün
6 Nisan 2007 (Resim 20)

emre madran

Zonguldak'ta bildiğimiz kadarıyla, elimizde endüstri yapılarına dair bir envanter yok. TTK'nın emlak kayıtları vardır da, korumaya yönelik bir envanter yok. Bu envanteri iki türlü yapmak mümkün. Bir tanesi, hızlı bir envanter. Sadece 7-8 tane soruya yanıt arayacak kadar bir envanter. Öbürü ise daha bilimsel bir envanter; o biraz uzun sürer. Bu hızlı envanterde, adı, soyadı, yeri, mülkiyet durumu, özgün kullanımı, bugünkü kullanımı, yapısal durumu (çökmek üzere, orta halli vb.) gibi bilgiler yer alır.

Toplanacak bir diğer bilgi türü ise korunacak değerlerin Zonguldak açısından ivediliğini, tehlike altında olup olmadığını, risk durumunu içerebilir. Kim yapar, bu ayrı bir mesele; ama öyle bir envanterin yapılması, kent haritası üzerine de işlenmesi lazım. Yeteri kadar fotoğrafik malzemeyle, neden korunması gerektiğine dair örneğin "Tekdir, elimizde başka bu tür bina kalmamıştır veyahut da asansörü olan, kafesi olan tek binadır, ilk lavuar binasıdır" şeklinde gerekçelerini de yazarak; korunmayı mutlaka gerektiren ya da çok özellikli olan yapıları ortaya koyan bir sistem olmalı.

Orada bir sorun var; Koruma Kurulu'nun üye biçimlenmesi nedeniyle –her yerde böyle, sırf Zonguldak için değil– buradaki bazı binaların neden kültür varlığı olması gerektiği konusu tam olarak anlatılamayabilir. Dolayısıyla onlar birkaç günlüğüne buraya gelecektir; büyük bir ihtimalle, endüstri mirası ne demektir, ne boyutları vardır, o tartışılacaktır.

Bu bağlamda bir kaygım daha var: Yerel yönetim bu olayı ne kadar benimliyor? Çünkü Koruma Kurulu buraya geldiği zaman veyahut da meseleyi incelediği zaman, karşısında bu konuda olabildiğince meseleyi benimsemiş bir yerel yönetim talep edecektir. Bu sürecin bir başka boyutu da Türkiye Taşkömürü Kurumu. Kurum bu konuda ne düşünüyor? Yani ikna edilecek makam çoğalıyor ki Koruma Kurulu'na bu konuda büyük görev düşüyor.

Ama yerel yönetimin ve kurumun istemediği hallerde de daha çekingen davranırlar diye düşünüyorum. Koruma kurullarının yapısını biliyoruz, yerel yönetimi yanında hissederse daha sağlam karar veriyor, belediyenin bir itirazı veya valililiğin bir itirazı olduğu takdirde biraz daha düşünüyor.

emel kayın

İzmir'de koruma alanında birçok şeyler yapılıyor ve ağır da ilerlese, birçok kente göre başarılı bir durumu var ama bu, şundan kaynaklanıyor: Mimarlar Odası, Valilik, Belediye ve biraz da üniversiteler arasında bir işbirliği söz konusu. Mesela, bir bilgi üretilince ortama atılıyor, oradan belediyeye gidiliyor. Fakat bu öyle hemen bir anda da gerçekleşmedi. Yani bir şekilde, ne yaşanmış olursa olsun, bir uzlaşma zemini bulmak lazım. Şu anda konut fonlarından kesilen paraların oluşturduğu fonu, İzmir'de Valilik, birçok kurumun, özellikle kamusal kurumların hizmetine veriyor ve o çok iyi bir kaynak. Fakat tabii onun biraz tamamlanması gerekiyor bazen; ama o tamamlanabiliyor. Çünkü proje yardımı yapıyor, uygulamaya yardım yapıyor ve isterse o paranın tamamını verebiliyor Valilik, istemezse bir kısmını verebiliyor. Ama genelde kamu alanlarına tamamını veriyor. Fakat vali, bir kurum görmek istiyor, bir birliktelik görmek istiyor karşısında.

Belediye başkanı da, vali de, hatta mimarların bir kısmı da endüstriyel miras olayından haberdar olmadıkları için, bu konuda onları ikna etmenin en önemli yanı örneklem göstermek. Yani birkaç örneklem toplamanız gerekir. Mesela, yine İzmir'de, Liman Arkası Bölgesi Projesi var. Belediye onu yarışmaya çıkardı, herkes de katıldı. Daha tam uygulanamamış olsa bile, oradaki endüstriyel mirasın korunması gerektiği telaffuz edildi. Şu anda İzmir Belediyesi, Havagazı Fabrikası'nı projelendirdi.

Tarihi Kentler Birliği toplantılarına gidiyorum; belediye başkanları, bilinçli veya bilinçsiz, sürekli olarak birbirlerini örnekliyorlar. Mesela, ödül veriliyor ya da o çok takdir ediliyor falan; yani birbirlerini örnekleyerek hareket ediyorlar.

Bunun yurtdışındaki örnekleri ya da İzmir örneği olabilir; bunların örnekleriyle bir dosya oluşturup; bu kişilere, "Bakın, İzmir'de bu olmuş, Almanya'da bu olmuş" gibi bir örneklem dosyasıyla, akademisyenleri ve basını da alarak gidildiğinde yapılacak görüşmelerin daha ikna edici olacağını düşünüyorum. Yoksa, gerçekten yerel yönetimlerin katılmadığı bu tarz bir büyük projenin tekil çabalarla ya da böyle sürekli karşı duruşlarla işleme çok zor oluyor. Bunun bir bütün olarak korunması gerekir.

Benim burada gözlemediğim şu: tekil projeler değil, burada bir endüstriyel miras vardır ve bütün Zonguldak'ın kimliğinin bir parçası, önemli bir parçası. Yani bunu böyle çok anlaşılabilir hale getirip, yerel yönetimle temas kurmak ve oradan destek sağlamak lazım. Bu hem maddi destek sağlayacak, hem iş kolaylığı sağlayacak. Belediye başkanı ya da vali somut olarak şunu görmek istiyor: "Kent bundan ne kazanacak?" Yani bir taraftan bilimsel olarak çalışmak gerekiyor; ama öbür taraftan da onlarla daha kolay iletişim kuru-

labilecek bir söylem üzerinden birtakım ikna çalışmalarını yapmak gerekir diye düşünüyorum.

Yani o envanter çıkarılırken böyle bir örneklem dosyasının da toplanmasını ve insanlara gönderilmesini, ellerine verilmesini, yavaş yavaş bunun üzerine düşüncelerinin sağlanmasını, mesela basına verilmesini yararlı ve önemli görüyorum. Mesela, biz, Mimarlar Odası İzmir Şubesi olarak, İzmir'de, basına yirmi şey söylediğimizde yarım tanesini basılıyor; ama o yirmi şeyi söylemeye devam ediyoruz. O yarım tanesi bile etkili olabiliyor; onu birisi duyuyor, başkasına aktarıyor falan. Yani birbirine hep eklenerek hareket etmek gerekiyor.

esin boyacıoğlu (Resim 21)

Zonguldak kentinin, TTK'nın küçülmesinden ötürü hep bir kaybetme durumu var. Yani Zonguldak kenti sürekli olarak diğer kentlerle rekabetini kaybetmeye başladı. Buna biraz da bugünün perspektifinden bakmak gerekir ve kenti tekrar nasıl canlandırabiliriz, hangi araçları kullanarak canlandırabiliriz; bunun üzerinden hareket etmemiz gerekir diye düşünüyorum. İşte bu koruma, aslında koruma değil, dönüştürme projeleri bu aşamada kenti tekrar cazip kılmak adına birer araç olarak, sunulursa çok yararlı olabilir. Bunu yaparken de kurum kimliğini öne çıkartmayı öneriyorum.

Mesela, Ereğli için ERDEMİR çok önemli. Ereğli, ERDEMİR'le birlikte var oluyor; çünkü onun üretimine bağlı bütün kentin yaşaması, bütün kentin iş bulması vesaire. TTK da Zonguldak için önemli. Dolayısıyla, TTK'nın buradaki kurumsal varlığını öne çıkartmak çok önemli.

Bunlar bir nevi prestij yapıları, kente gelenlerin ziyaret edeceği yapılar şeklinde organize edilebilirse ve tek tek yapı bazında değil de, bir bütün plan çerçevesinde korunabilirlerse ve dönüştürülebilirlerse çok büyük katkı sağlayacaktır. Hem TTK'ya prestij olacak hem kente prestij olacaktır. Belediye başkanı ve valiyi ikna etmek konusunda bu prestij noktasını bir parça öne çıkarmak gerekecektir. Çünkü insanlar onunla daha kolay ikna olabiliyorlar ve yatırım yapıyorlar. Çünkü sonuçta bu bir yatırım meselesi.

muhsin maden

Tarihi Kentler Birliği'ndeki belediyeler bir yarış içindeler, ben de o toplantılara katılıyorum, görüyorum. Bundan 7-8 yıl önce, Beypazarı Belediye Başkanı Safranbolu'daydı, Safranbolu'ya imreniyordu. Şu anda Safranbolu'yu geçti diye görüyorum Beypazarı'nı. Yani böyle bir yarış içinde oluyorlar. Ama buradaki belediye başkanlarının böyle bir düşünceleri yok, böyle bir şey akıllarına da gelmiyor, böyle bir duyarlılıkları da yok.

esin boyacıoğlu

Oradaki problem, bu mirasın bir değere dönüşebileceğinin farkında olmamalarından kaynaklanıyor. Çünkü bu eski konutların değer olarak korunmasını

artık herkes gördü ve biliyor; yani bunun beldeye, ilçeye, ile turist çektiği, bunların bir şekilde maddi gelir kaynağı olduğu artık biliniyor. Ama bu endüstri mirasının da böyle bir potansiyeli olduğunun henüz farkında değil kimse. Belki bu farkındalığı oluşturabilirsek, ikna kaynağı olarak kullanılabilir diye düşünüyorum.

muhsin maden

Biz ancak, Vali Bey'den, emlak vergilerinden toplanan parayı bu yatırıma harcamaya söz alabilirsek bir çıkış bulabiliriz. Bana en kestirme yol öyle görünüyor.

emel kayın

Ben de zaten tam olarak onu söylüyorum. "Bana en kestirme yol öyle görünüyor" dediniz ya, pek çok konuda olmadığı gibi, bu konuda da kestirme bir yol yok. Bu uzun zaman alacak olan bir şey. Zaten Mimarlar Odası'nın bunu baştan kabullenmesi gerekiyor. Yani bir strateji kurup bunu işleyecek bu konuda.

Şimdi, endüstri mirası diye yeni bir söylem çıktı ortaya. Bunun hemen kolayca anlaşılmasını bekleyemeyiz. Ama bu ne olarak sunulabilir; gerçekten, bütün bir Zonguldak projesi olarak sunulabilir. Mesela, Belediye Başkanı o binayı tekil bir şey olarak görüyor. "Burada bir bina var, kullanılmıyor ve ben buraya alışveriş merkezi yapacağım" diyor. Ama ona, bunun kenti yeniden canlandırmaya, sadece ekonomik olarak değil, sosyal olarak da canlandırmaya hizmet ettiği anlatılırsa; yani bunun bir bütün olarak korunması gerektiği anlatılırsa ikna edilebilir diye düşünüyorum. Sadece binaları da kast etmiyorum; demiryolları olabilir, varsa görünen maden izleri falan olabilir. Yataklar olarak, demiryolları olarak, raylar, izler, objeler olarak, donanımlar olarak düşünülebilir. Endüstriyel peyzaj deniliyor buna.

nimet özgönül

Aslında şöyle bir şey var: Kentlerin kendilerine özgü özellikleri ve kimlikleri vardır. Zonguldak kentini Zonguldak yapan kömür ve Türkiye Taş Kömürü İşletmeleri'dir (TKİ); yani burada endüstri mirasının sahibi olan, onunla birlikte var olmuş bir kurum bulunmaktadır. Bu yüzden, TTK İşletmeleri koruma bağlamında yapıları kadar kurum olarak da çok önemli. Mirasın sahiplerini sıraladığımız zaman, kentten ve kentin yönetiminden sorumlu Yerel Yönetimler / Belediyeler, devletin kurumu, merkezi yönetim olarak İl Özel İdaresi / Valilik bulunmaktadır. Sahiplilikte üçlü bir ayak var. Son çıkan yasalara göre bu üçlünün birlikte bu kentin endüstri mirasına da sahip çıkması gerekir. Burada tartışılması gerekli konulardan biri de bu olmalıdır. Yani kamu yararı olan korumayı sadece bir kurumun görevi yada sorumluluğu diye yalnız bırakmamak gerekir.

Zonguldak il sınırları içinde değişik konumlarda ve özelliklerde çok sayıda TTK işletmeleri ve bu işletmelerin sosyal, kültürel ve üretim mekanları bulun-

maktadır. Burada koruyarak, dönüşüm ve kullanım konusunda bir örnek gösterebilsek, doğru, sağlıklı bir dönüşüm örneği oluşturabilirsek, diğer alanlar ve yapılar için de çok yönlü olumlu talepler gelecektir. Hiç kimse görmedikçe, gözyle görüp yaşamadıkça bu tür makinelerle dolu alanların, yapıların ne olacağını hayal edemiyor. Burada tartışılması gerekli bir başka konu da bu yapıların dönüşüm potansiyellerinin olduğunun örneklerle kamuya mal edilmesidir. Belki de küçük bir alanda koruma / yeniden kullanıma yönelik doğru bir süreci tanımlayıp süreci başlatmak bir çok sorunu da kendiliğinden halledecektir. Bu süreci kentlin tüm paydaşları ile paylaşmak, sorumlulukları paylaşmak, eylemi tüm kitlelere yaymak, alanın ya da yapının korunması, dönüşümü ve sonraki kullanımı endüstri mirasının benimsemesinde de önemlidir. Sonuç olarak amaçlanan küçük bir örnekle sürece yönelik eylemin, yol haritasının tanımlanmasıdır. Ondan sonra arkası gelecektir diye düşünüyorum. Düşünün ki mimarlar içinde bile endüstri mirası alanlarının ya da yapılarının korunması ve yeniden kullanımına olumlu bakmayan, yıkılması konusunda görüşleri olanlar varken, mimarlık kültürü / birikimi olmayan bir valinin, bir yöneticinin ya da normal bir vatandaşın bunu algılayabilmesi de zor. Bu nedenle kent yaşamına katılmış olan örnekler önem kazanıyor.

Zonguldak'ın özelliği, çok sayıda birbirini bütünleyen endüstri mirası olarak tanımladığımız yapı ve alanların bulunması. Bu alanlar topografyaya da uyarak kent içinde ve bölgede kendi içinde bir ring oluşturuyor. Diğer kentlerdeki endüstri yapılarından ve onların birbirleri ile olan ilişkilerinden çok daha farklı. Konumları ve birbirleri ile ilişkileri dışında Zonguldak'taki bu yapılar öğeleri ile de çok farklılaşmaktadır. Buradaki yapılar bir anlamda kentnin objeleri –yani heykelleri– olabilecek nitelikte, açık alanları da zenginleştirecek çok farklı öğelere sahip. Böylesine farklı nitelikte öğeleri içeren, tarihsel, mimari, sosyal, kültürel, işlevsel vb. değerlere sahip bir kent başka bir ülkede olsa bu potansiyeli çok farklı değerlendirilecektir. Ancak kentnin dezavantajı da şu olabilir: endüstri mirası olarak tanımladığımız böylesi alanların ve yapıların sayısal çokluğu. Artık kullanılmayan bu fazlalık mekanların korunması ve dönüştürülmesi, nüfus kaybına uğrayan, ekonomik bir düşüş içinde olan bir kent için de aslında biraz lüks olabilir ve maddi olarak da fazla gelebilir, bu nedenlerle de değerlendirmede sorunlar yaşanabilir. Ama şu da çok önemli: Bu kentlin var olan nesneleriyle birlikte –bugünün jargonuyla söylersek– satışı çok önemli. Yani bir kömür kentini uluslararası bir arenaya / platforma çıkarıyor olmak çok önemli. Mesela, Zonguldak bunu kullanabilirse kent ekonomisi için başka bir gelir kaynağı elde edebilir. Bunu görmeleri gerekiyor, bunu göstermek gerekiyor. Endüstri mirası açısından o kadar çok çeşitlilik var ki, Türkiye'nin başka bir kentinde bulunmayan özellikte yapılar bunlar. Bu açıdan da çok zengin bir kent. Kentlin taş kömürü üretiminin senaryosunu bu yapılar üzerinden bir bütün olarak yazmak, bunu da diğer kültür varlıkları ile uluslararası platformda sunma şansımız da var. Zonguldak'taki kültür mirası niteliğindeki endüstri alanlarının korunmasında bu konuyu da –bütünleşik bir senaryoyu– tartışmak ve kentlilere, yönetimlere benimsetmek gerekiyor. Yani Türkiye Taş Kömürü İşletmeleri'ne, Belediyeye, Valiliğe, halka "Siz öyle bir değerlin üstüne oturmuş durum-

dasınız ki lütfen değerinin farkına varın” demek gerekiyor, ancak bu değerlerin farkındalığını sağlayacak süreçleri de hızla harekete geçirmemiz gerekiyor.

bilge imamoğlu (Resim 22)

○ sürecin akademik ayağını kuvvetlendirmek adına düşünülmesi gereken şeylerden bir tanesi de tam bu söylediğiniz şey. Sadece yapılı çevre değil, tüm o endüstri peyzajıdır bunun malzemesi. Türkiye’de bunun gerçek bakışı nedir, bilmiyorum; ama sosyal bilimler alanında, endüstri arkeolojisi üzerine çalışan insanlar sadece mimarlar ya da korumacılar ya da sanat tarihçileri değil. Tarihin bütün alt dalları, ekonomi tarihi, teknoloji tarihi, her şekilde sosyal tarih için bu büyük bir çalışma alanı ve bunu çalışan insanları da arşivlerden, belgelerin arasından çıkarıp, tüm bu sürece dahil edip, burada o fiziksel çevrenin içine sokarak çalışmalarına sağlamak çok yararlı olur diye düşünüyorum. Yurtdışından, Zonguldak’ın Osmanlı dönemindeki konumuyla ilgili çalışan çok önemli isimler var. Yine Zonguldak’ta çalışan insanlar var; hani akademik anlamda tarihçi olmayıp da, sosyal bilimler içinde bir şekilde yıllardır üreten insanlar da var. ○ insanları da bu işin akademik ayağına sokup zenginleştirmek, hatta belki bir endüstri arkeolojisi programını ya da kürsüsünü Türkiye’de ilk defa burada kurmak için insanları biraz hareketlendirmek falan önemli olabilir.

emel kayın

Şu çok önemli: Ben, endüstriyel peyzaj lafını mahsus söyledim; çünkü biz o konuda çalışanlar olarak biliyoruz, ama çok yaygın kullanılan bir söz değil. Bunun bütünlüğünü veya Zonguldak kenti için önemini vurgulamak gerekiyor. Mesela, tüm dünyada, uluslararası literatürde sürekli olarak endüstri havzası diye bir söz dolaşır. Bazen bir kent bütününden daha büyük alanlar bu şekilde yeniden canlandırılıyor.

Tabii, turizmin bir şeyi biraz bozması, yabancılaştırması sorunu var; ama bir taraftan da bir gerçeklik. Yani buraya yeni bir işlev verirken olagelen bir şey. Mesela, bizim burayı görmeyi istememiz gibi, bazı insanların da gelip bunları görmeyi, artık işlevini yitirmiş olan ve tarihe dahil olmuş olan endüstri mirasını görmeyi istemeleri de çok normal bir şey. Ama bunu yabancılaştırılmadan nasıl yapabileceğimiz üzerine kafa yorabiliriz.

Bütün bunlar, buradaki yerel yönetim, valilik, merkezi yönetim, koruma kurulları ile işbirliği halinde olmadan olabilecek şeyler değil. Ama tekil bir yapının yeniden canlandırılması sağlanabilir. ○ bütünlüğün neye karşılık geldiği, endüstriyel peyzaj diye uluslararası bir terimin olduğu, bunun gerçekten uluslararası bir değerinin olabileceğini ortaya koyabiliriz. Yani “Bunun değeri nedir, Zonguldak’a ne gibi bir gelecek kazandırabilir?” gibi bir başlığı işleyelim. Gerekirse, öyle bir görüşmede bir dil birliği de yapabiliriz.

Bunun akademik ayağının da desteklenmesine ihtiyaç var. Çünkü kendi içimizde de, yani bütün akademik camiada da bu o kadar yaygın bir konu

değil. Mesela, bilim dünyasından belki buna hiç inanmayan insanlar da var. Dolayısıyla, bu söylemi yerleştirmek için bu da bir fırsat olabilir. Zonguldak'ın durumunu konuşmak, bunu yayınlarla gündeme getirmek. Bunun böyle kapsamlı bir proje olarak tasarlanması lazım.

Bu konuda odanın katkısı şu olabilir: Mesela, oda bazı ilişkiler sağlayabilir; finansal ilişkiler sağlayabilir, uluslararası ilişkiler sağlayabilir, buraya uluslararası bir workshop getirebilir. Mesela levanten bir geçmiş var burada, çok ilginç. Bu şimdi bir değer olarak size geri dönebilecek olan bir şey. Bir uluslararası ilişki sağlamayı getirebilir; bu, bir alandan bilgi desteği de olabilir, parasal destek de olabilir. Yani hemen olacak diye bir şey yok; ama bunları böyle daha basit hale sokup, belki buradaki kişilerle konuşabiliriz.

alper semih alkan

Ben de aktörlerin çeşitlendirilmesi gerektiğini ve bu noktada özellikle üniversitenin belki de misyonunu tarifleyecek şekilde bunu değiştirmesi, dönüştürmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü biz, Mimarlar Odası olarak, daha çok yapı çevreyle ya da yapısal bileşenleriyle ilgileniyoruz; ama belki bir makine mühendisi için ya da bir ekonomist için çok farklı boyutları söz konusu olabilir ve bizim çok önemsemediğimiz ve gözden kolaylıkla çıkarabileceğimiz değerler onlar için çok önemli olabilir. Dolayısıyla, aslında bunun bir platform haline gelmesi ve çok aktörlülüğün sürekliliğinin sağlanabilmesi için de bu koordinasyonu sağlayacak bir kurumun olması gerektiğini düşünüyorum. Bunun doğru adresi de üniversite olacaktır.

Diğer taraftan, bence asıl kritik konu ise, bu yapıların ekonomik ömrünü tamamlamış olduğu düşüncesi. Ki, bunun daha çok yönetim kademelerinde hakim olduğunu ya da en azından yönetimde söz sahibi olan kişiler ve kurumların özellikle bunu gündemde tuttuğunu düşünüyorum. Yapıların kültürel ve sembolik değerlerinin ötesinde, aslında ekonomik değerlerinin de pekala bu sürdürülebilirlik içinde yenilenebileceğini göstermek gerekiyor. Bunun için de galiba fazlasıyla ekonomi tarihçilerinin ya da ekonomistlerin de bu anlamda çalışmalarına ihtiyacımız olacaktır. Çünkü bunu sadece kentsel rantin yeniden şekillendirilmesi olarak, bir manipülasyon aracı olarak gören bir yerel yönetimi ikna etmenin başka daha güçlü bir yolu aklıma gelmiyor şu aşamada. Çünkü kültürel değerler ya da sembolik değerlerle onu alt etmek ya da bertaraf etmek çok kolay olmayabilir. Ki, daha başka kötü örnek deneyimleri de aktarıyor zaten.

emel kayın

Bunu deklare ederken bir zayıf noktamız var: Mesela, henüz şöyle bir mutabakat yok; yani "Şu betonarme yapıyı yıkmalıyız ya da bunu şu maliyetle koruyabiliriz" gibi bir mutabakat yok. O dönemin betonarme teknolojisi veya demirler falan ayakta duruyor; ama bu yeni bir konu olduğu için kimse onlar üzerinde çok da yeterli bir çalışma yapmadı. Yurtdışında biraz daha

çok var; ama orada bile tartışılacak bir konu bu. Dolayısıyla o, bizim zayıf olduğumuz bir nokta. Onun için, özellikle yerel yönetimlerle falan görüşürken biz yine o bilgi aktarımını yapmalıyız. Hatta bu çalışmalarını çeşitlendirmeye doğru bir şeyler yapmalıyız; çünkü malzeme sorunlarını nasıl çözeceğiz, biten malzemeler var, yok olmuş olan malzemeler var, el işçiliğini nasıl çözeceğiz. Yani bu miras türü de karşımıza böyle yeni sorunlar çıkarmış durumda. O nedenle, onların ekonomik olup olmayacağı konusunu biraz daha öteleyip, belediyelerle görüştüğümüzde buna daha genel bir çerçeve sunmamız gerekir diye düşünüyorum.

Yine bilginin depolanması ya da üretilip de toplanması açısından üniversite iyi bir odak; fakat bizim de şöyle bir sorununuz var: Olayı toplumsallaştırmak konusunda bir zafiyetimiz var. Yani biz bilgiyi kendi aramızda alıp değerlendiriyoruz; ama topluma deklare etmek bölümüyle çok ilgili değiliz. Biz, koruma alanında toplumla, yerel yönetimle, belediyecilerle beraber hareket etmek zorundayız. Şimdi o ilişkilerimiz biraz zayıf, daha kendi içimize kapalı durumdayız ya da işimiz çok, bir de onunla uğraşamıyoruz. Dolayısıyla, o bilgi orada toplansa bile, bunun paylaşımı, uygulanması konusunda destekleyici veya bu ilişkileri sağlayıcı bir odağa ihtiyacımız var, ki bu da Oda olur herhalde. Mesela, biz şimdi Vali'yi ya da Belediye Başkanı'nı veya basını pat diye arayamayız, öyle bir yapımız yok.

emre madran

Zonguldak Temsilciliği'nin de ne düşündüğünü biliyor olmamız lazım ki, şu ana kadar pişirilmiş, kotarılmış, belli bir kıvama gelmiş bir şeyler varsa, onları bozacak veyahut da ters tepki yaratacak bir şeyler yapılmasın diye düşünüyorum. Uzun vadede tabii ki çok şey yapılır.

Bu bağlamda şu anda Zonguldak'ta ne durumdayız? Yani bir lavuar tesisinin bir kısmını yitirmişiz, diğerlerinde de tehlike olduğu söyleniyor. Bir önümüzü görelim istiyorum; şu anda neredeyiz, Zonguldak'ta siz hangi çizgidesiniz?

turan demirtaş (Resim 23)

Toplantının başında söylediğiniz envanter çok önemli. O elimizde yok şu anda. Master planı olmalı. Zonguldak'ın birçok yerinde bu yapılardan var. Böyle bir çalışmamız yok. Zaten olması da çok zor, bizi çok aşılıyor böyle bir çalışma. Biz ne yapıyoruz? Sayın hocam, Sayın Başkan geldiler, Eylülün 25'inde, "Lavuarı koruma altına alalım" dediler; onun üzerine Koruma Kurulu'na başvurduk. (Resim 24-25) Ama şunu gördüm: Geç kalmışız; çünkü altı ay önce TTK onun yıkımını ihale etmiş. Tabii, size dağıttığımız dosyalarda göreceksiniz, Zonguldak kamuoyunda çok büyük tartışmalar çıktı, bizi ihanetle suçladılar, "Mimarlar ne yapmak istiyor?" diye cevaplar verdik. Şunu gördük: Kamuoyunu arkanıza almazsanız, kamuoyunu ikna etmezseniz, bir anda kamuoyunun da ilgisini tersine çevirecek bir konu gelirse, kamuoyu hemen tepki veriyor. "Lavuar zaten yıkılıyor, siz ne yapıyorsunuz, aklınız

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

neredeydi?!" dediler. Dün, gazeteleri size verdim, okuyacaksınız gazete başlıklarını; yani "Mimarlar neden şimdi hareket ediyor?!" gibi şeyler söylediler ve belki haklıydılar da.

O zaman şöyle bir kurnazlık düşündük: Bir şeyi istiyoruz, beceremiyoruz; ama karşılığında da teklif istiyoruz; "Kardeşim, endüstri mirası bu. Kent kimliğini kaybediyor. Kimliksiz kent olmaz, dünyada hiç görülmemiş. Ne öneriyorsunuz?" Şimdi onları önerileri var bize; yani belediye başkanının, valinin de, kamuoyunun da ilgisini çeken bir önerileri var. Hem de önerinin olduğu yer güzel bir yer. Ankara Yolu'nun kenarında, bizim turistik bir mağaramız var, ona yakın, gelenin hemen görüp cezbedileceği bir yer. Hem de büyük de bir alan. Belki bahsettiğiniz gibi, bir revizyon planı mı olur; yoksa imar planı mı olur, öyle bir planlamayla, orayı kentsel endüstri mirası alanı gibi bir şey yapabilir miyiz, onu da bilmiyorum.

Biz önce Vali Bey'in, Belediye Başkanı'nın önerilerini alalım. Benim önceden aldığım öneri bu. Bugün de gördünüz orayı, o maden müzesi projesi de elinizde. Ben derim ki, oranın üzerinde yoğunlaşırsak, hiç olmazsa belki orada bir başlangıç olarak bir şey getiririz. Ama şurayı da bir türlü aşamıyoruz: Zonguldak halkı, gerçi sadece Zonguldak halkı değil, tüm Türk halkı, endüstri mirasını ne demek, bilmiyor. Bir şey diyorsunuz, "Aaa, bunun nesi mimari?!" diyorlar. Endüstri yapısının, endüstri mirasının ne olduğunu daha tam algılayabilmiş değiller. Biz de belki anlatmakta aciz kalıyoruz. İşin entere-sanı, mimarlardan da destek görmüyoruz.

emre madran

Orası tam neresi Başkanım?

turan demirtaş

Zonguldak'ın ilk lavuarı, yanındaki atölyeler; buradan giderken bir baca gördünüz, o bacanın olduğu yer. Hemen onun üstü de zaten eğitim ocağının olduğu yer. Yani birbirlerine yakın yerler.

Biz de politik bir hile yapıyoruz; onun için hepsi girmesin dedim. Yoksa blöf görürler bu sefer. Taktiğimiz o. Ama hiç olmazsa mimarların bu endüstri mirasına sahip çıkma olayını gördüler Sayın Başkan sayesinde. O gün basın önünde Başkanla epey kapıştık; ama güzel bir yere geldi. Hakikaten, Zonguldak halkı da kimlikli bir şehir aramaya başladı. Demek öyle bir başlangıç bekliyormuş. Biz öncü olduk, bizim peşimizden bütün Zonguldak, duyarlı kesimler harekete geçti, maden mühendisleri harekete geçti. Hatta gazeteler, "Günaydın Zonguldak! Mimarlar mı koruyacaktı bu yapıyı, madenciler mi, makineciler mi?!" diye manşet attı, epey bir tartışma oldu.

İyi bir yerdeyiz. Bunun dışında da başka somut bir şey yok. Yani onları yanımıza almadıktan sonra çok zor.

emel kayın

Ben, somut bir öneri sunmak istiyorum ama öncelikle "Olabilir mi?" diye Mimarlar Odası'na söylüyorum. Mesela, İzmir'de endüstriyel mirasın gündeme gelmesi şöyle oldu: Rahmetli Pirıştina, Liman Arkası Bölgesi'ni yarışmaya çıkardı. Biz, o zamana kadar endüstriyel miras deyip duruyorduk. Bunu yarışmaya çıkarınca uluslararası bir jüri kuruldu ve ülkenin her tarafındaki kişiler gelip endüstriyel alanı gördüler ve o sayede, kentin içinde sürekli olarak endüstri mirası diye konuşulmaya başlandı. Sonra o projeleri sergilediler.

Şimdi, biz, Zonguldak'ın bütün olarak ele alınması şeklinde bir öneri getiriyoruz. Herhalde bunda mutabıkız, en azından karşı olan yok buna. Bu kapsamda, Zonguldak'ta da bir yarışma olsa, bunu Mimarlar Odası da ivmelenirse, ilgilense, Belediye Başkanı'yla da bu kapsamda konuşulsa. Yarışmanın uygulanıp uygulanmayacağına bir garantisi yok; fakat yarışma olaya dikkat çekiyor. Mesela, İzmir'deki yarışma da bir fikir projesi yarışmasıydı. Bir fikir projesi yarışmasında uygulama zorunluluğu yok; belediye istediği parçasını uyguluyor. Nitekim, birincinin projesi de o şekilde uygulanmıyor. Fakat bu o konuyu hem mimarlık medyasında hem de basında gündeme getirdi. Bu anlamda, bir fikir projesi yarışması yapılsa; artık Mimarlar Odası mı yapar, belediyeyle beraber mi yapar, o ayrıca tartışılabilir; ama o da Zonguldak'ı bir bütünlük içinde bir endüstri havzası veya bir endüstri peyzajı dahilinde ele alan bir proje olsa ve siz de bununla çıkacak olan rüzgarı arkanıza alsanız nasıl olabilir? Benim önerim bu.

turan demirtaş

Düşünce çok güzel de, uygulamada nasıl yaparız? Şöyle bir sorumuz var, tabii İzmir'e benzemiyor Zonguldak, o kadar üyemiz de yok. Bizim burada faal olarak çalışan, saysanız, 13'ü zor bulursunuz. Bu kadarız biz. Yani onun ön hazırlığını yapabilmek için bir ekip gerekiyor. Öyle bir ekibi kurmakta zorlanırsınız. Ama öneri güzel, değerlendirelim.

emre madran

Şöyle bir durum var: Yarışmayı kentin sahibi çıkarır, işin geleneğinde bu vardır. Yerel yönetimin böyle bir yarışmaya çıkması için, bir kere, bu mirasın bir yarışma yoluyla değerlendirileceğini benimsemiş olması lazım. Şu anda sorun orada. Haydi biz de Mimarlar Odası olarak destekledik, parasal destek ve benzeri şeyler yaptık; ama yarışmaya çıkmak şu demek: "Ben, bunu benimsedim, çözüm arıyorum. Haydi mimarlar, planacılar, gelin" demek. Böyle bir yerel yönetim yok karşımızda. Genelde Türkiye'de böyle bir yerel yönetim yok.

Dolayısıyla, yarışma sadece bir fikirdir, doğrudur, bir çözümdür; ama bu konjonktürde çok zor. Kentin sahibi bunu benimsemeli ki araç olarak da yarışmayı kullansın. Bu anlamda, araç olarak yarışmayı kullanmaz. Verilen bilgiler bu mertebede.

Bu konjonktürde meseleye baktığınız zaman, "Zonguldak'ın endüstri mirasına hangi yönden kim sahip çıksın, ki bu bağlamda yarışmaya çıksın?" diye büyük bir soru işareti karşımıza çıkıyor. Prestij mi; olsaydı, bugüne kadar belediye bunun farkına varsaydı, zaten yapardı. Rant mı; çoğunda rant yok. Çünkü olayın kökeninde koruma var. Tabii, onun da bir rantı var; ama düşük. Üçüncüsü, kamusal bir hizmet de değil. Bir müze yaptık, bir de bir binayı sergi salonu yaptık diyelim, ondan sonra bir şey üretemiyorsun.

muhsin maden

Ben şöyle bir şey söylemek istiyorum: Yarınki toplantının bir bölümüne Vali Beyi, Belediye Başkanını, Rektörü ve TTK Genel Müdürü'nü çağırabilirsek, sanayi mirasının korunmasıyla ilgili ön bir açılış yaparak, gezdiğiniz yerlerden bahsederek, "Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz; yani buna nasıl bir katkı koyabilirsiniz?" diye sormakta fayda var diye düşünürüm. Onlar da katkı koyacaklarsa, bu oturum onları hareketlendirir ve bazı şeyleri çözecektir diye umuyorum. Vali Bey, "Şunu sen yap, şunu da sen yap, bunu da böyle halledelim" diyecektir. Üniversiteyi çağırmanın nedeni de şu: Vali, üniversiteye, "İncir Harmanını finansını ben karşılıyorum, siz kontrol edin" diyebilir, bizim Genel Müdür'e de, "Şuna sen katkı koy" diyebilir. Şu anda Kilimli Belediyesi ve Çatalağzı Belediyesi, -Gar Müdürlüğü'nün olduğu yer ayrı belediye- alanlarında iki tane olayımız var. Birincisi, Çatalağzı Belediyesi'nin, rekreasyon alanı veyahut yeşil alan yapıp, lojmanları yıkacağı gibi bir konunun gündeme gelmesi. Bunun aciliyetini öğrenip, buna göre orada bir tedbir almak gerekebilir. İkincisi, İncir Harmanı'nda, Çinliler geldi, buraya birtakım işler yapılacaktı gibi bir şeyler söylenildi; onun da durumunu öğrenilmeli. Genel Müdür belki bu projeyi başka yere kaydırabilir; yani "Onu orada yapmayız da, şurada yaparız" diyebilir. Yani onlar da burada tartışma konusu olabilir.

emre madran

Proje bazına indirgediğimiz zaman bizim de biraz daha fazla şeyi biliyor olmamız, öğrenmemiz lazım. Benim o konuda bir önerim var: Belli bir süre içerisinde bütün bu konuşuklarımızı bir rapor haline getirmek, Zonguldak Temsilciliği'nin bir raporu haline getirmek. "Şu, şu olacak, şurada şu seviyedeyiz, burada şu görüşmeler yapılmıştır, şuna kimse sıcak bakmamaktadır" ve benzeri şeklinde bir değerlendirme yapalım evvela.

nimet özgönül

Ankara Şube Zonguldak'la, özellikle de Lavuar / kömür yıkama alanı ile ilgili, Ankara'da yok mekanlar için geliştirilen fikir projesi gibi bir proje başlatmayı düşünüyor. Fikir projesi üretim sürecinde bir de atölye çalışması var. Bu, farklı disiplinlerden öğrencilerin de bir araya geleceği, yaklaşık Haziran ayı sonu, yani okulların kapanmasından hemen sonra, tatile gitmeden önce yapmayı düşündüğümüz atölye çalışmaları ile desteklenen bir süreçtir. Aslında buna üniversiteleri de katarak, bir yaz okulu şeklinde başka

bir şeye de dönüştürebiliriz. Ama tüm bu konuları üniversitelerle de konuşuyor olmamız gerekiyor.

Kentle ilgili yapılacak olan şeyleri sıralarken, aslında en önemli şey, bizim de çok eksik olduğumuz konu, yarışmaların sonrasındaki sürecin aynı hızla devam ettirilip işletilmesi. Yarışma sonrası eğer o ivmeyi, o hızı devam ettiremezseniz, ondan sonra dezavantaja da dönüşüyor, yani bir daha canlandıramıyorsunuz. Bir başka konu da yarışmalar ile doğan telif hakları, bu da bir başka sorun olarak karşımıza çıkıyor. Bir şeyin yarışmaya çıkıyor olabilmesi ancak nasıl olur; her şeyiyle hazır, bütçesi hazır, programlıdır, bütünü ile planlanmıştır, ondan sonra artık onunla ilgili fikir projesi olabilir, uygulama projeleri şeklinde olabilir, yarışmaya çıkartırsınız. Onun sonucunu aldığınız andan itibaren de hemen eyleme geçer, takır takır uygularsanız gerçekçidir. Eğer eyleme geçemiyorsanız, yarışmalar olumsuz süreçler olarak tanımlanıyor ve ondan sonra yarışmalara olan inançlar da azalıyor, azalıyor, sonunda bu süreç terk ediliyor.

Zonguldak için şu çok önemli: Biraz önce söyledim, aslında kent, endüstri kenti. Yani Türkiye’de tek. İçerdiği değerler açısından çeşitlilikler var. Lojmanından tutun da, atölyelerine, fabrikalarına, kültürel etkinlik alanlarına kadar, bir üretim mekanı ve buna hizmet eden ya da bunların hizmet ettiği mekanlar, kısaca her tür mekânsal özellikleri ve makine öğeleri açısından zengin bir kent.

Tabii, burada önemli olan bir başka konu, kentin bütününi içeren, özellikle de endüstri mirasının olduğu endüstri havzası, endüstri peyzajıdır. Yapıları bütün öğeleriyle, bütün sosyal, kültürel yapısıyla ele alırken peyzajından ve havzadan bağımsız düşünemeyiz. Bu nedenle ölçek büyüyor ve Zonguldak kenti dışında bölgenin/havzanın bütününi içeren daha geniş bir alana dönüşüyor. Bu durumda, tek bir yapıdan çok bölge ölçeğinde değerlendirme yapmamız gerekiyor. Ancak bu da alan yönetim ve yönetim planının hazırlanması ile olabilir. Alan yönetiminde, yönetim planı yapılmış olan alanlarda, proje üretim sürecinden tutun da projenin uygulama aşamaları, alanın yorum ve sunumuna kadar giden bir süreç vardır. Bu sürecin sonunda ise alanın sürekli bakımı yer alır. Endüstri mirası olarak tanımlanan yapıları sadece üretim yapılarına indirgeyerek, bu yapılar ve yapılardaki teknik donatılar/makineler olarak ele alırsak, kömür üretim sürecini sadece teknik bir kurgu olarak değerlendirmiş oluruz. Halbuki Zonguldak’ta yaşam kömür üretimiyle iç içedir ve yaşam mekanlarıyla üretim mekanları birlikte tasarlanmış, birbirinden ayıramaz parçalardır. Bu nedenle, dikkatle bütününi içeren tanımlar yapmamız gerekmektedir. Aksi takdirde parçacı yaklaşımlar sonucunda korumaya, sürdürülebilirliğini sağlamaya çalıştığımız değerlerin sadece bir bölümünü içeren, seçmeci bir koruma anlayışı ile karşı karşıya da kalabiliriz.

Lavuar alanı için şöyle bir şey söyleyebiliriz. Alan Zonguldak kenti içinde konumu nedeniyle –merkezde ve deniz kenarında yeralıyor– rantın en fazla olduğu bir yerde. Kömür üretim yapılarının diğer bölümlerinin bir kısmı şehrin içinde ve değişik konumlarda, yada şehrin dışında, ulaşimleri merkeze

oranla zor. Lavuar ise göz önünde, ulaşımı kolay, işlevsel olarak her tür kullanım potansiyeli olan bir alan bu nedenle yıkılarak yeniden yapılaşması için baskıları da barındıran bir alan.

Konumundan kaynaklı potansiyeli olan, mekansal olarak da çeşitlilik sunan ve zengin olan bu alanın –içindeki anıtsal nitelikteki makineler ve diğer yıkamada kullanılan su tankları vb. öğeler– korunarak yeni kullanımlarla dönüşümü, açık alanlarda yeni yapılarla gelişimi sağlanırsa sonuçta kentte *landmark/townscape* özelliğindeki kamusal amaçlı bir alan kentin yaşamı ile başka bir yüzyılda, başka bir kullanımla bütünleşecektir. Böylece alan geçmişten gelen değerleri yeni kullanımlarla birlikte kazandığı ekstra değerlerle sürdürebilecektir.

Bu arada, biz hızlı bir şekilde bir küçük atölye ile ranta karşı bu alandaki dönüşümün ne olabileceğine ilişkin çalışmayı başlatabilirdik iyi olur; ancak böylesi bir çaba yine de alan üzerindeki baskıları hafifletmeyecektir. Bugün Lavuar/kömür yıkama alanı tescillenmiş bile olsa, kent merkezinde buraya ait üretilecek, yapılacak her tür eylemi bütüncül ele alıp süreci planlamak, programlamak gerekiyor. Ancak bunu yaparken eylemi yalnız başına değil bütçesi de dahil olmak üzere yapmak gerekir. Yani bu sürece "Türkiye Taş Kömür İşletmeleri'nin katkısı ne olacak, Valiliğin katkısı ne olacak, Belediye'nin katkısı ne olacak, diğer örgütlerin ya da Hükümetin, Kültür Bakanlığı'nın buna katkısı ne olacak?" gibi tüm paydaşların katılımını sağlayarak, alanı tüm verileriyle ele alıp bütünü programlamak gerekir.

Bir başka konu, bu çevrelerin/alanların korunması, dönüşerek kullanılması biraz da halkın buna inanmasıyla ilgili, yani koruma inanç meselesidir. Biz buradaki dönüşümleri hayal edebiliyoruz ve bu nedenle de olabileceğini düşünüyoruz ama bunu halka da kabul ettirmek, onların buna inancını sağlamak gerekiyor.

Halk bu yapıların, alanların içinde doğmuş, yaşıyor ve onlar için bizim endüstri mirası, kültür varlığı diye tanımladığımız bu alanlar bir şey ifade etmiyor. Etmemesi de normal, şöyle ki: Kanıksamış artık, yani bu üretim mekanları onların bir parçası hayatlarının bir parçası; kendisi bu fabrikalarda ya da ocaklarda yaşamış, çoluk çocuğu bu üretim birimlerinde, üretim sürecinin içindeyken doğmuş, çocukları da burada çalışıyorlar ya da hayatları bu yapılar/alanlarla birlikte geçmiş, geçiyor. Bu alanlar yakın geçmişin hala yaşanan mekanları. Oturdıkları konutlarından farklı da değiller. Bunun için bu alanların ekonomik getirisi dışında, buradaki vatandaş için ilginç, önemli bir yanı yok, değerli bir yanı da yok. Zonguldak'ın her köşesinde kömüre dayalı bir yapı var, kentin kendisi kömür havzası. Günlük yaşamında buradaki yapıları özelleştiren, değerli yapan bir durum yok. Ama kömür onlar için önemli yaşam kaynaklarından biri. İşsiz kaldıkları zaman eylem koyarlar ama bu yapılar yıkılırken böylesi bir şeyi düşünmeyebilirler. Bu nedenle insanlara bu alanların/yapıların kömür kadar değerli olduğunu anlatabilmek önemli. Bu da ancak benzeri örneklerle, böylesi alanların korunarak, yeni kullanımlarla kentte, kentliye sağlamış olduğu ekonomik geliri de

içeren bilgilendirme ve buna paralel de işletmelerin Zonguldak ve Zonguldaklılar için değerleri üzerinden bir bilinçlendirme hareketi/seferberliği ile olabilir.

Buradan bir başka kavrama geçiyoruz, bilinç, korumada bilinç yerleşmesi, belleklerde yer etmesi gereken en önemli unsur. Bu alanların ne tür değerler içerdiğini ve değerlerin önemini onlara aktarıyor olmak da önemli. Bunu da mümkün olabildiğince görsele dayalı örnekler üzerinden aktarıyor olmak durumundayız. Biz okumayı sevmeyen ve bir şeyleri görmedikçe de çok fazla inanmayan bir millet olduğumuz için, böylesi alanlar içeren örneklerin olduğu sergiler, sanal ortamdaki görsel sunumlar, küçük atölyelerde yapılan alanının yıkımı esnasında çıkan makine kalıntıları, hurdalıklar, o hurdalıklardan oluşan sokak sergileri. Mesela, Şube Temsilciliğimiz Lavuar alanında küçük bir alanı düzenleyerek, düzelterek, oradan çıkan makineler, aletler, hırdavatları yerleştirerek, onu kente küçük küçük etkinliklerle katabilir. Sadece Mimarlar Odası da değil, TMMOB'nin bütün bileşenleri, Makine Mühendisleri Odası, Maden Mühendisleri Odası hep birlikte bunu yaparak ortaya güzel bir şey çıkartabilir, bu bir başlangıçta oluşturabilir. Mesela, toplantılarımızı, küçük etkinliklerimizi açık alanda, bu tür noktalarda ya da alanlarda neden yapmayalım? Bu alanlar çok pis olabilir, şu anda çok niteliksiz de olabilir; ama bir bölümünü çok kısa sürede insanların hayal edemeyeceği bir şekilde düzenleyerek, orada çalışanları, yöre halkını da bu sürecin içine katarak bir şeyler yapılabilir. Önemli olan yıkıntı halindeki böylesi geniş bir alanın bir köşesinden başlayarak düzenleme yapmak ve bunu kentlinin kullanabileceği bir açık alana çevirmek, kullandırtmak önem kazanıyor. Yoksa gözlerinin önünde kapkara, yıkık, içinden geçilemeyen bir sorun alanı olarak görülecektir. Yönetimler de bu alanın bir süre böyle yıkık, harap pis kalmasını destekler, çünkü halkın belleğine bu alanın bir sorun alanı olarak yerleşmesini, daha sonra yapacağı her tür müdahalenin bir sorunu ortadan kaldıran bir müdahale olduğunu benimsetmek açısından taktik olarak da benimserler. Bugün büyük kentlerde izlenen de bir anlamda böyle bir taktik. Belediyeler yıllarca açık alanlarda bakım, temizlik, düzenleme vb. sıradan, günlük yapılması gereken müdahaleleri yapmadan alanı mezbeleliğe çevirip daha sonra bu alanların durumları üzerinden giderek kendi ideolojileri veya çıkarları doğrultusunda yeni düzenlemelerle karşımıza çıkarıyorlar. Ya böylesi bir taktik ya da alanlara özel yasaların hızla çıkartılmasıyla rantın yüksek olduğu bu alanlar hızla dönüştürülüyor. Bunun örneklerini hepimiz değişik biçimlerde Ankara'da, İstanbul'da ve yaşamadığımız için bilemediğimiz ama bir kısmını medyadan takip ettiğimiz diğer illerde de yaşıyoruz. Bu nedenle kısa sürede sorun alanlarını potansiyel kullanılabilir alanlara dönüştürmek ve yeniden yapılandırmak için yöntemler geliştirmemiz gerekmektedir. Mimarlar olarak kentlinin yok mekanlarının kentlinin var mekanlarına dönüştürmenin araçlarını bulmak ve uygulamak zorundayız.

haluk zelef (Resim 26)

Bu yarışmaya ilişkin ben de bir şeyler söyleyeyim. Yarışmayı hep böyle Zonguldak bazında ve geniş bir coğrafyayı içeren bir şekilde düşünmek iyi bir

şey, fikri düzeyde bizi çok fazla açabilir; ama bir yandan da acaba şöyle düşünülebilir mi: Bu lavuarı yıktıklarına göre, şimdiden, Belediye'nin çok yakın bir tarihte buraya girip kendi kafasındaki birtakım düzenlemeleri gerçekleştireceğini söylemek çok da tutarsız olmaz.

turan demirtaş

Ben, çok ağır konuşuyorum, titriyorlar. "İhanet içindesiniz, memleketi satıyorsunuz" diyorum, titriyorlar.

haluk zelef

Yani "Bir şey yapmayacaklar" diyorsunuz?

turan demirtaş

Şimdi şu yolu bulmuşlar: TOKİ kanalıyla yapıyorlar bunu. Meğer o bizi aşılıyor. Yani biz iyi kavgaya veriyoruz ama adam apayrı bir yerden gidiyor.

haluk zelef

Bir yandan da galiba o limandaki tesisleri de gözden çıkarmışlar, galiba onlara da bir şeyler yapacaklar.

muhsin maden

Liman olayımız şöyle: Lavuardan gelen kömürün gemilere yüklenmesi için bir tesis vardı orada. O tesis, lavuar kalktığı için, şimdi devre dışı kaldı. Bir de bu Çatalağzı'nda gördüğünüz zenginleştirmelerin, yani 3300 kalorilik kömür üretilen tesislerin benzeri burada da vardı. Onların kullanımı EÜİAŞ'ın (Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş.) ama arsa bizim. EÜİAŞ'tan onları bir şekilde alıp sökeceğiz. Orada şu anda Ukrayna'ya roro seferleri var ve bazen o saha almıyor. Eski limanın üzeri tır parkı olacak, diğer bölümü de konteynir limanına dönüştürülerek, konteynir taşımacılığına ayrılacak. Kömürle ilgili hiçbir şey kalmayacak orada.

Limana, kullanma hakkı tek olan, yani Türkiye Taşkömürü Kurumu'na ait olan tek yer. Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı bir yer değil. Zaten şu anda özelleştirme uygulamasında yasayı aşamıyorlar. Yani yasal düzenleme yapmadan orada herhangi bir şey yapmaları mümkün değil.

haluk zelef

En azından lavuar kısmında istediklerini yapma ihtimalleri var. Bu çerçevede, yarışma gibi bir şey varsa, acaba yarışmayı en azından o arsa içinde zorlayabiliriz ya da onların dediği programı kabul edebiliriz; ama en azından fiziksel yapılaşmasında mimari bir katkı koymak gibi bir hedefimiz olabilir. Yani tamamıyla kopmak yerine, küçük çapta da olsa içinde bulunabilme taktiğini zorlamak doğru olur diye düşünüyorum.

muhsin maden

Genel Müdürlüğün bir yarışma yapmak, orada bir proje elde etmek için bir niyeti vardı. Sayın Genel Müdürümüze, "Bizim görevimiz değil bu. Biz, bütçemizden para ayıramayız; bu yerel yönetimlerin görevi. Biz, imar planı yapma yetkisine haiz değiliz, orada herhangi bir şey de veremeyiz" diye bahsettik. Hatta Belediye Başkanı'yla da görüştüler, öyle deyince, "Ben yaparım" falan dedi; ama dediğiniz niyete yönelik bu.

emel kayın

Ben de yarışma konusunda bir şey söylemek istiyorum. Ben, yarışma tekniğini söylerken, bu yarışma gelsin, her şeyi çözsün veya hemen uygulanır diye bir şey söylemedim aslında. Tam tersine, mesela, İzmir yarışması da ne o alanın bütün sorunlarını çözdü, ne de tamamen uygulandı. Fakat şunu yaptı: İzmir'de bu endüstriyel mirasın bütünlüğüne vurgu yaptı. Yani İzmir yarışmasının -ki, bir fikir yarışmasıydı bu- başardığı en önemli şey budur. Şu anda kimse o alanda tekil bir yapının yıkılmasını kentte gündeme getiremez. Ama daha önceki belediye başkanları, mesela, bir gün "Havagazı fabrikası yıkılsın" öbür gün, "Sümerbank şu olsun" falan diyebiliyordu. Şimdi en azından tepkiyle karşılaşacağını bilir. En azından TMMOB nezdinde tepkiyle karşılaşacağını bilir. Gündeme getirir; ama zor getirir, onu göze alması gerekir. Karşısında neyin olduğunu bilir.

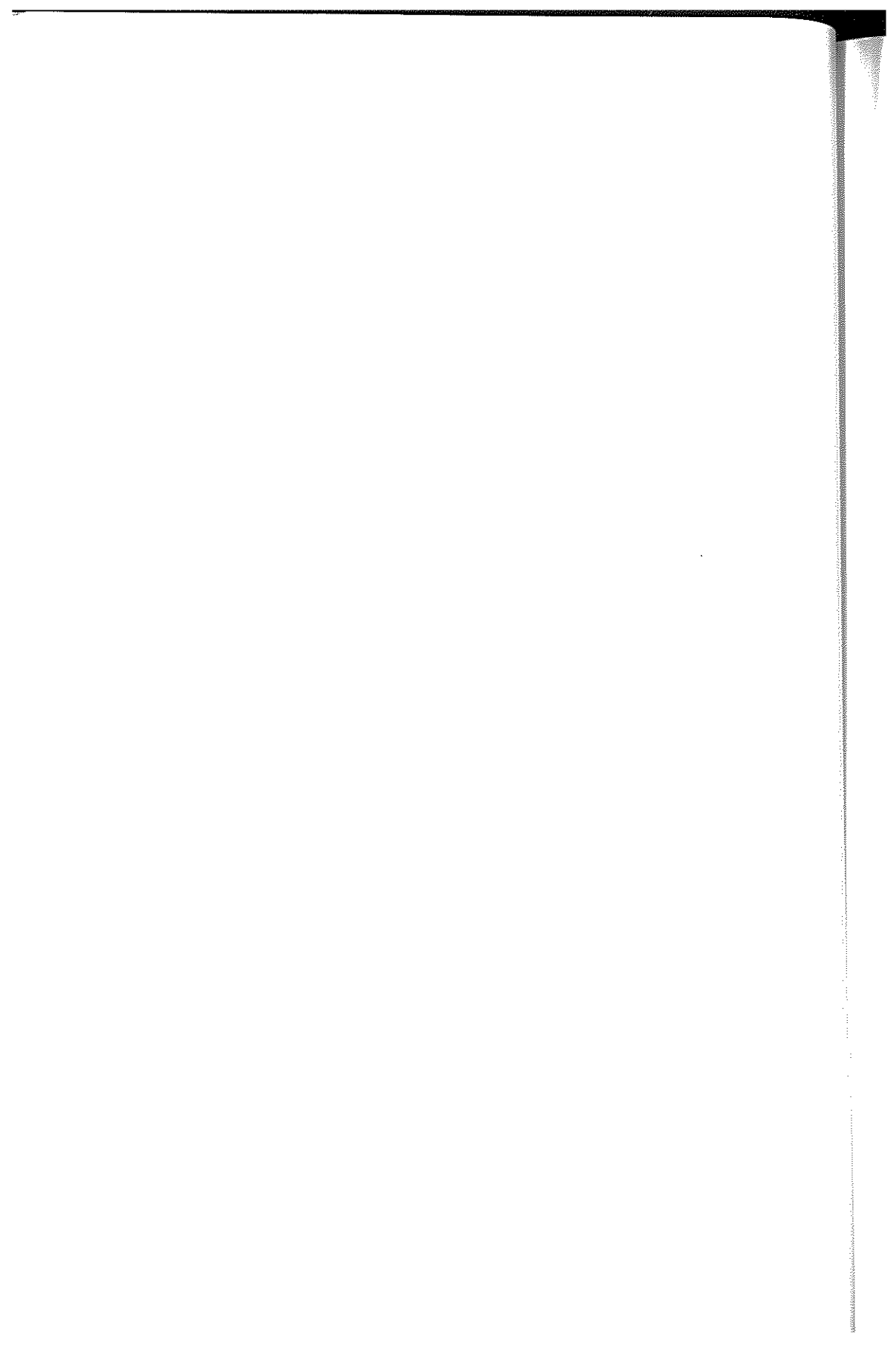
Burada tabii ki tekil yapıları yapmak da önemli. Fakat mesela, adam korumacı değilse, bir tekil yapı restore edilene kadar, geride kalan bütün lavuarları yıkabilir ve bir daha Zonguldak'ın endüstri kenti olarak anılması imkansız hale gelecektir. Dolayısıyla bu sempozyum mudur, bir yarışma mıdır; yoksa başka bir şey midir, sadece fikir tartışması mıdır, öğrenci etütleri midir, onu bilemem. Ama bunun bütünselliğine vurgu yapan ve bunu kentin ve mimarlık ortamının gündemine taşıyacak bir şeyden söz etmek istedim.

muhsin maden

Orada gözden kaçırdığımız bir olay var: Zonguldak'ın imar planları yeniden revize ediliyor. Vali Bey'in, limanı büyütmek gibi bir zihniyeti var. Bununla ilgili olarak da Devlet Hava Meydanları ve Limanları İşletmesi'ne bir proje hazırlattı. Şu anda Balkaya-Fener Burnu arasında bir liman yapılıyor. Bu liman yapılacaksa, o alanların liman hizmet alanı olması gerekir. Yani o proje netleşmeden, o olay olmadan burada bir şey yapılmaması gerekiyor bana göre. Mesela, şu anda, o planda, terminal alanını başka yere nakleliyor, terminal alanını da alışveriş merkezi yapıyor Belediye Başkanı. Ben, başkana söylüyorum, "Başkanım, burayı yapıyorsun; ama limanı büyüteceksen, liman hizmeti alan için yer yok. Buraya niye bunu yapıyorsun?" diye söylüyoruz; ama o hâlâ kendi küçük hesaplarının peşinde.

ANA OTURUM

İkinci Gün
7 Nisan 2007

haluk zelef

Öncelikle, Mimarlar Odası Ankara Şubesi Zonguldak Temsilcisi Turhan Demirtaş'a bu toplantıyı düzenlediği için çok teşekkür ediyoruz. Ayrıca, bize buradaki incelemelerimizde yardımcı olduğu için, Muhsin Maden'e de çok teşekkür ediyoruz. Ankara Şube'nin bütün yönetim kademesine de bu güzel toplantıyı organize ettikleri için teşekkür ediyoruz.

Bugünkü toplantımızın konusu sanayi mirası, endüstri mirası. Endüstri mirası, 2006 yılında özellikle gündemimizde olan bir konu. İsterseniz, toplantıya, endüstri mirası kavramının Türkiye'deki oluşumuna ve bunun şu anki yasal çerçevesine değinerek başlayalım. Gül hanım, eğer siz hazırsanız sizinle başlayabiliriz. Buyurun.

gül köksal (Resim 27)

• Kavramlar, Tanımlar

Avrupa'da 20. yüzyılın ortalarından itibaren sanayi yapıları işlevlerini yitirmeye başlıyor. Bunların çok çeşitli nedenleri var; hammadde temininin artık daha güç hale gelmesi, işçi sağlığı ve sosyal hayat dengesiyle birlikte onlara birtakım itibarların verilmesi, bitmiş ürünün Uzakdoğu ülkelerinden çok daha ekonomik yolla getiriliyor hale gelmesi, bütün bunlar 1950'lerden itibaren Avrupa'daki önemli sanayi kentlerindeki sanayi tesislerinin yavaş yavaş işlevlerini yitirmelerine neden oluyor. Bu dönemde ilk akla gelen, bu tesislerin ortadan kaldırılması oluyor aslında. Bu alanda ilk kez Michael Rix kaleme aldığı bir makalede buna değiniyor. Makalesinde, "Endüstri mirası" ifadesini kullanıyor ve endüstri devrimini çok yoğun bir şekilde yaşamış olan İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelerdeki bu tesislerin bir miras olarak değerlendirilmesi gerektiğini tartışıyor. Bu vakte kadar yıkımlar sürüyor. Tabii, yıkımların sürmesi sürecinde de bazı problemlerle karşılaşılıyor. Çünkü bu tür alanlarda

fabrikalar yıkılmaya başlanınca zehirli gazlar açığa çıkıyor, asbest sorunu gündeme geliyor ve çevre sağlığı için önemli olumsuz sonuçlar doğmaya başlıyor. Bir de bu ürünlerin, yani yıkılan, ortadan kaldırılan parçaların atık sorunu ortaya çıkıyor. Çevre konusunda daha bilinçli olan kişilerin uyarısıyla birlikte, bir yandan da bu yıkımların aslında çok da pratik şeyler olmadığı konuşlmaya başlanıyor. Diğer yandan, bu tesislerde doğup büyüyen, çalışan kişiler, bir şekilde sahip çıkmaya başlıyorlar buralara. Koruma örgütleri, üniversiteler bu konuda bir bilinç oluşturmaya başlıyorlar ve bu anlamda 1970'lerde birtakım toplantılar düzenlenmeye başlanıyor.

Bu bilinçlenmenin de az önce sözünü ettiğim üç ülkede, İngiltere, Almanya ve daha sonra da Fransa gibi ülkelerde olduğunu görüyoruz ve bir bilim dalı ortaya atılıyor ve bununla birlikte çeşitli kavramlar gündeme geliyor. Bunlar, endüstri mirası, endüstri arkeolojisi, endüstri kültürü, endüstriyel peyzaj gibi birtakım kavramlar. Bu kavramlar bugün de tartışılan kavramlar ve ülkeler kendi durumlarına, kendi miras kapasitelerine ve olanaklarına göre bu kavramları hâlâ tartışıyorlar ya da farklı şekilde ele alabiliyorlar. Fakat genel anlamda baktığımızda, endüstri arkeolojisinin bir disiplin olarak çok farklı bilim dallarını barındırdığını görüyoruz. Çünkü içeriği şöyle: "Endüstri kültürünün somut veya soyut bütün kanıtları, belgeleri, endüstriyel üretim için veya endüstriyel işlemlerle oluşturulan yapılar, yerleşimler, doğa ve kent peyzajlarını inceleme alanıdır" diye tarifleniyor genel anlamda. Bu da açıkça gösteriyor ki, hem yerüstündeki yapılaşmadan söz ediyoruz, hem yeraltında da bir yapılaşmayı ortaya koyuyor, doğa ve kent gözlemcileri gibi daha üst ölçekte bazı kavramlar gündeme getiriyoruz. Dolayısıyla, bu disiplin, buradaki yapılaşmanın tarihi açısından hem mimarlık tarihini ilgilendiriyor hem teknoloji tarihini ilgilendiriyor; çünkü aslında bu bir teknolojik süreç. Sanayi devrimiyle birlikte makinenin farklı alanlarda farklı şekillerde kullanılmaya başlanması, seri üretim, seri üretime dayanan mekân ve malzeme gelişimi, yüksek sıcaklıklara dayanan çeliğin, camın artık farklı büyük ölçeklerde kullanılmaya başlaması gibi, hem mimarlığı hem de teknolojik gelişimi ilgilendiren bir tarih bu. Arkeoloji boyutu var. Tabii, bu yüzey araştırmaları, yerüstünde gördüğümüz kısımlar. Bir de yeraltında olan kısımlar var. Bir de koruma boyutu var. Bu, kültürel dokunun, endüstri kültürü adını verdiğimiz dokunun korunması, kullanılması ve yeni kuşaklara aktarılması durumu, yeniden işlevlendirilmesi durumu söz konusu. 1970'lerde artık tüm dünyada kabul gören bir alan olarak kullanıldığını görüyoruz bunun.

Endüstri mirası kavramı ise şu şekilde tarifleniyor: Endüstri arkeolojisinin, yani bu bilim dalının, tarihi, teknolojik, sosyal, mimari ya da bilimsel değer taşıyan kalıntılarını içeriyor. Aslında endüstri arkeolojisi gibi iki kelime yan yana gelince tuhaf da bir anlam ortaya çıkıyor. Hem endüstri gibi, 18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl gibi yakın bir dönemin ürünü olan bir şeyi söylüyoruz, hem de arkeoloji gibi daha antik döneme tarihlenen bir durumu tarifliyoruz. Bu ikisinin yan yana gelmesi de aslında içinde bulunduğu problemleri de ortaya çıkarıyor. Bu tartışmalar, endüstri mirasının ya da arkeolojinin hangi dönemle sınırlı olacağı yönünde de sürüyor. Fakat şuna karar veriliyor: Bu kavram kapsamında sadece endüstriyel üretimle elde edilmiş olan tesisler,

yani sanayinin etkilediği tesisler değil; sanayi öncesi manuel, elle üretim yapılan döneme ait tesisler de bu kavramla değerlendirilmeli, tescil edilmeli ve koruma altına alınmalı. Çünkü her ülkenin endüstrileşmesi aynı zamanda ve aynı biçimde, aynı boyutta olmuş değil. Sözgelimi, Türkiye’de elle üretim çok uzun zamanlar sürdürülüyor ve bu geleneğin bugün bile bazı konularda varlığını sürdürdüğünü biliyoruz.

Aşağıdaki resimlerde endüstri arkeolojisine dair bir görüntü var, bir arkeolojik kazı (Resim 28). Bu, maden ocaklarında yapılmış, antik dönemden bir kazı. Bu da, bu disiplinin ilgilendiği bir alan. Şu gördüğünüz yakın dönem fabrika binaları da bu çerçevede değerlendiriliyor.

Bu konuda yapılan çalışmalar kentlerde hız kazanırken, bazı tesislerin de dünya mirası listesine alındığını görüyoruz. Örneğin, şurada gördüğünüz Goslar kenti Rammelsberg Madenleri (Almanya) (Resim 29), tamamen içinde bulunduğumuz kent Zonguldak gibi, geçmişi ağırlıklı olarak endüstriye dayalı bir kent. Bu kent olduğu gibi endüstri mirası kapsamında koruma altına alınmaya, yani o başlıkla dünya mirası listesine girmeye hak kazanıyor. Çünkü üretime dair binaların yanı sıra, burada işçilerin konutları, onların sosyal hayatının sürdüğü binalar, eğlenme, dinlenme alanları, yani bu kültürün, bu sürekliliğin bütün süreçlerini kentfin içinde görmemiz mümkün. Kent, olduğu gibi koruma altına alınan ve miras listesine kabul edilen bir alan haline geliyor. Onun yanındaki haritada İngiltere’nin bir bölgesindeki tesislerin işaretlenmiş olduğunu görüyoruz (Resim 30).

Bu da belgeleme çalışmalarının, en azından “Nerede ne var ve ne nitelikte, geçmişi nedir?” türünden ve ilk aşamada yapılması gereken belgeleme çalışmasının 1970’lere, 75’lere dayandığını gösteren bir örnek ve o dönemde katalogların artık oluşturulmaya başlandığını görüyoruz.

Teknik anıtlar gibi broşürler hazırlanıyor. Artık bilinçlendirme amacıyla bu tür yapıtları, anıtları anlatan çalışmalar başlıyor. Avrupa’da, yılın bir günü Açık Anıtlar Günü olarak kutlanıyor; yani yılın bir günü, anıtların gezmeye açık olduğu bir gün düzenleniyor. Bunlar dönem dönem endüstri yapıları teması odaklı olabiliyor ve bu tesislere giriş sağlanıyor. Tabii, fabrikaların özel bir durumu da var. Bu döneme kadar insanların oranın içine kontrolsüz girmesi mümkün değil. Çünkü tehlike arz ediyor. Bir süre sonra işlevini yitirince de artık o alanlar hiçbir şekilde insanların iletişim kurmadığı bir hale geliyor. Bu şekli de gezdirilerek, içinde neler olduğu anlatılmaya çalışılıyor. Bu amaçla da örgütler kurulmaya başlanıyor. Bunlar önce ulusal boyutta kuruluyor, daha sonra da uluslararası örgütlerle karşılaşıyoruz. Çeşitli rotalar, endüstri mirası rotaları, çalışmaları sürdürülüyor.

• Konuyla İlgili Uluslararası Kurumlar

Az önce DOCOMOMO’dan söz edildi; aslında endüstri mirasının çıktığı yapı örnekleri, Berlin’deki Türbin Fabrikası gibi yapılar da DOCOMOMO’nun ilgi alanına giriyor. Fakat DOCOMOMO’dan daha fazla olarak, sadece

endüstri yapıları ve mirası üzerine çalışan bir örgüt var, TICCIH. TICCIH, ilk toplantısını 1973 yılında yapıyor ve birkaç toplantı sonrasında bu ismi alıyor; Endüstri Mirasının Korunması Üzerine Uluslararası Komite. DOCOMOMO'yu biliyorsunuz, biraz daha farklı bir çalışma programı var. DOCOMOMO'ya üye olan ülkelerin her dönem bir tema çerçevesinde belirli ödevleri oluyor ve onları yapmakla yükümlüler. Yani DOCOMOMO'ya üye olan kişiler de bu ödevleri yerine getirerek, bir yandan da sürekliliği sağlıyorlar. Fakat TICCIH'in öyle bir bağlayıcılığı ya da üst bağlayıcılığı yok. TICCIH'e üye olan çok sayıda ülke var. Ülkeler bağımsız çalışıyorlar ve üç yılda bir uluslararası toplantılar düzenleniyor, TICCIH'in buluşması o çerçevede oluyor. Onun dışında, 1999 yılında Avrupa düzeyinde kurulmuş olan bir Endüstri Mirası Rotası (ERIH) var. Burada bazı isimler görüyorsunuz, TICCIH, ERIH, ICOHTEC, SHOT, NEKTAR, E-FAITH gibi ulusal ya da uluslararası düzeyde bu konuda çalışan, 80'lerde, 90'larda ağırlık kazanan örgütlerin isimleri bunlar.

Dediğim gibi, bu konuda ulusal ve uluslararası toplantılar yapılıyor. Çünkü birçok kavram karmaşası da var. Her ülke farklı bir terimden söz ediyor. "Bunlar uluslararası anlamda nasıl bir araya getirilecek, karşılıkları ne olacak?" diye toplantılar yapılıyor. Değerlendirme ölçütleriyle ilgili birtakım sorunlar ortaya çıkıyor, "Hangi tesis korunacak?" diye.

• Örneklerle Endüstri Mirası

Bu, Almanya'nın sanayi kalbi denilen Ruhr bölgesindeki kentleri gösteren bir harita. Burada fabrikaların, tesislerin olduğu yerleri görüyoruz. (Resim 31a, 31b) Çok sayıda örnek var ve bu örneklerin hangi ölçüde koruma altına alınacağı, kimden ne kadar fedakarlık edileceği, nasıl dönüştürüleceği gibi birtakım sorular gündeme geliyor. Yani aslında burada da Türkiye'deki durumdan çok farklı bir süreçle karşı karşıya olduğumuzu görüyoruz. Yani bizde Zonguldak'ta bir tane böyle tesis var. Benzer bir karşılaştırma yapma ya da seçme olanağınız yok. Örneğin, İstanbul'da, Haliç Tersaneleri; Haliç'in kuzey kesiminde konumlanan bir tane tesis var. Osmanlı dönemine dayanan, 550 yıllık bir geçmişi olan ve halen kısmen de olsa işlevini sürdüren bir tesis. Gazhane dediğimizde, Ankara'da yıkımdan son anda kurtulan, kısmi olarak ayakta kalan bir örnek var. İstanbul'da üç tane; Dolmabahçe, Yedikule, bir de Kuzguncuk gazhaneleri var. Yine Bomonti Bira Fabrikası. Bunlar gibi tekil örnekler var.

Avrupa'da farklı dönemlerde, endüstrinin ilk dönemlerinde, devrimin hemen sonrasında yapılmış olan çok sayıda elektrik fabrikası var. Daha geç dönemde, 1950'lerde, 60'larda yapılmış olanlar var. Bizden farklı olarak, böyle bir seçme durumu söz konusu. Bunları koruma yöntemleri ve yeniden işlevlendirme ölçütleri tartışılmaya başlanıyor. Nasıl yeniden kullanılabilir, ne hale gelebilir, ne oranda; bunlar tartışılıyor. Tabii, çok sayıda müze kurulmaya başlanıyor artık ve bu müzeler, bir süre sonra artık tekrar olmaya ve önemlerini yitirmeye başlıyorlar. Bunların bir kısmı ölü müzeler oluyor. "Daha faal, bu doğaya, endüstrinin doğasına uygun müzeler nasıl olur?" gibi tartışmalar yapıyorlar.

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

Dünya Mirası Listesi'ne kabul edilen endüstri mirası ve seçim ölçütleri tartışılmaya başlanıyor. Burada miras listesine girmiş bazı örnekleri görüyoruz. En soldaki örnek, Essen'deki kömür işletmesi. Buraya oldukça benzer bir tesis görüyoruz (Resim 32).

Bu amaçla önce bölgesel ölçekteki uygulamalara bakmalı. Örneğin, Zonguldak'ta da bir bölgesel çalışmayı gerektiren, üst ölçekte çalışmayı gerektiren bir durum var, tek bir yapıdan söz etmiyoruz. En başarılı ve uzun soluklu çalışma, IBA'daki Emscher Projesi'ydı. Yani şurada haritada gördüğünüz bütün alanı kapsayan bir çalışmaydı. Daha sonra, endüstri komplekslerinin, tesislere dönüştürülmesi incelendiğinde Essen'den bir görüntü. Bu da yeni kullanıma dair bir durum (Resim 33).

Onun dışında, yapı ölçeğinde korumalar var. Yani tesis zaten bir veya iki tane binadan oluşuyor. Çevresel etkisi o kadar fazla olmamış veyahut etrafındaki binalar zamanla yıkılmış, 1950'lerde, 60'larda, ortada bir tane gaz deposu kalmış veya bir tane haddehane binası kalmış gibi örnekler vardı.

• IBA Projeleri

Ağır endüstrinin olduğu Ruhr bölgesi 18 tane iç içe geçmiş kent bu aslında. Buradaki fotoğraf bu bölgeyi gösteriyor (Resim 31a, 31b, 33). Burada rotayı görüyoruz. IBA'nın açılımı, Uluslararası Yapı Sergisi. Aslında çöküntü bölgelerini değerlendirmek amacıyla hareket eden bir kurum bu. Daha önce, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hemen Berlin'i ele alıyor. Berlin'de o duvarın varlığı ve kente etkisi üzerine bir tartışma başlıyor. IBA; daha sonra, 1989 yılında, Almanya'nın Ruhr bölgesine el atıyor. 10 yıllık bir program çerçevesinde bütün bu bölgedeki endüstriyel yapılaşma ve onun çevresel etkilerini –doğa veya konutlar, işçi konutları da dahil olmak üzere– değerlendiren bir çalışma programı düzenliyor.

Bu çalışma kapsamında çok boyutlu uygulamalar serisi görüyoruz. Bu kapsamda, örneğin, yeşil alan ve orman düzenlemeleri, sanayi komplekslerinin toprakları düzenleniyor, değerlendiriliyor. Hammaddenin ve üretilmiş ürünün dağıtımını sağlayan nehirler, kanallar boyunca gezinti güzergahları ve bu alanların etrafında yürüyüş yolları düzenleniyor. Buradaki anıt ve SİT'lerin korunması için ulusal ve uluslararası ölçekte mimari proje yarışmaları düzenleniyor, bunların bir kısmı uygulanıyor. Yerel mimarların görev aldığı örnekler de var. Yeni konutlar inşa ediliyor; çünkü çok geniş, büyük alanlar bunlar. İşçi konutları ve bahçeli evlerin modern yaşam koşullarına uygun hale gelmesi için çalışmalar yapılıyor. Yeni rekreasyon alanları yaratılıyor. Çocuklar için özel alanlar düzenleniyor. İş imkanlarına yönelik çalışmalar yapılıyor. Tabii, burada çok ciddi bir işçi potansiyeli var. Bunlar işlerini yitirdikleri için ortada kalıyorlar. Onlara bu alanlarda çalışmaları için iş imkanları yaratılıyor.

Burada oluşmuş bitki örtüsünün, yani aslında endüstrinin getirdiği olumsuz etkiler doğrultusunda oluşan bir anomali bitki örtüsünün, incelemesi yapılıyor.

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

Bir de bütün bu alanın tarihi, teknolojik ve mimari sürekliliğini sağlamak üzere, bir rota çerçevesinde gezilmesi sağlanıyor. Bu kapsamda ele alınan çeşitli örnekler var. Örneğin, 1903 yılında kurulan bir ağır sanayi ürünü olan yüksek fırınlı ve madendeki kompleksleriyle birlikte bir tesis, Duisburg'ta, 1985 yılında işlevini yitiriyor. IBA'nın en büyük projelerinden bir tanesi bu. 200 hektarlık alanı kültürel amaçlı yeniden değerlendirme çalışmasıyla kamuya açılıyor.

Alanın işlevini sürdürdüğü dönemden bir görüntü var, onu görüyorsunuz (Resim 34). Burada da yıkım çalışması başlıyor ve belirli bir noktada durduruluyor. Hatta para bulunamadığı için yıkım durduruluyor, daha sonra bilinçlenme de başladığı için bu böyle kalıyor. Sonra işçi konutlarıyla ilgili yapılan çalışmalara başlanıyor. Buradaki büyük hacimli mekânlarda sanatsal etkinlikler olabiliyor. Kimi yerde bu etkinlikler oluyor, kimi yerde olduğu gibi bırakılıyor; yani çeşitli boyutlarda farklı yaklaşımlarla karşılaşıyoruz. Hepsini aynı şekilde, "Bunları sanat alanları olarak kullanalım, sanata hizmet etsin" gibi bir yaklaşım söz konusu değil. Her birimin kendine özgü durumları, kendisini neyin göstermesi, korunması ve sürekliliğinin sağlanması gerektiğine dair özel çalışmalar yapılarak yol alınıyor.

Tabii, bu büyük alanların, büyük yatırımlar yapılırken –buradaki büyük yatırımdan söz ediyorum– "Bütün tesisi bir an önce bir şeye dönüştürelim" gibi bir yöntem mümkün değil tabii, çok büyük maliyeti var bunların. Bu alanların günün farklı saatlerinde kullanımı da göz önüne alınıyor. Çünkü geceleri, akşamları belli bir saatten sonra ölü alanlar oluyor buralar. Onun için de bazı düşünceler var. Gece buraya özel ışıklar yansıtıyor ve sadece akşam saatlerinde burayı görmek üzere gelen insanlar oluyor. Bu da alanın günün farklı saatlerde kullanılmasına, farklı işlevlerle kullanılmasına olanak sağlıyor. Böylece, böyle bir yatırım karşılığını bulmuş oluyor ve çok farklı kullanım biçimlerine de olanak sağlanmış oluyor. Tabii, makineler birer heykel gibi yükseliyor ve bunların bir arada olmasının getirdiği farklı bir atmosfer de var. Bu zaten yeterince etkileyici bir görüntü, ışıklandırılmayla birlikte müthiş etkileyici görüntülerle karşılaşabilirsiniz. Farklı sportif etkinliklere olanak sağlayabiliyorsunuz. Artık burada tamamen verilecek kararlara bağlı olarak çok çeşitli işlevler, kullanımlar mümkün olabiliyor.

Aşağıdaki örnekte, tüm o makine dairesindeki makinelerin yerinde kaldığı, dönem dönem bakımlarının, yağlamasının yapıldığı ve orada belli dönemlerde gerçekleşen bir konser etkinliği olduğunu görüyorsunuz (Resim 35). Bu bir kömür işletmesi. Bulduğumuz kentle de çok ilintili. Rasyonel mimari planlamanın en iyi örneklerinden biri olarak geçiyor. 1928-32 yılları arasında Fritz Schupp ve Martin Kremmer tarafından inşa ediliyor. İki aks üzerinde, yatay ve düşeydeki iki bant. Biri üretimi, biri de bitmiş ürünü dağıtımını sağlayan bir planlamayla yapılmış olmasından dolayı da oldukça önemli bir yer. 1986 yılında boşaltılıyor bu tesis, az önce saydığım nedenlerden ötürü işlevini yitiriyor. Bu alan, Alman Hükümeti ve Avrupa Topluluğu tarafından maddi olarak desteklenen bir çalışmayla, Heinrich Böll ve Hans Krabel tarafından bir uygulama sürecine tanık oluyor. Çok sayıda bina var burada,

üretim banfları, silolar veya maden çıkarılan alanlar. Bu alanlarda her biri için önceden teknik kararlar alınıyor, her birine ne kadar müdahale edileceği ve ne olacağına dair kararlar alınıyor ve tüm alanın endüstri müzesi, endüstri mirasının tanıtım bürosu, sergi alanı, bürolar, toplantı odaları, çok amaçlı salonlar vesaire işlevleriyle yeniden kullanıma açılması hedefleniyor. Ki, bu da dünya mirası listesine girmiş bir örnek. Çalışmalar için etaplamalar yapılıyor. Buradaki önemli nokta da sürekli bir geri bildirim var; yani bir alan müze olarak kullanıyor ve kısa bir süre sonra buradaki durum değerlendirilip, ona göre müze kullanımında bazı değişiklikler yapıyorlar.

Tabii, bu binalar aslında üretim sürecini devam ettirdiği için içinde insanın sürekli kalmasına yönelik bir teknik durum söz konusu değil. Bu da ısıtımaya ilgili önemli bir sorunun ortaya çıkmasına neden oluyor. Bu cidarları içinde sürekli insanın bulunacağı bir şeye dönüştürmek için, birtakım teknik eklemeler yapılması gerekiyor. Bu da hem buradaki mimari durumu ve teknolojiyi bozacağı, hem de maliyeti artıracığı için, özel çalışmalar uygulanıyor, özel detaylar üretiliyor. Örneğin dört kazanın olduğu bir kazan tesisi bu (Resim 36). Kazanların iki tanesi bırakılıyor, iki tanesi kaldırılıyor. Kaldırılan yere bir tasarım okulu konuluyor. Alt kotta tasarım okulunun ürünleri sergileniyor ve artık bunların kullanımına dair kimi yerdeki müdahale ile kazanların olduğu yerdeki müdahale farklı. Yani bütün tesis içinde farklı müdahalelerle de karşılaşabiliyoruz.

Bu da eski kok kömürü kazanları ve depoları ile transmisyon köprülerinin ve 100 metre yüksekliğindeki bacaların oluşturduğu kısımda bir serginin görüntüsü, "Güneş, Ay ve Yıldızlar" diye bir sergi (Resim 37). Bu sergide aslında kendi özgün işleviyle ilgili de bir tartışma ortaya atılıyor, enerjinin kültürü ve doğası anlatılıyor. Yani bu tesisin kurulduğu dönemde enerji üretimi ile bugünkü enerji üretimi ve gelecekteki enerji üretimi gibi birtakım kavramların tartışılması hedefleniyor. Bunu mekândaki kullanım biçimleriyle de görebiliyorsunuz. Böyle bir alanda oldukça iyi bilgiler edinebilmek de mümkün.

Bu da bir endüstri müzesi olarak kullanılan alan (Resim 38). 1986 yılında terk edildiği haldeki durumunu görüyorsunuz. Burada da tam koruma hedefleniyor. Buradaki kömür tozundan donanıma, işçi çalışma yerlerinden üretim tekniğine kadar işletmeyle ilgili her türlü teknik ve sosyolojik bilgiyi yerinde, turlarla edinmek mümkün. Hatta geri bildirim de burada gerçekleşiyor. Bu tesis açılıyor, açıldıktan bir süre sonra izleyiciler yüzünden tesisin zarar gördüğünü görüyorlar ve artık bir uzman rehber eşliğinde gezilmesi gündeme geliyor, o tür turlar düzenleniyor. Ama hakikaten de o kömür işletmesinin, neredeyse, düğmeye basılınca çalışacak şekilde etkisini görebiliyorsunuz. Sadece üretim amaçlı da değil, oradaki çalışan işçilerin geçirdikleri kazalarla ilgili bilgileri, onların izlerini bile görebiliyorsunuz veya o üretimin günlük hayatta neye karşılık geldiğini görebiliyorsunuz, ki bu da günlük hayat ve üretimin karşılaştırılması şeklinde oluyor.

Bu da yine dünya mirası listesine 1994 yılında kabul edilmiş bir döküm işletmesi (Resim 39). 1873'te kurulmuş ve 10 yıl içerisinde çok büyüyerek,

1986 yılında terk edilmiş. Fark ettiyseniz, hep 1980'lerde bu tesislerin kullanım dışı kaldığını görüyoruz.

Bir gaz deposu. Aslında büyük bir tesisin parçası; ama sadece gaz deposu kalmış. Gaz deposunu yıkamadıkları için koruma kararı alıp, ne yapacakları konusunda tartışıyorlar (Resim 40a, 40b).

Almanya'da bir gaz deposu. Dalış kulübü olarak kullanılıyor (Resim 41).

Bilinen bir örnek, Viyana Gazhanesi. Kendi içinde bazı sorunları barındırıyor da, bu da oldukça etkileyici bir örnek (Resim 42).

Bükreş'te bir fabrika, Faur Fabrikası (Resim 43). Bunun özelliği, kısmen yeniden kullanılması, kısmen de işlevini sürdürmesi yolunda hareket ediliyor olması. Bunu özellikle önemli buldum; çünkü Türkiye'deki bazı tesisler işlevini sürdürüyor hâlâ. Tersane gibi ya da buradaki kömür işletmesi gibi. Tabii, problem yaşıyor, Avrupa'daki birçok örnek de işletim sorunları yaşadıkları için kapatılma riskiyle karşı karşıyalar. Bu amaçla yapılmış bir çalışma bu. Büyük ölçekte çalışmaya başlıyorlar. Yani bölge ölçeğinden daha alt ölçeğe inerek, ulaşım bağlantılarından, zonlamayla, nerede, hangi işlevler var; yani yeni işleviyle buraya nelerin akacağını anlamak üzere kurgulanmış. Sonra tesisle ilgili çok ayrıntılı bir belgeleme çalışması yapılıyor, dönemleme çalışması yapılıyor ve hangisinin korunacağı, hangisinin yeniden kullanılacağı, hangisinin de işlevini sürdüreceği yönünde bir çalışma yapılıyor.

• İstanbul Örnekleri

Şimdi, İstanbul'a bakarsak, aslında Osmanlı dönemindeki sanayi tesislerinin en fazla olduğu yer İstanbul. 1913'teki sanayi istatistiğine göre, sanayi tesislerinin %55'i İstanbul'daymış. Kente baktığımızda, her işkolunda da üretimi görüyoruz.

Kentin bugüne ulaşan örneklerinin bir arada bir görüntüsü bu (Resim 44). Benim önerdiğim bir güzergahtı bu. Bu çalışmada ben bir tespit de yapmıştım. Bunları sekiz ana işkoluna sınıflandırdım ve bugünkü Sanayi ve Ticaret Odası'nın sınıflama sistemini de göz önüne alarak bir sınıflama yaptım. Bu kapsamda, enerji üretimi, gıda üretimi, giyim, dokuma, deri sanayi, kimyevi madde, maden işleyen, toprak işleyen, ağaç işleyen fabrikalar diye sınıflandırdım. Bir de mevcut olmayanlardan çok önemli örnekleri de biraz göz önüne almıştım.

Bu da çok önemli bir alan, Haliç Tersanesi (Resim 45). Çünkü İstanbul'un fethedilmesiyle hemen kuruluyor ve o dönemde sürekli bir teknolojik gelişim söz konusu. Dünyayla karşılaştırma yaptığınızda ancak bir Venedik Tersanesi'yle teknolojik olarak karşılaştırma yapabileceğiniz bir örnek. Ne yazık ki, bunda kullanıcı müdahalesi de çok yoğun ve belgeleme çalışması da yapılamadı. Tersane-i Amire bugün, farklı mülkiyetlerde Haliç, Cami altı, Taşkızak Tersaneleri diye adlandırılıyor, çok geniş bir alan. Yani sadece bir tanesini gezmek bile birkaç gün alabiliyor.

Hasanpaşa Gazhanesi, şu anlamda şanslı bir tesis (Resim 46). Çok ayrıntılı ve nitelikli bir belgeleme çalışması yapıldı. İkinci şans da, buradaki sivil halk çok önemli ölçüde sahiplendi bu alanı. Üniversitenin, uzmanların ve konuyla ilgili kişilerin bir araya gelmesinde, Gazhane Gönüllüleri isimli sivil inisiyatif önemli rol oynadı. "Biz, yıllarca bunun kirini pasını çektik, bunun içinde çocuklarımız rahatsızlandı. Biz, burada büyüdük. Yani bu bizim belleğimizin bir parçası. Şu anda buna ne olacaksa, bu bizimle birlikte olmalı" gibi bir baskıyla, önce Kadıköy Belediyesi, sonra Büyükşehir Belediyesi, sonra üniversiteleri, sonra Mimarlar Odası İstanbul Şubesi gibi birçok kurumu da, normal koşullarda yan yana gelemeyecek birçok kurumu da örgütleyerek böyle bir şeye el atıldılar. Belgeleme çalışması yapıldı. İşletilmesi yönünde de çalışmalar yapıldı; fakat tabii ki engel olarak yine maliyete takıldı kaldı. Hâlâ bununla ilgili problemler sürüyor, bir şey yok.

Bu da şu ana kadar anlattığım tesisler içinde, kullanım açısından en ileri noktaya gelen tesis. Silahtarağa Elektrik Fabrikası'ndan birkaç görüntü var burada. Burası da 80'lerin sonunda işlevini yitiriyor. 1913'te inşa edilmiş bir elektrik fabrikası. Kentin aydınlatılmasında çok önemli bir rol oynuyor. Osmanlı'nın en önemli tesislerinden bir tanesi. Bunun özelliği de, içindeki donanım, üretim sistemine ait bütün verilerinin yerinde korumuş olması. Burada kırmızıyla gösterilmiş olan alanda, hem üretim binalarını, makine daireleri, kazan daireleri, kömürlük bantlarının izlerini, havai hattın yerdeki izlerini görebildik, hem de sosyal konutlar var burada, işçi konutları var, evli memurlar için, bekar memurlar için tasarlanmış konutlar. Onun dışında, sosyal yaşantının geçtiği yeri de görüyoruz (Resim 47-51). Üretimin olduğu kısım arazinin belirli bir noktasında, sosyal birim de bir noktada ve arada da koruyucu bant yeşille kapatılmış. 1920'lere tarihlenen önemli bir yeşil dokusu da var.

Bu tesisin önemli özelliklerinden bir tanesi de tesise ilişkin çok sayıda belge bulunması. 1910'lardan, yani uluslararası ihale sürecinden, açıldığı süreçten 1970'lere kadar buradaki teknolojik gelişmeyi görebileceğiniz çok sayıda çizime erişilmiş olması da önemli bir kazanç. Yani bu sürekliliği, Osmanlı'nın son dönemini, Cumhuriyetin ilk dönemini, daha sonraki kullanım sürecini görmek açısından önemli. Zeminle ilgili problemlerinden kaynaklı önemli bir durum var. Terzaghi isimli, zemin mekaniği bilim dalı kurucusunun özel çalışmalarının olduğu bir tesis bu. Seyfi Arkan'ın bir makine dairesi binasını görüyoruz, o açıdan önemli bir özelliği var. (Resim 52)

Bu yapıların envanterini tutmaya başlayınca, İstanbul'da 50'ye yakın fabrika olduğu ortaya çıktı. Bizim mevcut envanter fişlerinin yeterli olmadığını görüp, onun üzerine bir ek fiş önerisinde bulunmuştum. Daha sonra, Kültür Envanteri Projesi için görüşmede bulundum ve "Dikkate alalım" diye bir çalışmaya başladık. Her ülkede aslında birtakım ek fişler düzenlenmiş. Türkiye'deki duruma da, aslında İstanbul'daki duruma dayanarak bazı açılımları olan bir fiş önerisinde bulunmuştum. Bunu Silahtarağa için de önermiştim, içini doldurdum (Fiş örneği 1, 2). Üç soru var burada; üretime dair, mimari planlamaya ve yönetime ve karşılaştırma, analogi yapılabilecek du-

ruma dair sorular. Üretim kapsamında, tesisin işkolunun tariflenmesi gerektiğini öne sürmüştüm.

emre madran

Bu noktada şu konular üzerinde yoğunlaşabiliriz:

Tanımlarla ilgili bir ürün üretmemiz lazım.

Değerleme ve belgeleme ölçütleri ne olmalıdır? Hangi nitelikleri içermeli ki bir "mal" endüstri mirası haline gelebilsin? Türkiye'deki endüstri mirasının nitelikleri nedir, nasıl bir endüstri mirasıyla karşı karşıyayız?

Belgeleme tekniklerimiz ne olmalıdır?

Türkiyedeki endüstri mirasının sorunları ve olanakları nedir? Tabii, orada belki Zonguldak üzerinden bir söylem de geliştirmek mümkün. En yakın ve çok zengin bir örneğin içerisindeyiz.

Endüstri mirasının korunması ve değerlendirilmesine ilişkin temel ilkeler neler olabilir?

Bu endüstri mirasının korunması ve değerlendirilmesine ilişkin yasal, parasal ve örgütsel çerçeveler nelerdir?

nimet özgönül

Tanımlar, tanım yapmak gerçekten çok önemli. Korumada ve özellikle de Türkiye'nin koruma gündeminde oldukça yeni bir kavram endüstri mirası ve korunması konusu da yeni ve tartışılan bir kavram. Endüstri mirası olarak tanımlanan, bazı durumlarda yapı, makine; bazı durumlarda yapı grupları ve yapı grupları ile birlikte peyzajdan oluşan mekanlar konusunda anlaşılıyor olmamız ve bu konuda ülke, bölge ölçeğinde tanımlar yapmamız gerekmektedir. Tanımlamalar öncelikle bizler için önemli, bu konuda birbirimizin ne söylediğini anlamamız açısından önemli. Bu konuda ortak bir görüş geliştirse bunu toplumla paylaşmak ve aktarmak başka bir konu. Burada, toplumun her kesiminin anlayabileceği terminolojiyi de geliştirmemiz gerekmektedir. Bu ülkemizde yaşanan bir sorun iken, bir de bunun uluslararası boyutu için içine girince, aslında çevirilerle bilimsel ortamda kullanılan terminoloji herkes için farklı anlamlar da ifade edebilmektedir. "Endüstriyel arkeoloji/endüstri arkeolojisi" denilince iki ayrı kavramın birlikteliği açıklanmalıdır; bunlardan biri endüstri, diğeri ise arkeolojidir. Arkeolojiyi tek başına ele aldığımızda antik dönemin bilimi, antik dönemin araştırılması bilimidir. "Endüstri arkeolojisi" denildiğinde, endüstriye ait geçmişin araştırılması tanımlaması yapabiliriz. Uluslararası kullanımda "endüstri arkeolojisi" ise tüm endüstri dönemine ait kalıntıları bulma, inceleme çalışmalarını ve bu çalışmalarda izlenen yöntemi ifade etmek için kullanılmaktadır.

Ancak, ülkemizde arkeoloji söz konusu olduğunda, tabii ki hemen antik döneme referansla bir kavramlar dizini, farklı tanımlarla çağrışım yapıyor. Böylece, antik dönem klasik döneme –Roma ve Yunan'a– referans veren bir tanım olarak uygulamada kavram kargaşasını da beraberinde getiriyor. Bunu niye söyledim; bunun için: Ankara'daki Maltepe Havagazı Fabrikası'yla ilgili yaşanan bir olayı aktararak tanımların ve kavramların yarattığı bu karma-

şayı örneklemek ve bilimsel ortamda da gelinen noktaya işaret etmek istiyorum. Maltepe Havagazı Fabrikası'yla ilgili mahkeme tarafından bir bilirkişi incelemesi istenmiş ve mahkeme klasik arkeoloji bölümündeki arkeoloji hocalarını endüstri arkeolojisini değerlendirmek üzere bilirkişi olarak atamıştır Havagazı Fabrikası için. Arkeologlar görevlendiriliyor. Yani arkeoloji denince otomatikman üniversitelerin bu bölümleri ve dahi klasik arkeoloji bölümlerine gidiliyor. Bu örnek üzerinden belki konuyla ilgili her bir terimi tek tek açıp, "Bunun Türkiye'deki karşılığı nedir?", "Uluslararası platformda kullanılan tanım ve kavramlar hangi anlamlarda kullanılıyor?" diye tartışabiliriz. Buna ülkenin yapı türleri ve karşılığı kavramları da katarak ülkenin değerlerine özel ve genel tanım ve kavramları oluşturup hukuk dilinde, yasalarda kullanarak yasallaştırmamız gerekmektedir. Ben, sadece endüstri arkeolojisi üzerinden küçük bir örnekle sorunu aktardım. Bu konudaki tanımlara *endüstri peyzajı*, *endüstri sifi*, *endüstri anıtı* vb. kavramları da katmak mümkündür. Sonuçta şunu söyleyebiliriz. Bizim dışımızda gelişmiş kavramlar var, ancak biz bu kavramların içini ülke verileri doğrultusunda doldurmak durumundayız.

Endüstri mirasının belgeleme teknikleri konusunda tartışarsak, öncelikle elimizdeki potansiyeli bilmek durumundayız. Yapılması gereken en önemli şey şu anda envanter çalışmasını başlatmaktır. Endüstri mirası ile ilgili tezler kapsamında, özel araştırmalar vb. değişik ölçek ve nitelikte çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu bilgilerin bir yerlerde bütünleşmesi ve burada biriken bilgilere de erişim ve bilginin kullanımı önemli. Biz Ankara Şube olarak temsilciliklerimizde böylesi bir çalışmayı başlattık. Endüstri yapılarının envanterlerinin çıkartılması, bir dosyada toplanacak yazılı bilgiler ile -yapının yapım tarihi, mimarı, ne tür bir yapı olduğu, içinde bulunan makine vb. donatılar, yapının içinde bulunduğu çevre, çevrenin alan/yapıya etkileri vb.- iç ve dıştan çekilmiş geneli ve detayı içeren fotoğraflar ve çizimlerin olduğu görsel belgeleri içermektedir. Burada bir tarihsel tercih yok. Yerleşmelerdeki her tür üretim yapısı bu envanterin bir parçası, ancak bunlardan hangilerinin kültür varlığı niteliğinde ya da endüstri mirası kapsamında değerlendirileceği daha sonraki bir çalışmada, yani değerlendirme ölçütlerimiz oluşmaya ve netleşmeye başladığı zaman ele alınacaktır. Bu durumda şu anda Ankara Şube'ye bağlı illeri de içine alan bir Endüstri Mirası Envanter Seferberliği başlatılmıştır. Bu çalışmayı 2008 yılı sonuna kadar sonlandıracağımızı düşünüyoruz. Bu süre içinde değerlendirme ölçütlerinin de belli bir noktaya geleceğini ve Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurullarına gönderilecek yapı, makine, yapı grubu, peyzaj vb. niteliklerde, tanımlanmış, değerlendirme ölçütleri oluşmuş, miras niteliğinde olanların tespiti ve değerlendirme çalışmalarını bir noktaya getirmeyi ve yapıların tescillenmesini düşünüyoruz.

emel kayın

Koruma kavramı Türkiye'ye yeni girdiği için, önüne bir endüstri arkeolojisi eklenince koruma sorunu açısından anlaşılabilir bir durum ortaya çıkıyor. Uluslararası ortamda bunun kullanılmasının bir nedenini de şuna bağlıyorum: Endüstrinin bir miras olma ihtimali çok sonradan keşfedildiği için, onu

deşifre etmek için geçmişe doğru bir kazı yapmak gerekiyor aslında. Ama bu çok kavramsal bir çerçeve. Herhalde bunu yasal ortamlara getirirken daha anlaşılabilir ya da kavranabilir bir hale sokmak gerekiyor. Bu terimi de yerleştirmeye çalışabiliriz, geçirebiliriz; ama endüstri arkeolojisi ile endüstriyel mirasın aynı şey olduğu düşüncesini topluma benimsetmek, hatta yasal olarak bunu iyi oturtmak bir sorun olabilir. Ama teorik olarak bunun da kullanıldığını ortaya atmalıyız; fakat öbürünün üzerine daha çok vurgu yapabiliriz.

Gül Köksal'ın sunumunda daha çok endüstri devrimine paralel olarak yapılan örnekleri gördük; ama aslında bu çalışmaların içerisinde erken atölyeler, işlikler falan da var. Tabii, Türkiye'de farklı bir sorunsal var. Mesela, zeytinyağı üretimiyle ilgili atölyeler var, bunun antik döneme kadar giden karşılıkları var. Bu erken üretim yerlerini köken olarak alabiliriz; birleştirici ve herkesin daha kolay eklenilebileceği bir faktör. Bir taraftan da endüstrinin böyle ithal olarak gelmiş olması dolayısıyla farklı bir hikayesi var. Bunlar hem zenginleştirici, bir taraftan da kamusal olarak anlaşılabilir tarihsellik ilişkisinin kolay kurulmasını sağlayabilir.

esin boyacıoğlu

Asıl tartışılması gereken konunun, çok önemli bir başlık olan dönüşüm ve sürdürülebilirlik olduğunu, ana başlıklardan birinin de o olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu yapıların bir tek korunmaları değil, sonuçta yaşama katılmaları bizim asıl problemimiz diye düşünüyorum.

turan demirtaş

Belki de biz, Zonguldak'ta çok endüstri mirası dediğimiz endüstri yapısı gördüğümüz için, belki öyle yaşadığımızı, bildiğimiz için merak ediyorum. Endüstri yapısı diye sanayiyle ilgili üretim yapılan yapılara diyoruz. Acaba her endüstri yapısı endüstri mirası olarak kabul edilmeli mi ya da bunun bir miadı mı olmalı? Bunun da bir sınırı olsa daha iyi olmaz mı? Yani yol boyundan geçerken bir sabun fabrikası gördük; bu bir endüstri binasıdır, muhakkak bir şey üretiyor; ama acaba endüstri mirası olması için bazı özellikler taşımaları mı? Bunu nasıl ayırt ediyorsunuz? Zonguldak'ta çok var bu tür şeyler de, acaba hepsi miras mıdır; yoksa "Miras olması için şu, şu olması gerekir" mi desek ya da öyle bir şeye bağlanabiliyor mu?

tuğba örmecioğlu (Resim 53)

Biz, buna hep endüstri adıyla baktığımız zaman en azından bir üretimi akla getiriyor. Arkeolojinin hemen ardından gelen yan anlamlar gibi, endüstrinin de öyle anlamları var. Ama "history of technology" dediğimiz zaman, bu bir teknoloji ürünleri tarihini ifade eder. Biz hep yapısal çevre boyutuyla bakabiliriz; ama bunun teknolojiden kaynaklanan bir sürü başka yan anlamları da var. Benim kendi alanımdan dolayı kaygısını duyduğum şeyler bunlar. Mesela, mühendislik yapıları var. Bunlar üretim olmadığı durumda

koruma kapsamı içine girmeyecek mi? Bunlar da endüstriyel devrim sonrasında ortaya çıkan özel yapılar ve çok da kaygı duymadığımız, o alan için kimsenin kaygı duymadığı yapılar. Ama onlar da bir değer. Yani endüstri mirası mı; yoksa bir teknoloji mirası mıdır? Bunu böyle ortaya koyarsak belki bu kavramı daha sürekli kılar. Biz, buna, bugünden durup tarihe geri dönüşle bakıyoruz; ama bundan 50 yıl sonra durdukları noktada insanlar buna başka bir gözle bakacaklar, endüstri artık miadını dolduran bir şey olacak. Teknolojik miras gibi, daha geniş bir kavramla, daha iyi bir anlama sağlamak için yarına dönük de bir şey açıklayabilir miyiz diye düşünüyorum. Yani bence endüstri sözcüğü çok sınırlandırıyor.

nuri arıkoğlu (Resim 54)

Farklı farklı tanımlar kullanmamak için, tanımlamaların belirlenmesi güzel bir şey. Bir de bu sanayi mirasıyla ilgili çok fazla kuruluş var. Yani genel korumayla ilgili kuruluşlar olduğu gibi, sırf bu sanayi yapılarıyla ilgili kuruluşlar var ve bunların bazıları bölgesel. Birkaç ülkeyi birden kapsayan kuruluşlar var. Mesela, içinde sadece kuzey ülkelerinin olduğu bir kuruluş var. Bir de ülke ölçeğinde olanlar var. Mesela, Amerika'da birkaç tane var böyle, İngiltere'de birkaç tane var. Bir de kent ölçeğinde var. Mesela, GLIAS (*The Greater London Industrial Archaeology Society*) var. Bu bir İngiliz kuruluşu, ayrıyeten İngiltere'de AIA (*The Association for Industrial Archaeology*) var, belki başkaları da var. Dünyada endüstri mirasıyla ilgili bölgesel, ülkesel, kentsel kuruluşların bir genel listesi vardır. Türkiye'de herhalde henüz hiç yok.

alper semih alkan

Endüstri sözcük olarak kısıtlayıcı olabilir; ama onun içeriğinin nasıl doldurulduğuna bağlı olarak pekala o kavram genişletilebilir diye düşünüyorum. Mesela, aynı anda bazı projelerdeki koruma altına alınan yapılardan ya da yapı bileşenlerinden, dönüştürülmesi planlanan yapı bileşenlerinden bahsediyoruz, hatta yeniden işlevlendirme de, dönüşümün dışında ayrı bir kategori olarak tutuluyor. Dolayısıyla aslında bunların netleşmesi gerekiyor diye düşünüyorum. Temel olarak hangi gerekçelerle ve hangi koşullarda bunların uygulanacağı önemli. Mesela, eğer endüstri mirasından söz ediyorsak, teknik donanımın korunması öncelikli bir şey olarak önem kazanıyor. Doğrudan üretimle ilgili olmayan, bir anlamda sanayi destek yapıları, silolar, depo alanları, liman yapıları gibi yapılar, belli bir üretim yapıları olmayan; ama aslında sanayile birebir ilişkili yapılar ve alanlar olarak tariflenebilir. Dolayısıyla bu alt başlıklar da yapıları bir anlamda kategorize etmek için kullanılabilir. Bu anlamda, hangi yerlerin öncelikli olacağı, hangi içerikte ve neden korunmaya değer bulunacağı gibi birtakım ölçütlerle tariflenebilir diye düşünüyorum.

Bana ilginç gelen şeylerden birisi de, yapının ve teknik donanımının ayrıştırılarak koruma kriterlerinin belirleniyor olması. Yani yağ fabrikaları, yağhaneler üzerinden konuşursak; mesela, orada teknik donanım açısından çok

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

sıradan sayılabilecek bir şey bu yapı üzerinde pekala korunmaya değer çok özel nitelikte bulunabilir.

Dolayısıyla, bu kavramların, teknik konular söz konusu olduğu zaman daha detaylı konuşulması gerekiyor; ama genel kavramlarda belki de bizim alanımızda öncelikli olan yapılar üzerinden bakıp, teknik donanım ile ilgili alanlarda da, bu bilginin sahibi olan makine mühendisleri, elektrik mühendisleri ve diğer disiplinlerden kişilerin oluşturacağı bir ortak platform tariflemenin esas olduğunu düşünüyorum.

emel kayın

Hangilerinin endüstriye miras sayılabileceği ve koruma altına alınması gerektiği konusu, dünyada yıllardır tartışılan ve tartışılmaya devam edilecek bir sorun. Aslında burada da bunu tartışmaya devam edebiliriz diye düşünüyorum. Korumada şöyle bir bakışımız yok, yani sadece bununla sınırlı değil; bunu yapı özelinde ele almak için sadece bir parçası. Ama bu işin daha büyük bir parçası, o korunacak olan şeyin tarihsel süreçte ve günümüzde neye karşılık geldiği ve başka şeylerle nasıl ilişkilendiğidir. Koruma kavramını böylesi bir tarihsel, sosyal bağlam üzerinden ele alıp değerlendirdiğimizde çok daha güçlü savunulabiliyor.

gül köksal

Ben, anlatırken, bölgesel ölçekte, kentsel ölçekte yaptığım çalışmalarda kendi bakış açımı söyledim. Örneğin, bölgesel ölçekte bakmamın sebebi, Haliç'in bütününe bakmak zorunda olmamdan kaynaklıydı. Haliç'in kuzey ve güney kesimini ele almak, bir bütün olarak ne olduğuna bakmak için. Ben, kendimce öyle bir tarifleme yaptım veyahut da bir donanım kalmış olabilir, tek bir donanım kalmışsa ne oluyor, ona bakmak açısından böyle yaptım.

Aslında bunlar birbirinden ayrılmış, koparılmış şeyler değil. Yani hepsi birbirine bağlanarak, temel olan şey, bölgesel ölçekte olması ki üst kararın olması sağlanabilsin. Zonguldak'ın da üst ölçekte değerlendirilip, her birinin kendi içinde, kent ölçeğindeki önemi, kentsel sürekliliği, kentin endüstriyel teknolojik gelişim içindeki sürekliliği, önemi nedir? Yapı karakteri olarak, içindeki donanım olarak nedir? Örneğin, bir fotoğraf gördüm, içinde bir makine vardı. Bu 1950'lere tarihli Amerikan yapımı bir donanım örneği. Buna karşılık başka bir donanım türü; yani o süreci, 1950'lerdeki teknolojik süreci gösteren bir donanım varsa, ona farklı bir yaklaşım ve değerlendirme olması gerekir.

Onun dışında, teknoloji mirasıyla ilgili bir ifade vardı. Aslında endüstri arkeolojisinin kapsamını burada açıklarken, bu kültürün somut, soyut belgelerini de, endüstriyel üretim için oluşturulan yapı yerleşimleri ve donanımları da söylemeye çalıştım. Silahtarağa örneğine şimdi detaylı girersek, Silahtarağa'daki kazan dairesindeki dört kazan zaten o yapıyı oluşturuyor. O kazanlar olmasa o yapının zaten bir anlamı olmayacak ki ve o kazanlar olmasa

kömür bir şekilde parçalara ayrılmayacak. Örneğin, Kartal'da, bir çimento fabrikasının silosu var. Orada kalmış iki tane silo var mesela. Yani oradaki, 1910'larda kurulan çimento fabrikasının siloları çok önemli. Cumhuriyetin ilk dönemindeki çimento fabrikasının örneği. Ülkenin yapılaşma tarihinden tutun da sosyal tarihine kadar baktığımızda, çok önemli bir yeri olan bir fabrikanın kalıntısıdır bunlar.

tuğba örmecioğlu

Bu noktada, dediğiniz gibi, bir fabrikanın kalıntısı, yani deposu vesairesi gibi, mevcut tesisin ünitelerinden birinden bahsediyoruz. Ama mesela barajları düşünün, su yollarını, köprüleri; bunları hangi kapsama sokacağız? Yani sizin hazırladığınız fişte üretim diye bir başlık var ya, üretime birebir katkıda bulunmuyor olabilir; ama endüstriyelleşme, modernleşme, bayındır ülke kavramı içinde bunlar aslında çok büyük bir üst sistemin bir parçası. Onu açıklayacak bir kavramınız var mı?

gül köksal

Üretimi destekleyenler de bunun bir parçası. Yani silolar olmadan ya da depo olmadan, baraj olmadan, yollar olmadan, kemerler, tersane olmadan o işlemiyor ki. Yani şunun gibi: Caminin minaresi kalmış, cami kalmamış; ama bu yüzden minare özelliğini yitirmemiş ki, caminin bir parçası o, ona hizmet eden, o olmadan bir anlam ifade etmeyecek bir şey. Bir bütün, birbirine hizmet eden şeyler. İşlevin bir parçası gibi.

Onun dışında, arkeoloji ifadesine biraz değineyim. Türkiye'ye bakınca, arkeoloji aslında kalması gereken bir kavram bence. Çünkü örneğin, Tekirdağ'da erken Osmanlı dönemi demir ocakları çalışılıyor ve tamamen arkeolojik bir çalışma yapıyorlar. Tabii, burada söylemeyi atladım; ama Silah tarağı'daki çalışma bir mimar çalışması değil, orada ekip çalışması yaptık ve her mühendislik dalından katılım vardı. Silah tarağı'nda işin içine arkeolog da girmedi; ama Kırklareli'ndeki o demir ocakları kazısında arkeolojik bir çalışma yapılıyor ve Türkiye'de de bir şeyler var. Mesela, bu Marmaray kazıyla birlikte erken Osmanlı döneminden, Bizans döneminden kalma gemi yapım yerleri çıkıyor. O da arkeolojydi.

tuğba örmecioğlu

El üretimi de teknoloji kapsamına girmiyor mu?

gül köksal

Bence öyle; ama başkası, "Kavram olarak ona denk gelmez" diyebilir. Çünkü hani diyorsunuz ya, arkeoloji deyince, gitmişler, klasik arkeolojiye başvurmuşlar. Ama mesela, oradaki çalışmaya klasik arkeoloji gelebilecek. Eğer bu Kırklareli'ndeki çalışma olsaydı gelmesinde bir sakınca yoktu. Ama

Havagazı Fabrikası örneği olunca karışıklık oluyor. Tabii biraz yöneticilerin bilgisizliğinden de kaynaklanıyor aslında.

haluk zelef

Bahsedilen sorunla Çubuk Barajı üzerine bir araştırma yaparken karşılaştım. Onda da böyle bir kavramsal çerçeve sorunu doğmuştu. Yani "Bu endüstri mirası neyi içeriyor?" sorusuyla karşılaşınca birtakım tanımlara başvurma ihtiyacı duydum. Bir tanesi de TICCIH'in tüzüğüydü. Orada şöyle bir tanım var: "Sanayi mirası, sanayi kültürünün tarihsel, teknolojik, sosyal, mimari veya bilimsel değere sahip kalıntılarından oluşur. Bu kalıntılar şunları içerir: Binalar ve makineler, atölyeler, imalathaneler ve fabrikalar, madenler ile işletme ve arıtma sahaları, ambarlar ve depolar, enerji üretilen, iletilen ve kullanılan yerler, ulaştırma ve tüm altyapısı, ayrıca sanayiyle ilgili barınma, ibadet etme ve öğretim gibi sosyal faaliyetler için kullanılan yerler." Buna bakınca her şeyi içeriyor gibi görünüyor. Fakat buna rağmen, ben, mesela, Çubuk Barajı gibi bir şeyi bunun içine sokarken güçlük çektim. Çünkü baraj lafı, enerji üreten bir şey olarak geçiyor; halbuki mesela, Çubuk Barajı, sulama amaçlı bir baraj. Böyle deyince, sulama barajı neyin içine girer? Kentsel altyapı; bunun içeriği nedir? Yani kentler, en azından bu ölçüğe gelmeleri aslında endüstri çağıının ürünleri; ama onu neyin içine koyacağız?

○ zaman, bir başka belgeye baktığımda, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından, endüstriyel, teknik ve inşaat mühendisliği alanlarındaki mirasın korunması üzerine bir tavsiye kararı gibi bir metin var. Mesela, bu belgenin içinde barajlar sözcüğü ismen geçiyor. Tabii biz, isimleri artırarak mı böyle bir listeye ulaşabiliriz, onu bilemiyorum. Her şeyi kapsayıcılık açısından belki bu da bir teknik olabilir.

gül köksal

Süreç açısından evet, Avrupa Konseyi'nin çıkardığı bu karar daha önce, 2003'te yayınlandı. Ondan bir süre sonra da TICCIH'in çıkardığı bir tüzük var. 2003'te Rusya'da yapılan uluslararası toplantıda bütün kurumlar gelince, o tüzük tekrar gözden geçirildi. Avrupa Konseyi'nin çıkardığı bu tavsiye kararıyla bir arada ele alıp, yeni bir tüzük yaptılar. Galiba en son olan TICCIH'in tüzüğü. Benim bahsettiğim bu TICCIH toplantısı ağustosta (2003) yapıldı ve bütün bunlar değerlendirilip yeniden bir tüzük düzenlenmesi yapıldı. Yani önceki tüzükler ya da çıkan problemler göz önüne alınarak yeni bir şey ortaya çıkarıldı. Fakat bütün bunları değerlendirip Türkiye için özel bir şey üretilmesi gerektiğine katılıyorum. Çünkü Türkiye'deki temel değerlendirme açısından, ölçme açısından, seçme açısından çok farklı, bir de Türkiye'nin kendine özgü bir durumu var. Bizim biraz daha farklı hareket etmemiz gerektiğine inanıyorum.

Silahtarağa özelinde bir makine mühendisi ve bir inşaat mühendisi katıldı bu çalışmaya. Önce buradaki donanımın, yani makine daireleri ve kazan

dairelerinin mevcudiyet durumu, yapım tarihlerini inceledik. Daha sonra, ki beni de başka bir noktaya çeken ve bilgimi de artıran bir şey oldu; bütün makine dairesindeki donanımın açılımını yaptık, bunlara kodlar verdik, donanımın hangi ülkeden geldiğini, nasıl bir kapasitesi olduğunu ve mevcut durumunu değerlendirdik. Ama bunlar uygulamada dikkate alınmadı, onu söyleyeyim; biz kendimiz bilimsel çalışmalar yaptık. Kazan dairelerini inceledik. Sonra makine mühendisi arkadaşım bunları birinci, ikinci, üçüncü nesil olarak değerlendirdi. Yani birinci nesil jeneratör, aslında tam endüstri devrimi sonrası dünyadaki birinci nesle karşılık geliyor. Yani teknoloji tarihini de değerlendirerek böyle bir şey yaptı. Üretim değişince donanım da değişiyor, donanım değiştikçe bina da değişebiliyor ya da aynı kalabiliyor, ekler yapılabiliyor. Bunları sınıflandırdı. Kazanlar vardı, artık iyice tekniğe inmeye başladı; donlu kazan tipi, pompalı kazan, donsuz kazan tipi falan diye. Sonra bunun içinde transformatörler vardı, elektriği belirli ölçüde alıyor, sonra kapasitesi değiştiriliyor, kente dağıtılıyor Onunla ilgili bir çalışma yaptık, teknik özelliklerine, mevcut duruma dair bir çalışma yaptık. Ondan sonra onun içindeki diğer pompa gruplarını, üretim elemanlarını, yani binanın dışında duran, tek başına duranları çalışmaya başladık. Onların önemini, markasını, hangi döneme tarihlendiğini, bunların ilişkilerini, üretim sistemi içindeki yerini çalıştık, ki işte o zaman mühendis devreye giriyor. Kumanda dairelerine kadar baktık.

Fabrikada çok önemli bir işletim sistemi değişikliği olmuş. Yani 1913'teki kömür üretim sisteminden bambaşka bir sistem gelmiş 1949'da. Dünyada da başka bir işletim sistemi ortaya gelmiş o dönem ve bu da fabrikada değişmeye neden olmuş. Mimariye de yansıyan, donanım özelinde devam eden bir değişim. Bu da teknik olarak bunun geçmişinin bir parçası.

Son olarak da personeli değerlendirdik. Elimizdeki belgeler de ona bir kaynak oldu. Memurlar, işçiler, onların yaşamları, hangi konuda nasıl kaldıkları, o konular nasılmış, mekân özellikleri, Cumhuriyet dönemindeki işçi konularıyla karşılaştırması konularını çalıştık.

Biz, bu alan üzerinde çalışırken, hem kentsel ölçekte, hem donanım ölçeğinde, hem üretim sistemi ölçeğinde, hem mimari kurgu açısından, yapım dili açısından, çalışanların yaşam koşulları açısından, onların binaları açısından ele almaya çalıştık. Aslında tesisin ele alınmasının bu çerçevede olması gerekiyor, ki bütün o süreci yansıtsın ve bütün o korumaya değer nitelikleri sonraki kuşaklara aktarabilsin. Yoksa sadece bina olarak bakarsak niye tutalım ki o fabrikayı?!

emel kayın

Aslında bütün bunların hepsinin teknoloji tarihi olduğunu söylemek mümkün gerçekten de. Fakat öte yandan da koruma alanının çalışma düzeni ve ihtiyaçlarına bakıldığında, ben yine de endüstriyel miras kelimesi üzerinde durmanın yararlı olacağını düşünüyorum. Neden; çünkü biz bir şeyi korumak için belirli koruma ölçütleri, yöntemler ve benzeri şeyler belirlemek, bunu

somutlaştırmak, bir yasal altyapı döşemek, yöntemler ve öneriler getirmek zorundayız. Dolayısıyla, kırsal ve kentsel malzemelerin böyle bir ilkesel, örgütsel bütün içinde bir araya getirilmesinde bir nevi bir zorunluluk var.

İzmir’de, Yüksek Mimar Eylem Şimşek’le beraber bir çalışma yapmıştık. Orada, “İzmir için bir envanteri nasıl belirleyebiliriz?” diye düşündüğümüzde bu üretim kelimesine başvurmak zorunluluğu duyduk. Biz de böyle fayler hazırladık. Biz, şu örnekleri almıştık: Endüstriyel peyzajı, elbetteki yapıların mimari özellikleri ve endüstriyel donanımı. Bütün bunları üretimden bağımsız olarak okumak neredeyse imkansız gibi bir şey.

Bir taraftan da bu endüstri mirasının arkasında endüstri devriminin geniş, yani sadece teknolojik değil, düşünsel bir arka planı var ve o bir yaşam biçimini belirliyor. İnsanlara yeni bir yaşam biçimine geçmeyi öngörüyor. O yeni yaşam biçimini, yani yeni üretim ilişkilerinin belirlediği yaşam biçimini öngörmesiyle beraber mekân değişiyor. Aslında arkasında böyle bir olay var. Ama mesela, bir baraj, yol veya köprü bu kudrete sahip değil. Teknoloji tarihinin bir parçası olduklarını kabul ediyorum; ama bunları genel olarak bu tanımın arkasında tutmakla beraber, koruma pratiği açısından, endüstri devrimi paralelinde şekillenen mirasa ilişkin birtakım ölçütler belirlerken ayrı bir okumayla ele almanın gerekliliği de olduğuna inanıyorum.

bilge imamoğlu

Bence burada üretim kelimesine yapılan vurgu çok önemli. Endüstri arkeolojisini tanımlamaya çalışıyorsak, burada üretim tiplerinin sosyal tarihi, daha doğrusu genel anlamıyla tarihi etkileme biçimi üzerinde kurgu yapıyoruz demektir.

Bizim burada tarihçilere ihtiyacımız var, çok ciddi şekilde. Çünkü bir yandan da Zonguldak’a çok özel birtakım durumlar var. Zonguldak, İngiltere’deki kömür kentleri gibi bir kent değil ya da Amerika’daki bir Companytown gibi bir yer de değil. Yani eğer bunu endüstriye dayalı üretim ilişkileri ya da tarımsal üretime dayalı sosyal biçimler üzerinden tanımlamaya çalışıyorsak, Zonguldak’ın çok yakın tarihe kadar ikisinin arasında kalmak gibi bir durumu var. Yani Zonguldak’ta, çiftçi madencilik, tarihsel anlamda bakıldığında çok merkezde duran bir kavram ve bu bizi şu yönden etkiliyor: Bu çiftçi madenci üretim biçiminin fiziki çevreye getirdiği etki, bu hikayenin önemli bir yerinde duruyor. Tabii, biz, burada, mimarlar, mimarlık tarihçileri ve korumacılar olarak kendi ilgi nesnelerimiz üzerinden konuşuyoruz. O yüzden, sanayi yapılarına, madenciliğin çeşitli noktalarında yer alan sanayi yapılarına ya da işçi konutlarına falan referansla sürekli bunlarla ilişkimizi kurmaya başlıyoruz. Oradan başladığımız zaman da Zonguldak’ın veya bu ilin maden üretimi tarihinin aslında ortasından başlıyoruz. Çünkü Zonguldak’ta mekanize bir madenciliğin ve yerleşik bir madenciliğin başlaması o hikayenin başı değil. Eğer Zonguldak’ı üretim ilişkileri üzerinden ve bunun kalıtları üzerinden anlamak istiyorsak, bu hikayenin ortasından başladığımızda, belki bunun öncesine gidip, madenlerin çok büyük bir kısmının, ayın 15 günü

köylerinde tarım yaparak, 15 günü de madende çalışarak geçiren madencilerden oluşan, onun o ocak dışında başka hiçbir fiziksel kalıtının olmadığı, madencilerin çadırlarda yaşadığı, kazmalar ve eşeklerin çektiği vagonlardan başka bir sanayi bileşiminin olmadığı bir dönemi gerçekten unutuyoruz ya da onunla ilgilenmiyoruz. Çünkü biz sanayi yapılarıyla ilgileniyoruz. Ama eğer gerçekten amaç endüstri arkeolojisi tanımını bir şekilde en başından başlayarak ve doğru anlayarak kurmaksa, bizim daha belirgin kalıtlar bırakmaya başlamayan bir bölge tarihini burada kurmak için tarihçilere ihtiyacımız var.

O noktada da bu zaten gerçekten bir çeşit arkeoloji haline geliyor. Çünkü onun kanıtları gerçekten o zaman kullanılan, bir dönem açılmış, birkaç yıl işletilmiş, küçük bir işletmeciler tarafından işletilmiş ve daha sonra terk edilmiş bir ocağın bir yerinde hâlâ duran birtakım el aletleri olabiliyor. Ki, bu gerçekten arkeolojinin ilgi alanına girmeye başlıyor artık. Yani bu her zaman yapılaşmıyor. Bunu anlamak bence önemli; çünkü Zonguldak çok önemli bir nokta. Karadeniz Bölgesi'nin en önemli noktası; çünkü Zonguldak, yüzyıl başından beri bütün Karadeniz'den işçi almış. Yani ta Artvin'den, Hopa'dan buraya altı ay çalışmak için işçiler geliyor. O yüzden tüm bölgenin tarihini, sosyal tarihini burada barındırıyor. Bu ulusun tarihinde de çok önemli bir yeri var. Başka hiçbir yer Zonguldak'a benzemiyor. Bütün Ortadoğu coğrafyası tarihinde önemli bir yeri var. Çünkü petrol bulununcaya kadar tüm Osmanlı coğrafyası içindeki en önemli yeraltı kaynağı Zonguldak'taki kömür ve tüm bu coğrafyanın tarihinde öyle bir önemi var.

Yani biz kendi ilgi alanımız olan sanayi yapılarından ya da sanayi yerleşimlerinden başladığımız için, endüstri arkeolojisi tanımını Zonguldak bağlamında kurarken belki de yanılıyor olabiliriz. O yüzden, ben, dün akşam söylediğim şeyi tekrar etmek istiyorum: Bu anlamda, eğer bu tanıma daha bütüncül bir şekilde kurmak istiyorsak, burada bu konuyu bize daha iyi anlatacak tarihçilere ve başka sosyal bilimcilere ihtiyacımız var.

alper semih alkan (Resim 55)

Endüstri mirası ya da korumayla ilgili herhangi bir şeyin aslında galiba birçok farklı disiplinden uzmanı bir araya getirmesi gerekiyor. En azından böyle bir zorunluluk doğuyor bu tür komplekslerde diye düşünüyorum. Yapıların sürdürülebilirliği ve yaşamlarını sürdürme kriteri, şu aşamada, koruma disiplininin gelmeyen birisi olarak benim için öncelikli görünüyor. O noktada da mimarlığı somut tarih yapma biçimi olarak algılayan birisi için, yapıları da içindekileri barındıran nesnelere kabul edersek, yapıların korunması aslında tarihi bir belge topluluğunun korunması biçimi olarak görülebilir diye düşünüyorum.

Bir yapının içerdiği teknik donanım korunmaya değer olmayabilir; ama yapı korunmaya değer olabilir. Korumanın ötesinde de, bence onun sürdürülebilirliğine ilişkin kriterlerin ayrıca tartışılması gerekiyor. Aslında bu oldukça girift bir konu. Ama diğer taraftan yapı, çok kolaylıkla gözden çıkarılabileceği-

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

miz bir yapı olabilir, çok tipik bir yapı olabilir; ama içerdiği nesne müzolojik olarak –sanayi müzeciliği de bu müzoloji kriterleri açısından değerlendirilebilir– önemli olabilir. Dolayısıyla yine bu birçok uzmanın karar vermesi gereken bir noktaya geliyoruz.

O yüzden üst ölçeklerde de bunların kent içinde değerlendirilmesi ve bununla ilgili alan yönetimi kararlarının verilmesi gerekli belki. Ama bunun için de yine bağlı kalabileceğimiz çok temel birtakım tanımlar yapmamız gerekiyor. Onun için de, "Hangi yapının ne ölçüde korunması, yeniden işlevlendirilmesi veya dönüştürülmesi gerekiyor?" gibi soruların yanıtlarını verebileceğimiz, aslında belki de çok temel, çok kısa ve öz tanımlanmış birtakım kriterlere ihtiyacımız var.

Bu aşamada da bence Zonguldak'ta bu işin tarihinin birçok katmanının, sosyal tarihinin, teknik tarihinin, ekonomik tarihinin üst üste çıkarılması gerekiyor. Ama bütün bunlar yapılan kadar da, yapıyı çevrenin bunun sonuç ürünü olduğuna bakarsak, bir eylem planı oluşturulması gerekiyor, yani acilen koruma altına alınması gerekiyor. Ama korumayla beraber de bir tür şeytan çıkarmaya dönüşmemeli diye düşünüyorum. O noktada belki süreli bir çalışma, yani eylem planı içinde tariflenen ilk on yıl içinde yapının stabilizasyonu, sonraki on yıl içinde belki de dönüşümle ilgili projelendirme sürecinin alınması, bir sonraki on yıl içinde başka birşeyler; belki de böyle etaplanarak bakılmalı bu işe.

Benim dosya çerçevesinde değil; ama çok daha öncesinde üzerine yazı yazdığım yapı, Montreal'deki silo. O aslında bölgesel ölçekte ele alınmış bir çalışmaydı. Montreal Limanı'nın ekonomik dengelerin değişmesi sonucu önemi yitirmesinden kaynaklanan bir yeniden planlama süreci gündeme geliyor. Bu noktada ilk önce makro ölçekte bir planlama kararı veriliyor, onun altında da yapılar ayrı ayrı ele alınıyorlar. Dolayısıyla, hangi yapının yıkılacağı, hangi yapının dönüştürüleceği ya da hangi yapının olduğu gibi bırakılacağı ya da yapı bileşenleri içindeki makine ekipmanlarının ne olacağına çok büyük bir komisyon ve sivil örgütler katılarak karar veriliyorlar. Dolayısıyla, bu noktada o çok aktörlülüğü sağlayacak platformun yapısının ne olacağı, karar mekanizmasının ne olacağı, yapıların koruma, dönüşme, yeniden işlevlendirme gibi fonksiyonlara ne şekilde tabi tutulacağına ilişkin temel kriterlerin oluşturulması gerekiyor. Bu tartışma Zonguldak özelinde de yürütülebilir diye düşünüyorum.

emre madran

Endüstriyel yapıyla, ürün üreten bina ve müştemilatlarıyla kendimizi kısıtlayalım. Teknolojinin diğer boyutları kesinlikle var; köprüler, barajlar, bentler, Osmanlı zamanından kalma böyle pek çok şey var. Ama Türkiye'de şu anda o tür yapıların korunması ve değerlendirilmesi, onarımı, kamu yararına kullanılması konusunda çok büyük bir soru işareti yok. Yani bir Zonguldak'taki lavuar tesisinin yahut da bir vinç veya insanları yer altına indiren kafes tesisinin korunup korunmayacağına ilişkin sualler, bugün teknik mirasın diğer

anlamlarıyla da ilgili. Cumhuriyet döneminde, 1940'larda yapılan tek kemerli beton köprüler var, onlar dahi koruma altına alındı. Yani teknik olgunun o taraflarında fazla bir kaybımız yok. Hatta Çubuk Barajı da şu anda koruma altında, SİT alanı olarak –gazinosa ve benzeriyle, bir Cumhuriyet mirası olarak– koruma altına alınmış durumda. Belki de Cumhuriyet mirası olarak kurtarıyoruz bazı şeyleri.

Dolayısıyla, benim önerim, şu anda ürün üretilen bina ve müştemilatları şeklinde bir tanımın altından yürümek.

İkincisi, gördük ki, sadece endüstri mirası sözcüğü yok, endüstri arkeolojisi, endüstri peyzajı veya endüstriyel peyzaj tanımları da var, bunlara da bizim bir çözüm bulmamız lazım. Sadece endüstri mirası sözcüğüyle yetinemeyeceğimizi görüyorum.

Bir başka husus, bir obje, bir mal hangi nitelikleriyle miras haline gelir; bunun ölçütlerine ilişkin birtakım şeyleri de tekrar ortaya koymamız lazım. Bunun arkasından tabii insanın aklına çok başka şeyler de geliyor; bu mirasın dönüşümü ve çağdaş yaşama katılması gibi bir durum kesinlikle doğru ve bu korumayı nasıl sürdüreceğimiz meselesi de gündemde.

emel kayın

Endüstriyel peyzaj deyince, zaten maden ocaklarını da içine alıyor; yani o alanın içerisinde endüstriye ilişkin olan her şeyi kapsıyor. Dolayısıyla, burada Mimarlar Odası'nın şöyle bir şey hazırlamasının çok pratik bir katkısı olabileceğini düşünüyorum: İzmir Birinci Kent Mimarlık Haritası hazırlandı, son günlerde basıldı. Onu eline alanlar, kentin mimarlık hikayesini takip edebilirler. Mesela, Zonguldak'ta da keşke böyle bir harita üzerinde bunu görebilsek. Yani bu endüstriyel peyzaj neye karşılık geliyor şu harita üzerinde? Kaç tane lavuar var, maden ocakları vesaire... Bunun bütünlüğünü kavramada yararlı olabilecek bir şey olur bu. Bir grup da bunu hazırlayabilirse iyi olur. O bütünsel algılamaya da yardımcı oluyor ve neyin korunmasını istediğimizin anlatılmasına da yardımcı oluyor. Dolayısıyla ocaklar bunun bir parçası olacak.

esin boyacıoğlu

Asıl olarak neyin korunması, nasıl korunması gerektiğine odaklanmamız gerekiyor diye düşünüyorum. Her şeyi içindeki donanımıyla birlikte koruyacak olursak, o zaman bir sürü müze noktaları oluşturmak zorunda kalıyoruz. O zaman, bu koruma kavramına biraz daha gevşek ve daha esnek bakmak zorundayız diye düşünüyorum. Çünkü bu yapıların içine yaşamı çekmediğimiz anda, o yapıları yaşatmaya çalışmadığımız anda, geceleri ışıkları söndürülen ve saat 17.00'de memurların terk ettiği yapılar haline dönüşüyor bunlar. Belki bir kentin iki tane böyle yapısı olsa, bu tolere edilebilir bir durum; ama bu kentteki her yapıyı bu duruma sokamayız. Dolayısıyla, yapının belli özellikleri korunabilir; ama bu yapıya mutlaka yaraticılık

ivmesinin, motivasyonunun ve yenilik kavramının da sokulması ve yaşama tekrar geri dönmesi gerekiyor.

Yani yapının kabuk olarak korunması, yapının kendi tarihi açısından çok önemli olmayabilir belki; ama kentlin önünden geçtiği, yanında yürüdüğü ve görmeye alıştığı bir kabuksa eğer ve bu tekrardan işlevlendirilip yaşama tekrar geri veriliyorsa, o zaman kabuk olarak korunmasının da bir önemi var diye düşünüyorum.

bilge imamoğlu

Neyin korunmaya değer olduğuna ilişkin bir kriter koymamız lazım. Yani korumaya girdiği zaman belki çoğunu belgelemeliyiz. Neyin belgelenmesi gerektiğini de ayrıca değerlendirmek gerekiyor. Yani koruyalım, korumasak da olur skalasının bir yerine mutlaka belgeleme tanımını da sokmak gerektiğine inanıyorum ben.

gül köksal

Dünya Mirası Listesi'nde geçen bir ifadeden başlayayım. Bu aslında hem tartıştığımız terminolojiye karşılık gelebilir hem de ölçütlere bir anlamda karşılık gelebilir. Fakat şunu da söyleyeyim: Biz, tabii ki Türkiye gerçeği üzerinden hareket etmek zorundayız; ama bu dünyada hâlâ tartışılan bir konu, güncellenen bir konu.

Listenin 2005'teki durumuna göre 812 yapının 37'si endüstri mirası olarak gözüküyor. Listedeki endüstri mirası tanımı da şu şekilde geçiyor: "Son 30 yılda önem kazanan yeni bir disiplin olan endüstri arkeolojisi mirası sadece fabrika ve imalathanelerden oluşmamakta, aynı zamanda kanallar, demiryolları, köprüler, ulaşım araçları, güç kaynakları ve işletme yerleşimleri gibi yeni teknolojilerle üretilen sosyal ve teknolojik başarıları da kapsamaktadır."

Bu bir dayanağımız olabilir. Bu, UNESCO'nun dünya mirası listesinde ifade olarak geçen tanım ciddi bir dayanak aslında ve biliyoruz ki, bir yapı ya da kompleksin listeye girebilmesi için ölçütlerin en az birisine sahip olması gerekiyor. Ben, o ölçütlerin neler olduğunu yazmıştım. Biliyorsunuz, bunlar numaralandırılmış, birden başlıyor, altıya kadar devam ediyor. Fakat bunlar bütün kültürel mimari miras için geçerli olan ölçütler. Ben, bunun içinden, endüstriyeller hangi özellikleri taşıyor, onlara bakmak istedim. Bu daha anlaşılır bir örnek.

Bu listeye girmiş olanların hepsini tek tek çıkardım ve bunları niteliklerine göre grupladım, hangi yılda kabul edildiğine ve hangi ölçütle kabul edildiğine baktım. Bunların üstünden şöyle bir geçerse; mesela, bir maden işletmesi var, kömür işletmesi var, kültürel peyzaj var, demiryolu var; mesela, buradaki kanal etrafındaki kaldırma sistemi var, çakmak taşı ocağı, maden ocağı, bütün kent, kasaba, değirmen, demiryolu, kentler giriyor, vadi, su kemeri, tarihi kent ve su kemeri, gemi işletmesi... Bunlar yakın dönem de değil, 14., 15.

veya daha önceki yüzyıllara, Roma dönemine de dayanıyor. Ama bu kapsamda, bu başlıkta gözüküyor. Tuz ocağı var, liman var, tersane var falan.

Dünyada bir sorunda ilk teknolojik çözüm rolü oynaması gibi sebepler veya ulaşımı kolaylaştırması, bireyin gelişimine olanak sağlaması gibi, ki bu demiryollarını kapsıyor. Döneminin mühendislik gelişiminde önemli bir rol oynaması, ki Zonguldak için veya Türkiye'deki bir başka il için. Türkiye özelindeki dönemle karşılaştırma yapabiliriz. Dönemindeki teknolojik gelişmeye öncü olması ya da olağanüstü başarılı ve yüksek kaliteli bir teknik uygulama olması. Teknik donanım ve üretim sistemi tamamen korumuş ve/veya işlevini sürdüren dünyadaki ilk veya tek örnek ya da örneklerden biri olması. Kendi türünün en iyi örneklerinden biri olması; bu da ayrı bir çerçeve. Kurulduğu dönemde dünyanın en büyük endüstri kompleksi olması. Endüstriyel üretimle birlikte etrafında yeni bir yapılaşmanın başlamış olması; örneğin bölgede işçi konutları, hizmet yapıları, dini yapılar türünden sitelerin inşa edilmesi ve bölgenin bir bütün olarak korunması gereken bir yer olması veya bölgenin sahip olduğu doğal maden kaynaklarıyla ilgili önem kazanması ve gelişmesi; bu sırada inşa edilen yapıların mimari değeri. "Bu değer endüstriyel üretim kaynaklı kent yapısı ve üretim sisteminin terk edilmesi, bölgenin kısmen veya tamamen etkisini yitirmesi durumlarında da geçerlidir" diye bir not düşülmüş.

Yapının yer aldığı bölgenin kültür, sosyoloji ve inanç bağlamında önemli bir yer tutması veya önemli bir öğeyi temsil etmesi gibi. Endüstri devriminin oluşmasında önemli bir rol oynaması, gelişimi tesis etmesi, sonraki yapılara örnek olması ya da döneminde dünyanın önde giden üretim yerlerinden biri olması. Dolayısıyla, burada yapım teknolojisi açısından önemli olan 19. yüzyıla ve 20. yüzyıla ait bir tesis de girmiş listeye.

Bu bize biraz dayanak olabilir; yani dünya mirası listesine girebilmek için belli koşullar var, altı tane, onun haricinde de bu raporlar var, o raporlardan yola çıkıp bir şey diyebiliriz. 2003'teki toplantıda alınan kararlar da bir dayanak olabilir.

İkincisi, kent ölçeğinde bakarsak; ben, İstanbul için şöyle yapmıştım: Yüzyıllara göre sınıfladım, 15. ve 17. yüzyıllarda olanları dediğim bu işkollarına göre ayırdım. Sonra 18. yüzyıl, 19. yüzyıl, 20. yüzyıl başı, günümüz haritası üzerindeki durumu diye bunları ayırdım. Sonra da bunlar için tablolar oluşturdum. İstanbul özelinde çeşitli alanlar oluşturdum. İstanbul endüstri mirasından bugüne ulaşanların durumu, envanteri; tesisin adı, kuruluş yılı, konumu, kullanım durumu, tescil durumu, yani tescil altında mı, değil mi vesaire. Sonra bir değerlendirme yaptık, endüstri mirasının değerlendirilmesi için bir model önerisi ortaya attık. Bu, çeşitlenebilecek ve üzerinde çalışılması gereken bir altlık olarak kullanılabilir.

Burada tesisin adı, tarihi önemi, işlevsel önemi, kültürel önemi, simgesel önemi, mimari sanatsal değeri, enderlik değeri, kullanım sürekliliği, endüstri arkeolojisi için önemi ve özgünlük değeri başlığı altında bir sıralamaya tabi

tuttum. Özgünlük değeri, bir alt başlık. Çevresel önemi, bölgesel, kentsel, ulusal ve uluslararası önemi. Tasarımdaki özgünlük, malzemedeki özgünlük, donanımdaki özgünlük vesaire. Sonra bunları kendi çalıştığım alandakiler için puanlandırmaya başladım, yani artı, eksi verdim. Bunların içinden Silah-tarağa Elektrik Fabrikası, Tersane ve Darphane-i Amire, benim ölçüt sistemime göre en yüksek puanı alan üç örnek oldu.

Sonra bu tablonun üzerine, az önce sözü edilen risk değerlendirmelerini yaptım. Tabii riskin de çeşitli aşamaları var, birinci derecede riskli, ikinci derecede riskli vesaire. Bu risk değerlendirmelerini de uluslararası verilere dayanak yaptım, bir de Türkiye'deki deprem durumunu ekledim. Kullanıcı tahribatı, olumsuz doğa koşulları, strüktürel tehlike, yanlış kullanım, müdahale gibi etmenler nedeniyle acil müdahale edilmesi gerekenleri belirttim. Bunlar birinci derecede riskli alanlar, ikinci derecede riskli alanlar (acil müdahaleye gerek duyulmayan alanlar), üçüncü derecede riskli alanlar (kısa vadeli müdahaleyi gerektiren bir tehlike olmayan alanlar), ve risk taşımayanlar. Ardından bunların son durumlarını ve uygulamalarını belirttim. Ardından bunların hangilerinin acil koruma altına alınması gerektiği, hangilerinin aciliyeti olmadığını yazdım. Sonra da yeniden kullanım durumlarına ilişkin bölgesel anketler doğrultusunda bunların potansiyellerini yazdım. Burada da yeniden işlevlendirme olasılığının varlığı, mülkiyetinin, kullanıcısının kim olduğu vesaire bilgileri yazdım. Yeniden işlevlendirilebilecek olanlar vardı, kısmi işlevlenecek olanlar vardı, olamayacaklar vardı; orada da hangisine ne kadar müdahale edilmesinin doğru olacağına ilişkin görüşler vardı.

nimeî özgönül

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu 1990 yılında Avrupa ülkelerine teknik, bayındırlık ve endüstri mirasının korunmasını içeren tavsiyelerde bulunuyor. 1990 öncesinde başka belgelerle ve referanslarla diğer kültür varlığı değerlerin korunması için yasal süreçler oluşmuş ve hatta halk bu konuda artık eski eser koruma gibi bir kavramdan haberdar. 1990 Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nun tavsiyelerinde, teknik, endüstriyel ve bayındırlık alanlarındaki mirasın Avrupa'nın tarihsel mirasının ayrılmaz bir parçası olduğu hatırlatılmakta; bu mirasın, özel karakteri dikkate alınarak uygun önlemlerle korunması ve muhafaza edilmesi için de üye devletlere tavsiyelerde bulunmaktadır:

- Teknik, endüstriyel ve bayındırlık alanlarındaki mirasın belirlenmesi, incelenmesi ve bilimsel bakımdan çözümlenmesine elverişli önlemler alınmalı ve bu önlemlerin uygulanması izlenmelidir,
- Bu mirasın kendine özgü özelliklerine uygun olarak, korunmasına ve muhafazasına ilişkin yasal önlemler alınmalıdır,
- Teknik, endüstriyel ve bayındırlık alanlarındaki miras konusunda halk daha fazla bilgilendirilmeli; bu bilginin güçlendirilmesi; turizmin geliştirilmesine özel önem verilmelidir.

Burada zamansal bir değerlendirme yapılmadığı için bu tavsiye sanayileşme ile birlikte gelmiş olan teknik ve bayındırlık yapılarını da içermektedir. Bu

tavsiyede Avrupa Konseyi "endüstri mirasının teknik, kültürel ve toplumsal değerini, bu mirasın bütün bir ortak geçmişin çok önemli bir parçası olduğunu, Avrupalı kimliğini bünyesinde barındırdığını ve korunmaya değer olduğunu bilmektedir." diyerek endüstri mirasının önemine de vurgu yapmaktadır. Konsey ayrıca endüstri mirası konusunda; endüstri mirasının tanımlanması ve belgelenmesine, endüstri mirasının korunması ve muhafaza edilmesine, endüstri mirası konusunda halkı bilinçlendirmeye yönelik önlemler konusunda da tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu belgede mirasın tespit ve belgelenmesi çalışmanın ilk adımını oluşturmaktadır ve bu konuda öncelikli olarak "...mirasın çok disiplinli karakterini dikkate alan ve koruma ve güçlendirme politikalarında kullanılacak ayrıntılı araştırmaları gerçekleştirilmesi..." konusuna vurgu yapılmaktadır. Ulusal ölçekteki çalışmalarda kriterlerin ve koruma ölçütlerinin belirlenebilmesi için bu çalışmalar hızla gerçekleştirilmelidir. Halkın bilinçlendirilmesine yönelik tavsiyede ise "...koruma konusunda verilecek mesajı özellikle duyarlılık gösterecek ve mesajı anlayabilecek durumda olan genç öğrencilere ulaşmak..." önemsenmektedir.

2003 yılına gelindiğinde TICCIH tarafından hazırlanan Endüstri Mirası için Nizhny Tagil Şartı'nda endüstri mirası, endüstri arkeolojisi konularında tanımlar yapılmış ve bu belge ile uluslararası standartların oluşması sağlanmaya çalışılmıştır. ICOMOS'a sunulan bu belge komite tarafından kabul edilir ve ortama sunulur. ICOMOS'un 2006 yılı "Uluslararası Anıtlar ve Sitler Günü"nüün temasını endüstri mirası olarak tanımlaması, endüstri yapıları ve alanları için geliştirilen koruma yaklaşımlarının, standartlarının yaygınlaşmasına yönelik çalışmaların dünya yüzünde başlatılması için de önemli bir etkinliktir.

Koruma ve sürdürülebilirlik konusuna gelirse, korumayı salt her şeyin aynen muhafazası anlamında kullandığımız zaman, bir kere, dünya bu gerçeğe baş edemez. 1990 Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu bu konuda sayının fazlalığı açısından koruma konusunda ölçütlerin belirlenmesini önemsemektedir. Bu konuda önemli olan değerlerin saptanmasıdır. Yapı, alan, peyzaj veya her neyse "o obje / o nesne", onunla ilgili değerlerin tespit ediliyor, tartışılıyor ve değerlerin oluşturuluyor olması gerekir. Konunun çok yönlü olması, eserin salt mimarlık ya da teknoloji ürünü olmamasından dolayı, bu değerlerin tespiti de tek bir disiplinin yapacağı bir çalışma değildir. Disiplinler arası bir çalışmayı gerektirir. Yani yapının, objenin özelliğine, özeline yönelik tespit ve değerlendirme çalışmalarının disiplinlerin katılımıyla gelişmesi ve "o endüstri mirası"na yönelik özelleşmiş değerlerinin ortaya konması gerekiyor

"Her üretim yapısı korunmalı mıdır?" gibi bir soru sordu Turan Bey. Zonguldak'ta gezerken gördüğümüz öyle mekanlar, öyle yapı ve makineler var ki, onlar bir kent heykeli/objesi olarak da korunmalıdır. Bu durumda bu nesnelerin kentsel değerleri, estetik değerleri devreye giriyor. Estetik değer deyince, konuyla ilgili olarak bir başka disiplin, heykel deyince belki de bir heykeltıraş, ya da sanatçı katılmak durumdadır bu sürece. Kentlerdeki her bir endüstri yapısının, nesnesinin bu yönüyle de çalışılıyor ve değerlendiriliyor olması gerekir.

Değerlendirmeler öncelikle kentin kendisiyle ilgili bir değerlendirme olmalı. Kültür mirası niteliğindeki yapıyla ilgili bir değerlendirme –mimari, tarihsel, ekonomik, işlevsel, kültürel ve benzeri– her zaman yapılan bir değerlendirmedir. Ancak kültür varlığı olan mirasın kentle olan ilişkisi ve kent tarihi açısından değerlendirilmesi, bunun daha sonra bölge, ondan sonra da ulusa doğru giden süreci de geliştirilmelidir. Bu konularda, yani değerlendirme konusunda üniversitelerin konuyla ilgili bölümlerine büyük görevler düşüyor tabii. Endüstri mirasını değerlendirme, değerler ve değer kriterlerinin oluşturulması, bu çerçevede endüstri miras envanterinin yapılmasında üniversitelere önemli sorumluluklar düşmektedir. Konu ile ilgili kurumlarla çok disiplinli ortak çalışma olanaklarının oluşturulması gerekiyor; sonuçta ortama bilimsel verileri verecek olan üniversitelerdir. Bu süreçte yerleşmesi gereken bir kavram da kişilerin, kurumların ortak çalışma kültürlerinin geliştiriliyor olmasının gerekliliğidir.

Zonguldak, Türkiye için önemli bir kent. Bölgede Osmanlı'da başlamış olan sanayi hareketi Cumhuriyetle birlikte Zonguldak'ta da gelişmiştir. Zonguldak sanayi ile var olmuş ve bu amaçla kurulmuş olan bir kenttir. Bir başka sanayi, üretim kenti de arkeolojiyle kömür işletmesinin birleştiği Stratonikea antik kentidir. Kömür işletmelerinin üzerinde Roma dönemi yada Roma döneminin altında kömür işletmeleri vardır. Her ikisi de müthiş oluşumlar. Bu iki değeri birlikte koruyup, birlikte sunmak, birlikte değerlendirmek zorundayız. Biri öbüründen az önemli değil. İşte burada koruma-kullanma dengesi önem kazanmaya başlıyor. Burada salt korumadan söz etmek mümkün değil. Kullanarak korumak, bu esnada kullanımdan kaynaklı dönüşümden de söz etmemiz gerekmektedir. Bu konuda toplumda farkındalık ve bilinç altyapısını oluşturabilirsek koruma konusunda, çevrelerin, yapıların sürdürülebilirliğinde başarılı oluruz. Türkiye kültürel ve tarihsel anlamda zengin, doğal anlamda da müthiş çeşitliliği olan zengin bir ülke. Değerlerimizi bir taraftan çok muhafazakar davrandığımız için kaybediyoruz, diğer taraftan da çok hoyrat kullandığımız için kaybediyoruz. Bu iki kavram/durum arasındaki dengeyi kurduğumuz takdirde, günün koşullarıyla uyumlu, geçmişin korunması birlikteliği yaratılabilecektir.

emre madran

Tanımlar konusunda şöyle bir not aldım: Elimizde iki-üç tane belge var. Bunlardan bir tanesi, Gül Köksal'ın tezinde koyduğu tanımlar. İkincisi, TICCIH'in getirdiği tanım. Üçüncüsü de Avrupa Konseyi'ndeki tanım. Şimdi, izin verirseniz, bunları bir okuyalım.

gül köksal

Bu, UNESCO'nun dünya mirası listesindeki endüstri mirası hakkındaki açıklama: "Son 30 yılda önem kazanan yeni bir disiplin olan endüstri arkeolojisi mirası sadece fabrika ve imalathanelerden oluşmamakta, aynı zamanda kanallar, demiryolları, köprüler, ulaşım araçları, güç kaynakları ve işletme yerleşimleri gibi yeni teknolojilerle üretilen sosyal ve teknolojik başarıları da kapsamaktadır" diyor.

turan demirtaş

“30 yıl” diyor orada; herhalde, “30 yıldan önce” olması gerekiyor.

gül köksal

Hayır, orada yıl belirtmiyor. Diyor ki, “Bu kavram, yani endüstri mirası kavramı dünyada son 30 yıldır söylenegeliyor, konuşuluyor; ama o sadece yapılar veya tesisler değildir. Su kanalları, yollar, köprüler, antik dönemden kalan yapılar da bu kapsama girmektedir”. Yıl olarak bakarsak, zaten dünya mirası listesine, mesela, 87’de giren var, maden ocağı girmiş. Mesela, 1980’de, Brezilya’daki tarihi kent endüstri mirası kapsamına girmiş. 1978 yılında giren var. Polonya’daki tuz ocağı bu endüstri mirası kapsamına girmiş.

Onun dışında, Avrupa Konseyi’ndeki açıklamaya bakarsak, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu’nun, Avrupa’daki endüstri, teknik ve mühendislik mirası konulu tavsiyesinde geçen metin de ölçüleri söylüyor, yapılması gerekenleri belirtiyor. Tanım yok orada.

TICCIH’in beşinci versiyonunda (2003’te Rusya’da yapılan toplantıda kabul edildi) endüstri mirası şöyle tanımlanıyor: “Endüstri mirası, endüstri kültürünün tarihi, teknolojik, sosyal, mimari ya da bilimsel değer taşıyan kalıntılarını içerir. Endüstri arkeolojisi soyut ya da somut bütün bu kalıtları, belgeleri endüstriyel üretim için veya endüstriyel işlemlerle oluşan yapıları, yerleşimleri, doğa ve kent peyzajlarını inceleme yöntemidir. Endüstriyel arkeoloji, endüstriyel geçmişi ve günümüzü anlamak için araştırma yöntemlerinden faydalanır. Bu çalışmaya yönelik bilgi 18. yüzyılın ikinci yarısında sanayi devriminin başlangıcından günümüze kadar uzanmaktadır. Endüstri arkeolojisi, teknoloji tarihi çerçevesinde, iş ve çalışma tekniklerine yönelik çalışmalardan faydalanmanın yanı sıra, erken endüstri olarak nitelendirilebilecek daha eski dönemleri de inceler.”

alper semih alkan

İsterseniz bendeki çevirisini de bir okuyalım.

“Sanayi mirası, sanayi kültürünün tarihsel, teknolojik, sosyal, mimari ya da bilimsel değer taşıyan kalıntılarının oluşur. Bu kalıntıları şunları içerir: Binalar ve makineler, atölyeler, imalathaneler ve fabrikalar, madenler ile işleme ve arıtma sahaları, ambarlar ve depolar, enerji üretilen, iletilen ve kullanılan yerler, ulaştırma ve tüm altyapısı, ayrıca sanayiyle ilgili barınma, ibadet etme veya öğretim gibi sosyal faaliyetler için kullanılan yerlerdir.” “Endüstri arkeolojisi soyut ya da somut bütün bu kalıtları, belgeleri endüstriyel üretim için veya endüstriyel işlemlerle oluşan yapıları, yerleşimleri, doğa ve kent peyzajları, maddi ve gayri maddi tüm kalıtları incelemenin dallar arası yöntemi olarak, sanayinin geçmişi ile bugününün daha iyi anlaşılmasına hizmet eden araştırma yollarından yararlanır.”

göl köksal

Bir de peyzajların altına şöyle bir açıklama yapmış: "Kolaylık sağlamak üzere, özel olarak başka bir şekilde belirtilmediği durumlarda, SİT sözcüğü, peyzaj alanları, kompleksler, yapılar ve donanım anlamında kullanılmıştır." Yani her şeyi demiş oluyor aslında. Peyzağı da diyor, kompleksi de, yapıyı da, donanımı da diyor. Üstten alta kadar bütün şeyi içeriyor.

Bir de endüstri peyzajı deyince şöyle bir şey de belirtmek istiyorum: Peyzağın Türkiye'deki anlamıyla bitki örtüsü olma durumu var. O noktada, maden ocağı girmeyebilir. Peyzağı, maden ocağını kavramayabilir. Açıkça belirtilmesi gerekir.

emre madran

Türkiye'de bunu içeriyor ve o yüzden kültürel peyzajı ve bezemeyi de tartışacağız. Ama halbuki, Çaydamar'a baktığım zaman, işte kültürel peyzaj bu. Arkasında harikulade bir tepe, yöreye özgü bir peyzaj ve içinde kültürel yapılar yer alıyor. O zaman, şu koşullarda ekip olarak oraya gitsek, doğal SİT alanı olarak tepeyi, anıt olarak da binaları tescil edeceğiz. Buradaki debelenmemizin nedeni de o zaten. O zaman, ben, orayı kültürel peyzaj SİT'i olarak ilan edeceğim içindeki yapıları da şimdi bulmaya çalıştığımız tanımlara uydurarak, endüstri mirası olarak değerlendirmemiz gerekecek. Şu anda elimizde o araçların olmaması özellikle idari yargıda bizi çok güçsüz düşürüyor.

İkincisi, bizim, şu anda ülkemizde geçerli olan, kültür varlığına ilişkin genel bir tanımımız var. "Sosyal, ekonomik ve benzeri yaşama konu olmak" gibi bir tanım. O zaman, ikinci kullanacağımız tanım, şu anda yasamızdaki kültür varlığı tanımı gibi gözüküyor. Ama Avrupa Konseyi'nin kararını bu bağlamda kullanamıyoruz; çünkü orada bir tanım yok.

Yollar, bayındırlık yapıtları ve benzerlerini bir tanım olarak endüstri mirası içine alıyor muyuz? Bu önemli.

tuğba örmecioğlu

Baştan kapsamı geniş tutup, sonra daraltmak çok daha iyi olur. Çünkü seçici olmakta yarar var bence. Çünkü o kadar çok kalıt var ki, değerlendirilecek bir şey kalmayacak. Biz de bayındırlık deyince hep imara işaret ediyor, yapılı bir şey oluyor ve içine her şey giriyor. Alt alanlar olarak içinde iletişim, ulaştırma, sulama vesaire olduğu için kapsamadığı bir şey yok. Bence, bayındırlık kavramı şu an için gerçekten çok uygun bir kavram olabilir bence. Aslında bayındırlık yapısı dediğimiz zaman, devlet eliyle yaptırılmış da olabilir, yabancı firmalar da yapmış olabilir. Zonguldak için düşündüğümüzde, devlet eliyle yapılan yapılar çok daha fazla. Bayındırlık sonuçta imarla ilgili bir şey. Yani kimin yaptırdığı değil de, orada daha çok niteliğine işaretle bir vurgu var diye düşünüyorum.

emre madran

Ben, şunu vurgulamak istiyorum. Bu TICCIH belgesinde, açıkçası, bayındırlık yapılarına ilişkin bir vurgu yok. Bir tek ulaştırma ve tüm altyapısı sözcüğü var; ama bu mesela bentleri kapsamıyor ve benzeri. İkincisi, şu anda bayındırlık yapıları Türkiye’de koruma altındadır, anıt kapsamındadır. Yani Mimar Sinan’ın Moldova Kemerî’nin müthiş bir anıt olduğunu herkes artık kabul etmiş durumda. Anıt tanımı altında biz bunları kapsayabiliyoruz, görkem, büyüklük, hacim ve benzerinden dolayı. Ama bununla Zonguldak yapılarını kapsayamıyoruz. Şu anda açığımız o. Dolayısıyla, mevzuatımızda, Yüksek Kurul İlke Kararları’nda veya akademik öğretilerde bu açığımızı kapatabilirsek sonuç alabiliriz diye düşünüyorum. Neden? Bakın, o ulaşım, bayındırlık yapıları ve benzerlerini de sistemin içine aldığımız zaman, bunun nasıl bir sanayi olduğunu, bir sanayi yapısı olduğunu, bir endüstri yapısı olduğunu sorgulayacak tekrar aynı çevreler. Korkum ondan kaynaklanıyor. O sözcük altında bunu toplayamayabiliriz. O yüzden, bu tanımın kapsadığı sözcükleri çok iyi düşünmemiz lazım diye düşünüyorum.

nimet özgönül

Merkezin yapmış olduğu içinde endüstri mirasının da yer aldığı “Korumada yeni kavramlar, yaklaşımlar” konulu çalışmanın dört alt konu başlığı var. Birincisi, endüstri mirası, ikincisi kültürel peyzaj, üçüncüsü alan yönetimi, dördüncüsü ise Cumhuriyetin mirasıdır. Ama tabii bu son konuyu günümüze kadar da uzatabiliriz yani modern mimarlık olarak. Bu esnada dünyada ve ülkemizde DOCOMOMO gibi bir oluşum var ve bu kuruluşun modern mimarlık örneklerinin korunması konusunda yapmış olduğu çalışmalar da var. Endüstri, Cumhuriyet ve de modern mimarlık kavramları iç içe geçmiş kavramlardır. Bazı endüstri yapıları hem Cumhuriyet mimarlığı hem modern mimarlık örneği olabilen yapılarıdır. Bu durumda, bu üç kavramı içeren değerlendirme konusunda gelişmiş ve gelişmekte olan ölçütler, kriterler birbirlerini de kapsayacaktır.

haluk zelef

Burada Emre Madran’ın tedirgin olduğu şey, bizim bu kavramları nasıl anladığımız değil de, bunu aktarırken insanların anlamasının kolay olmaması. Onun için, tanımlar mümkün olduğunca daha anlaşılır olursa, karşı tarafı ikna edip kabul ettirmek konusunda daha kolaylık sağlar.

emre madran

Endüstri sözcüğünün iyi kötü artık herkesin anladığı bir boyutu var; bir şeyin üretildiği yerler. Onun altına bayındırlık yapılarını koyduğunuz andan itibaren, zaten kafalar karışık, tam oturmamış yerli yerine, “Bu neden endüstri mirası adı altında geliyor?” diye bir tanım ortaya çıkabilir. Bu bağlamda, başta idari yargı olmak üzere, bazı mercilere, bazı makamlara bunun çok net anlatımını sunmak ve hesabını vermek durumundayız. Ben, şu anda endüstri mirası üst söyleminin altına bayındırlık yapılarını koymuyorum.

bilge imamoğlu

Ama endüstriyel peyzaj bunu kapsayabilir.

emre madran

Peyzaja daha gelmedik. Bu endüstri mirası. Birincisi o. Belki kültürel peyzaj içinde çözeceğiz onu. Kültürel peyzajı tarif ederken, endüstri de bir kültürün, üretim kültürünün mekâna yansımaları olduğuna göre, belki onunla çözeceğiz.

Tanımların giderek çoğalması da çok doğru bir olay değil. Mesela, Çaydamar, o kafesin olduğu yerdeki tepe, delikler, ocak ağızları tam bir kültürel peyzaj. Biz, bir de buna, "Hayır, bu endüstriyel peyzajdır" dediğimiz takdirde, o zaman, "Peki, kültürel peyzaj neyi kabul ediyor?" diye bir soru akla gelebilir. O yüzden, belki onun içinde çözeceğiz.

emel kayın

İzmir-Aydın Demiryolu konusu geçti. Gerçekten, yollar da bir teknoloji ürünü; her şey sonuçta bir teknoloji ürünü. Karışıklık burada ortaya çıkıyor. Bütün yapıların, bütün mimarlığın bir teknolojisi var. Yani bu kavram çok geniş geliyor bana. Yani kâğıt yapılarıdan başlayarak böyle. Hatta günümüzdeki mühendislik ve mimarlığın ilişkilerinin ne şekilde karışıklaştığı ortada. Mimarlığın da bir mühendislik olayı haline mi geldiği falan tartışılıyor. Yani yapılar her geçen gün daha teknolojik nesnelere haline geliyor.

Demiryolları aslında o dönem büyük oranda endüstriyel üretim olaylarını kolaylaştırmak amacıyla yapılıyor. Mesela, İzmir-Aydın Demiryolu, insanlar Batı Anadolu'da seyahat etsinler diye yapılmadı. Düpedüz, orada, Batı Anadolu'nun ovalarından ürünü toplayıp fabrikalara taşımak için; yani endüstriyel devrime hizmet etmek üzere yapılmıştır. Liman da öyledir.

Aslında İzmir'deki güncel gelişmeler ya da üretimin değişmesi, istasyonların işlevsiz kalmasıyla birlikte o izler zaman içinde kayboldu. Ancak demiryolları burada ayrıcalıklı bir ulaşım ağını teşkil ediyor. Mesela, liman, demiryolları ve endüstriyel alan ilişkisi İzmir'de çok belirgindir. Biz, orada, bunun okunmasının çok önemli olduğu üzerinde durduk. Yani kent bağlamında, bu alanı işlevlendirirken, tekrar okunabilir hale nasıl getirilebileceğini çalıştık. Liman yarışmalarında çok da dert edilmiş bir konu değildi bu. Çünkü orada gündemde olan şey, yapıların tekil olarak alınıp işlevlendirilmesi aslında. Ama onu kent bağlamında okumaya çalıştığınızda, gerçekten o demiryolu da endüstriyel üretimin çok önemli bir parçası. Dolayısıyla, burada o demiryoluna biraz ağırlık vermek gerekiyor.

Biz, bir değer tanımlamak zorundayız ve o değer üzerinden o yapıyı ya da yapıları bütünü veya olgular bütünü bir koruma sürecine tabi tutmak zorundayız. O zaman, o değeri oluşturmanın bir yolu, bunun tarihsel arka planını ortaya koymak. Mesela, Maden Mühendisleri Odası bu konuda bir

kitap l
işlevle
kentir
tartışın
zamanı
da ke
şey ik
ayrım

Ben, k
karşılı

iki ku
endüs
katalo
yel de
çömle
yolu
malze
işçiler
gibi k

Dolay
bir yc
bir şe
miras
sinde
işlem
gibi.
ve ya
dirme
da bi

"Bir e
için r

Tanır
miz t
girme
le kü
zajını
olma

kitap hazırlamıştı; orada biraz tarihsel arka planı anlatılıyor. Kullanım değeri, işlevlendirme ve kent yaşantısına katılımı, kente bir kimlik kazandırması, kentin kimliğinin bir parçası olarak kente getireceği katkılar açısından bir tartışma gündemi yaratmak. Bunun ölçütlerini koymaya kalktığımızda, her zaman çok somut olmasa ve her zaman bir parça öznellik içerse bile, burada kente, kentin sosyal, ekonomik hayatına çok yakından eklenen bir şey ile uzaktan eklenenebilen bir şeyin ölçütlerini koymamız arasında bir ayrım var. Bu tamamen koruma alanının bir sorunu.

gül köksal

Ben, bu konuda biraz daha açıklık getirebilir diye bazı uluslararası faaliyetleri karşılaştırmak istiyorum.

İki kurum, 1994-95 yıllarında, biri Almanya'daki, biri İngiltere'deki bütün endüstri yapılarının envanterini çıkarıyorlar, birkaç katalog halinde. Onların kataloglarında, bu kapsamda sistematik olarak şunlar geçiyor: Madencilik, yel değirmenleri, su çarkları, buhar makineleri gibi enerji kaynakları; tekstil, çömlekçilik, cam, yiyecek-içecek üretim endüstrileri; yol, köprü, kanal, demiryolu gibi ulaşım araçları; taşocağı, tuğla atölyesi, bıçkı fabrikası gibi yapı malzemesi üreten yerler; üretim ve sosyal faaliyetlerin parçası olan endüstri işçileri, yöneticiler ve fabrika sahibi için yapılan konutlar; gaz, su, iletişim gibi kamu hizmetleri için oluşturulan sistemler.

Dolayısıyla, az önce söylediğimiz şeylerin hepsi bunun içine giriyor. Her ülke bir yandan da farklı bir şey yapıyor. Her ülke, koruma yasasının içinde özel bir şeyler koyabiliyor, bazı özel tarifler getirebiliyor ve bunun kapsamını kendi mirası çerçevesinde yapıyor. Örneğin, Norveç, bütün bu genel şeylerin ötesinde bir tane daha açılım yapmış. Maden işletmeleri, taşocakları, taş, ahşap işleme atölyeleri, yollar, köprüler, barajlar, su bentleri, gemi yapım yerleri gibi. Dolayısıyla, kapsamı bu kadar genişletmekte hiçbir sakınca görmemiş ve yapmış. Yani üst başlığı çok daha geniş açılımlı yapıp, sonra değerlendirmeyi kurullara bırakmış. Bunun çok daha üst açılımlı olması, sınırlarının da bazı şeyleri göz ardı ederek yapılmaması gerektiğini düşünüyorum.

haluk zelef

"Bir endüstri ürününü değerli kılan ölçütler nedir ve bunu belgelendirmek için ne gibi süreçler geçirmelidir" mi soru?

emre madran

Tanımlarla ilgili ipuçlarımızı aldık, hangi kaynaklardan yararlanabileceğimiz konusunu görüştük. Belki bayındırlık yapıları sözcüğünün şu aşamada girmeyebileceğini bir an için düşündük. Endüstri peyzajını büyük bir ihtimalle kültürel peyzaj tanımı altında çözebileceğimizi düşünürsek, endüstri peyzajını şimdilik ayrı olarak ele almalıyız. O zaman, belgeleme ölçütleri ne olmalı? Gül Köksal, sunuşunda bize dünya miras listesine girme ölçütlerini

verdi. Yalnız, onlar biraz evrensel ölçütlerdir; yani üst düzey mirası içerir onlar.

İkincisi, bu TICCIH'in belgesi kullanılabilir. Özellikle Gül Köksal'ın tezindeki belgeleme ölçütleri var, daha doğrusu envanter fişindeki ölçütler var. Onun üzerinden bir gidelim.

emel kayın

Bu bayındırlık yapıları konusuna katılıyorum; fakat endüstriyel peyzajı bu kültürel peyzajın içine sokma konusunda pek emin değilim; endüstriyel peyzaj çok yaygın kullanılan bir terim korumada. Yani şu üçü çok önemli: Endüstriyel peyzaj ve endüstriyel donanım bütün terminolojide kullanılıyor, ona bir vurgu yapabiliriz diye düşünüyorum. Ama anlaşılıyorsa bir açıklama yapabiliriz, parantez içi açıklaması getirebiliriz.

emre madran

Şunu kabul ediyor muyuz: Endüstri ürünleri de bir kültürel elemandır. Şu açıdan söylüyorum: Kültürü çok geniş anlamda yaşam biçiminin mekâna yansımaları olarak düşünürsek; o zaman kültürel ürünlerin içerisinde, yani bir toplumun yaşam biçimini yansıtan ürünler içerisinde, endüstri yapıları da var. Silahtarağa için konuşalım, yine bu toplumun yüzyıl başındaki elektrik gereksinmesini, teknolojik bir gereksinmesini karşılamak üzere kurulmuş bir yapı. Biz, esas itibarıyla tüm bunlara kültürel varlık diyoruz. Ama bunun içinde endüstri mirası diye bir cep açmak, şu anda kültür varlığı tanımındaki bazı eksiklikleri tamamlamaktan kaynaklanıyor. Çünkü onunla ilgili ölçütler şu andaki mevzuatta veya genel geçer kurullarla tanımlanmıyor.

Öbür tarafa bakıldığında ise, kültürel peyzaj doğayla insanın ortaklaşa oluşturduğu bir portföyde eğer, o zaman endüstri ürünlerinin, endüstri yapılarının veya mekanlarının Zonguldak'ta çok güzel örneklerini gördüğümüz gibi, peyzajla bir ilgisi var. O bağlamda, şu aşamada bir de endüstriyel peyzaj tanımını yapılmalı mı? Yoksa henüz kültürel peyzaj tanımının olmadığı bir ortamda birdenbire endüstri peyzajı diye bir alt tanımla girmeyi çok doğru bulmuyorum.

emel kayın

Endüstriyel peyzaj derken, bunlar daha çok yerleşkeler halindedir, bir yerleşke bütünlüğü içindedir. Yani kültürel peyzaj daha kapsamlı, daha genel bir tanıma rast geliyor. Endüstri peyzajı, belki bunların bir yerleşke bütünlüğü taşınmasıyla ilişkili bir şey. O yüzden de bir terim olarak kullanılıyor. Örneğin havagazi fabrikası diyoruz. Ama o bütün bir yerleşke olarak çalışıyor sistem olarak. Endüstri peyzajı işte onun korunmasına vurgu yapıyor. En azından bir yerleşke olarak korunmaları ifadesi girebilir. Bütünlüğü de korunarak korunmaları meselesi. Yoksa ana kitleyi korumak; ama etrafında onu bütünlükten şeyleri korumamak eğilimi söz konusu olabiliyor.

emre madran

Ben, özelle şunu söyleyeyim: Kültürel peyzaj olayının halen mevzuatımıza ve büyük oranda bilimsel literatürümüze girmediği yerde, kesinlikle bir alt ölçek olduğunu düşündüğüm endüstri peyzajının tanımlanmasının doğru bulmuyorum. Çünkü şu anda bir üst söylemimiz yok. Bu bağlamda, bir endüstri peyzajının kültürel peyzaj üst tanımından çok farklı bir şey olmadığını düşünüyorum. O zaman, kültürel peyzaj altında yüzlerce SİT türü çıkabilir. Örneğin kırsal SİT, mitolojik SİT tanımları halen mevzuatta yok. Manisa'daki Ağlayan-kaya tam bir mitolojik SİT veyahut da Avustralya'daki meşhur Kırmızıkaya, insanların kutsal saydığı bir kaya, o da bir SİT. Biz, şu anda onların hepsini doğal SİT altında tanımlamaya çalışıyoruz. Açıkçası, şimdi taramaya kalkarsak inanılmaz fazla sayıda tanım çıkacak.

alper semih alkan

Şu anda kültürel peyzaj, anladığım kadarıyla, henüz tanım olarak tam netleşmemiş. Üniversitede de, Türk kültür peyzajı alt başlığı altında bir tanım ihtiyacı duyuluyor. Onun altında eninde sonunda bu alt başlıkların kullanılacağı varsayımıyla, şimdiden bir ön tanım yapıлып, bunu bir not olarak almak, sadece bu toplantının notları arasında tutmak mümkün mü?

esin boyacıoğlu

Bu tanımın içinde zaten peyzaj kavramı geçiyor. Yani şu anda o bahsettiğimiz kurumların metinlerinde verilen üç tanımın içinde de bu kavram geçiyor. TICCIH'in metnindeki o iki paragrafın içinde, "Sanayi arkeolojisi, sanayi proses gelişimi veyahut sanayi prosesleri tarafından yaratılan belgelerin, endüstriyel üretim için veya endüstriyel işlemlerle oluşan yapıların, yerleşimlerin, doğal ve kentsel peyzajların, maddi ve gayri maddi tüm kalıtları incelemenin dallar arası yöntemi olarak..." diye devam ediyor. Dolayısıyla, bu kavramlar içinde var zaten.

gül köksal

Ölçütlendirme konusuna geçeyim. Bu konuda üst belge olarak bir dünya mirası listesini söyledik, bir de belki burada dikkate almamız gereken şey şu olabilir: Az önce söylemiştim, dünya miras listesine giren 37 anıt tesisin değerlendirilmesi sonucunda çıkardığım bazı sonuçlar var, bu da değerlendirmede bir veri olabilir. İkincisi, İstanbul'daki durumu değerlendirirken, az önce sunduğum bir tablo vardı, oradaki başlıkları da gözden geçirdim bu anlamda.

Bir de fişten söz etmiştim. Üretim başlığı altında, işkolu; üretim tekniği; üretim kapasitesi; hangi teknoloji üzerine oturduğu; güç kaynağı, organik ve inorganik güç kaynağı; içindeki üretim sistemi ve bileşenleri. Bunlar taşınır ya da taşınmayan donanımı. Sonra işletmedeki yapıları da belirleyen bir mimari anlayış başlığı. Onun altında işletme yapıları, ki bunlara her ölçek-

te, her kesitte bakmakta yarar var; asıl ve yan üretim yapıları, güç kaynağı yapıları, depolar, idare binaları, konutlar, sosyal tesisler, okul, ibadethane gibi içindeki yapıların değerlendirilmesi. Mimari planlama, yapı tekniği ve malzeme ilişkisi. Bu da, sanayi mirası mı, değil mi, onu sorgulayan bir başlık herhalde. Üretim tekniğinin mimari planlamayla ilişkisi. Aslında üretim tekniği planlamayı etkiliyor, planlama da üretim tekniğini etkiliyor, aralarında böyle bir etkileşim var. Sonra yönetim var; yani kimin tarafından kurulduğu, kimin tarafından işletildiği ve personeli. Bu arada, karşılaştırma için benzer işletmeler veya onunla ilgili yapı veya tesislerin kullanılması yararlı olacak; yani bir tesisi daha iyi anlamamıza olanak sağlayacak veriler içeren bir başlıktı (Fiş örneği 1, 2).

Bunun haricinde, bir tesisin dönemsel ve günümüzdeki işlevi, kültürel önemi, sanatsal önemi, kullanım süresi, enderlik değeri, endüstri arkeolojisi açısından önemi vesaire. Sonra özgünlük değeri.

Değerlendirme Ölçütleri

Tarihi önem: Sanayi yapısı ya da tesisinin tarihi geçmişi ve ait olduğu dönem hakkında bilgi sunmak.

İşlevsel önem: Sanayi yapısı ya da tesisinin işlevinin önemi ve ekonomiye etkisi.

Kültürel önem: Ait olduğu yerin kültürel gelişiminde etkin bir rol oynamış olması.

Simgesel önem: Politik, sosyolojik, duygusal açıdan önemi olması.

emre madran

O yöre halkı için taşıdığı politik, sosyolojik, duygusal önem.

gül köksal

Evet, bölge için. Örneğin, Zonguldak'ın politik, sosyolojik ya da kentsel dokusundaki etkisi, onun duygusal etkisi; yani çalışanlarıyla ilgili bir durum.

Mimari sanatsal önemi: Mimari niteliklere ve sanat değerine sahip olması. Tabii, neredeyse heykel haline gelmiş makinelerin bir sanatsal değeri var, o gerçekten bir sanat objesi gibi.

Enderlik değeri: Buna da, benzerlerinin olmaması gibi bir şey dedim ben.

Kullanım sürekliliği: Mesela, bu da tartışmalıydı, yazarken de çok tartışmıştık bunu, sonra bu şekilde kaldı. Kullanım sürekliliği de, uzun süre işlevini sürdürmüş olması. Örneğin, Haliç Tersaneleri 1453'te kuruluyor, hâlâ da sürüyor. Kullanım sürekliliği bir anlamda kültürel süreklilik gibi bir şey.

Endüstri arkeolojisi açısından önemi: Bu da, yapım tekniği, üretim sistemi ve teknolojiyle endüstri tarihi açısından önemi.

Sonra, özgünlük değeri başlığı geliyor. Bunu beşe ayırdım.

Özgün niteliklerini korumuş olması. Peki, hangi özgün nitelikleri?

Tasarımındaki özgünlük: Yani özgün tasarımını korumuş olması veya işleyen bir tesis olduğu için eklemeler muhakkak yapılmıştır; eklemlerin özgün

tasarıma nasıl bir etki yaptığı ya da onların da korunma durumu. Örneğin, Silahtarağa'da, Seyfi Arkan'ın makine binası da bir ek; fakat özel bir ek, o süreklilik içinde ayrı bir değeri var.

Malzemedeki özgünlük: Özgün malzemesini korumuş olması, yani ne oranda koruduğu. Mesela, Silahtarağa'da 1913'teki o donanım duruyordu veya Tersanedeki duvar dokusu, çeşme duruyordu. Zonguldak'ta da vardır mesela, özgün bir malzeme vardır.

Yapım tekniğindeki özgünlük: Tesisin özgün yapım tekniğini korumuş olması. Tabii, aslında bu da endüstriyel sürecin bir parçası. Kullanılan malzeme endüstri devrimiyle birlikte üretilmiş olan bir malzeme olduğu için, o da mimarlık tarihi açısından önem taşıyor.

Konumdaki özgünlük: Özgün konumda olması; yani taşınmış olması veya o bütünlüğünü sürdürüyor olması.

Donanım ve iç özellikler: Taşınır veya taşınmaz donanımların veya iç özelliklerde özgünlüğün korunmuş olması. Bezeme de olabiliyor bunun içinde. Mesela, Tersane'de, 1700'lerden kalma, makine dairesinin içerisinde bir tuğralı duvar var. üzerine bir şeyler eklenmiş ama bilinmiyor. Çünkü o birim sonradan başka binalar yapıldığı için çok içeride kalmış, ben de çok sonra fark ettim. İçinde öyle şeyler de, bezeme açısından estetik değer de olabiliyor.

Sonra çevresel önemi geliyor. Bu da dört başlık altında.

Bölgesel ölçekteki önemi: Konumlandığı bölge için kullanım, özgünlük ve mimari açılardan önemi. Bir tesis sadece bulunduğu yakın çevre için de önemli olabilir, kentsel, ulusal ya da uluslararası ölçekte de önemli olabilir. Ayasofya ile bir yerel camii gibi ya da kilise gibi bir durum bu.

Kentsel ölçekteki önemi: Bulunduğu kent için önemi.

Ulusal ölçekteki önemi: Bulunduğu ülke, yani Türkiye için önemi. Dünya için çok önemli olmayabilir; ama Türkiye'nin gelişme süreci için önemi olabilir.

Uluslararası ölçekteki önemi: Uluslararası platformda önem taşıması.

Türkiye dışında başka ülkeler açısından da tarihi, teknolojik ve mimari açılarından dikkat çekici nitelikleri olması, dünya mirası listesine aday olabilecek niteliklere sahip olması. Örneğin, Haliç Tersanesi sadece bölgesi, kenti ve ülkesi için değil, aynı zamanda uluslararası açıdan da çok önem taşıyor. Çünkü Venediklilerle çok yakın ilişki içerisinde ve bu ona aynı zamanda bir uluslararası değer de katıyor veya Silahtarağa'da da öyle bir durum vardı. Sürekli bir teknoloji transferi vardı, knowhow akışı vardı çeşitli ülkelerle. O da kurulan bu ilişkiler açısından uluslararası birliktelik, uluslararası koruma çerçevesine almaya olanak sağlayacak bir önem de taşıyabiliyordu.

Benim incelemem sonucunda belirlediğim, on tane başlık, yedi tane açılım olmak üzere bu onyedi tane ölçüt. Ona göre de İstanbul'daki yapıları değerlendirmiştim. Tabii bu sorgulamaya yönelik; buradaki her şeye karşılık geliyor sanırım bunlar. Her birine bir puan vererek puanlandırdım.

Tabii, özgünlük ve çevrelele bu kadar vurgu yapılmasının nedeni de -ki aslında o sırada bunu da düşünmüştüm- korumadaki temel şeyin özgün olması ve önem taşımasından kaynaklanıyor.

Tabii şöyle sorunlar da var: Mesela, Zonguldak'taki kömür işletmesi bir sürü yapıdan oluşuyor. Dolmabahçe Gazhanesi aslında birçok yapıdan oluşurken, günümüze bir tek gaz deposu ve onun küçük bir parçası kalmış durumda. Silaharağa koskoca bir tesis; yani ta konutlarına kadar uzanan bir tesisten söz ediyoruz. Tek yapı da olabiliyor bu, çok yapı da. Hasanpaşa Gazhanesi de donanım şeklinde ya da Taksim Su Tesisi bir tane yapı aslında, başka hiçbir bileşeni yok. Öyle şeyler de olabiliyor. Yani bunların her biri bir kalem-miş gibi gözüküyor; ama altında bir sürü yapı olabiliyor. Mesela, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın altında da konutlar var, üretim binaları var, sosyal yapılar var, farklı birtakım mimari miras kapsamında değerlendirdiğimiz şeyler de var. Örneğin, Silaharağa Elektrik Fabrikası'nın tescil edilmesi sürecini Nezih Eldem başlatmış. Tesis 1983'te işlevini yitirdikten hemen sonra, Eyüp'te çalışırken. O tescil edilirken önce bir SİT alanı olarak tescil ediliyor, böyle kavramlar olmadığı için SİT alanı denildi. Sonra tek tek yapılar, oradaki makine daireleri, kazan daireleri tescil edilmiş ve sonra da eski tarihli konutlar, 1913 tarihli konutlar tescil edilmiş. Bir tane idare binası var, ulusal mimarlık dönemi etkili, bir de lokanta binası var, tek tek onlar tescil edilmiş. Fakat eksikler de kalmış o dönemde, sonraki tescil sürecinde onların tescil durumu oldu. Yani önce bir bütün olarak tescil edilmiş, daha sonra tek tek yapılara müdahale edilmiş. Hatta Nezih Bey işlev bile belirlemiş o dönemde, bir kısmı müze olacak, kalanı da kültür amaçlı kullanılmak üzere kurul kararı alınmış.

emre madran

Sormak istediğim şu: Hatıra değerine, anı değerine gelmek istiyorum. Bu, Zonguldak için çok önemli olabilir. Bütün Zonguldaklıların orada bir anısı vardır. Biri eşini kaybetmiştir, 20 yılını oraya vermiştir, kendisi gitmiştir, çocuğu da oradadır. Değil mi; böyle şeyler çok var galiba Zonguldak'ta. Aile devamı gibilerden. Bu da belki bir yerel atıf olarak alınması gereken bir husus diye düşünüyorum. Sizin dediklerinizin bazıları uluslararası atıflar. Yani teknolojik değer, uluslararası bir atıf. Enderlik hakeza öyle. Bir de yerelin ona biçtiği birtakım değerler var. Yani o korkunç bir teknoloji içinde çalıştığını hissetmeyebilir veya bunun Türkiye'de çok ender tesisler arasında olduğunu oradaki bir işçimiz, uzman olmayan bir işçimiz, kalifiye olmayan bir eleman bilmeyebilir. Ama orayla bir bağı vardır. Eğer uygunsaydı, bu hatıra veya anı değerinin de bir yerel atıf olarak, yerel referans olarak buraya ilave edilmesini öneriyorum.

gül köksal

Aslında bölgesel önemden kastımız da biraz o. Yani politik, sosyolojik ve duygusal açıdan önemi. Keza kültürel değer de o anlamda. Yani kültür dediğimiz sadece endüstri kültürü değil, onun yaşam kültürüne yansımaları da var.

emre madran

Son açıklamalardan ortaya çıktığı kadarıyla, biz, sadece ana yapı dediğimiz yapıyı değil, onun çalışması için, sistemin yürümesi için ona lojistik hizmet

sağlayan kampusu, oradaki her türlü yapıyı endüstri mirası olarak görüyoruz. Yani yatakhaneleri, vincin inip çıktığı yer, işçinin soyunup giyindiği banyosu –tabii eğer özgünse– endüstri mirasının ayrılmaz parçaları. O zaman, olaya böyle bir bütünlük içinde bakılması lazım. İşte, kişileri ikna etmekte belki zorlanacağımız esas husus bu. “Fabrika tamam da, yanındaki yatakhane nereden çıktı?!” gibilerden itirazlar olabilir.

bilge imamoğlu

Bu bütünlüğü içinde ele alındığı zaman bence inandırıcılığı, ikna ediciliği de artacak. Bütünlük içinde ele almak, o tesisin kentin sosyal, kültürel tarihi için öneminin anlaşılmasını ve kentlinin onun hikayesinin kendisi için önemini daha rahat kavramasını sağlayacaktır.

esin boyacıoğlu

O zaman, “Korumanın boyutları yine böyle kenti müzeye dönüştürme noktasına mı varıyor?” diye bir soru soruyorum.

emre madran

Dün, zincirin, çelik halatın öbür binaya gittiği yerde birkaç yapı daha var. Sonra kişilerin içinde oturduğu bir yapı var. Hemen karşı çaprazında güç ünitesi olan yapı ve şurasında da belki bir bekçi kulübesinden oluşan bir kampus orası. Esas itibarıyla, orada üretimin yer aldığı bir ana yapı diye bir şey yok. Yani bir bütün oluşturuyorlar. O en eski, ilk lavuar binasına gittiğimizde de yanındaki atölyeler ile bir bütün oluşturuyor. Yoksa ona bakarsanız, Zonguldak'ta yaşanan herkesin bir biçimiyle kömürle ilişkisi olduğuna göre Zonguldak'ın bütünü endüstri mirası saymamız lazım; ama o benim söylemek istediğim o değil. Ama sadece bir ana yapı değil, ona hizmet veren diğer yapıları da bir bütünlük içinde ele almak lazım diye düşünüyorum.

nimet özgönül

Üreten nesne bir sürü değişik nitelikte öğeden oluşuyor olabilir; ama bazı örneklerde sadece tek bir parça da olabilir. Her iki durumun korunması, günümüze kadar gelebiliyor olması öncelikle önemli bir değerdir. Yani bir üretim yapısı bütün nesneleriyle bir arada günümüze kadar gelmişse, bütün bir geçmişin sosyal, kültürel, ekonomik, fiziksel yapısını günümüze kadar getirmiştir, kısaca geçmiş yaşamın belgeleridir. Süreçte yaşamın parçaları olan öğeler bütünsellik anlamında bozulmamıştır, değişmemiştir, her şeyiyle, yerleşme planıyla, teknolojiyle birlikte özgündür. Bütünlük, bir arada bulunmanın getirmiş olduğu bir grup değeri varken diğer taraftan da bir arada farklı öğelerin birlikteliğinden doğan, çeşitlilikten kaynaklı teklik değeri de vardır. Bunu farklılıkların ortama katmış olduğu “zenjinlik” olarak da yorumlayabiliriz.

Diğer tarafta bu gruplaşmış, farklı öğelerin bütünselliğine karşı tekil öğeler, yapılar hatta makineler de olabilir. Tek başına, bir su pompası, buna eklem-

lenmiş olan bir de su dağıtan su kanalı/ark vb. bir nesne varsa bu, bir öge diğerinden daha az değerlidir anlamına gelmez. Her örneğin dönemsel olarak kente, ülke ekonomisine, yaşamına katkısı, mimarlık tarihine ve kültürüne katkısı ele alınarak değerlendirilmelidir. Daha önce de söylediğim gibi, Zonguldak özellinde buradaki endüstri mirası olarak tanımladığımız çevre ve yapıların bazı öğelerini, makinelerini kentfin sanat öğeleri olarak ele almamız da gerekmektedir.

Yapının/yapıların oluştuğu dönemdeki oluşum biçimi de araştırılması ve değerlendirilmesi gerekli bir konudur. Mesela, bazı fabrikalar, Sümerbank fabrikaları gibi, inşa edildiği kente ekonomik bir katkıyı amaçlarken diğer taraftan da kente sosyal, kültürel anlamda gelişim, modernleşme ve canlılık getirmeyi de amaçlamıştır. Devlet politikası olarak ülkenin gelişmesi istenen bölümlerine yayılmış olan bu üretim birimlerinin ülkenin –sosyal, kültürel, ekonomik olarak– kalkınmasında çekim noktaları olmak gibi bir sosyal felsefesi de vardı. Sonuçta bu birimler ülke ekonomisine ve de sosyal yaşamına ilk dönemlerde var olan yabancı mühendisler ve aileleri ile başka bir yaşam, kültür getirmişlerdir. Bugün somut olarak izlenemeyen sosyal, kültürel değerler de bu yapılarda, yapılarla birlikte yaşatılmalıdır. Bu tür yaşamışlıkların sürekliliği ile birlikte olan bir yapı çok daha farklı bilgileri aktarır ve değerlendirmede de bir başka anlam taşır; tek başına bir fabrika, üretim yapısı olarak kalmışsa bu da, başka türlü değerlendirme ve yorumları içerir. Yani korumada alanın, yapının sürdürülebilirliği kadar yaşam senaryosuna yönelik bilgilerin aktarımı da önemsenmelidir. Sonuç olarak yapıların yaşamışlıklarının somut olmayan bilgi ve belgelerinin de çevre, yapı(lar) ya da makineler ile birlikte, bir bütün olarak sunulması, geçmişi anlamak ve yorumlamak açısından önemlidir. Zonguldak bu konularda da zengin bir birikime sahip. Bölgedeki üretim hala sonlanmadığı için yaşama dair veriler somut olarak izlenebilmektedir. Özelleştirme gibi küresel sermaye odaklı yasal değişimlerle birlikte kentte ve alanlarda hızlı bir dönüşüm süreci, kent merkezinde kalan bu yapı adalarında rant yönelik dönüşümleri hızlandırmaktadır. Burada izlediğimiz bir çok örnekte bunların sonuçlarını görmek mümkün. Bu nedenle bu bölgede hızlı bir envanter ve sözlü tarih çalışmalarının başlatılması bilginin birikimi açısından elzemdir.

gül köksal

Endişeleri anlıyorum; fakat bir yandan da bir tane Zonguldak var, bir tane böyle bir şey var. Müze kent deyince tabii insanlar hemen irite olacaklar, şaşıracaklar, özellikle bizim gibi bir bakış açısına sahip olmayanlar. Tabii, yanlış anlamaları önlemek için, bunu söylerken birkaç açıklayıcı bilgi de vermek gerekiyor, dikkat etmek gerekiyor. Ama böyle ifade edince, bütününe bakıp, tek tek onların içinden neler çıkacağını bir uzman denetiminde ve bir bilimsel yöntemle yapılması sağlanmalı.

Yine Silaharağa'dan örnek vereyim. Orada çalışırken, mühendislik işletim senaryosunu hazırlamıştım, burada da kullanılacak o. Orada bu süreci anlatan anahtar kelimeler belirlemiştim. Silaharağa da kömürü buradan alıyor-

du. Kömürün yakılmasıyla elektrik üretiliyor. Zonguldak'taki kömür Boğaz yoluyla Haliç'e geliyor, Haliç'ten mavnalarla tesisin rıhtımına taşınıyor, depolanıyor, konveyörlerle, havai hatlarla alınıyor, vagonlara konuluyor, sonra kazanlara iletiliyor, kazanlardan türbinlere geçiyor. Bunlar işletim sisteminin bileşenleri. Bir de buradaki sosyal bileşenleri var ve bunların hepsi bir bütün. Yani buraya kömür gelmezse bu tesis olmaz; bu çalışanlar, ki sekizer saatlik üç vardiya halinde çalışıyorlar ve özellikle orada konumlanıyorlar, çok yakın ilişki içindedir. Müdürün evi hemen birinci makine dairesinin arkasında. Bu bütünyle bir sistem. Bunun bir tarafını kopardığınız vakit anlamını da koparmış oluyorsunuz.

Dolayısıyla, biz, kesinlikle üst ölçekten ve bütün kenti değerlendirip, kentin içindeki noktaları, "Şu dönem tesisi, şu sistem de varmış, şu etkisi varmış, onun altyapısı da buymuş; bu, şu değerde" falan gibi, her birini tek tek yerinde gözleyerek, fişler tutarak, birkaç uzmanla, yani bu işi çok iyi bilen kişilerle, o kentin tarihini çok iyi bilen, ülke tarihini çok iyi bilen kişilerle bir üst belgeleme çalışması yapacağız; o yapıldıktan sonra bu açılımlara devam edilecek. O zaman, "Nerelere ne şekilde, ne kadar müdahale edilebilir, nerelerin kesinlikle tutulması gerekiyor, nereler sanat, nereler kültür, nereler ticari amaçla kullanılabilir?" gibi bir açıklama yapmak mümkün olabilir. Ama en azından böyle bir üst bakış çok önemli. Çünkü koruma çoğu kez kontrolsüz ve bilinçsizce yapılıyor.

emel kayın

Ben, birkaç noktaya değinmek istiyorum.

Bunlardan bir tanesi anı değeri. Onu simgesel değeri içine yerleştirdik. Simgesel olanların da duygusal ya da sosyal boyutları var; bunların sosyokültürel değerin içine girebileceğini düşünüyorum. Yani onun simgesel değerin içine girebileceğini düşünüyorum. Bu söylediğimi de önemli buluyorum çünkü yerel değerleri tarif etmemiz söz konusu; ama korumacılar olarak şöyle bir handikapla karşı karşıyayız: Karşımızdaki insanlar, halk, belediye vs. endüstri mirasını zaten bir miras olarak algılamıyorlar. Bunun için, böyle yerel değerlere özel olarak atıfta bulunmayı yararlı görüyorum. Yani sadece sosyokültürel önem falan demeyip, içine bu anı değeri de katıp bir vurgu yapmayı ben de önemli görüyorum.

Dünya mirası ölçütlerinden bir bütün olarak yararlanmak da çok doğru bir tutum; ama aynı şekilde, Türkiye'de böyle hak ettiğinden daha önemli bir yerde olması gibi ya da her şeyin buna dahil olması gibi bir şeyi de çok vurgulamamalıyız. Belki de bütün dünyadaki endüstriyle tarihin içinde Zonguldak hiç de öyle bir konumda olmayabilecektir. O nedenle orayla bir mesafe koyabilmemiz gerekir diye düşünüyorum. Ondan yararlanalım ama o söyleme biraz mesafeli duralım.

Bir de İzmir deneyimimizden birkaç şey aktarmak istiyorum. Bu yapılar üzerinde bir envanter kurmaya kalkıştığımızda birkaç sorunla karşılaştık. Bun-

lardan bir tanesi şu: Bunların kimisi yerleşke, kimisi tekil yapı. Dolayısıyla yerleşkelerin içerisinde de bir sürü yapı var; kimisi özgün, kimisi değil. Bir genel yerleşke veya endüstriyel peyzajın olduğu bir yerleşke bütününde de, tekil yapılarda da aynı sorgulamaları yapmak ve sonra bunları bir araya getirmek gereği oluyor. Yani yerleşkenin sorgusu ile tekil bir yapının sorgusu aynı şeye oturmuyor. Örneğin, strüktürü veya strüktürün özgünlüğünü değerlendirecek oluyorsunuz; ama içinde bir sürü yapı var, o yapıda farklı, bu yapıda farklı. İçerisinde dört-beş tane farklı dönemsel özellikler barındıran yapılar var. Kendi dönemi içerisinde teknolojiler gelişmiş, ekler çıkmış, yeni ilaveler yapılmış vesaire. Bu durumda, özgünlük deyince, neyin özgünlüğü olduğu çok tartışılır hale geliyor. O yüzden, burada bütünsel değerlendirme çok önem kazanıyor. Mesela, özgünlük deyince, o yerleşkenin veya o endüstriyel peyzajın yüzde kaçını özgün? O özgünlüğe bir işaret koymak tekil yapıda daha kolay; ama yerleşke veya endüstriyel peyzaj bütününde o işareti koymak veya ona bir form vermek çok zor oluyor. Onun için, ayrıca sorgulamak gerekiyor. Gördüğüm kadarıyla, Zonguldak'ta da böyle ekler, farklı dönemlerde yapılmış parçalar var.

nimet özgönül

Bir kültür varlığının korunmasında değerlere yönelik olarak şöyle değerlendirmeler yapılmaktadır. Birincisi bir binanın/yapının, çevrenin kendi içsel değerleri vardır; bunlar değişmez ve öznel olmayan nesnel verilere dayalı değerlerdir. Burada tarih veridir, mimari, stilistik özellikler bir veridir, somuttur ve yapının kendinden gelen değerleridir. Bir de bugün durduğumuz noktadan bizlerin yapıya yüklediği değerler vardır ki, bunlar da dışsal değerler olarak tanımlanmaktadır. Anı, sembol, simge, belge vb. bizim dışarıdan yapıya/alana bugün atfettiğimiz değerlerdir ve bunlar değişken olabilir.

Mesela, mimari değer değişken değildir. Bu bilgiler ışığında yapının/alanın özgünlüğüne yönelik değerlendirme yapılır ki bu da değişmez. Yapı günümüze değişmeden özgün özellikleri ile gelmiştir ya da değişerek gelmiştir. Özgünlük, değişmişlik yapıda var olan özellikleri değerlendirerek bir durum tespitini içerir.

Anı değeri denildiği zaman ise farklı değerlendirmeler yapılabilmektedir. Ankara'dan örneklersek bir yapının kültür varlığı olarak tescillenmesi için Koruma Kurulu'na başvurulduğunda, korumaya çalıştığınız yapının değerleri arasında yer alan anı değeri ile ilgili bölümde her zaman tartışmalar olmaktadır. Yapıların bazı insanlar için anı değeri olmadığı söylenebilmektedir. Burada karıştırılmaması gereken tek konu, bazı yapıların kentlin toplumsal yaşamındaki anısının önemidir. Mimari özellikleri ile kent çehresinde yer alan yapılar yaşanmışlıkları ile de toplumsal bellekte yer alan ve kentliler için anı değeri olan yapılar olabilirler. Bu yapılar bazıları tarafından değersiz görülebilir. Bu durumda nedenleri araştırmak ve irdelenmek gerekmektedir. Kişiler üzerinden bir değerlendirme yapıldığında; bu değersiz görme durumu kişilerin "o kentin" geçmişinde yer almamış olmasından kaynaklanıyor olabilir. Hiçbir zaman, o yapı/çevre ile büyümemiş, onunla yetişmemiş kişiler için bu mekanların bir anlam ifade etmiyor olması normaldir. Bu durum kentlilik

kavramı ile ele alınması gereken, bizim genelde korumada karşılaştığımız en büyük sorun ve aşılması da en zor durumdur.

Değer konusunda bir diğer değerlendirilmesi gereken konu ise dönem ekleridir. Venedik Tüzüğü'nde her döneme karşı saygıdan söz edilmesine rağmen, değerlendirmelerin farklılaşması, bu konuda özellikle meslekler arasındaki farklılıklar, -dönem ekleri ile ilgili olarak mimarlar, sanat tarihçileri vb. meslekler farklı düşünebilmektedir.- özne değerlendirilmeleri içermektedir. Bu nedenle, değerlendirmede ve korumada içsel ve dışsal değerler dediğimiz bir değerler desenini sağlıklı oluşturabilmek için detaylı, kent ve yapı araştırmalarına ihtiyaç vardır.

gül köksal

Ben de aynı şekilde düşünüyorum; yani anı değerine vurgu yapılmasının çok büyük sakıncaları var. Çünkü Zonguldak özelinde bile konuşursak; Seyfi Bey'in duyduğu anı duygusu ile orada çalışanın duygusu aynı olmayabilir. Ben, bunu Tersane'de yaşadım. O tescil döneminde yoğun uğraşlar verirken sendikayla bağlantı kurduk ve sendikaların da yaklaşımı farklı farklıydı. Kimisi işlerini kaybetmemek için, sadece orada çalışıyor olmak için yıkılmasını istemiyordu. Yani biz orada orayı savunuyorken, onlara başka bir yer gösterildiğinde bırakıp gidiyorlardı, bizi ortada bıraktılar. Kimisi için de oranın hakikaten başka bir geçerliliği vardı. Öyle bir durum olabilir. Yani bu subjektiflik, orada çalışan, orada hayatını geçiren, kökleri orada olan insanlar için bile değişebilir.

İkinci konu da, dünya mirası listesine girme konusu. Bence bu kesinlikle üzerinde durulması gereken bir vurgu. Biliyorsunuz, artık Avrupa Birliği kaynakları, çerçeve programları, uluslararası birtakım çalışmalar, kardeş kentlik durumu gibi, yakın dönemde karşılaştığımız bazı şeyler var. İzmit örneğinden gözlemliyoruz; iki tane kentle, Amsterdam ve Almanya'taki Hassel kentleriyle kardeş kent durumunda ve kentteki kültür mirasının korunması adına çok büyük hibeler geliyor. Oradaki bazı yerlerin ulusal ve uluslararası miras listesine girmesi konusunda. Bu herkesi heyecanlandıracak ve kesinlikle de sakıncası olmayan bir nokta.

Öte taraftan, restitüsyon denildi; mesela, Silahtarağa'da çalışırken, o tesiste uzun yıllar görev yapmış ve anı kavramı da çok kuvvetli bir kişi vardı bizim yanımızda, türbin bakım şefi; onun yardımıyla, elimizdeki üçbinin üzerindeki özgün çizim yardımıyla, dört üst restitüsyon döneminin altında ikişer tane, toplam sekiz dönem çalışması yaptık ve aylarca sürdü bu. Çok özel bir çalışma ve bunu bir defa gidip gezmeyle kimse yapamaz zaten. Yani bu restitüsyon dönemlerinin çalışması çok özgün bir durum. Kaldı ki, yapısal restitüsyonla da bitmiyor iş, donanım restitüsyonu da var, işletim restitüsyonu da var, mimari restitüsyon da var. Dünya kadar alt başlık giriyor buna.

Ben, bunu biraz külliyeyle karşılaştırmıştım. Külliye de bir sürü yapı vardır. Yani orada bir üst fiş -kolay anlaşılınsın diye bir SİT fişi diyeyim- oluyor, sonra

da onun altındaki anıt fişi gibi oluyor aslında. Ama üst fiş, benim burada söylediğim gibi, üst olarak, bunların ilişkisini; yani buradaki mesela işletme planını, üretim yapılarını tek tek burada yazıyor. Havai hat düzeneğine kadar, rıhtım iskelesine kadar. Yani bir üst fiş var, onun altında bir sürü, 40-50 tane ya da daha fazla, artık kaç tane gelirse alt fiş var. İstanbul'da 55 fabrika üzerinde çalıştım, 2005 yılına kadar ulaşmış olan; fiş yapmaya başladım, bıraktım sonra, 300-500'ü bulmaya başladı. Tersaneyi düşünün; 210 dönümlük alan, gezmesi bile beş gün sürüyor, sadece böyle baka baka dolaşarak. Kaldı ki, üzerinde çalışmak ayrı bir zaman gerektiriyor.

Dolayısıyla, burada bize bir tek şey lazım. Yani bir yandan Zonguldak'ı düşünüyorum, bir yandan da Türkiye'deki, diğer kentlerdeki durumu düşünüyorum; bir kere, bize, o tesiste bulunmuş, anı değeri de kuvvetli, o tesisi çok iyi tarifleyecek kişiler lazım ve bu tesisteki süreci anlatabilecek, makineleri, yerleşkesini, işletim sistemini; yani mesela, havai hattın ne kadar önemli olduğunu bize anlatacak, bu işten de anlayan bir makine mühendisi, inşaat mühendisiyle birlikte çalışmak lazım, tescil o şekilde yapılacak. Zaten herkes fiş falan dolduramaz; bu çok özel bir alan.

Bunu da bir dönem şöyle tartışmıştım: TÜBA'nın bir çalışması var ya, Türkiye Kültür Envanteri; orada bazı açılımlar yapıldı, pilot bölgeler yapıldı. Kırsal için bir şeyler yaptılar, kentsel için bir şey yaptılar. Endüstri için de biz o zaman bağlantıya girdik, endüstri için başka açılımlar gerek olduğunu söyledik. İşte o vakit tartışıldı bu. Herkesin bunu dolduramayacağı belirtildi, "Şunun şöyle olması lazım" diye bazı koşullar konuldu. O listeye de girmesi yönünde çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Mesela, Adana'daki yapılarla ilgili çalışan bir arkadaşım vardı, İzmir'de ya da başka kentlerde yapanlar var. Kendilerinin o fiş sistemine girebilmek için başka başlıklar geçirmeleri gerekiyor.

tuğba örmecioğlu

Bu konuda çok da bilmemekten kaynaklanan bir terim karışıklığının yol açtığı bazı eksiklikler var. Mesela, madende yapım tekniği açısından özgünlük derken, siz bunu ne olarak alıyorsunuz, bilmiyorum; ama "Bu tünel kalıpla mı yapılmış?" diye sorgulanabilir. Ama onun dışında, mesela yapım sistemi olarak, "İlk betonarme karkas sistemle mi yapılmış?"; "Strüktürü kompozit midir?" diye sorgulanabilir.

Yapım süreci olarak da, mesela, bu yapım proseslerini, iş güçlerini yönlendirdiği için, sosyolojik açıdan etkileri olan bir alt başlığı daha oluyor. Çünkü bazı binaların yapım süreci farklı organizasyonlar gerektiriyor. Bu da yapım yönetimi vesaire açısından özgünlük kriteri diye bir şey yaratıyor bence. Belki bunların da eklenmesi gerekir.

Bir de bu çevresel önemde benim aklıma bir şey takıldı. Tamam, bazı yapılar kentsel anlamda önemli, bazı yapılar ulusal anlamda önemli; ama bir de mesela, Sümerbank'ın farklı şehirlerdeki fabrikaları gibi, bazıları da kurum-

sal anlamda önemli. Acaba bunun kurum kimliğine etkisi açısından farklı bir şey düşünebilir miyiz?

gül köksal

Ama o kurum ulusal bir kurum, ulusal olarak öneme sahip bir kurum. Simgesel bir yapı olabilir.

salondan

Ama mesela, ülke politikası açısından gözden çıkarılmış bir kurum hâlâ başka değerler açısından önemli olabiliyor. Burada hangisinin daha önemli olduğunda ziyade, hangisinin daha etkin olduğu önem kazanıyor. Orada da başka bir mücadele ortaya çıkıyor.

emre madran

Gül Köksal'ın birkaç kez arka arkaya gösterdiği bazı föyler var, bilgi toplama föyleri. Zaten alışkanlığımız var o konuda, yıllardır. Gül Köksal, "Bu özel bir husustur, TÜBA'ya götürdük bu olayı ama sokamadık TÜBA'nın içerisine." dedi. Doğrudur. O zaman, belki özel bir araştırma ve belgeleme föy sistemi oluşturulması gerekir diye düşünüyorum.

İkinci olarak da kadroları kast etmiştim. Yani birincisi, buna özel veri toplama belgelerinin oluşması. Çünkü şu anda Avrupa Konseyi'nin 1970'lerin ortasında tasarlanan föylerini kullanıyoruz hâlâ, mümkün değil, o yetmez. TÜBA için hazırlanan şey de yetmiyor, biliyorum. Dolayısıyla, endüstri mirasına özgü veri toplama belgelerinin oluşturulması gerekiyor.

Bir de kadrolarla ilgili şöyle bir şey düşünebiliriz: Tabii ki, bir koruma uzmanı mimar kesin gerekli; ama bu tür endüstri mirasında bir de bakıyoruz ki, bir maden mühendisi olmadan ayağımızın bir tanesi aksak kalıyor. Belki de bir elektrik mühendisi veya başka bir konuda başka biri. Yani ilgili mühendislik dallarından mutlaka bir katkı alınması gerekiyor. Belki bir teknoloji tarihçisi; klasik bir tarihçi değil de, bir teknoloji tarihçisi gerekiyor bize. Bize o teknolojinin özgünlüğünü, eskiliğini, önemini verecek bir teknoloji tarihçisi. Yine diyoruz ki kültürel peyzaj tanımını altında endüstriyel peyzaj var; herhalde bir peyzaj mimarı da gerekiyor. Bu konuda da, atölye olarak, çeşitli otoritelere bir öneri götürebiliriz.

haluk zelef

Evet, bu kadrolar konusunda ekleme yapmak isteyen var mı?

turan demirtaş

Mevcut envanterin tespitinde belki mimarların büyük bir etkinliği olmayabilir; ama restorasyon yaparken, mevcudu tanımlarken ya da mevcudun içinde

daha değişik işlevler olacaksa, o zaman mimar şart. Mesela, bizim endüstri mirasımız dediğimiz yerler; biliyoruz, çok da mimarlık eseri değil. Dört duvar; ama içinde makineler var. Tabii, ben Zonguldak üzerinden konuşuyorum. Diyorum ki, Zonguldak için makine mühendisleri, maden mühendisleri ve inşaatçılardan da destek alınabilir. Ama peyzaj mimarına şu anda pek ihtiyaç yok diye düşünüyorum. Çünkü sizin gördüğünüz, peyzaj dediğiniz öyle bir peyzaj değil, Allah'ın vergisi bir durum. Zonguldak'ın öyle bir iklimi ve toprağı var ki, ne dikterseniz, oradan en güzel şekilde ağaç olarak çıkarıyor.

nimet özgönül

Belki şöyle bir şey yapmakta yarar var: bir, fiziksel durumla ilgili belgeleme yapılmalı. Bu belgeleme teknik bir durum ve yapıların teknik özelliklerinin derlenmesini içeriyor. Makine mühendisi, mimar, elektrik mühendisi vb. meslek gruplarından oluşan bir ekibin kendi konuları doğrultusunda yapıları incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Teknik konulardaki tespitleri acil olarak yaparken diğer taraftan da, bu mekanların yaşanmışlığına yönelik birtakım araştırmaların da yapılıyor olması gerekmektedir. Bu bilgiler yapıların geleceğine yönelik senaryoların geliştirilmesinin de birincil kaynaklarını oluşturacaktır. Teknik ve sosyal kavramlar üzerinden yapılan envanter çalışması ile elde edilen veriler üzerinden geliştirilen kavramlar, terminoloji uluslararası kavramlarla karşılaştırılarak bir dilin oluşması sağlanabilir. Burada somut olanlar, olmayanlar gibi iki kavramın endüstri mirası açısından değerlendirilmesi ve tüm meslek gruplarını içerecek şekilde, bir tarihinin de kesinlikle yer aldığı bir grubun alan ve arşiv çalışmasına başlaması gerekmektedir. Bu süreçte bir başka meslek grubu olan kent tarihçisi de çok önemli. Kentin tarihinin, ekonomisinin o yapıyla bütünleşmesi de çok önemli. Böylesi bir envanter çalışmasında; "Öncelikler nedir?" diye sorguladığımız zaman; önce var olan sistemi belgelemek, kaynak araştırması yapmak, yerinde tespitlerle, envanter/bilgi föyü çıkarmak ve bu esnada risk faktörlerini de belirlemek müdahale önceliklerinde önemli bir unsur.

Bu sürecin başlatılmasında ise öncelikli kentler belirlenerek bu kentlerde bir kampanya ile birlikte çalışmalar başlatılmalıdır. Mesela, endüstri mirası açısından Zonguldak çok önemlidir. Bu kampanyaya Zonguldak'tan başlanabilir. Konunun gereği tüm meslekler, dolayısıyla meslek odaları da bu sürecin paydaşlarıdır. Böylesi bir süreç başlarken, sürece yönelik yol haritası da yapılmalıdır.

gül köksal

Endüstri mirası konusunda çalışan Amerikalı bir uzman var, bu disiplin için, "Ne hibrit bir konu" ifadesini kullanmıştı. Mimarlık, makine, inşaat, elektrik mühendisliği, kent, bölge planlama, peyzaj mimarlığı, ekonomi, sosyoloji, teknoloji ve mimarlık tarihi, koruma ve tasarım. Bunların bir arada çalışması gerektiği noktasında zaten hemen herkes de hemfikir.

Makineden üretim bölgesine dek uzanan ölçek ve nitelik çeşitliliği göstermesi konusuna vurgu yapmışım. Uluslararası anlamda nasıl bir veri tabanı ve

envanter yöntemi kullanılıyor konusuyla ilgili bir bölüm var. İsterseniz, onu size kısaca anlatayım. 1970'lerde başlıyor bu çalışma. Benim baktığım ülkeler daha çok Avrupa ülkeleriydi. Ama genelde Avrupa kaynaklı çalışmama rağmen, envanter konusundaki çalışmalar konusunda Amerika'yı da incelemiştik. Hollanda'da iki ayrı envanter sistemi var, Finlandiya'da iki ayrı envanter sistemi var. Amerika'da üç önemli sistem var. Hollanda'da, Hollanda Koruma Kurulu, 1985'lerden itibaren böyle bir çalışmaya başlamış. 1850-1940 dönemi diye, zaman dilimini özellikle belirtmiş. Bu çerçevede 165 bin yapı ve tesise ait rapor, çizim, resim, harita, sayısal ortamda bir envanter hazırlanmış. Bir sorgulama sistemi de yapılmış. Finlandiya'ya bakınca; Finlandiya bunu belli bir sisteme oturtmak için, ülkedeki endüstri mirası üzerine yapılan çalışmada, endüstrileşme sürecinin özel karakteri ve sınırlı kaynaklar olduğu için, dört ana grup üzerinde durulmuş. Yani bütün hepsini birden yapamayacakları ve kaynakları da sınırlı olduğu için bunları şöyle belirlemişler: Ulusal düzeyde önemi olan endüstri yerleşimleri envanteri. Türkiye'yi de düşünerek, Zonguldak'ı da düşünerek bunları ifade ediyorum. Endüstri mirası kültürel kaynağın bir parçası olduğu için, 1988'ten beri Kültür Bakanlığı tarafından yürütülüyor bu çalışma. Tüm ülke için ulusal önemi olan, ulusal gelişmede önemli rol oynayan veya etkisi olan yapıların envanteri çıkarılmış burada. Mesela, bu Zonguldak için de düşünülebilir. Mesela, şehirlerden belirli yerler tespit edilerek, onların daha ayrıntılı çalışılmasına gidilebilir.

İkinci aşamada kentsel ve kırsal düzeyde önemi olan kültürel, tarihsel yerleşim envanteri gündeme alınmış. Bu çalışmayı da yerel yönetimler ve koruma kurulları yürütüyormuş, Kültür Bakanlığı çerçevesinde değil. Sonra endüstrileşme sürecinin sektörel haritasını gösteren özel envanterler yapılıyormuş. Bir-iki sektörün haritasının çıkarıldığı bir projeye, uluslararası bağlantılar söz konusu olduğu için, uluslararası bir çalışmaya dönüşmüş bu da. Dördüncü çalışma grubunda özel endüstri yapılarının ayrıntılı belgelendirilmesi yapılmış. Bu da çok ayrıntılı bir çalışma.

Türkiye'ye gelince; bizim özellikle dikkate alınması gereken kendimize özgü bir durumumuz var. "İçlerinde mekanik aletler ve yönetim yapıları da olan kompleksler, üretim sürecinin parçaları olan donanımlar ve teknolojik düzenerler" deyip, bu fiş sistemini açıklayarak, sonra da bunun nasıl uygulanması gerektiğine ilişkin bazı öneriler geliştirmiştim.

"Fişin hazırlanması, kullanımı ve arşivlenmesi sırasında bazı konulara dikkat edilmesi gerekir. Özellikle fiş uzmanlar tarafından hazırlanmalı; çünkü çok özel bir uzmanlık gerektiren bir durum bu. Bu uzmanlar da, bu konuda uzmanlaşan mimarlar, makine, inşaat, elektrik ve benzeri mühendislik disiplinleriyle tamamlanmalı. İçteki bazı soruların yanıtlanması gözlemlerle mümkün olmayabilir. Bu durumda ilk aşamada cevap verilebilen sorular yanıtlanmalı, ardından bunlar üzerinde inceleme araştırma yapılmalı. Fişlerin hazırlanması ve arşivlenmesinde ulusal ve bağımsız bir örgütlenme modeli oluşturulmalıdır." diye özellikle belirtmişim. Çünkü çok tehlikeli bir konu bu. Dikkat etmişseniz, yakın dönemde çok birliktelikler geliyor, fabrikaların tescil değerlerinin tespit edilmesine ilişkin. Bu kurullarının fikirlerinin de değişken olması,

kurul üyesinin bakış açısına, hatta başkanın bakış açısına göre değişebileceği gibi bir durum var. Onun için bağımsız olması, Kültür Bakanlığı'ndan da bağımsız olması gerekir diye belirtmişim. O yüzden enstitüyü düşünmüştüm; ama olmadı.

Bu konuda bir terminoloji oluşturmak ve önceden yapılmış belgeleme çalışmalarını tek bir sisteme almak. Ki bunların bir kısmı tezden önce de yapıldı, bu çalışmadan önce de yapıldı. "Ortak kullanıma açık bir veri tabanı ortamı oluşturmak; uzmanlar arasında koordinasyon ve bilgi alışverişini kolaylaştırmak; tekrarları önlemek ve karşılaştırma olanakları sağlamak için bilgileri bir merkezde toplamak gereklidir." deyip, "Bunun da zaman zaman güncellenen ve elektronik depolama yapılanabilen bir sistemde hazırlanması ve kamu kullanımına açık olmasında yarar var." diye belirtmişim.

Bu fişlerin yanı sıra rölöveler, restitüsyon, restorasyon projelerinin de arşivlenmesi; bunların yorumlanması; mimar, makine, inşaat, zemin mekaniği, jeoloji, elektrik, kimya gibi mühendislerin, tarihçilerin, toplum bilimcilerin, arkeologların da bunların içinde yer alması gerekmektedir.

Tabii bir de bütçe durumu var; yani bunların nasıl yapılacağı, finansın nereden ayarlanacağı konusu var. Bunun için de o dönemde İstanbul Sanayi ve Ticaret Odası'yla görüşmüştüm; bir kısmı sıcak bakmıştı: meslek odaları, üniversiteler, Üniversiteler Arası Kurul, uluslararası kurumlar ve şirketler.

Sürekli mesleki gelişimden söz ediyoruz. Bunu diğer meslek grupları da yapıyor. Mühendislerin de bu anlamda eğitimi söz konusu olabilir. Diğer mühendis odalarıyla görüşürken bunlar da belirtilebilir. Keza mimarlık eğitiminde de böyle bir vurgu yapmak gerekir diye düşünüyorum.

bilge imamoğlu

Belgeleme çalışmasıyla ilgili farklı bir önerim olacak. Bu işin sosyal, kültürel ayağına destek vermek üzere sözlü bir tarih çalışmasını da ekleyebiliriz. Bu aynı zamanda kamusal alanda farkındalığı artırmak için yararlı olabilir.

haluk zelef

Bundan sonraki maddemize geçiyoruz: Endüstri mirasının sorunları ve olanakları.

emre madran

Endüstri mirasının sorunları ve olanaklarından kastım şu: "Acaba bu endüstri mirasının kuvvetli yönleri, zayıf yönleri, içerdiği fırsatlar, onu bekleyen tehlikeler şeklinde bir şeyleri alt alta sıralayabilir miyiz?" diye düşündüm. Dikkat ederseniz, sabahtan beri hep referanslarımız hep Zonguldak'a ilişkin; çünkü Zonguldak'ı görmüşüz, gezmişiz. Yoksa bu kadar şeyi bile söyleyemeyecektik belki, daha kuramsal kalacaktık. Ama devamlı referans veriyoruz.

nimet özgönül

Bence şu anda en önemli sorun, Türkiye'deki endüstri mirasıyla ilgili tespit sorunu. Elimizdeki konunun ne ağırlıkta olduğunu, ne kadarlık bir stok, portföy ile karşı karşıya olduğumuzu henüz çok net olarak bilmiyoruz. Bir kere, bir tespit sorunu var. İkincisi, belki bunun sürdürülebilirliği anlamında -zaten bu atölye çalışmasının yapıyor olmasının nedenlerinden biri de o- yasal bir sorununuz var. Bu konuda yasal dayanaklarımız yok. Bir başka sorun da, ki o da aslında biraz Türkiye'nin içinde bulunduğu durumun kentler üzerindeki etkilerinden kaynaklanan kentin fiziksel gelişmesiyle de ilgili bir sorundur ki- planlama sorunudur ve sorunların en önemlisidir. Belki planlamada bu alanlarla ilgili üretilen kararlar farklı geliyor olabilseydi, yani kentin içinde kalmış olan, ancak kullanılmayan kentin bu yok mekanlarına karşı duyarlı planlama yaklaşımı benimsenmiş olabilseydi; eskimiş bir yapı, ögenin de fiziksel olarak kalabilme şansı olacaktır.

Yapı malzemesinin nitelikleri ve onun zaman içindeki eskimişliği endüstri mirası olarak tanımladığımız yapılar, alanlarda karşılaşılan bir başka sorundur. Bir diğer sorun ise, sosyal, kültürel anlamda bir farkındalık, bilinçlilik sorunu. Belki bunların üstüne stratejiler, yöntemler geliştirmek gerekecek diye düşünüyorum.

Bu alanların korunmasında koruma yasasında yapılan değişiklikler ve yeni çıkan yasalar ile parasal kaynak sorunu bir anlamda aşılmıştır. Şu anda özel idareler, Toki ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndaki kaynaklar koruma/onarım proje ve uygulamalarında hızla ve yoğun bir şekilde kullanılıyor, yani para harcanyor. Bu durumda endüstri mirası niteliğindeki bir yapının da koruma/onarım sürecinde bu kaynaklar kullanılabilir. Parasal sorununuz bu durumda yok, ancak öncelikle bir tespit gerekiyor. Bu tespitte de yapıyı tehdit eden tehlikeler önemli. Bu tespit sürecinde noktasal olarak bazı yerlerde öneriler geliştirip, örnek uygulamaları da başlatmalıyız. Türkiye'de genelde korumada yaşadığımız olumsuz süreci artık olumlu yöne doğru yönlendirmemiz de gerekiyor.

gül köksal

Peki böyle bir tespit çalışmasını örgütlemenin biçimi nedir?

nimet özgönül

Mesela şöyle bir şey olabilir diye düşünüyorum: Hinterlandımızdaki kentlere, yerleşmelere bir ön belge gönderebiliriz, "Yerleşmenizde endüstri mirası niteliğinde olacak yapılar var mı, ne tür yapılardır?" gibi birkaç sorudan oluşan bir anket. Alınacak cevaplar ile bir ön envanter çıkartmak olabilir. Bu ankette ne tür yapı olduğu, yapının tarihi, varsa mimarı, yapının sahibi, yapının ne tür öğeler içerdiği gibi bilgiler yer alabilir. Bu soruları çoğaltmak mümkün, ancak öncelikle hızlı bir derleme yapılmalı. Biz Ankara Şube olarak, Şube'nin kapsadığı alan içinde böyle bir çalışmayı yapabiliriz. Ondan sonraki süreçte ise tespit edilen yapılar ile ilgili detaylı bilgiler toplanır: O yapılar için riskler/ tehditler nelerdir, yapıların kullanım durumları, alanla ilgili varsa planlama

çalışmaları, yapıya, alana ilişkin öneriler vb. Bu da çalışmanın ikinci aşamasını oluşturur. Biz bunun birinci kısmını kendi bölgemizde başlattık. Ankara Şube olarak tüm ülkeyi içerecek bu çalışmanın Genel Merkez bünyesinde yapılmasını Merkez'e önerdik. Bugün burada olmamızın nedeni de zaten Merkez'in bu projeyi Ankara Şube ile birlikte geliştirmesi içindir. Türkiye genelinde ele alınması gerekli bir çalışma. Burada tespite yönelik bir çalışma yöntemi geliştirilebilir. Buna görede, şubeler, mesela, Ankara Şube kendi alanında, diğer şubeler de bunu kendi alanlarında örgütleyebilir. Öncelikle bir bölgede yöntem sınanır, örneğin Ankara Şube'nin alanında, daha sonra ise bu yöntemi İzmir, Adana, İstanbul vb. şubeler de kullanabilir. Bölgesel tespitler ile halka da genişler. Bunun için standart bir form oluşturularak öncelikle bir bölgede örgütlenme süreci başlatılabilir. Bu bir çekirdek olur, sonuçları değerlendirilir ve buna göre gerekiyorsa yeni düzenlemeler yapılır.

gül köksal

Evet, çok da yararlı olabilir. Yapılmış çalışmalar da var. Yani sıfırdan bir şey de olmayacak. İstanbul'dan yapılan bir sürü doktora çalışması var, Ankara'da var bu çalışmalar, İzmir'de var. Zaten bir şeyler bir şekilde belgelenmiş. Zonguldak özelinde şu kitapçığın bile olması önemli bence. Yani bir enstitü, bir merkez gibi bir şey oluşturulursa, en azından bunların toplanıp bir araya getirilmesi bu tür bir çalışmanın altlığı olabilir.

Mesela, 2010 kültür kenti olarak İstanbul'la eş iki tane daha yer var, biri de Essen. Essen de kömür işletmelerinin yoğun olduğu bir kent ve zaten kömür üzerine kimliğini oluşturmuş bir yer orası. Zonguldak'la da çok benzeşiyor. Ki, Essen'de çalışan Türkler de çok; yani başka bir bağı da var Zonguldak'la. Mesela, hemen şimdi çok çabuk bir yarışma yapılabilir, bir enstitü projesi yarışması yapılabilir. Bu şekilde, Essen kenti ile Zonguldak kentini, 2010 kültür kenti çerçevesinde yapılan çalışmalarla ilişkilendirmenin, oradan buraya uzmanların gelmesi, buradan oraya bilgilerin gitmesi, ortak çalışmalar falan çok yararlı olabilir.

turan demirtaş

Ama örgütümüz çok zayıf, yani kadro sıkıntımız var. Ankara Şube'den ve Genel Merkez'den destek gelecek ki yapalım.

gül köksal

Yani öyle girişimler, çalışmalar yaptığınızda, inanın, o kadar büyük gelişmelere ulaşacaksınız ki. Çünkü mesela, pek çok kentte insanlar kendi kültürlerini bunun üzerine kurmuşlar, turizme bunun üzerinden yöneliyorlar, artık kültür turizmi bunun üzerinden yapılıyor.

alper semih alkan

Ben, bu noktada şöyle bir tehlike görüyorum: Bizzat siyasi aktörleri, yani kentin manipulasyonunda söz sahibi olan kişileri bu konuda söz sahibi yap-

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

mak bence tehlikeyi de beraberinde getiriyor. Yani kardeş şehirlik kurumu belediyeler arasında yürütülen bir şey. Dolayısıyla, böyle bir gücü olan kişiye o yetkinin ya da o çarkın verilmiş olması beraberinde büyük bir tehlike getiriyor.

gül köksal

O zaman, kent kardeşliği üzerinden değil de, üniversite veya kurum aracılığıyla olabilir, yani meslek odası ilişkisi olabilir. Oradaki meslek odasıyla, üniversiteyle, endüstri mirasını koruma kurulunun oradaki birimiyle buradaki merkez, bölge ya da temsilcilik ilişkisi kurulabilir.

nimet özgönül

Mimarlar Odası Ankara Şubesi, endüstri mirasını, Havagazı Fabrikası yıkımından dolayı önemseyip, bunun üstünden, "Ne yapabiliriz?" diye tartıştığı zaman, "İlk önce, bizim elimizde ne var, bunu tespit edelim" dedik. Ankara'da böyle bir çalışmayı başlattık. Kendi bölgemizde olan temsilciliklerimize de –toplam 26 birimimiz var– illerindeki endüstri mirasının tespitini yapmaları yönünde form göndermeyi hedefledik ve onun üzerinden giderek bir şeyleri oluşturalım diye düşündük, böyle bir çalışma başlattık. Ondan sonra ikinci bir adım olarak, bunların önceliklerinin saptanması gelecek. Bunun üzerinden giderek de, Zonguldak'ta yıkımlar başladığı için, "Bunun sürekliliğini sağlayıp, kentle bütünleşmesine yönelik bir atölye çalışmasını ve konu ile ilgili değişik disiplinlerden öğrencilerle bir fikir projesini üretmek üzere süreci başlatalım" demiştik. Ankara Şube'nin konu ile ilgili komisyon çalışmasında endüstri mirasının yasal olarak korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması için koruma ilkelerinin belirlenmesi, çalışmanın çok önemli bir başka boyutu olarak değerlendirildi. Koruma kurullarına, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na sunulacak ilke kararları oluşturabilecek, geliştirebilecek bir çalışmayı da Merkez kanalıyla yapabiliriz. Mimarlar Odası'nın tüm şubeleri bu konuyu kendi içlerinde geliştirebilirler. Tüm bilgiler Genel Merkez'de birikerek değerlendirilir ve ortama sunulacak bütünleşmiş bir endüstri mirası koruma ilke kararları belgesi oluşturulabilir.

Ankara Şube'nin başlatmış olduğu endüstri mirası çalışmasının dört kolu bulunmaktadır. Birinci aks örnek bir proje, fikir projesi yapmak; ikincisi koruma ilke kararlarını oluşturmak; üçüncüsü, kendi bölgemizde envanter çıkarmak; dördüncü ise bu çalışmaları biraz daha Avrupa'yla birleştirmek, yani endüstri mirasının Türkiye rotasını saptayıp, Avrupa rotasıyla bütünleşmektir.

emel kayın

Yerel yönetimin katılmadığı bir koruma çalışmasının, hele böyle bir konuda başarıya ulaşması imkansız gibi bir şey. Çünkü daha eski dokuların korunması konusunda bile yerel yönetimlerin katılmadığı çalışmalar başarılı olamadı. Bu konuda belli bir mesafe alınması ancak yerel yönetimlerin bu konuyu sahiplenmesinden sonra oldu. Çünkü onlar fon falan aktarabiliyorlar.

Onun için, Zonguldak gibi bir yerde, böyle bir çalışmada yerel yönetimle ilişkilerin geliştirilmesi, bir örgütlenme modeli kurulacaksa çok temel bir hedef olmak zorunda. Çünkü burada tek bir yapıyı değil, bir kent bütünü korumak istiyoruz, bir endüstri rotası takip ediyoruz. Dolayısıyla yerelde esas alınacak şeylerden biri de bu yerel yöneticilerle ilişkiler. Kardeş kent olayında da, ancak belediyeler üzerinden kardeş kent olunabiliyor ve burada gerçekten de şöyle bir tehlike var: Biz, istediğimiz kadar bildirge gönderelim, yayın yollayalım, şovlar yapalım, hiçbir şey, onun Essen'e gidip de, bunu orada yerinde görmesi ve onun kente getirilerini fark etmesi kadar etkili olamaz. Kapital sahipleri de aynı şekilde. Korumacılar onlarla da çok savaştı, şimdi onlar da bu olayın içine katıldılar. Ama daima yöntem konusunda tartışma ve kavga halindeyiz; yani tetikte bir durumumuz var. Ama onların katılmalarına da karşı durmamak gerekiyor; çünkü onların olmamaları bir çözüm değil. Kapital sahipleri de, rantiyeciler de, turizmci de, yerel yönetim de işin içinde olacak. Fakat bizim buradaki mücadelemiz şunun üzerinden olabilir: Bu işin daha bilimsel ve koruma etiğine uygun bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak. O nedenle, örgütlenmenin içinde yerel yönetimlerle ilişkilerin geliştirilmesi özellikle Zonguldak için çok önemli bir nokta olsun.

Ben, dünya mirasına karşı değilim; ama olmazsa olmaz bir şey değil o. Bir korumacı ideali olarak söylüyorum. Zaten koruma da illa bir uluslararası kurum tarafından akredite edilmeye ihtiyaç duymayabilir. Ama bir kentin dünya mirası kapsamına alınması bir yönetim için çok önemli. Mesela, biz Kula'da çalışıyoruz; önemli bir yer, ama küçük. Mesela, o, dünya mirası olmak istiyor. Yine mesela, İzmir, dünya mirası olmak için beşbin bastığı bir kitap yayınladı. Ama İzmir'in dünya mirası olması biraz zayıf bir olasılık. Yani herkes bir şekilde dünya mirası olmak istiyor. Ama eğer o yerel yönetim bu şekilde bu olaya eklenemiyorsa, eklenmesini sağlayalım; ancak, biz onu daima bir denetim altında tutalım diyorum.

alper semih alkan

Benim söylediğim, belediyenin bu sürecin dışında bırakılması değil. Benim söylediğim, o aşamaların ilkinde belediyenin bir aktör olarak yer almasıydı. Yani envanterin oluşturulması ve hangi alanların koruma için tescilleneceğine ilişkin süreçte belediyeyi hedef gösterebiliyoruz. O anlamda, bunun gerçekten birlikteliklerle oluşturulmuş özerk kurullarla yürütülmesi ve o karar oluştuktan sonra, hatta tescil aşamasından sonra belediyelerin bu süreçte dahil edilmesi gerekir diye düşünüyorum. Proje geliştirme sürecinde zaten çok aktörlük söz konusu olmalı. Yerel yönetimlerden ziyade, bence halkın onayı da söz konusu olabilir bu noktada, kamuoyu yoklamaları yapılabilir; dönüşüm projelerinde öncelikli alanların hangileri olacağı, ne yönde dönüştürülebileceği gibi sorular pekala sorulabilir. Katılımcı veya etkileşimli bir platformda da bunlar şekillenebilir. Ama o noktadan sonra bence belediyenin planlarıyla koruma planlarının örtüştüğü ya da çatıştığı noktaları tespit edip, tekrar bir uzlaşma zemini veya platformu sağlayabilmek için masaya oturmak gerekiyor. Ama ilk noktada, neyin olup olmayacağına karar verilmesi aşamasında yerel yönetimlerin dahil edilmesinin çok sağlıklı olmayacağını düşünüyorum.

emel kayın

Burada sorun, yerel yönetimin neyi koruyup korumayacağı tartışması değil. Sorunu şöyle tarifleyelim: Yerel yönetimin, Zonguldak'ın endüstri kenti olarak korunması probleminin içine çekilmesi. Yani oradaki karar verme süreçleri, uzlaşmalar falan, o çok daha detay bir boyutu. Ama öncelikle onun o probleme eklenebileceği bir nokta oluşturmak gerekiyor ki, bunun için de o sürecin içine çekilmesi çok önemli.

gül köksal

Yerel yönetimler Türkiye'de maalesef çok büyük olumsuzluklar sergileyebiliyor. Fakat onlara bir ivme kazandırmak, heyecanlandırmak, onları da işin içine çekmek için de biraz popüler şeylere değinmek zorunda kalıyoruz.

Ankara gibi bir yerel yönetim altındaki bir büyük kentte bu endişeye kesinlikle katılıyorum, katılmamak mümkün değil. Fakat daha küçük yerlerde, biraz daha onlara ivme kazandırmak, işin içine sokmak, heyecanlandırmak için bu gibi şeyler de gerekiyor. Yani hakikaten bu süreç çok dikkat edilmesi gereken bir süreç; ama özellikle çok güçlenen bir Avrupa Birliği süreci, fonlar, destekler sürecinde bunlara da vurgu yapmak yararlı olabilir.

alper semih alkan

Benim söylemeye çalıştığım şey şuydu: Yasal çerçevenin örgütsellikte olan ilişkisine ve daha sonra finansallıkla olan ilişkisine bakmak gerekiyor. Çünkü yasal çerçevesini tanımlarken birtakım örgütlere ihtiyacımız var; bilirkişiler, uzmanlar, aktörler. Yerel yönetim de bunlardan birisi; ama bunun neresine dahil olacağına, hangi aşamasına dahil olacağına ve ne kadar etkin katılacağına ilişkin kesinlikle bir tanımlama olması gerekiyor. Ondan sonra, mesele, finansal çerçeve konusunda yerel yönetimler de taraf olmak durumunda. Yasal çerçevede de taraf olmak zorunda. Ama bunun silsilesini tariflemek lazım. Yani "Envanter aşamasında ne olacak, tescillenme aşamasında ne olacak, projelendirme aşamasında ne olacak; projelendirmenin kamusal kabulü aşamasında kimler taraf olacak ve sonra onun gerçekleşmesi aşamasındaki aktörler kimler olacak?" diye, böyle bir silsile olarak bunu tariflemek; o noktada da hangi aktörün hangi aşamada ne kadar etkin bir şekilde yer alacağını tariflemek belki daha sağlıklı olabilir.

esin boyacıoğlu

Aslında yerel yönetimden çok, kurum söz sahibi burada. Yani yerel yönetim değil de, asıl karşımızda muhatabımız olan bir kurum var. Aslında ben, o kurumun kurum kimliğinin de üzerine gidilebilir ve bu kullanılabilir diye düşünüyorum. Mimarlık tarihinden düşündüğüm zaman, Almanya'da tamamen Krupps'un kurduğu bir yerleşim var ve Krupps bu yerleşimi kurmakla, kurum kişiliğini de işçisine vermek ve bu kurumda çalışmanın bir tür aidiyet olmasına ön ayak olmaya çalışmıştı. Gerçi TTK'nin 50'li yıllarda, 60'lı yıllarda bu kimliği çok öndeydi, biliyorum; yani Zonguldak demek aslında EKİ de-

mekti. Sonradan EKİ çekildiğinde Zonguldak zaten kent olma durumunu da kaybediyor hale geldi. Dolayısıyla, bu kurumun ruhunu tekrar diriltmeye çalışmak da bir yöntem olabilir diye düşünüyorum. Yani nasıl ki ERDEMİR, Ereğli'ye sahip çıkıyorsa, TTK da burada Zonguldak'a sahip çıkmak zorunda ve bunu yaparken de kendi olanaklarını kullanacak; yani kendi mal varlığını, artık kullanılmayan mal varlığını belki biraz müzeleştirerek, belki biraz dönüştürerek tekrar kullanıma sokacak ve aslında kendi tarihini yazacak bu şekilde. Dolayısıyla, bunları bu yönde özendirmek, bunu gündemde tutmak da bir anlamda etkili olur diye düşünüyorum.

bilge imamoğlu

Kentin tarihine madencilerin tarihi üzerinden baktığımızda, burada TTK'dan, hatta EKİ'den önce burada Türkiye İş Bankası vardı. Yani şu anda reel olarak Zonguldak onların hayatında bir yerde durmuyor; ama kendi kurum tarihleri içinde mutlaka önem sahibidir. Dolayısıyla, onlar da böyle bir yaklaşıma ilgi duyabileceklerdir diye düşünüyorum.

turan demirtaş

Haklısınız, zaten Zonguldak'ın kuruluşu kömürle birlikte başlıyor. TTK'nın buna sahip çıkması gerekir ve olabildiğince de çıkıyor. Ama Özal döneminden bu yana TTK küçültülüyor, ödenekleri kesildi. TTK hiçbir yere yardım yapamıyor, inadına da yardım alıyor ve para bulamadığı zaman da sürekli yapılarını satıyordu. Tansu Çiller zamanında lojmanlarının büyük bir kısmını sattı, arsalarını sattı ve şimdi TTK can çekişiyor. Onun için, kurumun bize ancak moral olarak veya el altından desteği olabilir. Yani böyle açık bir desteği olması çok zor. Bir Maden Şehitleri Anıtı yapmaya kalktı, hükümetten zor para aldı. Biz, onu istemiyoruz; ama şunu yapmak istiyoruz: Şimdi bu arada kentin revizyon planları yapılıyor; bu planlamada bu yerlere eğer özel koruma alanı gibi ya da özel tasarım gibi bir şeyler koyduralırsak bunun üzerinden belediyeyi, vilayeti, sivil toplum örgütlerini, Maden Mühendisleri Odası'nı –buradaki en büyük örgüt o–, Makine Mühendisleri Odası'nı bir araya getirebilirsek, belki bir ateş yakarız da götürebiliriz.

Esas işi götürecek olan yerel yönetimler. Başka hiç kimse götürmüyor. Yani yerel yönetim sahip çıkmadığı müddetçe, yönetenler sahip çıkmadığı müddetçe çivi çaktırtmazlar. Nasıl olur; toplum çok duyarlı olursa olur. Ama öyle bir toplum da, maalesef, ülkemizde yok. Türkiye toplumu gitgide daha geriye gidiyor. Mesela, Cumhuriyet dönemindeki halkla şimdiki halkı karşılaştırırsanız, daha duyarsız, daha uzak, yani gününü gün eden, yarını pek düşünmeyen bir toplum olmaya başladık. Endişeliyim; ama yerel yönetimleri bir şekilde bu işin içine sokmamız şart.

Zonguldak'ın özeline indiğiniz zaman, eskiden hangi evde ne varsa, kömür kovası da olsa, şiş de olsa, hepsini TTK yapar, verirdi; Kilimli'den buraya pazara mı gelinecek, TTK arabasıyla gider, gelinirdi; TTK evlere su dağıtırdı, bunlar hep ücretsiz hizmetlerdi. Lojmanlar ücretsizdi. Yani TTK, Zonguldak'ı

kurdu, yaşattı, bu arada kendi de gitti. Her yıl 400 milyon dolara yakın zararı var. İşçi sayısı azaldı. İşçi sayısı azalınca üretim düştü, kömürümüzdeki üretim makineye dayanmıyor, insan gücüne dayalı bir üretimimiz var. Böyle kısır döngü içinde yuvarlanıp gidiyor Zonguldak. Göç veriyor, yani ekonomik yapısı da çok iyi değil. Biz, birkaç kaynak gösterdik ama öyle çok zengin, yatırıma hevesli işadamımız da yok. Halbuki, öyle bir tesisi korumaya alsa, ona ödediği parayı direkt olarak vergisinden düşüyor, onlar da çıktı. Ama bulamadık. İnşallah buluruz.

Zonguldaklılar beni sevdipleri için, hepsiyle de dostluklarım iyidir. Sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin de en yaşlısıyım, devamlı da görüşürüz, eylemleri beraber yaparız. Bakalım, bir yerden başlayacağız. Sizlerin de sayesinde bir yerden başlayacağız.

alper semih alkan

Ben, tekrar bir şeyi düzeltelim. Ben, yerel yönetimle bir şey yapmayalım demedim, zaten yerel yönetimsiz bir şey yapamazsınız; ama mesela, ilk yola çıktığınızda, daha envanter çıkaramadan, belediye sizin önünüzden giderse olmaz diye söyledim. Yani o aşamaları çok iyi tariflemek gerekir diye söylüyorum. Dolayısıyla, o ilk birkaç adımı bilirkişilerden, uzmanlardan, kurum tarihini bilen, kurumun içinden gelen kişilerden oluşan küçük bir ekiple başlatmak daha doğru olur diye düşünüyorum.

turan demirtaş

Lavuar konusunda sorun bizim gecikmiş olmamızdan kaynaklanıyor. Biz de bilmedik, meğer altı ay önce ihale etmişler, altı ay önceden sökülmeğe başlamış. Biz, "Tescil edilsin" dediğimizde, meğer altı aydır sökülüyormuş lavuar. Bizim hiç bilgimiz yoktu. Tabii, bir imar planı var elde, imar planına göre orası bir ticaret alanı ve bütün atmacalar peşinde, biz de rantın önünü keselim diye bir şeylere giriştik. Evet, lavuarda belki başarısız olduk, yıkımını önleyemedik, bir bina kaldı; ama hiç olmazsa alanı tescilledik. Şimdi, Zonguldak halkının rantıye dediğimiz kesimiyle kavgamız var. Biz, "Peşkeş çekilmesin" diyoruz; onlar, "Zonguldak'ın önü tıkanıyor" dediler. Onların bir de avantajı var; paraları var, gazeteye yazı yazdırıyorlar. Gazetenin biri yazdı: "Kentın önünü mimarlar tıkadı." Efendim, "Kentın önü"nden sonra da (KÖT) diye yazmışlar. Ondan sonra da bize hep KÖT'ler, hep KÖT'ler demeye başladılar. Ben de bunlara "Geleceğin önünü tıkayanlar" dedim, hepsi masanın altında saklandı.

gül köksal

Kurum kimlik vurgusu hakikaten çok önemli. Fakat ben onu düşünürken, bir yandan da, "Acaba buradaki kurumun varlığı nedir; İstanbul'daki varlık gibi mi?" diye düşündüm. Türkiye Denizcilik İşletmeleri'ne, kurum kimliği noktasında, tersanelerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda bir girişimim olmuştu benim 10-15 yıl kadar önce, ki o zaman şu andaki durumundan çok daha sağlam duruyordu. Yani hükümete bağlı

oldukları takdirde, kurumlar aslında bağımsız olmuyor. Yani kurumun içinde, müdür, yardımcısı veya birkaç kişi iyi niyetli ya da buna heves eden kişi olabilir; ama bütününe bakınca, bir özerklik olmadığı takdirde bağımsız hareket edemiyorlar. Mesela, Krupps ya da AEG, Siemens, Bosch; bunlar kendi kurum kimliklerine sahip çıkabiliyorlar; çünkü durumları farklı. "Türkiye'de kurum kimliğine sahip çıkan bir şirket var mı?" diye baktığımızda; Lafarge bir şeyler yapmaya başladı. Fakat onlar da zaten çok yakın tarihli. Avrupa menşeli ve Türkiye'de bazı tesisleri var. Yine Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği birkaç yayın çıkardı; fakat o bile kendi Kartal'daki, sadece siloları ayakta kalan yerin tescil edilmesine katkı sağlayamadı. Bir kitap çıkardı, orada birkaç satırla, "Kartal Çimento Fabrikası'ndan bugüne kalanlar, tarihi budur" diye değinmekle yetindi.

Bu noktada, sayılan kurumların, yani İş Bankası'ndan TTK'ya olan süreci örgütlemek ve onun üzerinden hareket etmek tabii ki bir yandan sürecek bir şey; ama çok bir şey beklenemeyeceğini de hesaba katmak gerekir.

Belki burada uluslararası işbirliğine gitmek olabilir. Ben, bunu Silaharağa'da önermiştim ve biraz girişimim de oldu. Sonra çok da dikkate alınmadı. Mesela, orada AEG vardı, Siemens ürünleri vardı, öyle bir teknoloji akışı varmış, bir de Macar firması kuruyor. Başka bir firmayla evlenmiş ve ilişkisi hâlâ sürüyor. O bağlantıyı kurmak istedik. Çünkü bu teknoloji zaten Türkiye'de üretilmiş bir teknoloji değil. Hâlâ öyle bir ilişki var. Demek ki, o ilişkiler bağlamıyla, yani onların Türkiye'deki temsilcilikleri üzerinden bir ilişki kurularak yol kat edilebilir.

Bir de tabii bizde yerel yönetimleri canlandıran ya da biraz daha ivme kazandıran ya da onların dikkatini çeken şöyle bir şey var: Avrupalı ya da Amerikalı bir şey söyleyince çok mühim oluyor, biz söylüyoruz hiçbir şey ifade etmiyor. Oradan bir yabancı gelip de, yabancı dilde bir şey söylediği zaman, ne kadar anlaşılmazsa anlaşılmasın çok daha mühim ve kayda değer bulunuyor. Belki bu tesislerde kullanılan teknoloji ürünlerinin markaları üzerinden gidip, o markaların üretimini yapan fabrikalardan yola çıkıp, o ilişki zincirini buraya taşımak mümkün olabilir. Tabii yine Avrupa Birliği'nin falan katkısını da sağlamak güzel bir şey olabilir. Yerel yönetimler de o zaman daha dikkat çekebilirler. Ona vurgu yapmak yararlı olur diye düşünüyorum.

Mesela, orada hemen hızlıca bir alan araştırması yapıp, "Bu firmalar, ülkeler hangileriymiş, nasıl bir bağlantıları varmış?" türünden bir araştırma altlığı olabilir bence.

emel kayın

Ben, yine örgütlenme üzerine bir şey söyleyeceğim. Mesela, Oda'nın tarihinde bir Kayaköy deneyimi var. Ben de Kayaköy Komisyonu'nda bir süre çalıştım. Oralarda da benzer problemler gündeme gelmişti ve benim de çalıştığım sürede gündemde olmaya devam ediyordu. Mimarlar Odası bir yere bir şey öneriyordu, Kayaköy'ü de bir halka olarak ele almak ve etrafındaki sorunlarla birlikte çalışmak istiyordu. Fakat bu Kayaköy deneyimi önemi, Türkiye'de

koruma çalışmalarının yaygınlaşmadığı ve söyleminin de hâlâ tartışılacağı bir zamanda önerilmiş ve onun içerisinde yol bulmaya çalışılmış olmasıydı. Yine de bugün bu koruma söyleminin daha geliştiğini ve uygulamalarının da daha yaygınlaştığını söyleyebiliriz.

Kayaköy çalışmasının en başında, oradaki ilgili kurumlarla Oda arasında bir protokol imzalanmıştı. Tabii, onun ne kadar uygulandığı, bağlayıcı olduğu ayrı bir tartışma konusu; ama yine de onun içinde kişilere bir rol tariflenmesi açısından, yani o deneyimin yayılması açısından bir rolü olmuştu. Mesela, orada muhtarlık bu şeyi çok uzun bir süre sahiplenmişti. Ama tabii sonra bir sonuç alınamayınca o da umutsuzluğa kapılmıştı.

alper semih alkan

Belki burada bazı taktiklere başvurmak gerekir diye düşünüyorum. Gerçi, Ankara Şube üzerinden konuşuyorum bunu; ama belki Mimarlar Odası, Türk Mühendis ve Mimmar Odaları Birliği'nde böyle bir ilke kararının oluşmasını sağlayarak, aslında diğer meslek dallarını da bir bilirkişilik heyeti oluşturmaları konusunda ikna edebilir. Dolayısıyla, aslında merkezi bir bilirkişiler heyetleri oluşmuş olabilir diye düşünüyorum. O koşulda da zaten Elektrik Mühendisleri Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Maden Mühendisleri Odası gibi odalarla sıcak temaslar sağlandığı noktada aslında yerel yönetimleri ikna etme olanağı da oluşabilir.

Ama diğer taraftan şöyle bir şey de söz konusu: Odanın iş yükü zaten inanılmaz boyutlarda. Yani Ankara'nın kendi sorunları var, bir yandan belediyeyle meşgul, başka bir sürü problem var, mesleğin kendi doğasına ilişkin problemler var, Avrupa Birliği'yle ilgili problemler var. Dolayısıyla, yine de bütün bunların dışında, Oda'nın dışında, bizzat bunu yürütecek bir bağımsız kuruluşun olması gerektiğini düşünüyorum. Onun nasıl örgütlenebileceğine dair belki biraz tartışıp, bu envanteri filan da o kuruluşun yürüteceğini, hatta tescillenmesi sürecini de üstlenebileceğini ve ondan sonra projelendirmeye ilişkin aktörlerle ilişkili şeyi tartışmak belki iyi olabilir.

gül köksal

Ankara, İstanbul, İzmir, Adana Mimarlar Odası Şubeleri'nden kişilerin olduğu, bölgesel çalışmaları buraya aktaracak, bir nevi üst enstitü. Hatta, endüstri mirası, Cumhuriyet dönemi mirası gibi... Dönem dönem bunlar birbirleriyle çıkışacak; yani Sümerbank konuşulurken, öbürü de konuşulmuş olacak. DOCOMOMO da bunun altında bir şey olacak. Mesela, kurumlardan temsilciler olabilir. En azından, hiçbir şey olmazsa, nerede ne olduğunu belirlemek açısından bile böyle bir şey çok önemli bir kat etmeyi sağlayabilir. Bu üst merkez, uluslararası örgütlerle ya da ulusal örgütlerle yazışma yapar, üst bir metin olur. Böylece, dil birliği de sağlanmış olur şeyler arasında.

Diğer kola geçerse, sanayi ticaret odasına bağlı firmalar, teknoloji transferi yapan firmalar, Avrupa Konseyi, UNESCO, ICOMOS, ulusal ve uluslararası

kurumlarla ilişki kurma, üyelik, bilgi ve belge paylaşımı, yayın takibi. Ulusal kurumlar burada neler olabilir; Kültür Turizm Bakanlığı, Koruma Kurulu, DOCOMOMO Türkiye, üniversiteler, mühendis odaları, yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları, uzmanlar, kurumlar var, enstitüler var, yayınlar var, vakıflar var. Yani bu tür bir şey Merkez altında çok rahatlıkla organize edilebilir ve gayet de hızlı yol kat edilebilir.

tuğba örmeciöglü

“Bahsettiğiniz yapılar için, dönüştürülmesi için ne yapalım?” derken, belki bunu burada yapıp buranın önemini de vurgulamış oluruz. Çünkü elimizde belli bir bina var. Bir şey yapmak için hep projeden bahsediyoruz. Buradaki kişi sayısı daha az, ama belki kendi bütçesi olan bir kurum için zaten istihdam da oluşacaktır. Bunu yapmakla görevli insanlar, bu işten parasını alacak insanlar burada da yaşayabilecekler. Buradaki yerel yönetime ne kadar önem verdiğimiz göstermek için de, endüstri başkenti gibi bir vurguyla hoş da olabilir, yani insanların cazip görmesini sağlayabilir. Böyle bir şey yapılabırsa, Zonguldak bunun için çok uygun.

turan demirtaş

Onlar zaten bizden istiyorlar. Yani mimarlar olarak bir kentsel tasarım projesi hazırlayalım, onlara sunalım. Bunu istiyorlar da, ne derece istiyorlar? Dün, Muhsin Maden TTK adına konuşuyordu. Tabii, söz veremiyor çocuk, ama en azından şunu diyor: “Bu yer hazinenin. Devri çok kolay, hemen hemen envanterden düştü gibi. Hemen biz veririz, hazineden de geçer. Yani özel sektör olmadığı için, istisna konusu da olmaz, çok çabuk hallederiz.” O konuda yoğunlaşıyoruz zaten, yani sizlerden destek isteyeceğiz tabii.

esin boyacıoğlu

O zaman, o yapının çok acil olarak tescillenmesi gerekiyor en azından.

turan demirtaş

Mesela burayı tescillettik; ama mahkemede, TTK mahkeme açtı. Burada açmayacaklar. Tabii, önce tescillettireceğiz. Tescillenmezse olmaz zaten. Bu ara Safranbolu’yla da dostluklarımız iyi, ama gelen kurul üyeleri şartlı geliyor gibi oluyor. Yani bizim hocalarımızdan isteğimiz, kurul üyelerine birazcık daha bu işi anlatabilseniz de, onlar sıcak baksalar. Lavuarı zor kurtardık, dörde üç; iki saat tartışa tartışa, kavga ede ede. Yani kurul üyeleri pek sıcak bakmıyorlar, “Mimari yapı özelliği yok” diyorlar, yani onlar bir sanat arıyorlar sanki. Bu da yeni çıktı herhalde, bilmiyorum. Bizim Genel Kurul üyelerimizden birkaçı bu işe baktı. Yani dörde üç zor kazandık.

ayşem kılınç

Böyle bir örgütlenme yaparken, aslında finansal model çok önem kazanmıyor mu? Özellikle bir enstitü kurmaktan bahsediyorsak, orada kalıcı bir kadro

gerekiyor. Kalıcı olmasa bile, geçici bir kadro için, en basitinden gidiş-geliş yol parasını karşılamak çok büyük bir maddi yük. Örgütü kurmak, o finansal desteği sağlamaktan daha kolay gibi geliyor bana.

turan demirtaş

Karşımızda bizi engelleyecek ya da karşı çıkacak bir devlet kurumu olmazsa, parasal sorunumuz olmaz, herkes kendi cebinden onu karşılar da, bizi esas yıldıran devletin önümüze çıkması. Öyle bir zorlanıyoruz ki.

ayşem kılınç

Mesela, Zonguldak için, belki cepten de karşılanabilir; ama daha genel bir şey için konuşmaya başladığımız zaman, artık bir süre sonra o kontrolden çıkmaya başlar, belli bir yerden sonra çok zorlayıcı olmaya başlar. Yani sadece yol parasıyla, kırtasiyeyle bitecek bir şey değil o. Ucu çok açık, şu anda düşünemediğimiz bir sürü girdi de var.

nimet özgönül

Aslında ne konuda olursa olsun, bir projeye başlarken, onu her yönüyle tasarlıyor, planlıyor olmalıyız. Bu sürecin içinde para da var ve çok da önemli bir girdi. Yani bir şeyler üretirsiniz de, bütçe olmadığı sürece proje ölü doğmuş olur. Alanla ilgili öncelikle bir örgütlenme modeli oluşturulmalıdır. Konunun gereği tüm meslek grupları, meslek odaları bu örgütlenmenin içinde var olmak durumundalar. Yani süreçte TMMOB'nin içinde bütün meslek birimlerinin yer alması gerekiyor. Çünkü bu alan, endüstri mirası her konuyu dolayısıyla her disiplini; kimyayı, makineyi, elektriği, peyzajı, mimariyi, şehirciliği ve benzeri, yani bütün meslek dallarını içeriyor. Bu sürece bilimsel katkının olması gerekiyor; bu nedenle üniversiteler de bu örgütlenmede yer almak zorundalar. Kentin sahibi iki kurum var; bir yerel yönetim, bir de merkezi idare. Sonuçta yapı ya da alana sahip çıkacak ve sürdürülebilirliği sağlayacak bu kurumlardır. Bu nedenle tabii ki bu kurumların da bir şekilde bu sürecin içinde yer alması gerekiyor.

Zonguldak örneğine gelirse, burada bir de TTK var. Ayrıca üretim olduğu için, sanayi içerdiği için, Sanayi ve Ticaret Odası da bu örgütlenmenin, ya da yönetim ve uygulama modelinin ortağıdır.

salondan

Sponsor...

nimet özgönül

Sponsor değil, aslında onlar o üretimin bir parçası. Projeden başlayarak, uygulama ve alanın ya da yapının yönetim, işletim modelinde, tüm paydaşların yer alması ve birlikte hareket ediyor olması gerekir. Başarı bu birlikteliğe ve buradaki iş bölümüne bağlıdır.

Para kaynağına gelince, Valilik bu süreçte yer alırsa, İl Özel İdare'nin elindeki korumaya yönelik birtakım kaynaklar ilk aşamada kullanılabilir. Bu süreçte teknik destek için Valilik sözleşmeli eleman çalıştırabilir. Ama bunların hepsi sonuçta buradaki, Zonguldak'taki istekle gerçekleşebilir. Burası sahip çıkmadığı sürece ne projeler, nede oluşturulan örgütlenme modeli bir işi yaramaz. Bu nedenle de korumanın başarıya ulaşmasındaki birincil etmen toplumun koruma, endüstri mirası ve değerler konusunda bilinçlenmesidir. Bu gerçekleştiği takdirde zaten yıkım talepleri olmayacak ve koruma kendiliğinde gerçekleşecektir.

turan demirtaş

"Geç kaldık" dediniz, ama çok iyi bir başlangıç oldu. Belki birini kaybettik, ama üçünü beşini kazanacağız. Geçenlerde, TMMOB'dan bana bir yazı yazıldı, "Devlet Demiryolları arazileri satılıyor. İmar planı değişiklikleri olacak. Onlara müdahale edin, mahkeme açın ve değişiklikleri de bize gönderin" diye bir yazı. İnternette okuyunca, şikayet üzerine, Danıştay onu iptal etmiş; yani Devlet Demiryolları arazilerinin satılmasını. Zonguldak'taki İKK dediğimiz TMMOB'nin kuruluşu çok duyarlı. İçindeki üç kişi üniversitede hoca. Makine Mühendisleri temsilcisi Makine Mühendisliği Bölümü'nde hoca, Maden Mühendisleri temsilcisi Maden Mühendisliği Bölümü'nde hoca. Bugüne kadar mimarlar hiç olmamış böyle toplantılarda. Biz de biraz dürtüyoruz, güzel bir çalışma içindeyiz, tabii daha erken. Bir anda, hemen, "Şunu başarınız" demek de istemiyorum; ama belli bir yol aldık. En azından basının bu lavuar konusundaki tavrı, "Bırakın burayı da, oraya yapın. Mimarlırsınız, oranın planını çizin de..." şeklinde. Zonguldak kamuoyu da biraz oraya sıcak bakıyor. Şu anda rantı yok. Bir de yıkılmamış hazır tesisler var. TTK da oraya Valilik kanalıyla Maden Müzesi yapıyor. Yani öyle bir alanı herhalde kentsel sit ya da endüstri mirası siti gibi bir şeye çevirebileceğiz. Bir de İncirharmanı için uğraşabilirsek, o ikisi şu anda canlı, yaşatılabilecek gibi görünüyor. Büyük konuşmak istemiyorum, ama başaracağız. İncirharmanı ayrı bir belediye. Bu belediye başkanıyla da aramız iyidir. Belki burayı da kurtarabiliriz.

Ama burası için güzel bir düşüncemiz var. Hele böyle bir toplantının peşinden, "Mimarlar niye geldi?" gibi, Vali Bey ertesi gün basına anlatır, Belediye Başkanı anlatır. Hiç olmazsa orası hedeflenirse, "Mimarlar doğru yolu buldular, kentin önünü tıkamayacaklar" derler şimdi bize, bir şeyler götürürüz. Ama gelmeniz çok hayırlı olmuş. Samimi söylüyorum. Yoksa geçip gidiyordu şehir, herkes her tarafından yıkıyordu. Şimdi korkuyorlar, mimarlar müdahale eder diye korkuyorlar. İyi olmuş. Yani sakın üzülmenin, biz seviniyoruz.

emre madran

Değerli arkadaşlar; bu bir atölye çalışması olduğu için, oldukça hür ve özgür bir şekilde fikir geliştirme hakkına sahibiz tabii ki. Zaten atölye çalışmasından da hedeflenen, birçok fikri ortaya koymak, daha sonra bunların olabilirliğini sınamak. Ancak, olaya başka bir yönden baktığımız takdirde, ülkenin şu andaki idari ve mali biçimlenmesi düşünüldüğünde, burada konu-

şulanların oldukça uzun vadede gerçekleşebilecek hususlar olduğunu da size söylemem lazım. Örneğin, Gül Köksal'ın önerdiği, büyük bir ihtimalle tezinde de bir model olarak geliştirdiği bir kurum oluşturulması meselesi, onu bir süre unutalım. Bugünkü yapımız içerisinde sadece endüstri mirasına yönelik bir kurum oluşturulması meselesi, bildiğim kadarıyla –biraz devlet örgütünü tanım– oldukça zor. Ama bu, bizim atölye çalışmasında böyle bir kurum oluşturulmasına ilişkin görüş bildirmememiz anlamına gelmiyor.

Buradan yola çıkarak, bu yasal, parasal, örgütsel araçlar konusundaki fikirlerimi söylemek istiyorum. Bir, bu sistemin başarıya kavuşması için, doğru araçlar kullanılması için, endüstri mirası denilen yapı stoku için işlevsel değeri olan bir yapı stoku olduğunu toplumun her kesimine, başta yerel yöneticiler olmak üzere anlatmamız lazım. İki, yine buradan yola çıkarak, toplumun yeni gereksinmelerine de cevap verebileceğini anlatmamız lazım; yani bunlar kara lekeler değildir. Sırf Zonguldak için değil, her yer için bunu düşünmemiz lazım. Bir başka husus da, bütün bu olayları gerçekleştirebilmek amacıyla, bir eğitim, tanıtma ve bilinçlendirme programının gerçekleştirilmesi lazım.

Şu anda elimizde yasal araç olarak ne vardır, ne yapabiliriz? Elimizdeki yasal araçları size sunmak istiyorum. Birincisi, 2863 sayılı yasadaki kültür varlığı tanımı var; biz bugüne kadar bunun arkasına sığınıp, bazı endüstri mirası ürünlerini belgelemeye çalıştık. Bir sit tanımımız var; onun altına sığınıp, alan ölçeğinde belgeleme ve tescil yapabiliyoruz. Ancak, bir de bakıyoruz ki, elimizdeki bu yasal araçlar –zaten Mimarlar Odası olarak biz oradan yola çıktık– endüstri mirası denilen olguyu tanımlamaya, dört başı mamur bir halde ele almaya yetmiyor. Bizde de yasa konuşur, yönetmelik konuşur. Bu bağlamda yeni bir yasal düzenlemeyi bir başka bahara bir an bırakmayı düşünerek, bir yüksek kurul ilke kararıyla acaba kültürel endüstri mirası meselesinin tanım, boyut, müdahale biçimleri, koruma kullanım kararlarını gündeme getirebilir miyiz diye düşündük Mimarlar Odası olarak. Şu anda, en çabuk, en kısa vadede bu aracın bir yasal araç olarak kullanılmasını öneriyorum.

Bunun yanı sıra, parasal araçlara geldiğimiz zaman, şu anda elimizdeki araçlar şunlar: Koruma Yasası'na göre, tüm kamu kurum ve kuruluşları, mülkiyetinde bulunan taşınmaz kültür varlıklarının onarımını, değerlendirilmesini sağlamakla yükümlü kuruluşlardır. Hatta yasa bir adım daha ileriye gitmiş, bu konuda her yıl bütçelerine ödenek koymalarını öngörmüştür. Yasa böyle diyor da, yapıyorlar mı; yapmıyorlar. Ama buradan yola çıkarak bu söylenebilir. Bu bağlamda, Zonguldak özelinde, TTK'yı da bir KİT olduğundan dolayı –bu yasa tanımına KİT'ler de giriyor– bu konuda uyarmak, zorlamak mümkündür. İkincisi, emlak vergilerinin yüzde 10'u mertebesindeki kesintilerin kentsel koruma projelerine ayrılması söz konusudur. Ben, Zonguldak'ta bundan çok ümitliydim; ama sevgili dostumuz dedi ki, "Belediye zaten borçlu, her tarafı ipotek altında." Bu gelirine de Valilik el koyuyor büyük bir ihtimalle, ama bir araçtır elimizde. Biz, önermekle yükümlüyüz. Daha da önemlisi, Belediyeler Yasası'na göre, belediyeler kültür ve tabiat varlıklarıyla tarihi dokuyu korumaya mecburdurlar, yükümlü tutulmuşlardır. Bu amaçla da gerekli ödeneği bütçelerine koymakla yükümlü kılınmışlardır. 5035 sayılı

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

yasaya göre, kendi doğrudan doğruya girişimci olmasa bile, örneğin Mimarlar Odası'na, örneğin TTK'ya, örneğin belediyeye sponsor olanlar için de yine aynı şekilde, yaptığı sponsorluğun tümü, yıllık beyannameyle elde ettiği gelirden düşülüyor. İnanılmaz bir vergi indirimi de böyle sağlanıyor. O zaman, biz bir de sponsor düşünmek durumundayız. Ama "Evela sponsoru bulalım, sonra ona uygun mekân bulalım" şeklinde değil; evvela nereleri bu bağlamda ele alıp bir sponsora satabiliriz veya bir girişimciye satabiliriz, bunun dosyalarını oluşturmamız lazım.

Örgütsel araçlara ilişkin önerilerimi de ifade edeyim. Gül Köksal'ın başlattığı bir kurum oluşturulmasını saygıyla karşılıyorum, ama kısa vadede olamayacağını da açıkça söylüyorum. Bu örgütlenme modeli içerisinde yerel yönetimin, endüstri mirasının ait olduğu kurumun, STK'ların, özel durumlarda TMMOB ve bileşenlerinin görev alması söz konusu. Bu bağlamda, Mimarlar Odası bir ön envanter için bir çalışmayı başlatabilir. Şu anda Cumhuriyetin mirası için bunu başlattık, şubelerimize yazı yazdık. Belli bir zaman içerisinde, hızla yitirdiğimiz bu mirasın –ki, endüstri mirası da bunun bir parçasıdır aslına bakarsanız– en azından ön envanterinin yapılması gerekiyor.

Yalnız, bir hususu dile getirelim. Mimarlar Odası'nın örgütlerinden yeterli verimi almadığımızı söylemek isterim. Çok haklılar, kendi sorunları var, günlük birçok başka işin peşinde koşuyorlar. Dolayısıyla, bu tür ön envanter gibi birtakım projelere sıcak bakmıyorlar değil de, yeteri kadar ağırlık vermiyorlar. Onu baştan bilmenizde yarar var. Peki, o zaman ne yapmamız lazım? Mimarlar Odası bazı konularda hizmet alabilir. Mimarlar Odası'nın bugünkü parasal yapısı buna müsaittir. Örneğin, Zonguldak'ta Temsilcilik Başkanımız, bir akademik kurumdan ya da bu konuda yeterliliğini ispat etmiş bir özel girişimciden, Zonguldak'ın endüstri mirasının ön envanterini yapmak için hizmet alımı yoluyla hizmet alabilir. Bugüne değin Mimarlar Odası bu bağlamda bir hizmet alımı yoluyla fikir, proje, bir bilgi üretmek cihetine pek gitmemiş. Genellikle imece usulünü kullanmışlar. Artık imece çok çalışmıyor ve eskisi kadar verimli değil. İkincisi, artık Mimarlar Odası, tabii imeceyi de bir tarafında tutup –o da bir örgütlülüğün parçasıdır– profesyonel iş yapmayı da öğrenmek durumunda.

Bir başka husus, bugün yine yasalara göre, Kültür ve Turizm Bakanlığı, ülkemizdeki bütün mirasın korunmasından sorumludur veya denetler. Ancak, şu anda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın endüstri mirası konusunda kafasında bir kavram yoktur. Demek ki biz, bu işi düşünenler bir de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafına gideceğiz, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bunu en azından yatırım programına değil; ama genel eylem programına, yıllık programlarına almalarını sağlayacağız.

Zonguldak özelinde TTK'nın bu konuya sahip çıkması notumuzu aldık. Bu husus başka benzer kuruluşlar için de geçerli olabilir.

Esas yaklaşımım ise, başta idareciler olmak üzere, toplumun tüm kesimlerine, bu mirasın sorun olmadığını, "Biz bunlara ne yapacağız? En sonunda yıkar

gideriz" şeklinde bir dert olmadığını; kentin mutlaka bir işine yarayacak –illa içine bir işlev koymak da şart değil– kente bir yarar sağlayacak, belki getiri sağlayacak, belki istihdam sağlayacak ya da kentin prestiji açısından ele alınması gerekli unsurlar olduğunu, medyayı kullanarak, başka programlar kullanarak anlatıyor olmamız lazım diye düşünüyorum. O zaman, ya hiç fikri olmayanlara ya da korunmasına direnenlere bunun mana ve ehemmiyetini anlatmamız lazım.

Yasa, Türkiye’de ya mucize olarak çok çabuk geçer ya da genellikle geçmez. Dolayısıyla, "Bu konuda bir yeni yasa oluşturalım, Koruma Yasası’na yeni bir cep açalım" ve benzeri hususları orta ve uzun vadeli önlemler paketi altına koymamızı, kısa vadede elimizdeki araçları kullanmayı öneriyorum. Örgütlenme için de, belki bir kurumdur bunun kökeninde yatan; ama onu orta ve uzun vade paketine koymayı ve kısa vadede mevcut kurumlardan nasıl yararlanacağımızı daha fazla hedef almayı, atölyede böyle bir karar almamızı öneriyorum.

alper semih alkan

Benim önerim, enstitü gibi değil de, daha mütevazı bir şeyle başlamak. Envanter, tescil, koruma, planlama, uygulama ve bunun sürdürülebilirliğinin sağlanması gibi etaplar olabilir diye düşünürüm. O noktada hangi aktörler nerede görev alır? Mesela, envanter ve tescil sürecinde bu çalışma grubu, TMMOB’dan, üniversiteden, STK’dan ve söz konusu yapılarla ilgili hak sahibi kurumlardan, temsilcilerden oluşacak bir kurulla çalışabilir. Tescil koruma sürecindeyse koruma kurulları... Orada yerel yönetim yer alabilir, ama almaz da. O biraz soru işareti kafamda. Planlama ve uygulama sürecinde yine bütün bu aktörlere eklenebilecek medya, ama bu kez her anlamda medya.

Sürdürülebilirliği konusunda da, bunun bir model olarak çalışabileceğini göstermek için, aslında finansal olarak bir şekilde özerkliğinin sağlanması gerekir diye düşünüyorum. Bir vakıf modeli bunun için iyi olabilir. Yani dönüştürdüğü yapıların bir şekilde getireceği gelire kendi ayakları üstünde duran bir kurum, pekala iyi bir örnek olabilir. Dünyada da bildiğim kadarıyla böyle işliyor; yani hükümetlerden ya da yerel yönetimlerden doğrudan finansal kaynak sağlamak yerine, daha küçük adımlarla aslında kendi ayakları üstünde duran yapılar bunu becerebiliyor. Dolayısıyla, aslında bir anlamda kendi yağıyla kavrulabilecek bir finansal yapıyı da oluşturmak gerekir diye düşünüyorum. İlk etapta TMMOB zaten çalışma grubunun temel finansal ihtiyaçlarını karşılayabilir; ama bu proje en azından Zonguldak özelinde gerçekleştiğinde, finansal olarak da özerkliğini sağlayabilirse, bu iş de o zaman iyi bir model olarak, Türkiye’de de diğer yerel yönetimlere ve merkezi yönetime gerekçeli bir şekilde anlatılabilir diye düşünüyorum.

emre madran

Deneyimlerimiz gösteriyor ki içinde belediyenin olmadığı hiçbir kentsel projeye girilemezsin. Ya da belediye, "Gölge etme, başka ihsan istemem" derse, o

zaman başka araçlar bulursun ya da yanına almak mecburiyetinde. Çünkü son 3-4 yılda çıkan yasalarla ve yönetmeliklerle, öyle yetkilerle teçhize olmuş durumdadır ki yerel yönetimsiz bir yere gitmek mümkün değil. Bu yerel yönetim birlikte çalışmayı hak etmiş midir, o olgunluğa ulaşmış mıdır, o ehliyeti var mıdır, onu kimse sorgulamıyor.

İmar Komisyonu'nda değerli dostumuzla beraber kimler çalışıyor, bilmiyorum. Onlar, "O parselde hangi emsal biraz daha verilsin?" veya "Kıydan nasıl tırtıklarız?" meselesiyle uğraşırken, kalkıp lavuar tesisleri filan konusunda fikir geliştiremezler. Açıkçası, çok da umurlarında değildir.

esin boyacıoğlu

Basit birkaç önerim olacak. Bunlardan bir tanesi, her yerde yayınlar yapılıyor; ama bu yayınlar genelde hep uzmanlık dergilerinde kalıyor. Bu konuda yerel basın organları ikna edilip, yerel televizyonlarda gösterilebilir veyahut gazetelerde bununla ilgili haberler çıkartılabilir. "Vay canına, böyle durumlar da olabiliyormuş, bizim şu anda mezbele diye baktığımız ortamlar onarılıp bu hale gelebiliyormuş" şeyini insanların birebir görmeleri lazım. Herkesi Almanya'ya götürüp orayı gösteremeyeceğimize göre, popüler bir yazım şekliyle metinsel olarak da bunun aktarılması bence çok önemli. Belediyenin de ikna edilmesi konusunda önemli bir araç diye düşünüyorum; bir tek kamuoyunu değil, aynı zamanda yerel yönetimlerin ve kurumların da. Yani uygulanabilir gibi de geliyor bu.

turan demirtaş

Şöyle bir şey düşündüm: Önce Zonguldak'ta endüstri mirası olabilecek yapıları tespit etmemiz lazım. Ama bu envanter de olabilir. Tabii, o çok da uzun sürer, çünkü Zonguldak vilayet olarak zaten endüstri mirası. Ben bir yerden başlamak istiyorum. O da, sizin bahsettiğiniz bir bina var. Önce, endüstri mirası olabilecek yapı grubunu tespit ederken, Zonguldak Mimarlar Odası olarak ben seçeyim. Mülkiyet sorununu araştırmamız lazım. Muhsin Bey ifade etti, mülkiyette sorunu yok. Yani "Rumlardan kalmaz, satılmaz" filan denilen, dokunulamaz gibi mülkiyetler de çıkıyor. Burada o sorun da yok. Koruma Kurulu'na başvuruda bulunacağım. Tarihçesiyle, sanayiyle ilgili yazayım, işlevsel önemini yazayım, kültürel önemini, simgesel önemini yazayım. Bir de orada bir taş yapı var. Bir miktar da mimari değer taşıyabilir, çok eski bir yapı.

İlk lavuar alttan su alıyordu. Halbuki, lavuarlara hep üstten girer su. Ama o proje de yok elimizde, binanın içinde makine de yok. Bunları da yazarak, Koruma Kurulu'na başvuralım. Eğer orayı tescil ettirebilsek, ondan sonrası için şöyle bir düşüncem var: Restorasyon projesini hazırlamamız lazım önce. O binanın içindeki tesislerle ilgili hiçbir makine aksamı kalmadığına göre, orayı acaba makine müzesi halinde kullanabilir miyiz, öyle bir restorasyon olabilir mi diye düşünüyorum. Yani o projede bize yardımcı olacaksınız Mimarlar Odası olarak. Sonra o projenin mali portresi çıkarılmalı, yani ne kadar

bir bedelle bunun yapılabileceği. Ondan sonra örgütlenme, toplumu bilgilendirme, sponsor arama vesaire. En arka kısımda Cinerler'in lavuarı var; en azından bu binanın sponsorluğunu ona aktarabiliriz. Tanışıyoruz da, yani müdürleriyle ve üst kurul üyeleriyle tanışıyoruz ama mali portreyi bilelim.

Ne dersiniz, böyle bir girişimde bulunmak nasıl olur? Tabii, sizin çalışmalarınız bilimsel çalışma, benimki biraz uygulama oldu. Tabii, bu hemen yarın sabah uygulamaya geçmez. Böyle bir şeyi uygun görür müsünüz veyahut erken mi, önce bir envanter mi çıkaralım? Ben böyle bir pratik uygulama yolu buldum. Yerel televizyonda bir maket halinde sunabilesek, çok taraftar buluruz, yani o parayı toplarız. Çünkü orada gördüğünüz bina, bir de atölye binaları var. Ama oradan mı başlanmalı, bilmiyorum. Yani bu konuda birazcık bana yardımcı olun.

emre madran

Ben, Turan Bey'in söylediğine ilişkin bir şey söyleyeceğim. "Biz, Zonguldak'taki tüm kültür mirasının peşindeyiz; ancak, bu alandaki kapsamlı envanter değerlendirmelerinin vakit alacağı düşünüldüğünden, yapılan ön etütler sonucunda, şu, şu, şu bakımlardan bize kolaylık sağlayan yapıları seçtik...", dolayısıyla, "Bunun bir pilot proje olarak görülmesi ve bu bağlamda da bu alanda edindiğimiz deneyimleri daha sonra başka yerlere taşımayı..." gibilerden birtakım açılımları da sergilemek koşuluyla girişimlerde bulunmak olası. Pilot proje çok önemli bir olaydır, bir yerinden başlamak bağlamında. Bu, diğer mirasın yadsınacağı ve bundan sonra ele alınmayacağı anlamına gelmez. Açıkçası, orası ilklerden biriymiş gibi görünüyor. Mülkiyet sorunu yok, bina zaten boş. Belki ikinci bina biraz çevre düzenlemesi gerektiriyor.

Bir başka husus daha var. Ben, lavuarla ilgili Koruma Kurulu kararına baktım. Koruma Kurulu'nun iki doğal üyesi karşı oy vermiş, Belediye de karşı vermiş. Demek ki siz, bütün kent ölçeğinde bir envanter hazırlayıp giderse-niz, Belediye herhalde sizi Karabük'e bile göndermez. Şunu anlatmaya çalışıyorum: O çalışma bir yandan yapılırken, diğer yandan da çeşitli araçlarla, bunun böyle olması gerektiğini, Zonguldak'ın buna layık olduğunu ve benzerini anlatmak, Kurulu belki birkaç kez buraya çağırıp burada anlatmak ve benzeri birtakım altlıklar oluşturulmadığı takdirde, bir tane tesis için ret oyu veren, herhalde bunu gündeme bile almaz diye düşünüyorum.

emel kayın

Zaten belediyelere çok yetki tanındı. O projenin hazırlanması, finansman bulunması ve uygulama sürecine geçilmesi, projenin onaylanması falan da belli bir zaman alacak. Bence, burada ivedilikle yapmamız gereken bir şey, bu işin içine dahil etmek için bir dosya hazırlanması. Yani "Bu konuda İstanbul'da ne oluyor, İzmir'de ne oluyor gibi" bir dosya hazırlayıp, belediyelere, valiliklere vermek, bunun olabilirliği üzerine bir süreç geliştirmeye başlamak gerekiyor. Eğer yol alınabilirse, belgesellerin yayınlanması, dosyaların hazırlanması, bir taraftan da o yere projelerin hazırlanması gerekiyor. Gül Kök-

sal'ın söylediği gibi, belki çok büyük bir örgütlenme şu anda mümkün değil, ama belki şu mümkün olabilir: Zonguldak'la ilgili bir platformun kurulması. Bunun içinde de maden mühendisleri olabilir, üniversite olabilir.

Doğrudan doğruya Zonguldak'ın kültürel mirasını korumakla ilgili bir platformdan söz ediyorum, mesela, "Şu kenti koruma ve güzelleştirme platformu" gibi. Doğrudan endüstriyel mirası koruma platformu mu olur, yoksa Zonguldak'ın kültürel mirasını koruma platformu mu olur, bilemiyorum; ama böyle bir platform örgütlemek çok kolay. Onun içinde bu işin tüm kesimlerinin katılımı sağlanabilir. Böyle bir platforma Mimarlar Odası ev sahipliği yapabilir, o dosyayı onlara da verebilir, bu konuda bir bilinçlendirme sağlanabilir. Platform çok kolay örgütleniyor. Bir amaç için birleşiyor, sonra dağılabiliyor. Böyle bir platform örgütlemek bize çok yük de getirmez. Bununla ilgili her konuda beraber hareket etme eğilim ve bu süreçte sonunda, bu süreçte karşı olan odaklar da bunun içine gelip eklenmek zorunda kalıyorlar. Mesela, basında sizin tarafınızda kişiler de vardır mutlaka. Ama bu oluşumu, yani bu platform oluşumlarını ilk kurguladığınızda, bunu bir güce dönüştürmüş olacaksınız ve o zaman yerel yönetim de gelip bunun içine dahil olmak isteyecektir.

gül köksal

Bu pilot proje tabii çok önemli ama bir de maalesef şöyle bir şey oluyor: Pilot proje başlıyor, pilot olarak devam edip, çalışma da yapılamıyor. Kurula bir yapıyla başvurmanın yanı sıra, endüstri sitesi başlığı altında, o endüstri işletmelerinden önemli olan bir tanesinin bir sit ölçüğünde ele alınması ve korunması yönünde bir çalışmanın yapılmasında yarar olabilir. Bunun için de yapılabilecek en temel şeylerden bir tanesi, "Şu dönemde yapılmış, şu dönemde işlevini yitirmiş. Şu özellikleri var, saydığımız ölçütlerden şunlara uyuyor" gibi, bir paragraflık, bilgi ölçüğünde bir şey olabilir. O, en azından Zonguldak özelindeki durumu anlamak için yararlı olabilir. Söylediğiniz yapının yer aldığı tesis belki o anlamda bütünüyle özel bir şey olabilir o liste içerisinde. Bunu bir bütün halinde, yani medyaya da yazıldığında, üniversitelere ya da Odaya da iletildiğinde, kentin bütününe harita üzerinde çok çıplak gözle görebilecek şekilde, küçük broşür türü bir şey olabilir. Bu, en azından bütününe algılamaya yarar sağlayabilir, herkesin kafasında bir fikir olur kentin bütünü açısından.

turan demirtaş

Biz kendimiz aklımız erdiğince bir dosya hazırladık; siz görmediniz onu. Şimdi arkadaş almaya gitti. Beş altı tane binayı o şekilde dosyaladık, hazırladık ama bizim gücümüz o kadar.

gül köksal

Bu, hakikaten emek isteyen bir şey ve her şeyden önce buradaki her kişinin yoğunluğu var, kurumsal birtakım görevleri var; yani buraya gelmek isteyen

insanlar bir sürü şeyi bırakarak geldiler. Yani süreklilik anlamında çok önemli bunlar. Bunun peşi takip edilecek. Siz burada birçok sivil toplum örgütüne karşılık gelecek şekilde bir şeyleri örgütlemeye çalışıyorsunuz, ama buna verilecek desteklerin noktasal olarak burada toplanması ve sürekliliğin sağlanması gerekiyor.

İstanbul Şube'de bu konuyla ilgili olan birkaç hocayla birlikte tartışırken, "Enstitü çok vakit alan bir şey" denildi, "Dernek olursa iyi olur" denildi. Biz bu girişimi başlattık aslında İstanbul'da. Üniversitelerle de konuştuk. Fakat burada çok önemli bir şey var; birkaç kişinin sabit görevli ve sorumlu olması çok önemli. Herkes kendi bulunduğu yere dağıldıktan sonra ciddi bir yoğunluğa erişecek ve burada birtakım kayıtlar da olacak. O anlamda, bir yöntem seçilmesinde yarar var.

haluk zelef

Emre Madran'ın maddeler halinde sıraladığı konular bitti gibi görünüyor.

emre madran

Dönüşüm ve sürdürülebilirlik benim şu andaki notlarımda boş duruyor.

haluk zelef

O konudaki görüşleri alalım.

gül köksal

Az önceki söylediğim şeyle bağlantılı olabilir bu; yani Zonguldak özelinden konuşursak bunu, Zonguldak haritası üzerinde birtakım tespitler yapabiliriz. Bir şey bilmeden karar vermek mümkün değil ya, o bir açılım olabilir ona. Belki de o tesis, bütün buradaki endüstriyel süreci de anlatan bir tesisdir, bilmiyorum. Öyleyse, zaten o tutulacak bir şeydir, öbürleri de bazı aksamları tutulacak bir şeydir. Çünkü hakikaten burada kentsel ölçekte bakılmalı. Bu bağlamda, Zonguldak özelinde harita üzerinden giderek bunu yapmak mümkün. Haliç'le ilgili bir toplantıda, "Haliç'te üst ölçekte ne karar alınıyor?" dediğimde, "Kültür enstitüsü" gibi bir şey söylediler. "O tanım içinde üst ölçekte ne diyorsunuz Haliç'le ilgili?" ya da "Tersane orada ne oluyor?" dediğimde, "Biz, öyle çalışmıyoruz" dediler. Halbuki, Haliç zaten üst ölçekte çalışılması gereken bir şey. O yüzden, burası da öyle, üst ölçekte ele alınması gereken bir yer.

tuğba örmecioğlu

Koruma ve yeniden işlevlendirme ya da Türkiye'deki endüstri mirasına yeni bir bakış filan gibi düşünülürse, bunun sürdürülebilirliği network'lerle bağlanmasıyla ilgili. Biz, yapılar ve onların değerleri üstünden konuşuyoruz ama bunun sürdürülebilirlikle ilgili kısımları, daha ekonomik kısımları için, bence

ekibimizin içinde olması gereken bir faktör olarak plançılara ihtiyacımız var. Mesela, ODTÜ'de Zonguldak'la ilgili çalışma yapan bir arkadaşımız var; buranın demografik yapısını da çok iyi biliyor. Bizim böyle bir çıkarsamamız da var. Onların zaten farkında olduğu şeylerdir belki, ama bizim kadar önemsemiyorlardır, belki önemsemelerini de sağlayabiliriz. Bunun nasıl bir sürdürülebilirlik içinde kullanılabileceğini bize daha iyi açıklarlar.

emre madran

Birincisi, bu dönüşüm olayını iyi tahlil etmemiz lazım. Çünkü şu anda kent- sel dönüşüm diye bir sözcük var. Ne olduğu yeni belli oldu, hakikaten çok tatsız bir tablo çıktı. Onu sonra tartışırız. Dönüşümün konusunu çok iyi tanımlamamız lazım.

İkincisi, bu endüstri mirasının dönüşebilir olduğuna ilişkin örnekler ortaya koymak lazım. Buradan pilot proje meselesine geleceğim. Pilot projeler bu anlamda kısa sürede gerçekleştirilebildiği takdirde, bu konuyu topluma anlatmaktaki en iyi araçlardan bir tanesi. Bizim millet görmeden bir şey yapmaz. Çok net söylüyorum. Bakın, Tarsus'ta bir uygulama vardı; sokak sağlıklılaştırılması. Evvela kimse itibar etmedi; ama sonra bir vatandaş gözünü kızdırdı, binasının altını kafeterya yaptı, ondan sonra herkes kafeterya yaptı. O yüzden, dönüşebilir olduğuna ikna etmek çok önemli. Bu, daha ziyade bir uygulamayı anlatmakla, "Bak, oluyor arkadaş" demekle mümkün olan bir olay.

Sürdürülebilirlik meselesine gelince, ben bunu şöyle anlıyorum: Kültürel mirasın korunmasına ilişkin bir uygulama projesi dizisinin gözlemcisiyiz. Avrupa Birliği'nin bu projeyi oluşturmaktaki en önemli analizi şu: "Ben size bir şeyler başlatayım, hibe para vereyim, eğitim vereyim. Ama ben bir sene sonra gideceğim. Siz bundan sonra bunu sürdürebilecek misiniz, kendi başınıza artık bu tür programları yapabilecek beceriye sahip misiniz?" dedi. Benim sürdürülebilirlikten miras konusunda anladığım bu. Birileri hibe verecek, koşullarını söyleyecek ve benzerini, ondan sonra diyecek ki, "Ey Zonguldak Belediyesi, ey Zonguldak Mimarlar Odası Temsilciliği; artık sen kıvama geldin, bundan sonra sen kurgulayacaksın bunu." Benim anladığım bu. Böyle olduğu takdirde, o zaman yine, benim öncü örnek dediğim bazı uygulama projelerini baştan birilerinin gündeme getirmesi lazım ki, daha sonra bunu görenler sahip çıksınlar ve artık o ilk baştaki otorite dahi olmadan, o vasi olmadan da kendi başlarına meseleyi sürdürebilsinler diye düşünüyorum. GAP, bunun çok önemli örneklerinden bir tanesi.

Son olarak şunu söylemek istiyorum: Aslında biz bunları biraz kompartımanlara böldük, konu başlıklarını koyduk; ama mesela, bu dönüşüm ve sürdürülebilirlikle ilgili olayın yasal, parasal ve örgütsel araçlara ilişkin başlığımızla iç içe olması da söz konusu açıkçası. Biz biraz daha hem kendimizi anlayalım, hem de anlatalım diye 3-5-8 diye sıralıyoruz. Dönüşüm ve sürdürülebilirlik mekanizmasının altında da tabii ki bunun araçlarının ne olması gerektiğini, başta planlama ve benzeri olmak üzere; yani bu atölye çalışmasının

sonucunu derlerken, bazı maddelerin birbiri içine geçebileceğini de bu bağlamda düşünmek lazım diye aklıma geliyor açıklığı.

nuri arıkoğlu

Bu son başlıkla ilgili, bu dönüşüm kelimesinin başlık olarak çıkarılmasını öneriyorum. Bu, bize karşı olan belediyelerin de gündeminde olduğu için... Mimarlar olarak, dönüşüm için acaba yeni bir terminoloji bulabilir miyiz? Terim olarak, bunu menfi terimlerden biri olarak algılıyorum.

Burada bu tesisleri açarken, başbakanlar gelmiş. Hep medeniyet ve kültür projesi olarak, yani hiç sanayiden bahsetmemişler. Hakikaten, bu tesislerle birlikte bir sosyal değişim de gelmiş bütün bu kentlere, kasabalara. Fakat ben zaman zaman karamsarlığa düşmekle birlikte, bu ekim ayından beri Zonguldak'ta olan bu gündeme düşme olayı ve gündeme oturma olayını bir şekilde ümit verici gelişme olarak görüyorum. Yalnızca Mimarlar Odası'nın gündemine düşmekle bu kadar ses getirdiğine göre... Belediyeden ümidim yok benim, merkezi yönetimden de ümidim yok; yani onların planları, programları başka ufuklara doğru gidiyor. Yani neoliberal politikalarda endüstri mirasının yeri nedir, bilemiyorum; yani her şeyi paraya dönüştüren bir felsefe. Fakat şu önemli olabilir mi: Belli değerler var burada, yani bu değerlerin ortaya çıkarılması. Bunlar tabii ölü değerler olarak değil de, belki değer yaratacak değerler olduğunu ve para da getirecek değerler olduğunun topluma anlatılmasının bir faydası olabilir mi? Tabii, buradaki aktör kurumların içinde belediyeyi çıkarıyorum; ama üniversite olabilir, toplum olabilir, yani bunların bir şekilde gündemine örneklerle düşürmenin bir fayda doğuracağına inanıyorum.

Biz hep önümüzde bir şey görmek isteriz. Bu örnekler kendi icadımız değil de, Batı'dan gelen örnekler olduğu zaman da epey etkilidir. En basitinden, yeni bir proje geliştirmeden önce, gündemi sürdürmek için, bir şekilde bu tür projelerin örneklerini bir şekilde toplumun gündemine düşürerek canlandırmanın bir faydası olacağına inanıyorum. Yani bizim zaten Mimarlar Odası olarak böyle hazır paket sergilerimiz hep var; onları da daha detaylandırarak, daha zenginleştirerek, tekrar buralarda kurmanın bir faydası olur mu başlangıç olarak?

nimet özgönül

Nuri Bey'in söylediklerden sonra sürdürülebilirlikle ilgili bir şeyler söyleyecektim, unuttum. Bu alanlarda mülkiyet önem kazanıyor. Mal sahibine, o malın ölü bir değer olmadığını, aslında parasal anlamda da bir değeri olduğunu her şeyin para olduğu bu ortamda kesinlikle göstermek gerekiyor. Ancak para kazandıracamız diyerek de yapıları, alanları tanınmaz bir duruma da dönüştürmemeliyiz. Zonguldak'ta bir sürü değişik alan, yapı ve makine türü, öge gördük. Bir kısmı kent için heykel statüsünde, görsel ve sanatsal değeri olan şeyler, bir kısmı da konut dokusunun içinde ve çeşitli boyutlarda mekanlardan oluşan yapıları. Bu yapıların korunarak kullanımı, kullanılarak yaşatılması

ve böylece kent yaşamına katılması önemli. Bu alanlar ya da yapılar, özellikli mekanlarından dolayı kentteki diğer yapılardan ayrışmakta, özelleşmektedir.

Son günlerde her yerde izlediğimiz olumsuz gelişmelerden dolayı “dönüşüm” kelimesini ben de hiç sevmiyorum. Kent parçalarının, yapıların dönüşümlerinin çok yönlü olması gerekirken, tek yönlü, sadece ranta bağlı gelişmesi bizde olumsuzlukları çağırıştırıyor. Belki işlevi de düşünerek, yeni kullanım, yeniden değerlendirme gibi terminoloji de kullanabiliriz.

turan demirtaş

Doğuşum olabilir.

nimet özgönül

Doğuşum, yeniden doğuşum, yeniden katılım, canlandırma, vb. bunları arttırmak mümkün.

salondan

Canlandırma olabilir.

nimet özgönül

Canlandırma da geçmişten gelen bir şeyi tekrar canlandırma anlamına geldiği için başka şeyler söylüyor. Yeniden değerlendirme olabilir bence. Değerlendirmede işlev vardır, görsellik vardır, her şey vardır; bunu kullanabiliriz belki. Zonguldak'ı ve yapıları, alanları gezerken öyle mekânlar gördük ki, dünyadaki örnekleri de şöyle bir gözden geçirince, bu mekanlar kadar çeşitliliği ve zenginliği olan örnekler yok gibi. Bu anlamda Zonguldak çeşitliliği olan bir yer. Her şekilde değerlendirilebilecek mekânlar ve de objeler var. Mesela, depolar var; o depolar ticari bir alandıysa onarılarak, mekanlar dönüştürülerek başka şekilde kullanılır; bir konut dokusunun içindeyse başka bir şekilde kullanılır. Diğer taraftan, lavuarda kalan bölümler de bir kent objesi olarak değerlendirilip, sunulabilir.

Burada mal sahibine –belediye, kurum, vatandaş– bu nesnelerin gerçekten potansiyel mekanlar olduğunu; bunların çeşitliliğini yurtdışı örnekleriyle, somut olarak gösteriyor olmamız gerekir. Yurt dışında böylesi yapıların konuta dönüşümü var, ofise dönüşümü var, müze olan örnekler var. Ama Zonguldak'ın endüstri mirası niteliğindeki yapı, alanların mekansal çeşitliliği, doğal zenginliği bütün bu değişken kullanımlara cevap verebilecek nitelikte; kentin sosyal, kültürel yapısı da kent içinde bu tür mekanları barındıracağına bir göstergesi. Her kentte bu söylediğimiz örneklerden bir ya da iki tane görürken, Zonguldak'ta değerlendirilmeyi bekleyen değişik özelliklere sahip, bütün üretim, kültürel, sosyal öğeleri birlikte görebilme şansımız da var. Bu konuda buradaki yerel, merkezi yönetimleri bu konuda ikna etmeliyiz; ikna edebilmek için de örneklerle gerçekleştirebileceğini göstermek önem kazanıyor. Örneklerle

bilinçlenme kampanyası, sonrasında pilot proje ile koruma ve kullanmayı somutlaştırabilirsek, bunun arkasından gelecek olan yeni kullanım örnekleri ile ekonomisi çökmeye başlayan Zonguldak çok farklı bir kente dönüşebilir.

gül köksal

Dönüşüm kavramı üzerine, bir de değerlendirme üzerine bir ekleme yapmak istiyorum. Dönüşüm, Türkiye’de daha çok kentsel dönüşüm olarak kullanılıyor. Fakat endüstri mirasından söz ederken, kabul etsek de, etmesek de, bir dönüşüm sağlıyor bu. Çünkü bu yapılar makine odaklı yapılar. Artık işlevlerini yitirdikleri vakit, ne olursa olsun, ister ticaret amaçlı, ister kültürel amaçlı, ister müze olsun, ne gibi bir amaçla kullanırsak kullanalım, biz onları dönüştürüyoruz. Kavramsal olarak da, felsefi olarak da, ne türlü bakarsak bakalım, sonuçta başka bir şeye dönüştürüyoruz, başka bir şeye çevirmeye çalışıyoruz.

Sürdürülebilirlik kavramı bence bu tür tesisler için yeniden işlevlendirmeye karşılık geliyor. Çünkü işlevi bitmiş, duruyor. Hayata nasıl katılıyor; ne tür bir işlev alırsa alsın, olduğu gibi korunan bir müze de olsa, sonuçta bir işlev veriyorsunuz ona. Yani orada koruma devreye giriyor; fakat yine dönüştürüyorsunuz, yani oradaki bir teknik donatı aslına hizmet etmiyor. Artık o başka bir şey olacak; yani kendi özünden, kendi bağlamından kopmuş bir şey oluyor.

Burada seçilecek örnek çok önemli. Seçilen örneklerin ve sunulan şeylerin çok farklı bir karşılığı olabilir. Ona dikkat etmek gerekiyor, neyi örnek gösterdiğimizize çok dikkat etmek gerekiyor. Türkiye’nin hakikaten kendine özgü koşulları var. Fakat burada özel bir durum var. Çalışma dosyasında gördüğümüz gibi, çok az sayıda örnek kalmış. Bu, daha farklı davranılması gereken bir durum. Türkiye özeline bakmamız gerekiyor. Bir de şunu fark ettim bu dosyaya bakarken: Mesela, yapı tekniği olarak, malzeme olarak, işleyiş biçimi olarak, Türkiye’de karşılıkları var bunların. Aslında bu bir bağlayıcılık olabilir. Örnek verirken de, örneklere dikkat edilmesi gerekiyor.

turan demirtaş

Örnekleri yoktur; ama tabii, maden işletmelerinin kullandığı cihazlar birbirine çok benziyor. Bunu başka bir yerde göremezsiniz. Ama size katılıyorum, çünkü işletmenin şekli öyle zaten.

gül köksal

Oradaki strüktür sistemiyle Silahtarağa’da çalıştığım yapı strüktürü aynı. Demek ki, o dönemde, 1910’larda benzer yapım strüktürleri varmış; yani bu tür bağlantılar kurmak açısından da düşünülebilir.

turan demirtaş

O, bizim bir alt çalışmamızdı, yani “Acaba böyle bir şey düşünülebilir mi?” diye Ankara Şube’ye verdiğimiz bir dosyaydı.

Nuri Arıkoğlu'na aynen katılıyorum. Evet, belediyelere ben de güvenmiyorum; ama eğer kendi işlerine geliyorsa, belediyeler hemen destek veriyorlar. Ama Türk halkının da bir yapısı var; bir anda her şeyi görecektir. Eğer uzun vadeye yayılacaksa, ona pek sıcak bakmıyor. Nimet Özgönül diyor ki, "İyi anlatılmalı." Onu ancak dolandırıcılar, üçkağıtçılar güzel anlatıyor. Biz nasıl anlatacağız? Üç sene, beş sene sonra bitecek işe, "Size para getirecek, zengin olacaksınız" desek, bize kim inanır?! Dediğinize katılıyorum, ama bu uzun vadeli projelerde halkı ikna edebilmek çok zor ve "Bunun sonucunda getirisi size dönecek" diye onu göstermek de zor. Bir mağara örneğimiz var; hâlâ daha vatandaş, "Oraya gömdünüz parayı" diyor. Halbuki, Zonguldak'a kim gelirse, biz orayı gösteriyoruz. Ama çok zor. Bu mirası kullanılır hale getirmedikçe... O vatandaş onu kullanacak; onun içine geçekodu yaparsa olur, hoşuna gider. Zonguldak'ta maalesef zor, anlatmamız zor.

emel kayın

Aslında koruma alanında dönüşümü çok kullanıyoruz ve çok olumsuz bir şey için de kullanmadığımızı düşünüyorum. Çünkü dönmek kaçınılmaz bir şey ve zaten korunurken de içinde bir müdahaleyi içeriyor, yani onu dönüştürmek üzere yola çıkıyorsunuz. Ama ne yaparsanız yapın, yani her şeyi çok özgün de korusanız, ona müdahale etmiş oluyorsunuz; yani minimal bir dönüşüm söz konusu. Zaten aslında zaman içerisinde kendisi dönüşmüş, işlevini kaybetmiş, mekanizması paslanmış, kendisi zaten bir doğal dönüşüm sürecinin içine girmiş oluyor. Yani koruma alanında aslında en azından ben kendim öyle bakıyorum ve olumsuz bir tını yüklemeyerek bakıyorum, yani o dönüşme sürecine olumlayarak bakıyorum. Sağlıklaştırma diye bir terim var; onu da seviyorum ben. Yani onu dönüştürürken sağlıklaştırıyorsunuz, o niyetle dönüştürüyorsunuz onu. Sağlıklaştırma kullanılabilir ya da diğer terminoloji de kullanılabilir diye düşünüyorum.

İşlevlendirme konusu tabii bir problem. Bunlar çok büyük yapılar, özellikli parçaları var, içlerinde büyük donanımlar var ve donanımlarla birlikte dönüştürme ya da işlevlendirme, sağlıklaştırma ihtiyacı var. Yerleşke bütünü ele alındığında çok farklı ölçekteki parçada bir çeşitlilik sağlıyor. Bunun özellikle ana yapılarında işlevlendirme zorluğu var. Mesela, yurtdışı örneklerde kültürel kullanımlar yaygın bir şey, müze ya da sergi salonu gibi şeyler çok da yaygın kullanılıyor. Mesela, onun Zonguldak'ta nasıl ele alınabileceği tartışılabilir. Mesela, ben buradaki kültürel işleve şöyle bakıyorum: "Bir müze Zonguldak'a yeter" diye bakıyorum. Belki de bunların hepsinin bir endüstriyel gelişmeyi anlama oluşumunun birbirini tamamladığı düşünülüyor.

Onun için, yapıların tarihsel arka planları veya kullandıkları teknolojiyi filan araştırmak ve nasıl bir bütünlük içinde olduklarını anlamak gerekiyor. Yani içine ne fonksiyon verilirse verilsin, her bir parçanın belirli bir kültürel işlev yüklediğini düşünüyorum. Aslında biri bir bakıma bir müze işlevini doğru- dan veya dolayimli olarak yükleniyor olacaklar. Hatta yurtdışındaki örneklerde de öyle. Aslında günümüzde de zaten mimarlık böyle dolaşılıyor. Mesela, mimari turizm diye bir şey var. Turizm alanında böyle bir mimari turizm var;

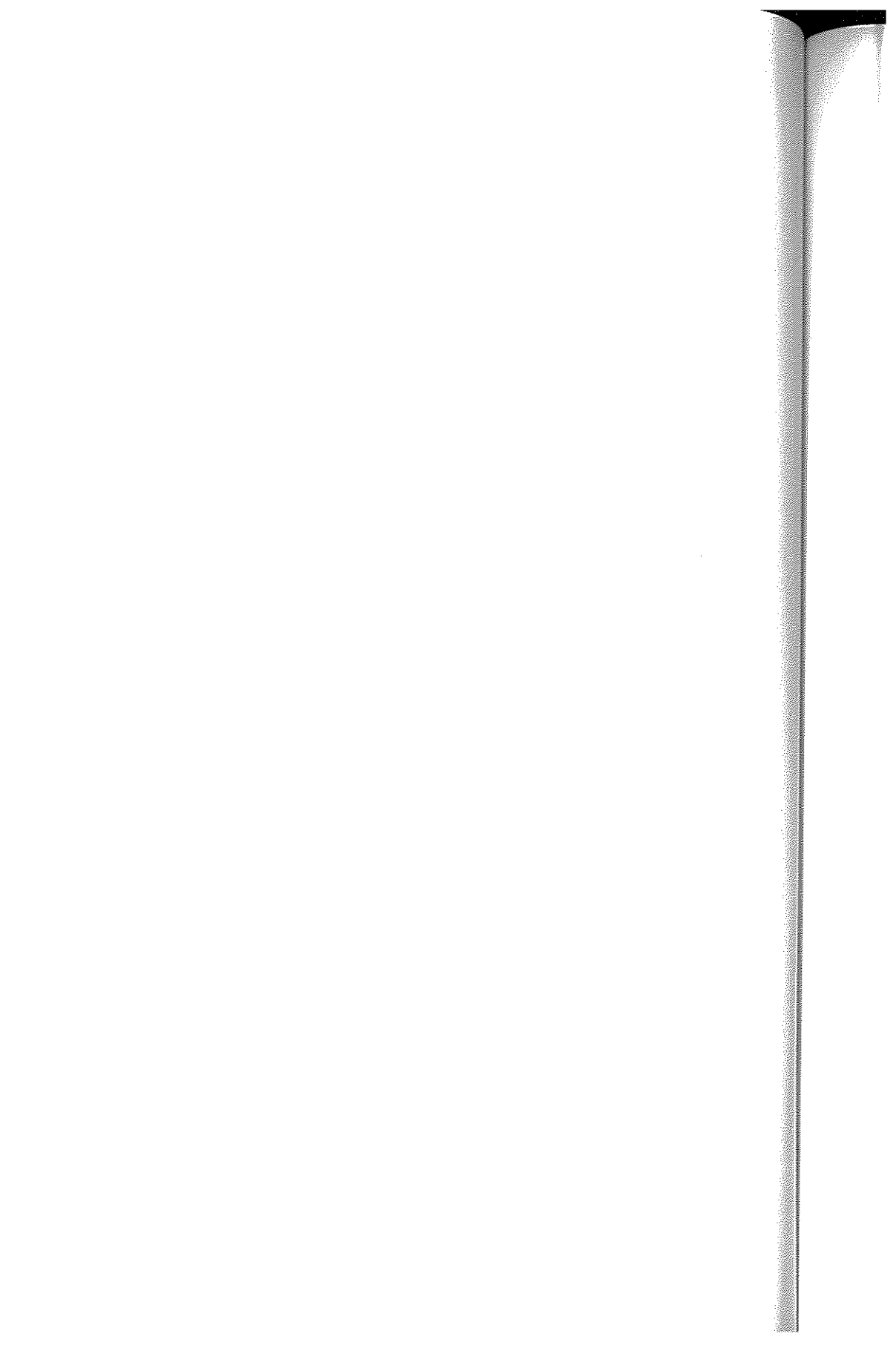
sırf o yapıyı görmeye gidiyor, buna para aktarıyor. Yani bundan korkmaya-biliriz diye düşünüyorum.

nuri arıkoğlu

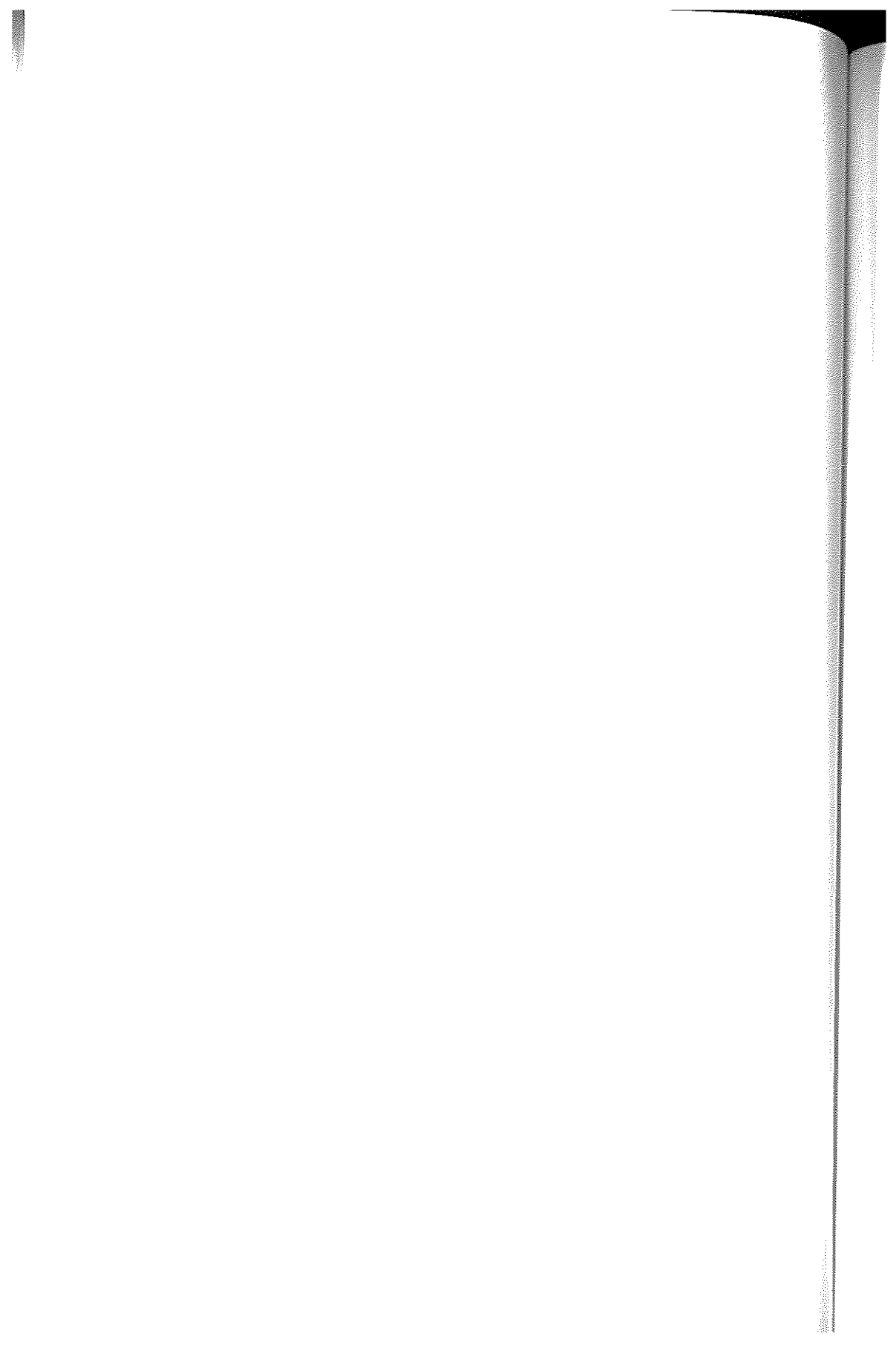
Genelde kötüye doğru dönüşüm oluyor. Bir de artık belediyelerin ağızında sakız olduğu için dönüşüm kelimesi ve iyi bir örnek de olmadığı için diyorum. Fakat en azından menfi örnekleri vererek; yani bir şehrin çürümesi, yok olması, yani gittikçe terk edilmesi, belki onu engelleyici, önleyici öneriler getirebiliriz, bizim verdiğimiz örnekler o yönde gündeme oturabilir diye düşünüyorum. Hakikaten terk ediliyor şehirler. Belki Zonguldak'ın Ereğli'den farkı, çok güzel bir topografyaya ve konuma sahip olması. Yani Ereğli'nin sevimli bir yerleşme olduğunu söyleyemem. Ama Zonguldak hem bir sanayi başkenti... "Avrupa şehri Zonguldak, sanayi başkenti Zonguldak" gibi yeni sloganlarla, konseptlerle, örnekler ve projelerle bu olayı bir şekilde gündemde tutmak da sıhhatli olabilir diye düşünüyorum.

haluk zelef

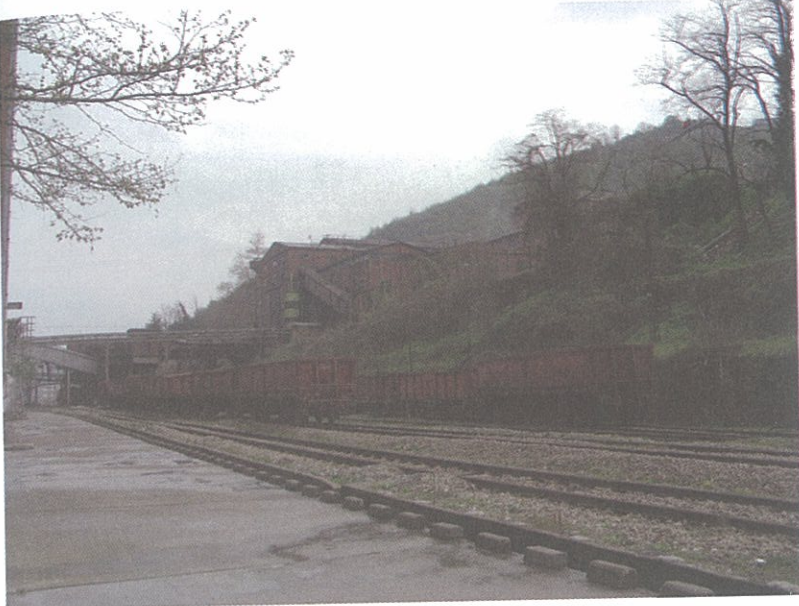
Dilerseniz, toplantının resmi kısmını burada kapatalım, daha sonraki tartışmaları kendi aramızda daha gayri resmi bir çerçevede yapalım. Teşekkür ediyorum.

RESİMLER

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

Resim 01. Çatalağzı İstasyonu.

Resim 02. Çatalağzı İstasyonu.

© 2010 Yayıncı: Çatalağzı İstasyonu

Resim 03. Çatalağzı İstasyonu.

Resim 04. Kozlu İncirharmanı Pervane Binası.

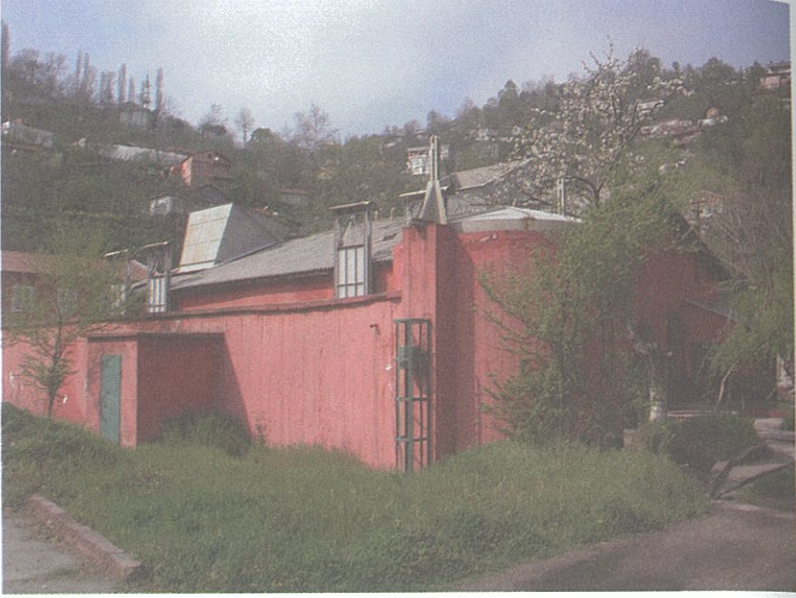
ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

Resim 05. Kozlu İncirharmanı Kuyu Binası.

Resim 06. Kozlu İncirharmanı, içten detay.

Resim 07. Kozlu İncirharmanı Pervane Binası, arka.

Resim 08. Üzülmöz Eski Kok Fabrikası Bacası. Alper Semih Alkan

Resim 09. Üzülmmez-Asma Eski Lavuar.

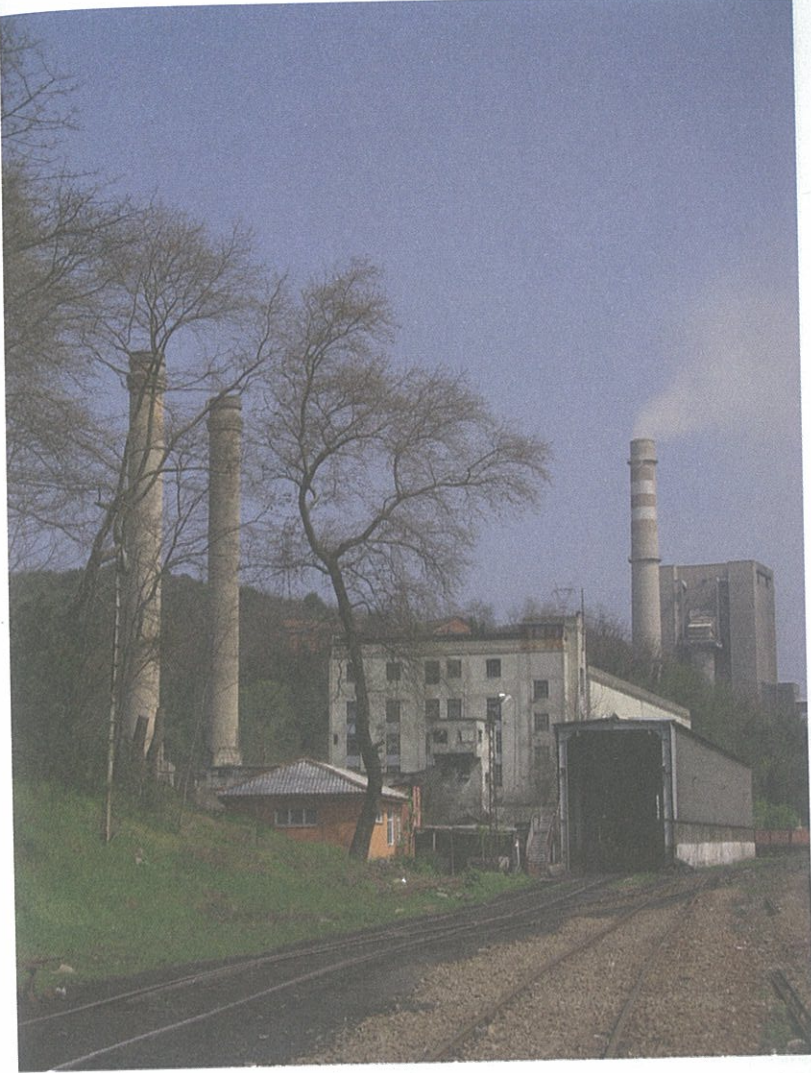

Resim 10. Eğitim Ocağı önü.

Resim 11. Maden Mektebi.

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

Resim 12. Çatalağız Termik Santrali, dış görünüm.

Resim 13. Çatalağız Termik Santali, iç mekan.

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

Resim 14. Yeni Çatalağzı Termik Santrali.

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

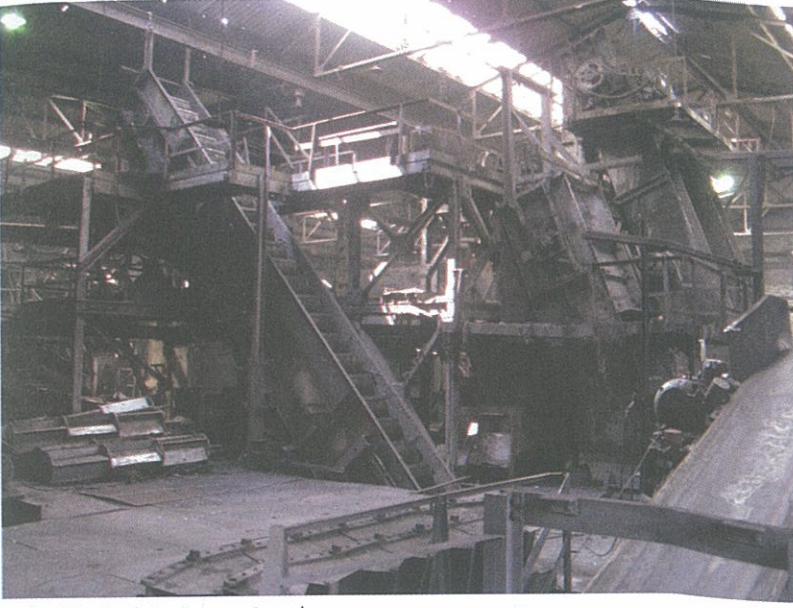

Resim 15. Çatalağzı Lavuarı, dış görünüm.

Resim 16. Çatalağzı Lavuarı, kuleler.

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

Resim 17. Çatalağzı Lavuarı, iç mekan.

Resim 18. Lavuardaki üretimin anlatılması.

Resim 19. Dekantasyon Kulesi.

Resim 20. Çalışma sırasında, genel görünüm.

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

Resim 21. Esin Boyacıoğlu.

Resim 22. Bilge İmamoğlu.

Resim 23. Turan Demirtaş.

Resim 24. Merkez Lavuarı.

Resim 25. Merkez Lavuarı.

Resim 26. Haluk Zelif.

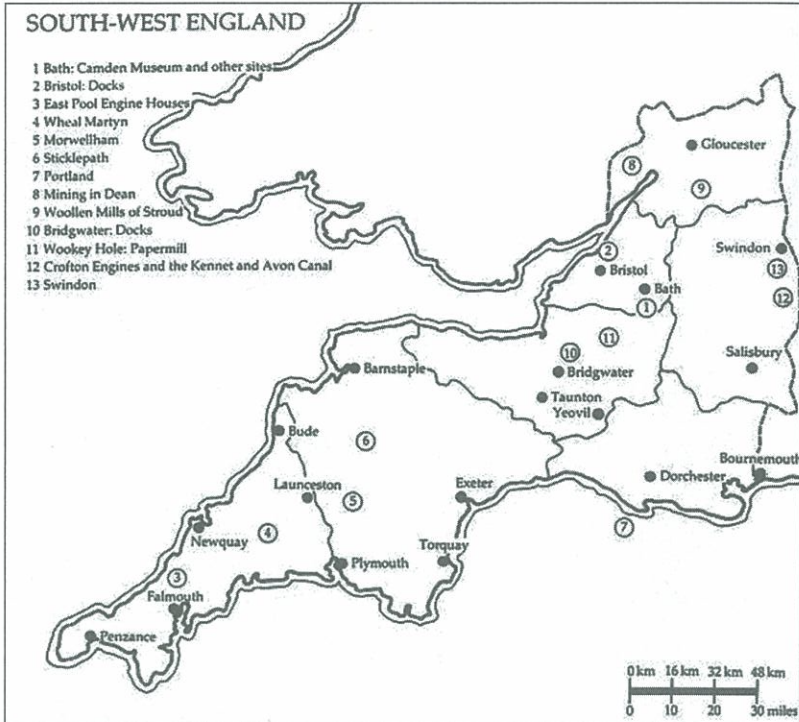
Resim 27. Gül Köksal.

Resim 28. Antik dönemden kalan bir maden ocağında kazı.

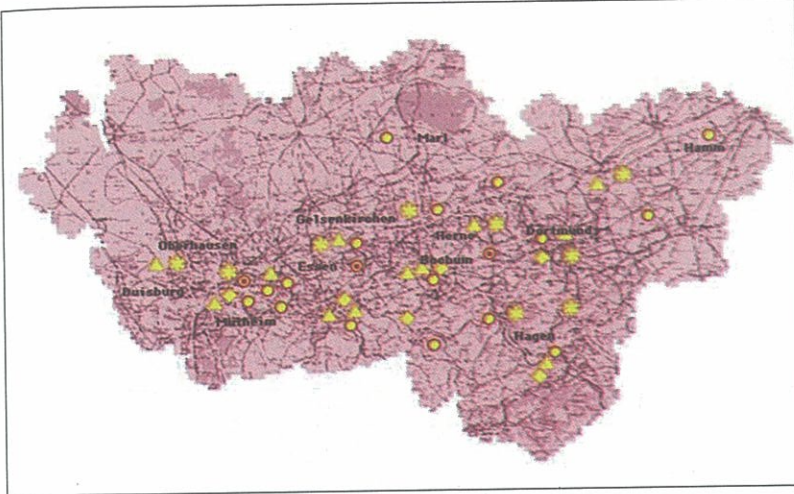

Resim 29. Rammelsberg Madenleri, Almanya.

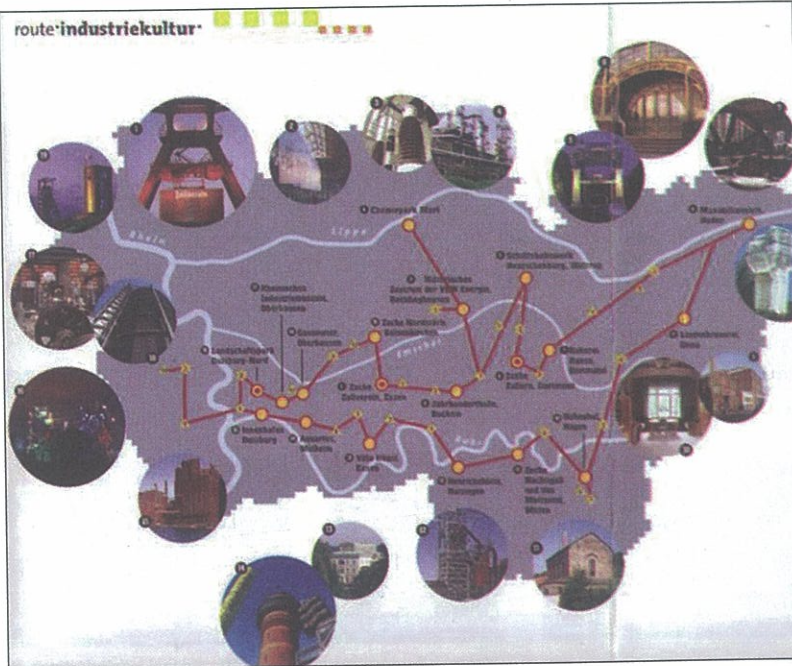

Resim 30. Güney batı İngiltere'deki endüstri tesisleri.

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

Resim 31a. Ruhr bölgesi, Almanya.

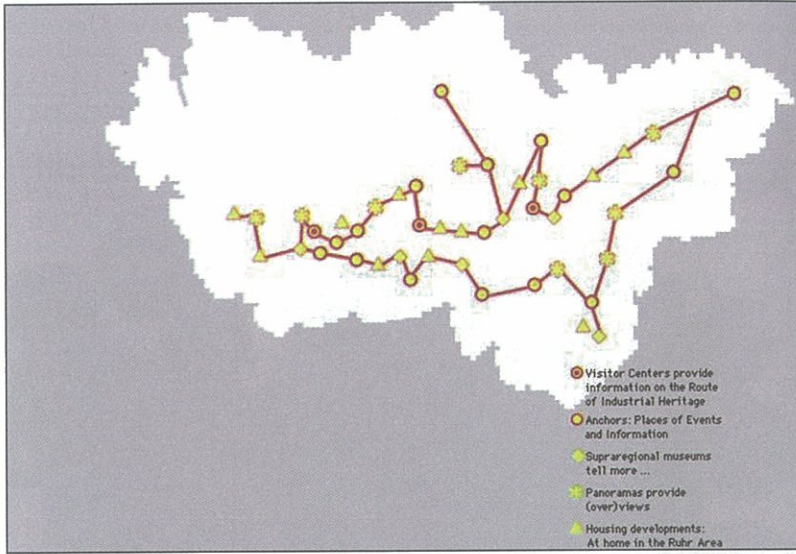

Resim 31b. Ruhr bölgesi, Almanya.

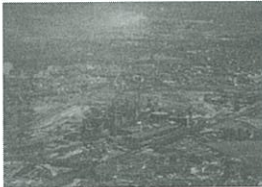
ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

Resim 32. Essen Kömür İşletmeleri, Almanya.

Resim 33. Essen Kömür İşletmeleri'nin yeni kullanımı.

Resim 34. Duisburg, Almanya.

Resim 35. Makine dairesinde konser.

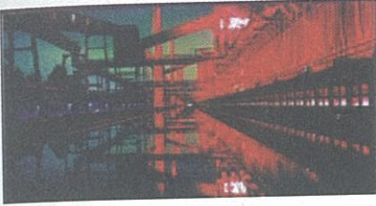

Resim 36. Kazan tesisinde tasarım okulu ve sergisi.

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

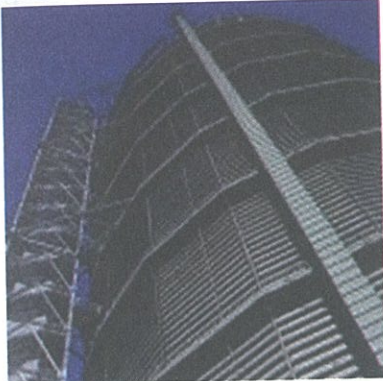
Resim 37. "Güneş, Ay ve Yıldızlar" sergisi.

Resim 38. Endüstri müzesi.

Resim 39. Döküm İşletmesi (Dünya Miras Listesi).

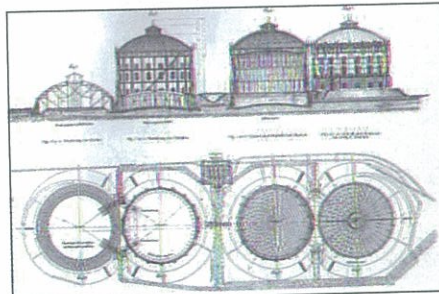
Resim 40a. Gaz deposu.

Resim 40b. Gaz deposu.

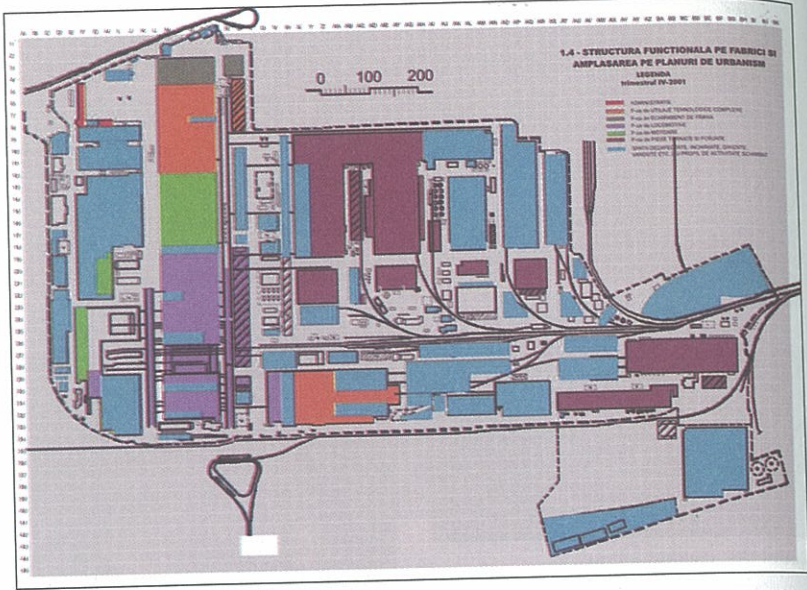

Resim 41. Dalış kulübü olarak kullanılan bir gaz deposu.

Resim 42. Viyana Gazometresi.

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

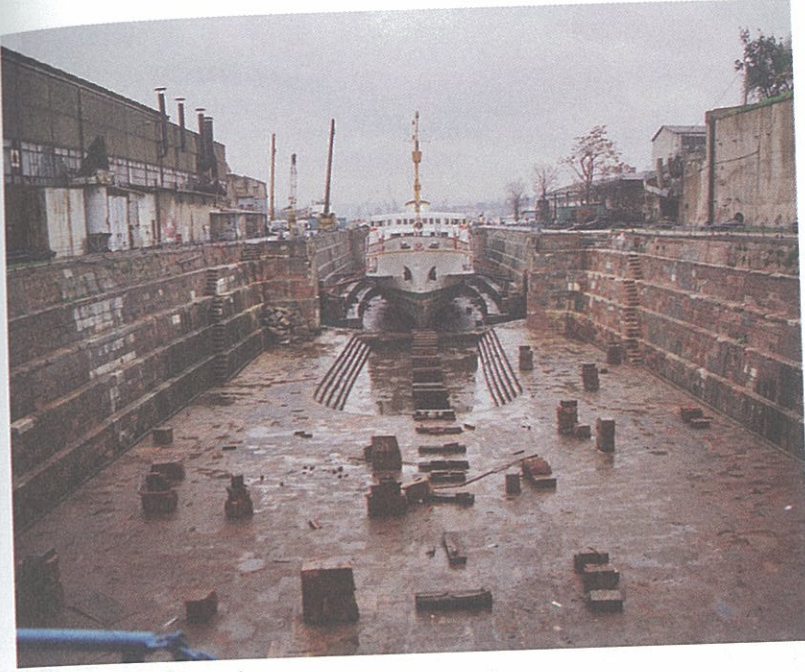

Resim 43. Faur Fabrikası, Bükreş.

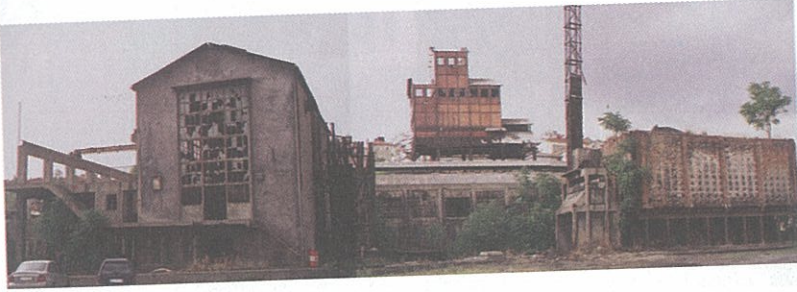

Resim 44. İstanbul'daki endüstri mirası.

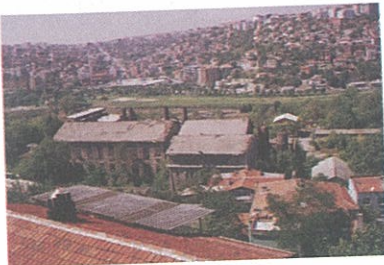
ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

Resim 45. Haliç Tersanesi.

Resim 46. Hasanpaşa Gazhanesi.

Resim 47. Silahtarğa Elektrik Fabrikası.

Resim 48. Silahtarğa Elektrik Fabrikası.

Resim 49. Silahtarağa Elektrik Fabrikası.

Resim 50. Silahtarağa Elektrik Fabrikası.

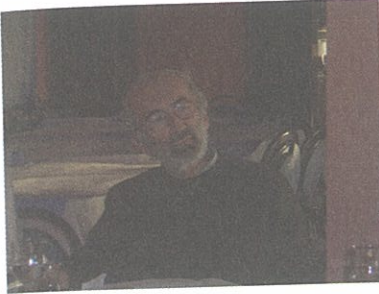
Resim 52. Makine Dairesi, Silahtarağa Elk. Fab.

Resim 51. Silahtarağa Elektrik Fabrikası.

Resim 53. H. Tuğba Örmecioglu.

Resim 54. Nuri Arkoğlu.

Resim 55. Alper Semih Alkan.

"Bağımsız... Güvenilir... İkel..."

HALKIN SESİ

Sahibi: Metin KOÇAKLI 28 EYLÜL 2006 SALI

Mimarlar Odası, Lavvuarın koruma altına alınması için girişimler başlatıyor

"Kültür mirası olarak kalsın"

kültürel aktivite hizmetleri verilen alanlar olarak değerlendirilebileceği, alanın mutlaka kamusal alan olarak kalmasının doğru olacağı tüm Mimarlarca kabul gördü.

Zonguldak Mimarlar Odası Temsilciliği olarak; bizim de öteden beri, bu alanın kamu malı olarak kalmasını savunduğumuzu, bu alanda yarışma ile özel planlama yapılmasını istediğimizi, kamu elinden çıkarılmasına, düzenlerle rantıyeye peşkeş çekilmesine kesinlikle karşı olduğumuzu ifade ettik.

Sonuçta, Mimarlar Odası olarak, kömür kültürümüzün bir parçası olan Lavvuarın ana yapısının endüstriyel yapı özelliğini kaybetmeden, orijinalliği korunarak, kömür kültürünü gelecek nesillere aktaracak bir kültür mirası olarak kalması ve korunması yönünde çalışmalar yapılmasına karar verdik. Çalışmalarımıza, binanın tescilli bina olabilmesi için Sanayi ve Kültür Bakanlıklarına, Kültür ve Kamusal Alanları Koruma Kurullarına gerekli başvurularımızı yapmakla başlayoz dedi Demirtaş, Merkez Lavvuarın korunması yönünde çalışmalar destek verilmesini istedi.

■ Mimarlar Odası, yıkım kararı verilen ve sökülmeye başlanan Merkez Lavvuarın koruma altına alınması gerektiği, bu konuda da girişimlerde bulunacağı açıklandı.

■ Lavvuarın kültür mirası olarak kalması yönünde karar aldıklarını belirten Zonguldak Mimarlar Odası Başkanı Turhan Demirtaş, "Zonguldak Lavvuarının endüstriyel ve kültürel zenginliğe sahip örnek bir yapı olduğu, kaldırılması ve işgal ettiği alanın yüksek katlı ticaret bölgesine dönüştürülmesi düşüncesinin, tarihimize, gelecek nesillere yapılıacak en büyük kötülük olacağı, bu yapının korunarak içindeki makinelerle bir müze haline getirilebileceği, bazı kısımlarının yeni düzenlemelerle kamunun yararlanacağı, sosyal ve

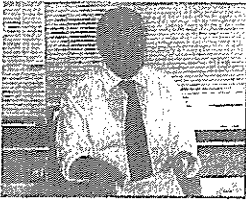
Resim 56. Halkın Sesi, 28 Eylül 2006.

SUSMA

1 Kasım 2006 Haftalık Yerel Gazete Yıl: 10 Sayı: 214

Susma
Görselliği
Okurlarını
Destekleye
çıkıyor,
okunulur
abone bul

Mimarlar Odası Zonguldak Temsilciliği son noktayı koydu Kültür Bakanlığı Koruma Kurulunu Göreve Çağırıyoruz !

Zonguldak Mimarlar Odası temsilcisi Turhan Demirtaş Merkez Lavvuvar'ın durumu ile ilgili olarak basında çıkan olumsuz değerlendirmelere cevap verdi.

"Lavvuvar restore edilemez, yıkılmalı" gibi beyanları,peşkeş peşinde olanların,halkın malını ucuza kapma hesabı yapanların, işbirlikçilerin,halkı şaşırıtma oyunlarının bir parçası olarak değerlendiriyoruz.

Zonguldak Merkez Lavvuvar'ın TTK tarafından ihale edilerek sökümü ve bu alanın Zonguldak Belediyesi'ne devrinin durdurulması ve sanayi tesisinin gelecek kuşaklara tarihsel bir miras bırakma adına müze ve sosyal alan olarak değerlendirilmek üzere Kültür Bakanlığı Koruma Kuruluna başvuru yapan Demirtaş sıranın Kültür Bakanlığı Koruma Kurulunda olduğunu dile getirdi ve şöyle dedi:

"Son günlerde bazı kişilerin yanlış ve yanlış beyanlarla sık, sık Mimarları karala-

maya çalışmaları, bizleri "Mimarlardan gerçekler" açıklanmasını yapmaya mecbur etti.

Mimarlar Odası olarak özetle: "Lavvuvar ana binasının,endiüstri yapısı kültür mirası olarak tesviellenmesini,ezelliği korunarak restore edilip nesiller aktarılmasını açık olanın ise halkın ihtiyaç duyduğu sosyal atelyaı gereçleri ile donatılmasını,bunları yapmanın doğru olduğunu" savunuyoruz."

Devamı 3. Sayfada

Resim 57. Susma, 1 Kasım 2006.

PUSULA

Kurucusu: Ali Rıza TIG 11 Aralık 2006 Parantezi Sayı: 184, Fiyatı: 30 Ykr

Yerleşim: 4. Cad. İNAN, 77000 ÇAYÇUBUK PAZ. BÖLGE, 8338 43 82 (PUS) www.caycubuk.com.tr

Turhan Demirtaş'ın Dilekçesi Kentin Önünü Tıkadı, Zonguldak Karabük'e Bağlandı

LAVVUAR KORUNUYOR!

□ Karabük Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, TTK Merkez Lavuarının bir kısmını koruma altına aldı.

□ Yedi kişilik kurulda üç kişi "lavuar yıkılsın", dört kişi de "kısmen korunsun" dedi. Kentin önu tıkanı.

□ Kurulun aldığı bu karardan sonra Zonguldak Belediyesi yapmak istediği her şey için Karabük'ten izin alacak.

1936 yılında kurulan ve 16 Ağustos 2006 tarihinde sökülüne başlanan lavuarına yıkımının durdurulması için Zonguldak Mimarlar Odası Başkan Turhan Demirtaş, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kuruluna başvuru yapmıştır. Teslimin kaldırılmasıyla korunan alanın 142 bin metrekare olduğu belirtiliyor. Zonguldak Belediye Başkan Yardımcısı Ender Ötügen, Pusula'ya yaptığı açıklamada şöyle konuştu: Lavuar alanı, koruma alanı olarak ilan edildi. Yıkılma kuleleri kaldırıldı. Yıkılanların kimliği araştırıldı ve

korunacak. Bir de binanın bir bölümü tesviellendi. Tesviellenen yapıdan TTK Genel Müdürlüğü ve Zonguldak Belediyesi koruyacak. Bu karar Zonguldak halkı adına ciddi önemlere neden olacak. İnsan projelerinde zorunlu çıkacak. Bu karar kentten geçtiği sürece, Belediye Meclis'in aldığı kararlar, Karabük'e sunulmadan uygulanmayacak. Tüm yetkiler Karabük'e olacak. TTK yönetiminin kurulum kısmını aldıkları esnekliklerle taşıyacağını duyurdu. Belediye olarak da hazırız" dedi.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kuruluna TTK Merkez Lavuarının bir kısmının korunma altına alınması yönünde karar aldı.

11 Aralık Cuma günü komisyonca gelen ve TTK Merkez Lavuarında incelemelerde bulunan Mustafa Susu başkanlığındaki yedi kişilik heyet, daha sonra Zonguldak Belediyesi Başkan Yardımcısı Ender Ötügen'in de katılımıyla, yedi kişilik kurul üyelerinin oyu Lavuarın yıkımı, dörtü ise bir kısmının korunmasını yönünde karar aldı.

Resim 58. Pusula, 11 Aralık 2006.

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

ENDÜSTRİ MİRASI ANIT ve SİTLERİ İÇİN ENVANTER FİŞİ											
ÜRETİM	İŞ KOLU	ENERJİ	GIDA	GIYIM ve DOKUMA	DERİ	KİMYEVİ	MADEN	TOPRAK	AĞAÇ	DİĞER	
	ÜRETİM TEKNİĞİ										
	NAKLİYE SİSTEMİ	KARA YOLU	DENİZ TAŞIMASI	DEMİR YOLU	DİĞER						
	ÜRETİM KAPASİTESİ										
	HİZMET EDİLEN KESİM	DEVLET	ORDU - DONANMA	ÖZEL KİŞİ / KURUM	KAMU						
	GÜÇ KAYNAĞI	ORGANİK GÜÇ KAYNAĞI				İNORGANİK GÜÇ KAYNAĞI					
		İNSAN GÜCÜ	HAYVAN GÜCÜ	RÜZGAR	SU	BUHAR	ELEKTRİK				
ÜRETİM SİSTEMİNİN BİLEŞENLERİ	TAŞINMAZLAR / KORUNMUŞLUK DURUMU			TAŞINIRLAR / KORUNMUŞLUK DURUMU			BAŞKA YERE KALDIRILMIŞ DONANIM				
MİMARİ PLANLAMA	İŞLETMEDEKİ YAPILAR	AŞIL ÜRETİM YAPILARI									
		YAN ÜRETİM YAPILARI									
		GÜÇ KAYNAĞI YAPILARI									
		DEPOLAR									
İDARE BİNALARI											
KONUTLAR											
DİĞER (Sosyal tesis, arşiv, tamirhane, vb.)											
MİMARİ PLANLAMA YAPIM TEKNİĞİ MALZEME											
ÜRETİM TEKNİĞİ- MİMARİ PLANLAMA İLİŞKİSİ											
YÖNETİM	KURUCU	DEVLET									
		ÖZEL KİŞİ / KURUM (AD)									
	İŞLETMECİ	DEVLET									
ÖZEL KİŞİ / KURUM (AD)											
PERSONEL											
ANALOJİ	KARŞILAŞTIRMA ANALOJİ	BENZER İŞLETMELER									
		İLGİLİ YAPI / TESİSLER									

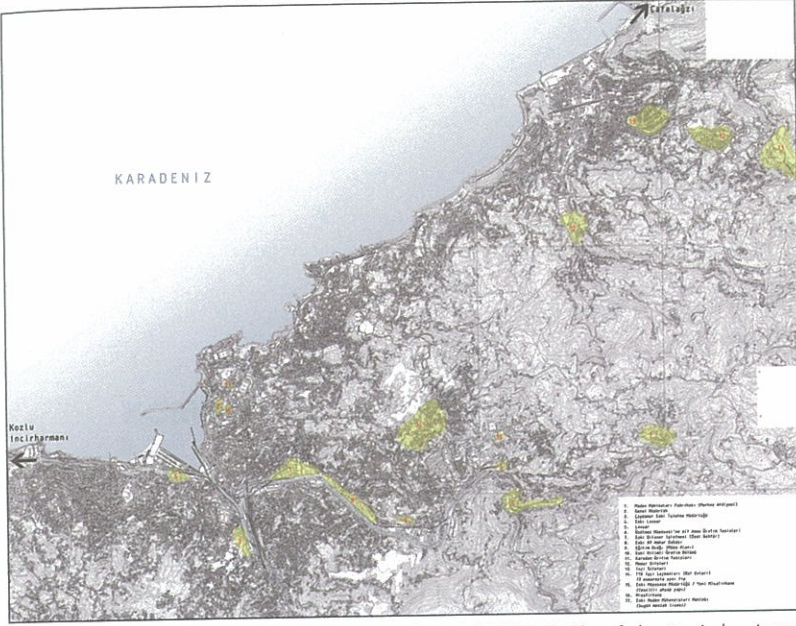
Fiş örneği 01. Endüstri mirası anıt ve siteleri için envanter fişi.

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

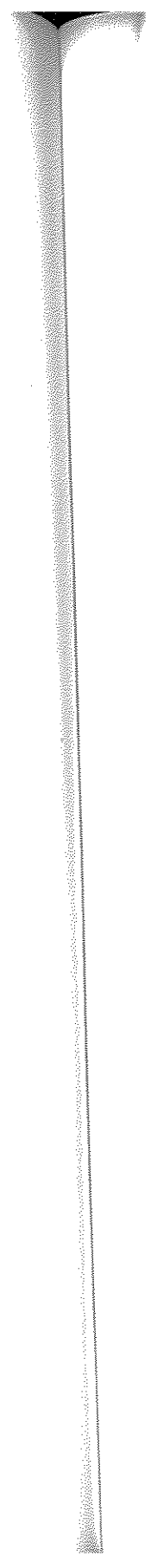
ENDÜSTRİ MİRASI ANIT ve SİTLERİ İÇİN ENVANTER FİŞİ										
İŞ KOLU	ENERJİ	GIDA	İÇİM ve DOKUMA	DERİ	KİMYEVİ	MADEN	TOPRAK	ACAÇ	DİĞER	
	xxx									
ÜRETİM	ÜRETİM TEKNİĞİ	Maden kömürü Zonguldak ton deniz yolu ile Çanırın güneybatısında nitelik ve çeşitli güdüyor. Vapör yardımıyla alınan kömür, önceki halde kömür stok parkına, oradan da havai hat ile Kazan dairelerine ulaştırılmaktadır. Elde edilen buharın tümü ana bir binada birleşerek, türboleni çevirmek üzere makine dairesine gönderilmektedir. Üretim elektrik enerjisi, transformatörler aracılığıyla dışarıya verilmektedir.								
	NAKLİYE SİSTEMİ	KARA YOLU	DENİZ TAŞIMASI		DEMİR YOLU			DİĞER		
		xxx	xxx		xxx					
	ÜRETİM KAPASİTESİ	Fabrikada yıllık ortalama 220.000 tonu bulan aydın maden kömürü kullanılmaktadır. Kazanlara günde maksimum 300 ton maksimum 1200 ton kömür nakli yapılmaktadır. Kömür nakline yarayan 16 vaperatör tesisleri kömür 600 ton/gün nakliye kapasitesindedir. Kömür parkının stok kapasitesi 33-40 bin tondu. 1974'te günde ortalama 600 ton kömür yakılarak, yılda yaklaşık 454 milyon kWh net üretim yapılmaktaydı.								
	HİZMET EDİLEN KESİM	DEVLET		ORDU - DONANIMA		ÖZEL KİŞİ / KURUM			KAMU	
									xxx	
	GÜÇ KAYNAĞI	ORGANİK GÜÇ KAYNAĞI				İRGANİK GÜÇ KAYNAĞI				
	İNSAN GÜCÜ		HAYVAN GÜCÜ		RÜZGAR	SU	DULIAR	ELEKTRİK		
							xxx			
ÜRETİM SİSTEMİNİN BİLEŞENLERİ	TAŞINMAZLAR / KORUNULUSLUK DURUMU			TAŞINILIRLAR / KORUNULUSLUK DURUMU			DAĞRA YERİNE KALDIRILMIŞ DONANIM			
	Makine ve kazan daireleri ile bazı donanımlar mevcuttur. Bakım-onarım çalışmaları hâzır durumdadır.			DEBAŞ ve Elçi Üniteleri taşınmış donanımlardır. Ünitelerin tedbirleri hâzır durumdadır.			DEBAŞ'taki donanım hürda olarak alınmıştır.			
MİMARİ PLANLAMA	İŞLETMEDEKİ YAPILAR	AGIL ÜRETİM YAPILARI	1913, 1921 ve 1944 yıllarında inşa edilen bu makine dairesi ve 1913 ve 1933 yıllarında inşa edilen bu kazan dairesi ile 1929 tarihli kazan dairesinin betonsurma platformu günümüze ulaşmıştır.							
		YAN ÜRETİM YAPILARI	Rüfilen-akile, tek yönlü ray sistemi üzerinde işleyen havai hat düzeni) yerleşmiştir. Asya ve depolar mevcuttur. Zeminde havai hattın beton ayakları görülmektedir.							
		GÜÇ KAYNAĞI YAPILARI	Yektir.							
		DEPOLAR	Bir adet depo mevcuttur.							
	DAİRE BİNALARI	Mevalut idare binası, makine dairesinin kontrol odasına bağlanmıştır.								
	KOHUTLAR	Evi-bekler (ç) ve memurlar (ç) inşa edilen işyerinde günümüze ulaşmıştır.								
	DİĞER (Sosyal tesis, arşiv, tahminler vb.)	Teaşe ait tahıl yemekhane, cami günümüze ulaşmıştır.								
MİMARİ PLANLAMA YAPIM TEKNİĞİ MALZEME	Fabrika anaasımın kuzeyine makine kazan daireleri, elçiyeler ve kömür nakliye sisteminden oluşan üretim binaları, orta bölümüne sosyal tesisler, batya da evi-bekler (ç) ve memur işyerlerinden oluşan yaşam binaları bitirine paralel olarak yerleştirilmiştir. Kona ve üretim alanları bitiriden yeşil alan ve ağaçlar ile kaplanmıştır. Makine ve kazan daireleri metal taşıyıcılar ile çelik yapıya sahiptir. Sayfa Arkan, izlerinden inşa edilen makine daireleri betonarme'dir. Donanımlar kendine ait temelli vardır.									
ÜRETİM TEKNİĞİ-MİMARİ PLANLAMA İLİŞKİSİ	Üretim yapıları, üretim ve dağıtım çarşısını oluşturacak biçimde idare binasının yanında tasarlanmıştır. Kazan daireleri aynı düzlemde, makine daireleri da bir grup oluşturacak şekilde yan yana inşa edilmiştir. Makine ve kazan daireleri çelik kollarından bitirilerine bağlanmıştır. Temiz, bakım altyapıları ve depolar üretim yapılarının batı yönünde bir hat boyunca konumlanmıştır.									
YÖNETİM	KURUCU	DEVLET								
		ÖZEL KİŞİ / KURUM (ADI)	Devletin açtığı Elçiyi kazanan ve merkezde Budapeşte'de olan Ganz Anonim Elektrik Şirketi tarafından kurulmuştur.							
	İŞLETMECİ	DEVLET	Bofino ismiyle bir Elçiyi Ç.İ.Ş. tarafından işletilen tesis, 1937'de Devlet tarafından satın alınarak, 1939'de devletleştirilmiştir.							
PERSONEL	1970'de Santral'de 6'u mühendis 40'i memur, 373 işçi çalışıyordu (işyerin 100 i vardiyalı). Kazan üretim yapılarının bakım onarımını yapan kişilerin dışında diğer santrik 3 vardiyalı halinde çalışarak işletilmekteydi.									
ANALOJİ	KARŞILAŞTIRMA ANALOJİ	BENZER İŞLETMELER	Türkiye'nin ilk termik santrali olan teza Çarşak Devletinin kurduğu ilk ve tek elektrik santrali'dir. Karşılaştırma için İzmir Elçikim Santraline bakılabilir.							
		İLGİLİ YAPI / TEÇİSLER	Özç. Hatçı-Karadeniz Saba Hatlı isimli devreye hatlı ve modern zaman mekanik bitirinin kurucusu Karl Terzaghi'nin, bu alandaki çalışmaları.							

Fiş örneği 02. Endüstri mirası anıt ve sileri için envanter fişi.

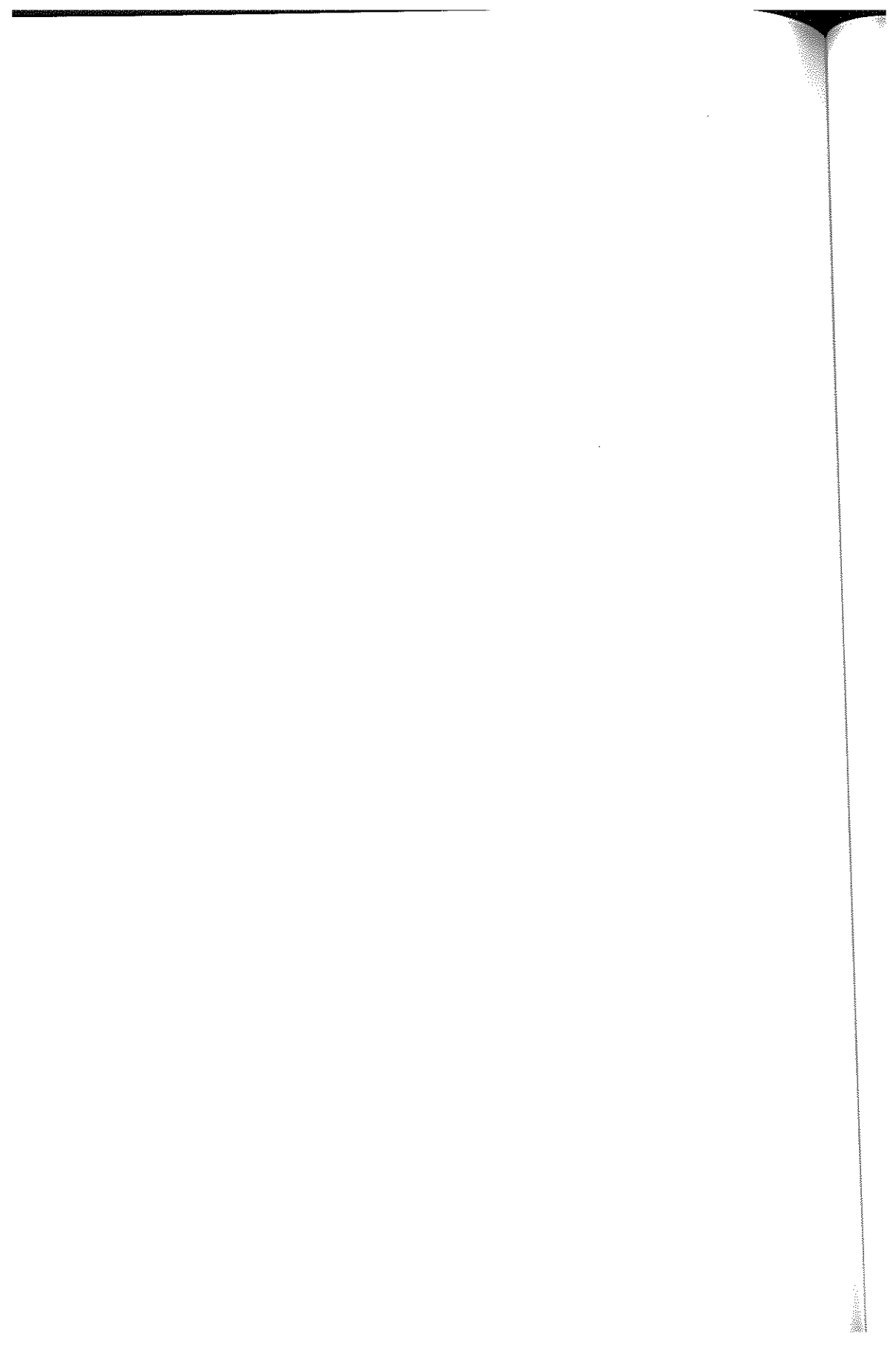
ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

Zonguldak haritası. Zonguldak Belediyesi'nden alınan 1/10000 ölçekli paftalar üzerinden Aşem Kılıç tarafından üretilmiştir.

**ENDÜSTRİ MİRASININ
KORUNMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ
ATÖLYE SONUÇLARI**

1. ENDÜSTRİ MİRASI KAVRAMININ GELİŞİMİ

Teknolojideki değişimler 1950'lerden itibaren Avrupa'daki önemli sanayi kentlerindeki sanayi tesislerinin yavaş yavaş işlevlerini yitirmelerine neden olmuştur. Bu dönemde ilk akla gelen, bu tesislerin ortadan kaldırılmasıdır. Ancak bazı kişiler bu tesislerin belli bir dönemde Avrupa ülkelerinin ulaştığı üstün teknolojinin göstergesi olduğunu ve bu nedenle korunmaları gerektiğini dile getirmeye başlamışlardır. Bu alanda ilk kez 1955 yılında Michael Rix kaleme aldığı bir makalede "endüstri arkeolojisi" deyimini kullanmış ve endüstri devrimini çok yoğun bir şekilde yaşamış olan İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkeler bu tesislerin bir miras olarak değerlendirilmesi gerektiğini tartışmaya başlamışlardır.

2. TANIMLAR / KAVRAMLAR

1960'lı yıllardan sonra endüstri mirasının İngiltere, Almanya ve daha sonra da Fransa gibi ülkelerde giderek ağırlık kazandığı, bilim dalı olmaya başladığı ve bununla birlikte çeşitli kavramların gündeme geldiği görülmektedir. Bu bağlamda "endüstri mirası", "endüstri arkeolojisi", "endüstri kültürü", "endüstriyel peyzaj" gibi birtakım kavramlar ortaya çıkmaktadır. Bu kavramlar halen tartışılmaktadır ve ülkeler kendi durumlarına, kendi miras kapasitelerine ve olanaklarına göre bu kavramları farklı şekilde ele alabilmektedirler.

Bunların içinde endüstri arkeolojisi içerdiği çok farklı bilim dalları ve "Endüstri kültürünün somut veya soyut bütün kanıtları, belgeleri, endüstriyel üretim için veya endüstriyel işlemlerle oluşturulan yapılar, yerleşimler, doğa ve kent peyzajlarını inceleme alanıdır" olarak tanımlanan içeriği ile tüm diğerlerini kapsayabilmektedir.

"Endüstri mirası neyi içeriyor?" sorusuyla karşılaşınca birtakım tanımlara başvurma gereği doğmaktadır. Bunlardan bir tanesi TICCIH tüzüğüdür ve endüstri mirası ile ilgili şu tanımlı vermektedir: "Endüstri mirası, endüstri kültürünün tarihsel, teknolojik, sosyal, mimari veya bilimsel değere sahip kalıntılarından oluşur. Bu kalıntılar şunları içerir: Binalar ve makineler, atölyeler, imalathaneler ve fabrikalar, madenler ile işletme ve arıtma sahaları,

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

ambarlar ve depolar, enerji üretilen, iletilen ve kullanılan yerler, ulaştırma ve tüm altyapısı, ayrıca sanayiyle ilgili barınma, ibadet etme ve öğretim gibi sosyal faaliyetler için kullanılan yerler.”

TICCIH Uluslararası Endüstri Mirasının Korunması Komitesi (*The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage*), 1973'te Ironbridge, İngiltere'de düzenlenen "1. Uluslararası Endüstri Mirasının Korunması Konferansı"nın ardından kurulmuştur. Komite, çalışmalarını endüstri arkeolojisi; endüstri mirasının korunması, tanıtılması ve yorumlanması konularında yoğunlaştırmıştır. TICCIH, 2000 yılından beri ICOMOS'un endüstri mirası ve Dünya Miras Listesi'ne girecek endüstri alanları konusunda danışmanlığını yapmaktadır. Temmuz 2003'te endüstri mirasının korunması konusundaki en son ve en önemli belge olarak nitelendirilebilecek Ninji Tagıl Tüzüğü'nü yayınlamışlardır (www.ticcih.org).

UNESCO'nun Dünya Miras Listesi'nde endüstri mirası tanımı da şu şekilde geçiyor: "Son 30 yılda önem kazanan yeni bir disiplin olan endüstri arkeolojisi mirası sadece fabrika ve imalathanelerden oluşmamakta, aynı zamanda kanallar, demiryolları, köprüler, ulaşım araçları, güç kaynakları ve işletme yerleşimleri gibi yeni teknolojilerle üretilen sosyal ve teknolojik başarıları da kapsamaktadır." (<http://whc.unesco.org/sites/industrial.htm>, Eylül 2007).

TICCIH'in 2003 yılında Rusya'da yapılan toplantıda kabul edilen tüzüğünün beşinci versiyonunda endüstri mirası şöyle tanımlanıyor: "Endüstri mirası, endüstri kültürünün tarihi, teknolojik, sosyal, mimari ya da bilimsel değer taşıyan kalıntılarını içerir. Endüstri arkeolojisi soyut ya da somut bütün bu kalıntıları, belgeleri endüstriyel üretim için veya endüstriyel işlemlerle oluşan yapıları, yerleşimleri, doğa ve kent peyzajlarını inceleme yöntemidir."

Endüstriyel arkeoloji ise aynı belgede "Endüstriyel arkeoloji, endüstriyel geçmiş ve günümüzü anlamak için araştırma yöntemlerinden faydalanır. Bu çalışmaya yönelik bilgi 18. yüzyılın ikinci yarısında sanayi devriminin başlangıcından günümüze kadar uzanmaktadır. Endüstri arkeolojisi, teknoloji tarihi çerçevesinde, iş ve çalışma tekniklerine yönelik çalışmalardan faydalanmanın yanı sıra, erken endüstri olarak nitelendirilebilecek daha eski dönemleri de inceler." olarak tanımlanmaktadır.

Endüstri mirası ürünlerinin türleri de bu konuda envanter çalışmalarını belli düzeye getirmiş ülkeler tarafından aşağıdaki başlıklar altında belirlenmiştir. Bu başlıkların her ülkenin kendine özgü nitelikleri nedeniyle değişebileceği unutulmamalıdır.

Madencilik,

Enerji Kaynakları

yel değirmenleri, su çarkları, buhar makineleri vb.

Üretim Endüstrileri

tekstil, çömlekçilik, cam, yiyecek içecek vb.

Ulaşım Ögeleri

yol, köprü, kanal, demiryolu vb.

Yapı Malzemesi Üretimi

taşocağı, tuğla atölyesi, bıçkı fabrikası vb.

Destek Tesisleri

üretim faaliyetlerinin parçası olan endüstri işçileri, yöneticiler ve fabrika sahibi için yapılan konutlar; sosyal tesisler vb.

Altyapı Hizmetleri İçin Oluşturulan Sistemler

gaz, su, iletişim gibi kamu hizmetleri için oluşturulan sistemler.

Endüstri peyzajı da tartışılması gerekli bir diğer kavramdır. Buna ayrı bir tanım getirmeyip, kültürel peyzaj ana başlığı içinde tutmak bir çözüm olarak düşünülebilir. TICCIH'in yayınladığı Ninji Tagıl Tüzüğü'nün birinci maddesinde, "Sanayi arkeolojisi, endüstriyel üretim süreci için ya da bu süreç tarafından oluşan belgelerin, yapıların, yerleşimlerin, doğal ve kentsel peyzajların, maddi ve gayri maddi tüm kalıtları incelemenin dallar arası yöntemidir." şeklindeki tanımda doğal ve kentsel peyzajlar da endüstri arkeolojisi tanımını altında incelenmiştir.

3. ENDÜSTRİ MİRASININ DEĞERLERİ

Bir taşınmazın kültür varlığı niteliği kazanması için bazı değerlere sahip olması gerekmektedir. Endüstri mirasının da ana çerçevesiyle yapı ya da yapı gruplarından oluştuğu, ürüne yönelik mekanik kurguların ya bir yapı içinde konumlandığı ya da kendisinin bir yapı niteliğinde olduğu düşünüldüğünde, endüstri mirasını oluşturan yapıların değerlerinin irdelenmesi gerekmektedir:

Tarihsel Değer

Bu değer değişik girdilere göre tanımlanabilir. Bunlardan ilki, o kentin ya da ülkenin yaşamında önemi olan bir teknolojik olaya ev sahipliği yapmaktır. Bu teknolojik olayın içinde yer aldığı sanayi yapısı ya da tesisin tarihi geçmiş ve ait olduğu dönem, o tesisin tarihsel değerini ortaya koyar.

İşlevsel / Kullanılabilme Değeri

Sanayi yapısı ya da tesisin işlevinin önemi ve ekonomiye etkisi, işlevsel değeri ölçmemize olanak sağlar. Bu değer, yapı ya da tesisin yeni bir kullanıma uyarlanabilme potansiyeli ile de ilgilidir. Kimi yapılar bugün özgün işlevlerini yitirmişler, ancak özgün işlevinin izleri (örneğin iç teknolojik donanımlar) yok edilmeden çağdaş bir işlevle değerlendirilebilirler.

Çevresel Değer

Bu değer, yapı ya da yapı grubunun çevresinden aldığı değer ya da çevresine kattığı değerler olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, peyzaj veya kent görünümü açısından önemli olmak; bulunduğu yerin simgesi olarak kabul edilmek birer değer taşımaktadır.

Endüstri mirasının çevre değeri dört başlıkta incelenebilir:

Bölgesel Ölçekteki Önemi: Konumlandığı bölge için kullanım, özgünlük

ve mimari açılardan önemi. Bir tesis sadece bulunduğu yakın çevre için de önemli olabilir, kentsel, ulusal ya da uluslararası ölçekte de önemli olabilir. **Kentsel Ölçekteki Önemi:** Bulunduğu kent için önemi.

Ulusal Ölçekteki Önemi: Bulunduğu ülke, yani Türkiye için önemi. Dünya için çok önemli olmayabilir ama Türkiye'nin gelişme süreci için önemi olabilir.

Uluslararası Ölçekteki Önemi: Uluslararası platformda önem taşıması. Türkiye dışında başka ülkeler açısından da tarihi, teknolojik ve mimari açılarından dikkat çekici nitelikleri olması, dünya mirası listesine aday olabilecek niteliklere sahip olması. (Örneğin, Haliç Tersanesi sadece bölgesel, kentsel ve ulusal açıdan değil, aynı zamanda uluslararası açıdan da çok önem taşıyor. Tarih içinde Venediklilerle olan ilişkisi ona aynı zamanda bir uluslararası değer de katıyor).

Teknik Değer

Her tasarım ürünü, dönemine özgü yapım teknolojilerinin, strüktürel kurguların ve malzeme kullanımının somut belgeleri olarak teknik ya da teknolojik değer taşır. Bu bağlamda, nitelikli yapım tekniğine ve strüktür düzenine sahip olmak; özenli bir işçilikle yapılmış olmak; özgün tasarımı günümüze değer korumak bu değeri zenginleştiren öğelerdir.

Endüstri mirası yapıları ve tesisleri bu bağlamda üst düzey teknik değere sahiptir. Çünkü bunlar bir teknolojinin içinde yer aldığı yapılardır ve özellikle iç donanımlarıyla önem taşırlar.

Özgünlük Değeri

Yapının fiziksel durumunu kapsayan bir değerdir. Eğer bir yapı ya da kapı, pencere gibi mimari öğeler, yapıldığı dönemin mimari anlayışını, süsleme anlayışını, yapı malzemesinin kullanım biçimini, bir diğer deyişle tüm niteliklerini günümüze değer bozulmadan ve değişmeden sürdürmüşse özgün olarak tanımlanmaktadır.

Endüstri mirası örneklerinde özgünlük beş ayrı başlık altında değerlendirilebilir: **Tasarımındaki Özgünlük:** Özgün tasarımın korunmuş olması veya işleyen bir tesis ise eklemelerin niteliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Örneğin, Silahtarağ'a da, Seyfi Arikan'ın makine binası da bir ek yapıdır, ancak, o süreklilik içinde ayrı bir değeri vardır.

Malzemedeki Özgünlük: Özgün yapı malzemesinin korunmuş olması ya da ne oranda korunduğu bu başlık altında incelenmelidir.

Yapım Tekniğinde Özgünlük: Tesisin özgün yapım tekniğini korumuş olması aranmaktadır. Kullanılan malzeme endüstri devrimiyle birlikte üretilmiş olan bir malzeme olduğu için, o da mimarlık tarihi açısından önem taşımaktadır.

Konumdaki Özgünlük: Yapı ya da yapı grubunun özgün konumda olması; yani taşınmış olmaması veya o bütünlüğünü sürdürüyor olması bu başlık altında yer almaktadır.

Donanım ve İç Özellikler: Özgün donanım ve iç özelliklerini korumuş olması. Taşınır veya taşınmaz donanımlarda veya iç özelliklerde özgünlüğün korunmuş olması. Bunun içinde bezeme de yer almaktadır.

Kültürel Değer

Ait olduğu yerin kültürel gelişiminde etkin bir rol oynamış olması bu değeri yaratmaktadır.

Simgesel Değer

Bu değer politik, sosyolojik, duygusal açıdan önemle bağlantılıdır.

Mimari / Sanatsal Değer

Her yapıt kendine özel, özgün bir tasarım ürünü olduğu için değişik ölçeklerde mimari değer taşır. Bu değer in girdileri arasında üstün sanat tarihi değeri taşımak; dönemin mimari üslubunun gelişimini sergilemek; türünün mimari gelişiminde tipolojik gelişim açısından önemli olmak; ünlü bir sanatçı veya mimarla ilişkili olmak; bir sanat üslubunun temsilcisi olmak; üstün nitelikli veya zengin bir cephe düzenine, bezemeye, iç düzene sahip olmak gibi mimari hususlar yer almaktadır.

Enderlik Değeri

Temsil ettiği teknolojinin az bulunur örneklerinden olması bu değeri yaratır.

Endüstri Arkeolojisi Açısından Önemi

Yapım tekniği, üretim sistemi ve teknolojiyle endüstri tarihi açısından önemini göstermektedir.

4. BELGELEME TEKNİKLERİ ve KADROLAR

4.1. Belgeleme Ölçütleri

Bir yapı ya da yapı grubunun endüstri mirası niteliği kazanabilmesi için bazı ölçütler gerekmektedir. Belgelemede kullanılacak ölçütlerin önemli olanları aşağıda sıralanmıştır:

Yapı ya da yapı grubunun dönemindeki teknolojik gelişmeye öncü olması ya da olağanüstü başarılı ve yüksek kaliteli bir teknik uygulama olması;
Teknik donanım ve üretim sistemi tamamen korunmuş ve/veya işlevini sürdüren dünyadaki ilk veya tek örnek ya da örneklerden biri olması;
Kendi türünün en iyi örneklerinden biri olması;
Endüstriyel üretimle birlikte etrafında yeni bir yapılaşmanın başlamış olması (örneğin bölgede işçi konutları, hizmet yapıları, dini yapılar türünden sitelerin inşa edilmesi ve bölgenin bir bütün olarak korunması gereken bir yer olması);
Bölgenin sahip olduğu doğal maden kaynaklarıyla ilgili önem kazanması ve gelişmesiyle birlikte bu süreçte maden üretimi için yapılar inşa edilmesi;
Endüstri devriminin oluşmasında ve gelişmesinde önemli bir rol oynaması;
O endüstri alanında daha sonra inşa edilmiş yapılara örnek olması;
Döneminde dünyanın önde giden üretim yerlerinden biri olması.

Bu ölçütler, endüstriyel üretim kaynaklı kent yapısı ve üretim sisteminin terk edilmesi, bölgenin kısmen veya tamamen etkisini yitirmesi durumlarında da kalan öğeler için geçerlidir.

4.2. Kadrolar

Her miras türünde olduğu gibi endüstri mirası örneklerinin de belgelenmesinde ona özgü niteliklerin ele alınması ve buna göre göre bir "envanter fişi" hazırlanması gerekmektedir. Öncelikle, bu fişin uzmanlar tarafından hazırlanması sağlanmalıdır. Bu uzmanlar arasında mimarlar, makine, inşaat, elektrik ve benzeri mühendislik disiplinleri bulunmalıdır. Ayrıca mirasın niteliğine göre bu kadroya teknoloji tarihçisi, peyzaj mimarı, mimarlık tarihçisi, ekonomist vb. eklenebilir

Fişlerin hazırlanması, kullanılması ve arşivlenmesi sürecinde şu hususlara dikkat edilmelidir:

Fişteki bazı soruların yanıtlanması gözlemlerle mümkün olmayabilir. Bu durumda ilk aşamada cevap verilebilen sorular yanıtlanmalı, ardından bunlar üzerinde inceleme araştırma yapılmalıdır.

Ortak bir terminoloji oluşturulmalıdır.

Ulusal ve bağımsız bir örgütlenme modeli oluşturulmalıdır. Bu husus, tekrarları önlemek ve karşılaştırma olanakları sağlamak için önem taşımaktadır.

Ortak kullanıma açık bir veritabanı hazırlanmalıdır.

Uzmanlar arasında koordinasyon ve bilgi alışverişi kolaylaştırılmalı, bilgiler bir merkezde toplanmalıdır.

Envanter fişleri rölöve, restitüsyon çizimleri ve restorasyon projeleri ile desteklenmelidir.

4.3. Envanter Fişleri

Bir envanter fişinde şu bilgiler yer alabilmektedir:

ÜRETİMLE İLGİLİ HUSUSLAR

Üretimin niteliği (gıda, enerji, maden, toprak vb.)

Üretimin tekniği

Kapasitesi

Güç kaynağı (organik, inorganik)

MÜLKİYET

Kamu kurumu

Özel kurum ya da kişi

MİMARİ NİTELİK

Yapıların niteliği

Ana üretim yapısı

Yan üretim yapıları

Güç kaynağı yapıları

Yönetim yapıları

Diğer yapılar (Sosyal tesis, tamirhane vb.)

Yapım tekniği ve malzemesi

RİSK DEĞERLENDİRMESİ

Kullanıcı tahribatı

Olumsuz doğa koşulları

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

Yapısal tehlike
Yanlış kullanım

RİSKLERE BAĞLI MÜDAHALE BİÇİMLERİ

Birinci derecede riskli alanlar: Acil müdahale gerektiren alanlar
İkinci derecede riskli alanlar: Acil müdahaleye gerek duyulmayan alanlar
Üçüncü derecede riskli alanlar: Kısa vadeli müdahaleyi gerektiren bir tehlike bulundurmeyen alanlar
Risk taşımayanlar

YENİDEN KULLANIM OLANAKLARI

5. ENDÜSTRİ MİRASI YAPILARININ GÜÇLÜLÜK / ZAYIFLIK ANALİZİ

Yine her miras türünde olduğu gibi endüstri mirası yapıların korunmasına yönelik eylemlerin başında bu mirasa konu yapı ya da yapı gruplarının güçlülük / zayıflık analizinin yapılması gereği gelmektedir.

Zayıf Yönleri:

Envanter sorunu
Planlama sorunu
Yapılardaki eskimeler
Az tanınıyor olmaları
Özgün işlevlerini yitirmeleri (Çoğunlukla teknolojinin eskimesi nedeniyle)

Kuvvetli Yönleri:

Çok önemli bir miras türü olması
Bir toplumun teknolojik gelişmelerinin belgesi olması
Günümüzde de kullanılabilme potansiyelleri
İçerdiği donanımlarla toplumun ilgisini çekebilmesi

Fırsatlar:

Geçmiş teknolojileri izlememizi sağlar.

Tehdit Eden Tehlikeler:

Planlama kararları
Yerel bilinçsizlik

6. ENDÜSTRİ MİRASININ KORUNMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN TEMEL İLKELER VE ARAÇLAR

Taşınmaz kültür varlıklarının korunması konusundaki evrensel ve ulusal ilkeler, bu miras türünü de kapsayacaktır. Bu miras türünün diğerlerinden farkı, teknolojik açıdan da önemli olmasıdır. Bu nedenle bu yapıların korunmasında iç düzeninin de korunması esas alınmalıdır.

Üst düzeyde nitelikleri olan ve ender örnekler arasında bulunan endüstri mirası örneklerinin mevcut tüm öğeleriyle korunması sağlanmalıdır. Bir bö-

lümü ise yerleşmenin gereksinmelerine uygun biçimde kullanılabilir. Bu durumda, bu tür yapılar ve alanlar bir sınıflamaya tabi tutulmalıdır.

Herşeyden önce endüstri mirası yapılar, işlevsel değerini sürdüren bir yapı stoku olarak anlaşılmalıdır. Onların günümüzün değişik gereksinmelerine yanıt vereceği konusunda toplumun ikna edilmesi gereklidir. Bu bağlamda toplumun her kesiminin konuya ilgi duyması için eğitim ve tanıtma programları üretilmelidir.

6.1. Yasal Araçlar

Bugün ülkemizdeki envanter çalışmalarında endüstri mirası yapıları ve içinde yer aldıkları alanlar, kültür varlığı ve sit tanımı altında ele alınmaya çalışılmakla beraber, yine de ayrıntıda sorunlar bulunmaktadır. Bir yasa değişikliği daha uzun vadeli bir önlem olarak düşünüldüğünde, tanımlar ve müdahale biçimleri için Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nca bir ilke kararı üretilmesi ilk akla gelen çözümdür.

6.2. Parasal Araçlar

Endüstri mirasının korunması ve değerlendirilmesi için 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nda tanımlanan bazı araçlar kullanılabilir. Bu araçlar aşağıda sıralanmıştır:

- Kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyetinde bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunma ve değerlendirilmesi, bu Kanun hükümlerine uygun olarak kendileri tarafından sağlanır. Kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyetinde bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması, bu kuruluşların bütçelerine her yıl bu maksatla konacak ödeneklerle yapılır. Yasadaki bu hüküm, özellikle kamu elindeki endüstri mirası için bir kaynak yaratabilecektir.
- Belediyelerin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılmak üzere 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 8. ve 18. maddeleri uyarınca mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin %10'u nispetinde "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı" kullanılabilir. Bu konuda belediyeler proje hazırlama becerisi kazanmalıdır.
- Belediyeler, Belediye Yasası'na göre, kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir.
- 5228 sayılı kanuna göre yatırım yapmak isteyenlere vergi kolaylıkları sağlanabilir.
- 5035 sayılı yasaya göre kültür varlıklarının korunması için eserin kayıtlı olduğu kurum ve kuruluşlara yapılan bağış ve yardımların tamamı yıllık beyanname ile bildirilen gelirden indirilir.

6.3. Örgütsel Araçlar

Diğer tüm miras türlerinde olduğu gibi, endüstri mirasına ilişkin hemen tüm

süreçlerde yerel yönetimlerin öncelikli olarak yetkili ve sorumlu oldukları bilinmektedir.

Korumanın ilk ve en önemli aşamalarından biri olan envanterin ise gerçekten birliktirlerce oluşturulmuş özerk kurullarca yürütülmesi gerekir ve o karar oluştuktan sonra, hatta tescil aşamasından sonra belediyelerin bu sürece dahil edilmesi gerekebilir. Envanter için Mimarlar Odası bir kampanya başlatabilir. Bu bir ön envanter niteliğinde de olabilir.

Gerçekleşmesi güç gözükse de ayrı bir kurum oluşturulması da düşünülmelidir. Bu kurum envanter yapacak, uluslararası ilişkiler kuracak, kurumlar arasında işbirliğini sağlayacaktır.

Proje geliştirme sürecinde ise çok aktörlülük söz konusu olmalıdır. Bu süreçte toplumun katılımı ve onayı gündeme getirilmelidir. Kamuoyu yoklamaları yapılmalı; dönüşüm projelerinde öncelikli alanlar belirlenmeli, ne yönde dönüştürülebileceği gibi sorular sorulmalıdır. Katılımcı veya etkileşimli bir platformda da bunlar şekillenebilir. Bu noktadan sonra imar planlarıyla koruma planlarının örtüştüğü ya da çatıştığı noktaları tespit edip, tekrar bir uzlaşma zemini veya platformu aranması gerekecektir.

Yerel yönetimlerin belgeleme/koruma/değerlendirme sürecinin hangi aşamasına dahil olacağı ve bu sürece ne kadar etkin katılacağına ilişkin bir tanım yapılmalıdır. Bir diğer deyişle, "envanter aşamasında ne olacak, tescillenme aşamasında ne olacak, projelendirme aşamasında ne olacak, projelendirmenin kamusal kabulü aşamasında kimler taraf olacak ve sonra onun gerçekleşmesi aşamasındaki aktörler kimler olacak?" sorularına doğru yanıtlar bulunmalı, hangi aktörün hangi aşamada ne kadar etkin bir şekilde yer alacağı tanımlanmalıdır.

Sürecin tüm aşamalarında etkin bir rol üstlenmesi de bazı kurumlar endüstri mirası ile ilişkilendirilebilir. DOCOMOMO hareketi, konuyla ilgisi de bulunması nedeniyle bir rol üstlenebilir. Sanayi ve ticaret odalarına bağlı firmalar, teknoloji transferi yapan firmalar, ICOMOS Türkiye Milli Komitesi değişik etkinlikler için ortaklık kurulabilecek kurumlar arasındadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, üniversiteler, mühendis odaları da sistem içinde rol üstlenebilecek kuruluşlardır.

Bir diğer örgütlenme modeli içerisinde yerel yönetimin, endüstri mirasının ait olduğu kurumun, STK'ların, özel durumlarda TMMOB ve bileşenlerinin görev alması da söz konusu olmalıdır. Bu bağlamda, Mimarlar Odası bir ön envanter için çalışmayı başlatabilir.

7. KONUSYLA İLGİLİ ULUSLARARASI ETKİNLİKLER

Endüstri yapılarının korunarak yeniden kullanımı anlayışı 1794 yılında dünyanın ilk teknik müzesinin Paris'te açılmasıyla olmuştur. Ancak endüstri arkeolojisinin kavram olarak koruma tarihçesine girişi ve yoğun olarak kullanılma-

ya başlaması 1970'lerdir. İlk uluslararası endüstri arkeolojisi kongresi 1973'te Ironbridge'de yapılmıştır. Endüstri yapılarının yeniden kullanımı için bilinen ilk örneklerden birisi de 16. yüzyıla tarihlenen Nürnberg'deki bir depo binasıdır. İngiltere, Fransa, Almanya gibi sanayi devrimine ev sahipliği yapmış ülkelerde sayısı 100'ü aşan tescil edilmiş endüstri yapısı bulunmaktadır. TICCIH'in 1985 yılı raporuna göre, İngiltere'de 14.000, Avusturya'da 254, İsveç'te 200, Polonya'da 400 civarında tescil edilmiş endüstri anıtı bulunmaktadır.

Gül Köksal'ın da bir makalesinde belirttiği üzere, "TICCIH, endüstriyel mirasını ICOMOS'a tanıtan bir dünya organizasyonudur. Rusya'da 2003'deki TICCIH toplantısında katılımcıların çoğunluğu, endüstriyel aktiviteler için inşa edilen yapılar, onlarda kullanılan yöntem ve araçlar, konumlandıkları yer ve şehirlerin, bunlarla birlikte bütün diğer somut ve somut olmayan göstergelerin temel bir öneme sahip olduğunu ileri sürmüşlerdir. Her birinin çalışması gerektiği, tarihçelerinin öğretilmesi gerektiği, anlamları ve önemlerinin araştırılması gerektiği ve herkes için açık hale getirilmesi ve önemli olan, karakteristik örneklerin Venedik Tüzüğü ile bağlantılı olarak günümüz ve geleceğin kullanımı ve yararı doğrultusunda saptanması, korunması ve güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır."

1994-95 yıllarında, bir tanesi Almanya'da, diğeri İngiltere'de olan iki kurum bütün endüstri yapılarının envanterini çıkarmışlardır. Kataloglarında, bu kapsamda sistematik olarak şunlar geçmektedir:

Madencilik;

Yel değirmenleri, su çarkları, buhar makineleri gibi enerji kaynakları;

Tekstil, çömlekçilik, cam, yiyecek içecek üretim endüstrileri;

Yol, köprü, kanal, demiryolu gibi ulaşım araçları;

Taşocağı, tuğla atölyesi, bıçkı fabrikası gibi yapı malzemesi üreten yerler;

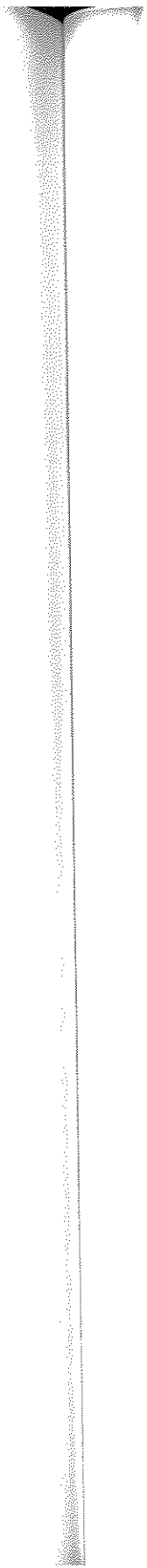
Üretim ve sosyal faaliyetlerin parçası olan endüstri işçileri, yöneticiler ve fabrika sahipleri için yapılan konutlar;

Gaz, su, iletişim gibi kamu hizmetleri için oluşturulan sistemler.

Her ülke, koruma yasasının içinde özel bir şeyler koyabilmekte, bazı özel tarifler getirebilmekte ve bunun kapsamını kendi mirası çerçevesinde yapabilmektedir. Örneğin, Norveç, bütün bu genel tanımların ötesinde maden işletmeleri, taşocakları, taş, ahşap işleme atölyeleri, yollar, köprüler, barajlar, su bentleri, gemi yapım yerleri gibi bir tane daha açılım yapmıştır. Üst başlığı çok daha geniş açılımlı yapıp, sonraki değerlendirmeyi kurullara bırakmıştır.

Uluslararası anlamda bir veri tabanı ve envanter yöntemine ilişkin çalışmalar 1970'lerde başlamıştır. Hollanda'da iki ayrı envanter sistemi, Finlandiya'da iki ayrı envanter sistemi, Amerika'da da üç ayrı envanter sistemi bulunmaktadır. Hollanda Koruma Kurulu 1985'ten itibaren böyle bir çalışmayı geliştirmiş, zaman dilimini 1850-1940 olarak özellikle belirtmiştir. Bu çerçevede 165.000 yapı ve tesise ait rapor, çizim, resim ve harita ile sayısal ortamda bir envanter hazırlanmıştır.

**BİR SANAYİ KENTİ OLARAK ZONGULDAK:
SORUNLAR / OLANAKLAR**

TARİHÇE

Zonguldak'ta kömür 1830'lu yıllarda bulunmuş ama 1840'lara kadar herhangi bir işlem yapılmamıştır. 1840 yılında, Abdülmecit döneminde kömür üretimiyle ilgili ilk çalışmalara başlanmıştır. İlk olarak Fransızlar devreye girmiş, daha sonra Fransız ve İngilizler 1856'larda başlayan 1911'lere kadar devam eden bir dönemde çalışmışlardır. Bazı yerlerde bu çalışma 1940'lara kadar devam etmiştir. Ağırlıklı olarak "Venedik Şirketi" isimli Fransız şirketi, Gedik, Armutçuk, Kozlu bölgelerinde kömür üretmiştir. Merkezde de, liman yapımıyla ilgili imtiyaz almışlardır.

Zonguldak'ta, memurlar ve işçiler için birer mahalle oluşturulmuş; ocakta çalışan münavebeli işçi denilen, civar köylerden kömür üretimine gelen işçiler için de yurt binaları, sosyal binalar yapılmıştır. 1956-57 yıllarında Yugoslav Gaz Firması 1032 tane konut inşa etmiştir. Bu 1032 konut, Armutçuk, Kozlu, Üzülmez ve Karadon müesseselerine yapılmıştır.

1911 yılında Tezkere-i Saniye adında –bugünkü adıyla Başbakan Tezkere-i- bir tezkere yayınlanmıştır. Bu tezkere, kömür üretimi nedeniyle burada mal mülk edinmeyi yasaklamıştır. Mülkiyet olmaması, zaman içinde Zonguldak'ın belli bölümlerinde oluşan gecekondulaşmanın en büyük nedenlerinden biridir. Daha sonra bu gecekonduların bir kısmı, Hazine arsaları üzerindeki, imar aflarından yararlanmışlar, ancak devletin hüküm ve tasarrufu altında olan yerlerdeki tapu tahsis belgesi alamamışlardır.

ENVANTER

Zonguldak'ta bildiğimiz kadarıyla, endüstri yapılarına dair bir envanter yoktur. Türkiye Taşkömürü Kurumu'nun emlak kayıtları mevcut fakat korumaya yönelik bir envanter yok. Bu envanterin iki türlü yapılması mümkündür: sadece yedi sekiz tane soruya yanıt arayacak kadar hızlı bir envanter veya daha uzun sürecek bilimsel bir envanter.

Önce Zonguldak'ta endüstri mirası olabilecek yapıların tespit edilmesi gerekir. Zonguldak yaklaşık 150 yıldır devam eden kömür üretimi dolayısıyla

zaten başlı başına bir endüstri kenti, bu da bu tespit aşamasının çok uzun sürmesi anlamına gelir. Başlangıç olarak Zonguldak Mimarlar Odası'nın belirlediği yapılar üzerinden Koruma Kurulu'na başvuruda bulunulabilir. Bu başvuru sırasında daha önceden hazırlanmış, tarihi, hangi endüstri koluyla ilgili olduğu, değerleri, önemi gibi bilgilerin yer aldığı envanter fişi kullanılabilir. Kapsamlı bir envanterin zaman alacağı düşünülürse, ilk adımda belirlenen yapılar bir pilot proje olarak ele alınabilir, bu da geleceğe yönelik deneyim kazanma ve bu deneyimi sonraki adımlara taşıma açısından değerli olabilir.

KENT KİMLİĞİ

1830'larda kömürün bulunmasından önce 10-15 hanelik bir yerleşim olan Zonguldak'ı bugünkü durumuna getiren, yani Zonguldak'ı Zonguldak yapan kömürdür. Burada da Türkiye Taşkömürü Kurumu'nun yani endüstri mirasının sahibi olan kurumun önemi ortaya çıkıyor. Aynı zamanda yerel yönetim olan Belediye'nin ve merkezi yönetim olan Valilik'in de önemi yadsınamaz. Bu üç kurumun, bu kentin kimliği olan kömüre ve endüstri mirasına sahip çıkması gerekmektedir.

KÜLTÜR MİRASININ OLUMLU YÖNLERİ

Zonguldak'ın şansı ve onu diğer kentlerden ayıran özelliği, çok sayıda birbirini bütünleyen endüstri mirasının kentte bulunması. Kent, bazıları kapalı hacimler, bazıları da kentin objeleri, heykelleri olabilecek türden, açık alanları da zenginleştirecek nitelikte çok farklı öğelere sahip.

Zonguldak halkı da son yıllardaki endüstri mirası tartışmalarıyla kimlikli bir şehir arayışına girdi. Mimarlar Odası'nın Merkez Lavuar yıkımına gösterdiği tepki öncü oldu ve Zonguldak'ın duyarlı kesimleri harekete geçti. Hatta gazetede "Günaydın Zonguldak! Mimarlar mı koruyacaktı bu yapıyı, madenciler mi, makineciler mi?!" manşeti bu mirasın sahibinin kim olduğu konusunda tartışma yarattı.

KÜLTÜR MİRASININ OLUMSUZ YÖNLERİ

Endüstri mirası olarak tanımlanan yapıların sayıca çok fazla olması nüfus kaybına uğrayan ve ekonomik bir düşüş içinde olan bir kent için fazla gelebilir, değerlendirmede sorunlar yaşanabilir.

LAVUAR SORUNU

25 Eylül 2006'da Mimarlar Odası Ankara Şubesi Zonguldak'a yaptığı gezi de Merkez Lavuar'ın korunmasını önermiş, bunun üzerine Zonguldak Mimarlar Odası Koruma Kurulu'na yapının tescil edilmesi için başvuruda bulunmuştur. Fakat, yapının yıkımını altı ay önce TTK ihale etmiş olduğu ve sökülme işlemleri zaten başlamış olduğu için tescil başvurusunda geç kalındığı ortaya çıkmıştır. Tescil kararı, yapıların bulunduğu alanın ve yıkımdan arta kalan yapıların tesciliyle sonuçlanmıştır. Bu gelişmeler Zonguldak basınında ve

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

kamuoyunda büyük tartışmalara yol açmış, hatta mimarlar ihanetle bile suçlanmıştır (Resim 56-58). Bu da kamuoyunun bilgilendirilmesinin ve desteğinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur. Buradaki bir diğer önemli faktörler, Merkez Lavuar'ın arazisinin imar planında ticaret alanı olarak belirtilmesi ve arazinin merkezi konumu dolayısıyla ortaya çıkan yüksek rant. Bu faktörler bu alanı hızla çok önemli kılmış ve gündeme taşımıştır. Endüstri mirası kavramının yerleşmemiş olması, kamuoyunun bu yapıların ve kentin kimliğinin korunması gerekliliğini savunan kişileri kentin önünü tıkamakla suçlamasına bile neden olmuştur.

ETKİNLİKLER

Endüstri mirası kavramı akademik çevrelerde sıkça kullanılsa da henüz kamuoyu tarafından çokça bilinen ve değer verilen bir konu haline gelmemiştir. Bu nedenle Zonguldak'ta bu miras bilincini aktarmak amacıyla farklı ölçeklerde bir dizi etkinliğin düzenlenmesi çok faydalı olacaktır.

Eylem planı

Etkinliklere başlamadan önce bir eylem planı oluşturulması gerekmektedir. Hangi çalışmaların yapılması gerektiği belirlenmeli ve bunların sıralaması yapılmalı, aciliyeti olan maddeler öne alınmalıdır.

Sergiler ve atölyeler (Bilinçlendirme)

Endüstri mirasının ne olduğunu ve bunun değerini aktarabilmek için sergiler veya atölyeler düzenlemekle başlanabilir. Görsel dayalı çalışmalar genellikle daha hızlı sonuç verdiği için bu yönde çalışmak kısa zamanda daha çok verim alınmasını sağlayabilir. Belirli açık alanlar sergilere için ayrılabilir ve buralarda makineler ve makine parçalarıyla bir düzenleme yapılabilir. Daha sonra bu açık alanlar çeşitli etkinliklerle de (toplantılar, dinletiler vs.) desteklenirse günlük yaşamın bir parçası haline getirilebilir.

Zonguldak'taki endüstri yapıları için envanter çalışması

Zonguldak'taki endüstri mirasına dair bir ön envanterin çıkarılması ve toplanan bilginin değerlendirilmesi gerekir. Bugüne kadar parça parça ve amatörce yardımlaşma yöntemiyle yapılan bu iş, bir akademik kurum ya da özel girişimci aracılığıyla profesyonelce çözülmelidir.

Pilot proje uygulaması

Bugün kullanılmayan endüstri yapılarını dönüştürülebilir olduğuna dikkat çekmek için bir pilot proje belirlenebilir. Yeniden işlevlendirilerek sunulan yapı ve/veya alan, kısa sürede bu konuya dikkat çekip yapıların potansiyellerini göstermek açısından çok faydalı olabilir.

Mimari yarışma

Kente ve kullanılmayan endüstri yapılarına dikkat çekmek için ulusal düzeyde bir tasarım yarışması düzenlenebilir. Bu yarışma uygulama değil, fikir yarışması olsa bile dikkat çekme ve tanıtma amacıyla pekçok mimarın ve şehir plancısının ilgisini buraya yönlendirecektir.

Alan yönetimi

Bütün koruma süreci ancak iyi bir alan yönetim planıyla işleyebilir. Kentin bütününü, özellikle endüstri mirasının olduğu endüstri havzasını, peyzajı ve tüm öğeleriyle, sosyal ve kültürel yapısıyla ele almak gerekir. Bu plan proje süreci, uygulama aşamaları, satışı ve sunumu da dahil olmak üzere tüm basamakları kapsayan bir süreci tanımlar ve yönetir. Böylece koruma çalışmaları, parçacı bir yaklaşımdan kopup bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak daha planlı ilerleyecektir.

İşlevlendirme

Sürdürülebilirlik kavramı Zonguldak'taki endüstri yapıları için yeniden işlevlendirmeye karşılık geliyor. Bugün işlevi tamamen sona ermiş bir üretim tesisini müzeye dönüştürmek, oradaki teknik donatıyı aslına uygun olarak kullanmak ona yapıya tamamen yeni bir işlev vermek demektir. Burada seçilecek yapı ve neyin sunulacağı çok önem kazanmaktadır. Endüstri mirası olarak tanımlanabilecek iyi durumda çok fazla yapı ayakta değil bugün, kalanlar da hızla kayboluyor. Zonguldak'taki yapılardan yapı tekniği olarak, malzeme olarak, işleyiş biçimi olarak, Türkiye'de benzerleri bulunanlar var. Bu durumda yapı seçilirken benzerleri olan fakat Zonguldak için önemli bir yapının mı, yoksa ülke genelindeki örneklerden daha farklı özellikleriyle öne çıkanların mı seçilmesinin daha uygun olacağı tartışılmalıdır.

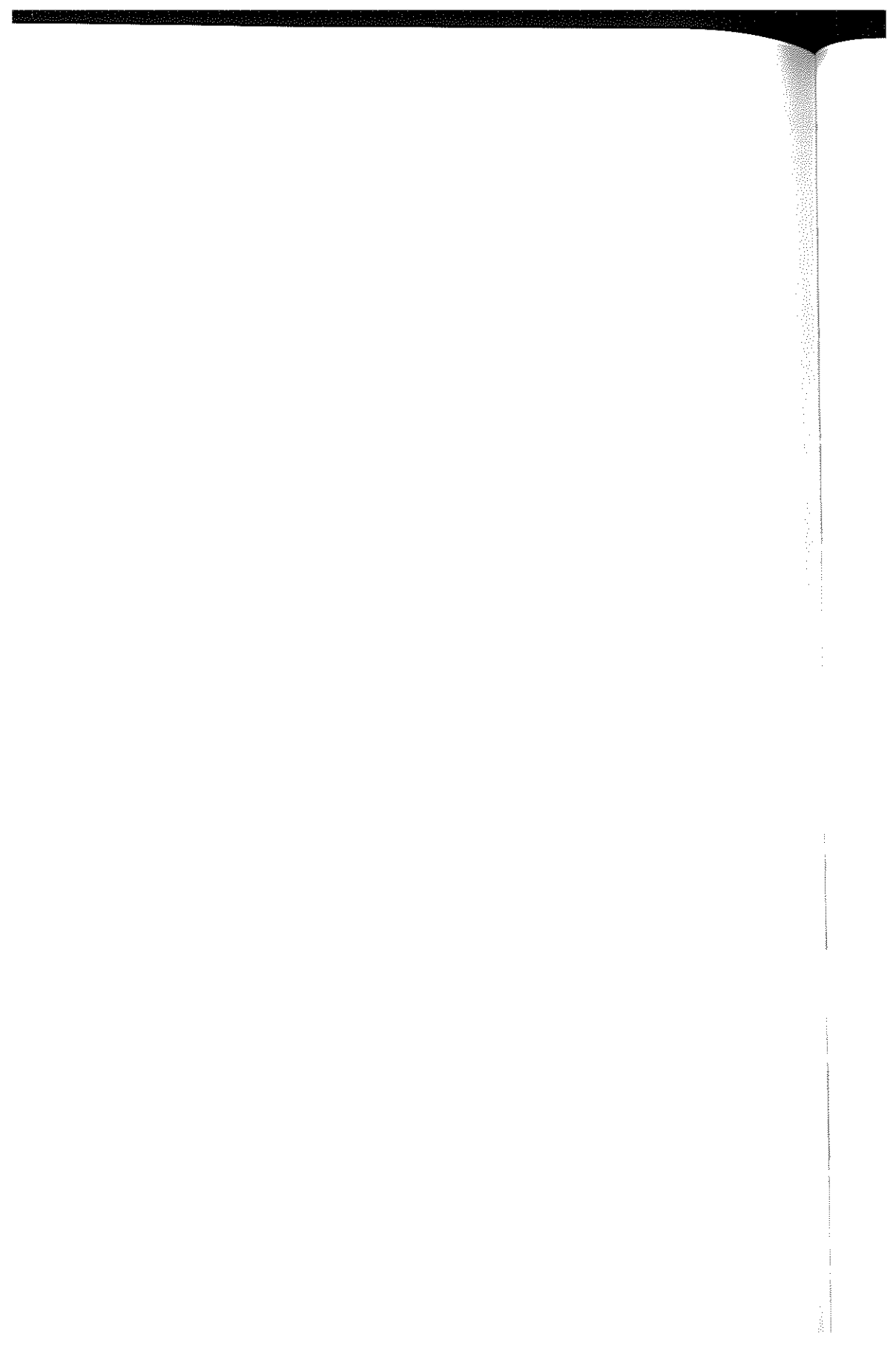
Yapı seçildikten sonra da yeni bir tartışma ortaya çıkmaktadır. Endüstri yapıları çok büyük hacimli yapılar, içlerinde büyük donanımlar ve özellikli parçaları var. Dolayısıyla, yapıları içlerindeki donanımlarla birlikte dönüştürme ya da işlevlendirme, sağlıklaştırma ihtiyacı duyulmaktadır. Tek yapı olmayan durumlarda da yerleşkede bulunan çok farklı ölçekteki yapılarla bir çeşitlilik oluşmakta ve bu durumda özellikle ana yapılarda işlevlendirme zorluğu olmaktadır. Yurtdışı örneklerde kültürel kullanımlar, müze veya sergi salonu gibi işlevler çok yaygın kullanılıyor. Zonguldak'taki yapıların hepsi buradaki endüstriyel gelişmeyi anlamının parçaları olarak birbirini tamamlamakta. Onun için, yapıların tarihsel arka planları veya kullandıkları teknolojiyi araştırmak ve nasıl bir bütünlük içinde olduklarını anlamak gerekmektedir. Bu yapıların hepsi müze olarak işlevlendirilemez. Fakat, verilecek fonksiyonlar farklılaşsa bile her bir parça belirli bir kültürel işlevi, aslında müze işlevini doğrudan veya dolaylı olarak yüklenmektedir.

Örgütlenme

Zonguldak'taki koruma çalışmalarına başlarken bir örgütlenme modeli oluşturulması çok önemli. Bunu için *Zonguldak'ın kültürel mirasını korumakla ilgili bir platform* oluşturulabilir, buna da Mimarlar Odası evsahipliği yapabilir. Kent ve endüstri mirası üzerinde hak sahibi olan herkesin ve her kurum/kuruluşun bu platformda yer alması gerekir. Öncelikle yerel yönetimler ve merkezi idare, belediyeler ve valilik, bu konuya sahip çıkmalıdır. TTK, bu konuda adı geçen çoğu yapının ve kömür geçmişinin sahibi olarak en büyük maddi veya manevi katkısı gösteren kurum olmalıdır. Bunu yaparken kendi olanaklarını kullanmalıdır. Mesela, artık kullanılmayan kendi mal varlığını dönüştürerek tekrar kullanıma sokabilir. Bünyesinde uzun yıllardır çalışan

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

elemanlarıyla envanter çalışmasına ve tarihi çalışmalara destek olabilir. Zonguldak'taki madencilik geçmişi ve imar faaliyetleri üzerine olan arşiv belgeleriyle sergilere katkıda bulunabilir. TMMOB, bu platformun içinde içinde bütün meslek birimleriyle yer alabilir: mimarlar, maden mühendisleri, makina mühendisleri, şehir plancıları, kimya mühendisleri, peyzaj mimarları vb. İşçi sendikaları da süreç boyunca destek olmalıdır. Özellikle halk tarafından bu yapıların asıl sahibi olarak görülen mühendislerin ve işçilerin koruma çalışmalarına katılımı ve desteği kamuoyunun ilgisini kazanma açısından çok yararlı olacaktır. Koruma çalışmaları sırasında alınacak bilimsel katkı da üniversitelerle yapılacak işbirliği ile çözülebilir.

ENDÜSTRİ MİRASI İLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ ULUSLARARASI BELGELER

SANAYİ MİRASI İÇİN NİNJİ TAGIL TÜZÜĞÜ

TICCIH (The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage)
Endüstri Mirasının Korunması Uluslararası Komitesi
(Temmuz 2003)

Gerekçe

İnsanlık tarihinin en baştaki dönemleri, insanların nesneleri yapma yollarındaki temel değişikliklere ilişkin arkeolojik kanıtlarla belirlenir ve bu değişikliklerin kanıtlarını korumanın ve incelemenin önemi evrensel olarak kabul edilir.

Avrupa'da enerjinin kullanılmasında ve alım-satım ile ticaretle orta çağlardan başlayarak ortaya çıkan yenilikler, 18. yüzyılın sonuna doğru, Cilalı Taş Devri ile Tunç Çağı arasındaki kadar köklü değişikliğe yol açarken imalatın sosyal, teknik ve ekonomik koşullarında devrim denilebilecek kadar hızlı ve köklü gelişmeler sağladı. Sanayi Devrimi, insan nüfusunun her zamankinden daha büyük kesimini olduğu kadar gezegenimizdeki başka tüm yaşama biçimlerini de etkilemiş olup günümüze kadar devam eden tarihsel olgunun başlangıcı oldu.

Köklü bu değişikliklerin maddi kanıtları evrensel insan değerlerinden olup bunların incelenip korunmasının öneminin kabul edilmesi gerekir.

TICCIH'in Rusya'daki 2003 kongresi için bir araya gelen delegeler, bundan dolayı, sanayi faaliyetleri için yapılan binalar ve yapılar ile bunların içinde kullanılan süreçler ve araçlar ile bunların yer aldığı kentlerin ve doğa parçalarının, maddi ve manevi diğer tüm tezahürleri ile birlikte temel öneme sahip olduklarını ortaya koymak ister. Bunlar, günümüzde ve gelecekte kullanılabilir ve yararlanılabilir üzere, Venedik Tüzüğü'nün ruhuna uygun olarak incelenmeli, tarihleri öğretilmeli, anlamları ve önemleri araştırılıp herkes için belirgin hale getirilmeli, en önemli ve karakteristik örnekler belirlenip korunarak varlıkları sürdürülmelidir.

1. Sanayi mirasının tanımı

Sanayi mirası, sanayi kültürünün tarihsel, teknolojik, sosyal, mimari veya bilimsel değere sahip kalıntılarından oluşur. Bu kalıntılar, şunları içerir: binalar ve makineler, atölyeler, imalathaneler ve fabrikalar, madenler ile işleme ve arıtma sahaları, ambarlar ve depolar, enerji üretilen, iletilen ve kullanılan yerler, ulaştırma ve tüm altyapısı, ayrıca sanayiyle ilgili barınma, ibadet etme veya öğretim gibi sosyal faaliyetler için kullanılan yerler.

Sanayi arkeolojisi, sanayi prosesleri için veya sanayi prosesleri tarafından yaratılan belgelerin, eserlerin, stratigrafi ile yapıların, insan yerleşimlerinin, doğal ve kentsel peyzajların [2] maddi ve gayri maddi tüm kanıtlarını incelemenin dallar arası yöntemi olarak, sanayinin geçmişi ile bugününün daha iyi anlaşılmasına en uygun araştırma yollarından yararlanır.

Asıl ilgi konusu olan tarih dönemi, onsekizinci yüzyılın ikinci yarısındaki Sanayi Devrimi'nin başlangıcından günümüze kadar uzanırken sanayi öncesi ilk ve sanayi sonrası kökleri de inceler. Ayrıca, teknoloji tarihinin kapsadığı iş ve çalışma tekniklerinin incelenmesinden de yararlanır.

2. Sanayi devriminin değerleri

Sanayi mirası, tarihsel sonuçları köklü olmuş olan ve olmaya devam eden faaliyetlerin kanıtlarından oluşur. Sanayi mirasını korumanın altında yatan güdüler, eşi olmayan sitelerin tekilliğinden ziyade bu kanıtların evrensel değerinden kaynaklanır.

Sıradan erkeklerin ve kadınların yaşamlarına dair kayıtların parçası olarak sosyal değere sahip olduğundan önemli bir kimlik duygusu veren sanayi mirası, imalat, mühendislik, inşaat tarihinde teknolojik ve bilimsel önem taşıyor olup mimarlığının, tasarımının ve planlanmasının kalitesi açısından estetik anlamda epey değerli olabilir.

Bu değerler, sanayi peyzajında, yazılı belgelerde, ayrıca insanların anılarında ve geleneklerinde yer alan gayri maddi sanayi kayıtlarında, sitenin kendisine olduğu kadar dokusuna, bileşenlerine, makinelerine ve ortamına da özgü olurlar.

Belli proseslerin, site tipolojilerinin veya peyzajların ayakta kalması anlamındaki enderlik, belli bir değer getirdiğinden dikkatle tespit edilmelidir. İlk veya öncü örnekler, özel değer taşır.

3. Belirlemenin, kaydetmenin ve araştırmanın önemi

Her bölge, gelecek kuşaklar için korumak istediği sanayi kalıntılarını belirlemeli, kaydetmeli ve korumalıdır.

Alanların veya farklı sanayi tipolojilerinin rölevelerinde sanayi mirasının kapsamı belirlenmeli ve bu bilgi kullanılarak, belirlenmiş olan tüm site envanterleri oluşturulmalıdır. Bu envanterler, kolayca araştırılabilir biçimde oluşturulmalı ve kamu açısından serbestçe erişilebilir olmalı. Bilgisayar ortamına aktarılmışlık ve çevrimiçi erişim olanağı, değerli hedeflerdendir.

Kayıt, sanayi mirasının incelenmesinin temel öğelerinden biridir. Belli bir sitenin fiziksel özelliklerinin ve durumunun tam kaydı, her türlü müdahaleden önce yapılıp kamusal arşive konmalıdır. Bu kayıt işlemi, herhangi bir prosenin veya sitenin işlerliği sona ermeden önce yapılırsa pek çok bilgi elde edilebilir. Bu kayıtlar arasında, destekleyici dokümantasyona atıflarla birlikte betimler, çizimler, fotoğraflar ve hareketli nesnelerin video filmi yer almaktadır. Mümkün olduğunda, insanların –benzeri olmayan ve yeri doldurulamayan– anıları da kaydedilmelidir.

Tarihsel sanayi sitelerinin arkeolojik olarak araştırılması, bunların incelenmesinin temel tekniklerinden biri olarak, tarihsel veya kültürel başka dönemlerden kalma sit alanlarınıninkine aynı yükseklikteki standartlara göre yürütülmelidir.

Sanayi mirasının korunmasına yönelik politikaları desteklemek için tarihsel araştırma programlarına gerek vardır. Uluslararası incelemeler, birçok sanayi faaliyetinin karşılıklı bağımlılığı nedeniyle, dünya çapında önemli olan sitelerin ve site tiplerinin belirlenmesinde yardımcı olabilir.

Sanayi binalarını tespit etmenin kriterleri, akılcı ve tutarlı standartların genel kamu tarafından kabul edilmesini sağlayacak biçimde tanımlanıp yayınlanmalıdır. Bu kriterler, uygun araştırma temelinde olmak üzere, ayakta kalan en önemli peyzajları, yerleşimleri, siteleri, tipolojileri, binaları, yapıları, makineleri ve prosesleri belirlemek için kullanılmalıdır.

Önemli olduğu belirlenen bu siteler ve yapılar, önemlerinin aynen devamını sağlayacak kadar güçlü olan yasal önlemlerle korunmalıdır. Sınaileşmenin insan kültürü üzerindeki muazzam etkisi, UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'nde hak ettiği ölçüde tanınmalıdır.

Önemli sitelerin değeri tanımlanmalı, gelecekteki müdahalelere ilişkin kılavuzlar oluşturulmalıdır. Bunların değerini sürdürmek için gerekli olan yasal, idari ve mali tüm önlemler alınmalıdır.

Risk altındaki siteler belirlenerek söz konusu riski azaltmak ve bu alanların onarılmasına veya yeniden kullanılmasına uygun planları kolaylaştırmak için gerekli önlemlerin alınabilmesi sağlanmalıdır.

Uluslararası işbirliği, sanayi mirasının girişimlerin eşgüdülmesi ve kaynakların paylaşılması vasıtasıyla korunmasına özellikle uygun yaklaşımlardan biridir. Uluslararası yenilikleri ve veri tabanlarını bir araya getirip derlemek için uyumlu kriterler oluşturulmalıdır.

4. Yasal koruma

Sanayi mirası, genelde, kültürel mirasın ayrılmaz ögesi olarak görülmelidir. Ne var ki sanayi mirasının korunmasında özel niteliği de hesaba katılmalıdır. Bu kapsamda, tesisler ve makineler, yer altındaki elemanlar, ayakta yapılar, yerleşkeler ve bina grupları, sanayi peyzajları korunabilmelidir. Sınai

atık alanlarının arkeolojik ve ekolojik açıdan taşıdıkları potansiyel değer düşünölmelidir.

Sanayi mirasını koruma programları, ekonomik kalkınma politikaları ve bölgesel, ulusal planlamalar ile bütünleştirilmelidir.

En önemli siteler, tam olarak korunarak tarihsel bütönlüklerini veya dokularının gerçekliğini tehlikeye atabilecek müdahalelere olanak tanınmamalıdır. Sanayi binalarının ayakta kalmasını sağlamanın uygun ve randımanlı yollarından biri olabilen uyumlu uyarlama ve yeniden kullanıma sokma, uygun yasal kontroller, teknik bilgi sağlama, vergi teşvikleri ve indirimler vasıtasıyla özendirilmelidir.

Hızlı yapı değışikliğinin tehdidi altındaki sanayi toplulukları, merkezi ve yerel yönetim makamları tarafından desteklenmelidir. Bu gibi değışikliklerden sanayi mirasına yönelik potansiyel tehditler öngörölüp acil eylem ihtiyacını ortadan kaldıracak planlar hazırlanmalıdır.

Önemli sanayi sitelerinin kapanmasına çabucak yanıt verip önemli öğelerin ortadan kaldırılmasını veya tahrip edilmesini önleyebilmek için prosedürler oluşturulmalıdır.

Yetkili makamlar, tehdit altındaki önemli siteleri korumak için gerektiğinde müdahale konusunda yasal yetkilere sahip olmalıdır.

Merkezi yönetimde, sanayi mirasının korunması ile ilgili meselelerde bağımsız tavsiyelerde bulunabilecek uzman danışmanlık kurulları bulunmalı ve önemli türn durumlarda görüşleri alınmalıdır.

Yerel yerleşimlerin kendi yerel sanayi miraslarının korunup yaşatılmasında görüşlerinin alınması ve katılımı bulunmaları konusunda her çaba gösterilmelidir.

Gönüllülerden oluşan kuruluşlar ve dernekler, sitelerin belirlenmesinde, halkın sinai korumaya daha fazla katılmasında, bilgilerin ve araştırmaların yayılmasında önemli role sahip olduklarından sanayi mirası oyununun vazgeçilmez aktörleri arasında yer alırlar.

5. Sürdürme ve koruma

Sanayi mirasının korunması, işlevsel bütönlüğün sürdürülebilmesine bağlı olduğundan sanayi sitelerine yapılan müdahalelerde buna mümkün olduğunca dikkat edilmelidir. Sanayi sitelerindeki makineler veya bileşenler ortadan kaldırılırsa yahut site bütönlüğünü oluşturan öğelerden olan yardımcı elemanlar tahrip edilirse bu sitelerin değeri ve gerçekliği büyük oranda düşebilir.

Sanayi sitelerinin korunması, bu sitelerin hangi amaçla kurulduklarının ve bu sitelerde çeşitli sanayi proseslerinden hangilerinin yer almış olduğunun

tam olarak bilinmesini gerektirir. Bunlar, zamanla değişmiş olsa bile önceki tüm kullanışlar incelenip saptanmalıdır.

Yerinde korumaya öncelik verilmelidir. Binanın veya yapının sökülmesi veya başka yere yerleştirilmesi, ancak sitenin ezici ekonomik veya sosyal ihtiyaçlar dolayısıyla yıkılması gerektiğinde kabul edilebilir.

Tarihsel açıdan özel değere sahip siteler hariç, sanayi sitelerinin korunmalarını sağlamak üzere yeni kullanışlara uyarlanmaları, genellikle kabul edilir. Önemli materyale saygı göstermesi, dolaşımın ve faaliyetin orijinal örüntülerini muhafaza etmesi gereken yeni bu kullanışlar, orijinal veya asıl kullanışla mümkün olduğunca uyumlu olmalıdır.

Sanayi binalarını uyarlamaya ve kullanmaya devam etmek, enerji israfını önleyip sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunur. Sanayi mirası, bozulmuş veya kötüleşmekte olan alanların ekonomik açıdan canlanmasında önemli role sahip olabilir. Yeniden kullanılabilir olmanın ima ettiği süreklilik, uzun zamandır yararlandıkları istihdam kaynaklarının son bulmasıyla karşı karşıya olan yerleşimler için psikolojik kararlılığı sağlayabilir.

Müdahaleler, geriye çevrilebilir, etkileriye asgari düzeyde olmalıdır. Kaçınılamayan her türlü değişiklik belgeye dökülmeli, ortadan kaldırılan önemli elemanlar ise kaydedilip emniyetli biçimde saklanmalıdır. Birçok sanayi prosesi, siteye bütünlüğünün ve öneminin ayrılmaz ögesi olan bir görünüş kazandırır.

Sitenin yeniden inşası veya önceki bilinen haline geri döndürülmesi, ancak sitenin bütünlüğü için faydalıysa yahut belli başlı bir sitenin şiddet yoluyla tahrip edilmesi halinde uygun bulunabilecek istisnai müdahale olarak düşünülmelidir.

Eski veya modası geçmiş birçok sanayi prosesinde yer alan insan becerileri, kritik önemi dolayısıyla yeri doldurulamaz kaynaklardan biri olup bu becerilerin, dikkatle kaydedilip genç kuşaklara aktarılması gerekir.

Belgesel kayıtların, şirket arşivlerinin, bina planlarının yanı sıra sanayi ürünü örneklerinin korunması teşvik edilmelidir.

6. Öğretim ve eğitim

Sanayi mirasının metodolojik, kuramsal ve tarihsel yönleri konusunda teknik düzeyde ve üniversite düzeyinde uzman profesyonel eğitim verilmelidir.

İlk ve orta düzeylerdeki öğrenciler tarafından yine kendileri için, sanayi geçmişi ve mirası konusundaki özgül öğretim materyali üretilmelidir.

7. Sunum ve yorum

Sanayi mirasına yönelik kamu ilgisi ve beğenisi ile sanayi mirası değerlerinin takdiri, bunların korunmasının en emin yollarını oluşturur. Resmi makamlar,

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

sanayi sitelerinin anlamını ve değerini, yayınlar, sergiler, televizyon, internet ve başka vasıtalar yoluyla, önemli sitelere sürdürülebilir erişim olanağı sağlayarak ve sanayi alanlarında turizmi teşvik ederek etkin olarak açıklamadır.

Uzman sanayi ve teknik müzeleri ile korunmuş sanayi siteleri, sanayi mirasını korumanın ve yorumlamanın önemli vasıtalarından olurlar.

Sanayi mirasının bölgesel ve uluslararası güzergahları, sanayi teknolojisinin sürekli transferini ve bu transferin yol açmış olabileceği büyük çaplı insan hareketini aydınlatılabilir.

**AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KURULU'NUN
AVRUPA'DA ENDÜSTRİYEL, TEKNİK VE İNŞAAT MÜHENDİSLİĞİ
ALANLARINDAKİ MİRASIN KORUNMASI VE MUHAFAZA
EDİLMESİ KONUSUNDA ALDIĞI TAVSİYE KARARI
[NO. R (90) 20], EYLÜL 1990**

(Bu tavsiye kararı Bakanlar Kurulu tarafından 13 Eylül 1990 tarihinde, Bakan Vekillerinin katıldığı 443. toplantıda kabul edilmiştir.)

Bakanlar Kurulu, Avrupa Konseyi Tüzüğü'nün 15.b maddesi uyarınca, 19 Aralık 1954 tarihinde Paris'te imzalanmış olan Avrupa Kültür Konvansiyonu'nun özellikle 1. ve 5. maddelerini göz önünde tutarak,

3 Ekim 1985 tarihinde Granada'da imzaya açmış olduğu Avrupa'nın Mimari Mirasının Korunmasına İlişkin Konvansiyonu'nun maddelerini göz önünde tutarak;

3-4 Ekim 1985 tarihlerinde Granada'da toplanan ve Mimari Mirastan Sorumlu Bakanlar'ın katıldığı Avrupa Konseyi toplantısında alınan kararları göz önünde tutarak, ve özellikle, bu toplantıda alınan toplumsal-kültürel yaşantıda mimari mirasın insanların yaşam kalitesinde önemli bir faktör olarak korunmasına ilişkin 2 no.lu kararı göz önünde tutarak;

Teknik, endüstriyel ve bayındırlık alanlarındaki mirasın Avrupa'nın tarihsel mirasının ayrılmaz bir parçası olduğunu hatırlatarak;

Bu mirasın, özel karakteri dikkate alınarak uygun önlemlerle korunması ve muhafaza edilmesinin sağlanması gerektiğini vurgulayarak;

Bu mirasla ilgili talepleri geliştirmeye ve bu konuda genel bir farkındalık yaratmaya yönelik stratejilerin Avrupa düzeyinde yürütülecek uyumlu eylemlerle gerçekleştirilebileceği fikrinde olarak;

ATÖLYE ENDÜSTRİ MİRASI

Bu hedeflere ulaşmak için, teknik, endüstriyel ve bayındırlık alanlarındaki mirasla ilgili bilimsel bilginin geliştirilmesi konusunda üye devletlerin daha dikkatli olmaları gerektiği düşüncesiyle,

Üye devletlere şu tavsiyelerde bulunmaktadır:

Teknik, endüstriyel ve bayındırlık alanlarındaki mirasın belirlenmesi, incelenmesi ve bilimsel bakımdan ayrıntılı olarak çözümlenmesine elverişli önlemlerin alınması ve bu önlemlerin uygulanmasının izlenmesi;

Bu mirasın kendine özgü özelliklerine uygun olarak korunmasına ve muhafazasına ilişkin yasal önlemler aracılığıyla korunma altına alınması;

Teknik, endüstriyel ve bayındırlık alanlarındaki miras konusunda halkın daha fazla bilgilendirilmesini ve bu bilginin güçlendirilmesini, halkın daha geniş kesimlerinin bu konuda bilgilendirilmesine ve turizmin geliştirilmesine özel önem vermeye yönelik kampanyalar düzenlenmesi;

Bütün Avrupa'nın ortak tarihsel mirasının bir parçası olan bazı istisnai endüstriyel komplekslerin korunması ve yaşatılması yönünde harcanan çabaları birleştirme olanaklarının, bu tavsiye kararının ekinde belirtilmiş olan ilkeler ışığında araştırılması,

Genel sekreterden bu Tavsiye Kararı metnini üye olmayan devletlere, taraflara ya da taraf olmaya davet edilenlere, Avrupa Kültür Konvansiyonu'na ve/veya Avrupa Mimari Mirasının Korunması Konvansiyonu'na iletmesini talep eder.

I. TAVSİYE KARARININ AMAÇLARI

Endüstri uygarlığının hızla gelişmesi, çağımızın ve toplumumuzun özelliği olan ve son yıllarda yaşanan ekonomik buhranın ve teknolojik patlamanın sonucu olarak ortaya çıkan yeni üretim ve istihdam tarzları, endüstriyel faaliyetin bütün sektörlerinde geniş kapsamlı etkilerde bulunmuş olan karışıklıklara yol açmıştır. Bu karışıklıklardan sonra kentlerde ve varoşlarda önemli değişiklikler olmuştur. Bazı yerlerde endüstriyel faaliyetin binaları, tesisleri ya da izleri bile tamamen ortadan kalkmıştır.

Avrupa, günümüzde, bu mirasın teknik, kültürel ve toplumsal değerinin farkına varmış bulunmaktadır. Avrupa, bu mirasın bütün bir ortak geçmişin çok önemli bir parçasını, Avrupalı kimliğini bünyesinde barındırdığını ve bu mirasın bazı unsurlarının bu mirasın parçası olarak korunmaya değer olduğunu bilmektedir.

Avrupa Konseyi'nin bu konuya ilişkin olarak düzenlediği "Endüstriyel miras, hangi politikalar?" (Lyon-Fransa), "Mühendislik ve kamusal çalışmalar: mirasın yeni bir boyutu" (Madrid-İspanya), "Bir kültürel miras olarak maden mühendisliği anıtları" (Bochum-Federal Almanya), "Endüstriyel mirasın kayıt altına

alınması" (Durham-İngiltere) gibi toplantılarda yapılan konuşmalarda endüstri ötesi toplumda bu mirasın rolü ve mirasın kendine özgü özelliklerini dikkate alan koruma ve yaşatma politikalarının uygulamaya geçirilmesi gerekliliği özellikle dile getirilmiştir. Tarihsel mirası kendine özgü bir kategori olarak değerlendirip buna uygun kararlar alınırken amaçlanan, sadece binaların, teknik özellikli anıtların, tarihsel yerlerin ya da objelerin değil, aynı zamanda doğal ortamın, insan bilgisi külliyyatının, değişik tekniklerin ve yaşam tarzlarının da dikkate alınmasıdır.

II. TEKNİK, ENDÜSTRİYEL VE İNŞAAT MÜHENDİSLİĞİ ALANLARINDAKİ MİRASIN BELİRLENMESİ, ARAŞTIRILMASI VE BİLİMSEL AÇIDAN ÇÖZÜMLENESİNE YÖNELİK ÖNLEMLER

1. Bu miras şu yöntemlerle sistematik olarak belirlenmelidir:

- Mirasın çok disiplinli karakterini dikkate alan ve koruma ve güçlendirme politikalarında kullanılacak ayrıntılı araştırmaları gerçekleştirmek ve bu yöndeki çalışmaların devamını sağlamak,
- Önemli tarihi yerleri ve yöreleri belirlemek, özellikle coğrafi konumlarından dolayı ulaşımı güç olan yerleri (küçük hidrolik barajlar, küçük barajlar, kullanılmayan maden yatakları...) ve korunması güç olanları belirlemek,
- Teknik, endüstriyel ve bayındırlık mirasına ilişkin yürütülmekte olan araştırma ve inceleme programlarını geliştirmek:
- Mirasın yönetiminden sorumlu kamu kurumları oluşturmak,
- Üniversitelerde ve diğer kurumlarda, belirli meslek kuruluşlarında bilimsel araştırma enstitüleri oluşturmak,
- Bir yandan özel firmaların bu amaca ilişkin verdikleri destekleri artırmaya çalışırken diğer yandan başka endüstri ve ticaret kurumlarının da mirasa ilgisini çekmeye çalışmak,
- Bu mirasın savunulması ve geliştirilmesi ile uğraşacak dernekler, örgütler ve özel kuruluşlar oluşturmak,
- İnsan kaynaklarından daha iyi yararlanabilmek, işletmelerde ya da işletmeler dışında çalışan erken ya da zamanında emekli olmuş meslek mensuplarını bu konuda çalışmaya davet etmek. Bununla arşivlerin incelenmesi ve korunmasının yanı sıra tekniklerin, varolan bilginin ve alet, makine ve tesislerin kullanımı da amaçlanmaktadır.

2. Bu amaca ulaşmak için, Avrupa düzeyinde saptanmış olan ortak ölçütlere uygun modern ve yüksek performanslı yöntemlerden ve kaynaklardan yararlanılmalıdır.

III. TEKNİK, ENDÜSTRİYEL VE BAYINDIRLIK MİRASININ KORUNMASI VE MUHAFAZA EDİLMESİNE İLİŞKİN ÖNLEMLER

Teknik, endüstriyel ve bayındırlık mirasının çapı ve genişliği ile bu mirasın kendine özgü özelliği, mirasın korunmasına ilişkin daha geniş bir çerçeveyi kapsayan özel koruma ve muhafaza etme politikalarının benimsenmesi ge-

rekli kılar. Avrupa'daki teknik ya da endüstriyel binaların tamamını koruma altına almaya çalışmak, bu binaların belirli ölçülerde tarihsel ya da bilimsel değerleri olsa bile imkansızdır.

Bu konuda seçme yapmak mirasın başka herhangi bir kesiminden daha çok önem taşımaktadır. Binaların, aletlerin ya da objelerin sadece belirlenmesi, kimi durumlarda tek başına bir muhafaza birimi oluşturur. Bu konuda yapılacak seçim, üretimin farklı dallarının dengeli bir şekilde temsil edilmesini sağlayacak şekilde gerçekleştirilmelidir.

Bu görev yerine getirilirken mülk sahipleri ve işletmelerle işbirliği içinde olmak da ayrı bir önem taşır. Bu konuda dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır:

1. Avrupa düzeyinde, teknik, endüstriyel ve bayındırlık alanlarına ilişkin mirasın korunması ve muhafaza edilmesini aşağıda belirtilen şekillerde geliştirmek:

- Bu mirasın tabiatına uygun yasal önlemler almak,
- Gelecekte araştırma ya da olası koruma biçiminde müdahalelerde bulunabilmek için rezerv alanları temsil eden boşaltılmış endüstriyel arazilere dair bir arazi politikası çerçevesi belirlemek,
- Bölgesel düzeyde pilot araştırma ve muhafaza programları başlatmak,

2. Aşağıda belirtilen yöntemlerle teşvik unsurları sağlamaya dönük stratejiler belirlemek:

- Bu mirasın kurtarılması ve sağlamlaştırılması amacıyla vergi teşvikleri aracılığıyla işletmelerden destek alınması çabalarını artırmak.
- Öte yandan, destek veren firmalarla hiçbir bağlantısı olmayan faaliyet sektörlerinde de bu tür çalışmalar yapmak,
- Bu mirasın değişik alanlarında tarihsel çalışmalar yapan arşiv firmaları tarafından yürütülen seçmecî muhafaza çalışmalarını güçlendirmek, özellikle teknik ve endüstriyel binaların ve kamuya ait köprü baraj gibi değerli yerlerin ve üretim süreçlerinin inşaatı ile ilgili planların ve diğer verilerin muhafaza edilmesi için çaba harcamak,
- İşletmelerden günü geçmiş bütün malzemenin imha edilmemesini ve hiç olmazsa bazı örnekleri muhafaza etmelerini özellikle talep etmek.

IV. TEKNİK, ENDÜSTRİYEL VE İNŞAAT MÜHENDİSLİĞİ MİRASI KONUSUNDA HALKI BİLİNÇLENDİRMEYE DÖNÜK ÖNLEMLER

Bilimsel bilgi birikimi ve halkın endüstriyel, teknik ve bayındırlık alanlarındaki miras konusunda bilinçlendirilmesi bu mirasın korunması eğilimini güçlendirir ve mirasın korunması, restore edilmesi ve sağlamlaştırılması amacıyla tasarlanmış olan projelerin uygulamaya geçirilmesini teşvik etmekte önemli katkılarda bulunur. Bu amaçla devlet yetkililerine yönelik önerilere aşağıda yer verilmiştir:

1. Bilimsel disiplinler arasında karşılıklı bağımlılık ruhu ve bu mirasın korun-

masına yönelik bir yaklaşımla üniversite ve teknik alanlar ya da belirli meslek dalları düzeyinde bu alanda uzman eğitimini teşvik etmek,

2. Aşağıda belirtilen konularda bilgi sağlamak ve halkı bilinçlendirmeye yönelik özel kampanyalar düzenlemek:

- Hem bu mirasın tarihsel değerinin hem de mirasın sağlamlaştırılmasının ve yeni yararlanma biçimlerinin öneminin bilincinde olan bölge ve yöre temsilcilerinin seçilmesi, özel kültür gezilerinin düzenlenmesi ve endüstriyel turizmin teşviki,
- Belirli meslek dallarından, daha çok da ilgili tesislerin sahipleri ve yöneticilerinden gruplar oluşturmak ve kendilerine ait olan bu mirasın değerinin sadece kendi dallarındaki üretim süreci ile ilgili olmadığının bilincine varmalarını sağlamak,
- Bu konuda verilecek mesajla özellikle duyarlılık gösterecek ve mesajı anlayabilecek durumda olan genç öğrencilere ulaşmak,
- Tarihsel miras bilincini genellikle belirli anıtlarla ve bina gruplarıyla sınırlı olan geniş halk kesimlerine ulaştırmak; özel yer ve dönemlere ait değerlerin sergilendiği müzeleri geliştirmek;
- Avrupa mirası günleri dolayısıyla endüstriyel mirasa önem veren ya da hala üretim yapmakta olan işletmelerde bu konuda girişimlerde bulunmak,
- Tarihsel miras üzerinde endüstriyel tesisler kurulması konusunda halkı bilinçlendirerek önemli katkılarda bulunmak;
- Belediyelerin endüstriyel turizm faaliyetleri düzenlemesi ve bu faaliyetleri artırarak halkla bu konuda bağlantı kurulması konusunda önemli roller oynaması; halkın bu konuda bilinçlendirilmesi için özel kültür gezileri düzenlemek.

ICOMOS-TICCIH ORTAK ÇAĞRISI
Endüstriyel Mirasımızı Korumak
Uluslararası Anıtlar ve Tarihsel Yerler Günü
(18 Nisan 2006-07-07)

ICOMOS'un desteklediği Uluslararası Anıtlar ve Tarihsel Yerler Günü ilk kez 18 Nisan 1982 tarihinde gerçekleştirildi. UNESCO da 1983 yılında düzenlediği genel konferansında bu özel güne destek verdi. Bu özel gün dünya mirasının çeşitliliğine dair halkı bilinçlendirmek ve bu mirası korumak ve muhafaza etmek için gereken çabaların hayata geçirilmesi çabaları için yeni olanaklar yaratmıştır. Bu günün etkinlikleri sırasında ayrıca mirasın değişik türde tehlikelere maruz kalabileceği konusuna da dikkat çekilmektedir.

ICOMOS'un 15. Genel Kurulu'nda Endüstriyel Miras, daha geniş bir yorumlamayla Üretimsel Miras konusu 2006 yılının en önemli konusu olarak seçilmiştir. Bu konu ICOMOS ile endüstriyel miras konusunda uzun zamandan beri birlikte çalışmakta olan ve mirasın korunması, muhafaza edilmesi, araştırılması, belgelenmesi, incelenmesi ve yorumlanmasını savunmakta olan Uluslararası Endüstriyel Miras Komitesi (TICCIH) ile işbirliği içinde daha da geliştirilecektir. TICCIH ile, özellikle Dünya Mirası Konvansiyonu konusunda 2000 yılından itibaren ortak çalışmalar yapmak üzere bir anlaşma yapılmış bulunmaktadır. ICOMOS Genel Kurulu "Üretim Mirası" konusunun 2006 yılının en önemli konusu olarak kabul edilmesini önererek insanlığın bu çok değerli girişimini güçlendirmek ve geliştirmek istemektedir. Genel kurulda ayrıca ICOMOS'un, TICCIH ile sıkı bir işbirliği içinde çalışarak bu mirasın muhafazasını teşvik ve yönlendirmeye dönük çabalarının belli başlı ilkelerinin belirlenmesi, 2008 yılında Kanada'da yapılacak olan bir sonraki Genel Kurul'a bir metin sunmak için gerçekleştirilmesi gereken işlerin belirlenmesi talebinde bulunulmuştur. Bu talebi dikkate alan TICCIH ve ICOMOS 18 Nisan'ı da kutlamak amacıyla 21-25 Nisan tarihleri arasında Barselona'da ortak bir uzmanlar semineri düzenlemektedir.

Endüstriyel mirasın koruma altına alınması hareketi İngiltere'de 1960'lı yıllarda başladı. Artık günümüzde endüstrileşme alanında biraz deneyim sahibi

olmuş bütün ülkelerde bu hareket varlığını sürdürmektedir. Günümüzün toplumları öyle bir hızla ilerlemektedirler ki yirmi yıl gözümüze çok uzun bir dönem gibi görünebilmektedir. Bu yüz yılın değişmesiyle birlikte içine girdiğimiz, sembolik adıyla bin yıl, bizi yakın geçmişimizden çok uzaklara taşıdı. Endüstriyel dünya artık çoğu insana diğer tarih dönemleri kadar uzak geçmişte kalmış gibi görünmektedir.

Endüstriyel iş alanları daha birkaç on yıl önce bir öncekinin sadece biraz daha gelişmiş bir biçiminden ibaretti. Çoğu insan için endüstriyel iş alanları sadece çalıştıkları bir yerdı. Bu iş yerlerinin bir gün bir ülkenin kültürel mirası olarak görülebileceği kimsenin aklına gelemeyecek kadar olanaksız bir şeydi. Ancak, 1950'lerden ve altmışlardan itibaren ortaya çıkmış olan son derece önemli teknik yenilikler binaları, makineleri ve aletleri tasarlayıp ve inşa edişimiz ve bunlardan yararlanış tarzlarımızdan büyük bir kopuşa neden oldu. Öte yandan alışkanlıklarımızda ve davranış tarzlarımızda da büyük toplumsal değişiklikler oldu. Birkaç yıl içinde üretken dünya eskidi, toplulumuz değişti. Dünya yeni bir çağa girdi, endüstrileşmenin kalıntıları süratle tarihe karışmaya başladı.

Endüstriyel mirasın önemi iki temel değer üzerine oturur. Birincisi, çalışma dünyasına ve insanlığı büyük bir değişimin içine sokmuş olduğu dönemde insanların günlük yaşantısına tanıklık ediyor olmasıdır. İkinci değeri ise insanların bu dönemde nasıl yaşamış ve çalışmış olduklarını anlamamızı sağlayan bir belge olmasıdır. Bu mirasın değerli olmasının nedeni bünyesinde barındırdığı tanıklıklar ve içerdiği bilgilerin tarafımızdan belge olarak elde edilebilir olmasıdır. ICOMOS üyelerinden ve bu mirasın korunması alanında çalışmakta olan meslek mensuplarından kendi ülkelerindeki ya da bölgelerindeki TICCIH temsilcileriyle çalışarak bu özel günü dünya çapında bir başarı haline getirmeleri talebinde bulunuyoruz. ICOMOS'un uluslararası sekreterliği bir çok bilgiye internet aracılığıyla ulaşmayı mümkün hale getirmiş bulunmaktadır:

Ortak Endüstriyel Mirasımız'ın koruma altına alınması konusunda bu yıl önemli mesafe kat edeceğimizi ve bu doğrultuda harcadığımız çabalara sizin de katılmanızı umud ediyoruz.

Dinu Bumbaru, ICOMOS Genel Sekreter
Eusebi Casanelles, TICCIH Başkanı

**ENDÜSTRİ MİRASI ALANINDA ÇALIŞAN
ULUSLARARASI KURUMLAR**

EĞİTİM

Institute for History of Science and Technology at the Technical University
and Mining Academy of Freiberg/Saxonia
Research Centre for Industrial Heritage (VCPD)
Michigan Tech Master of Science Industrial Archaeology Program

BELĐİKA

Patrimoine Industrielle Wallonie et Bruxelles
VIA: Flemish Association for Industrial Archaeology
SIWE: Foundation for Industrial and Scientific Heritage

KANADA

Association Québécoise pour le Patrimoine Industriel (Canada)
Canadian Railroad Historical Association (Canada)
Industrial Heritage Nova Scotia
Industrial Heritage Society of British Columbia

ĐEK CUMHURİYETİ

Centre for Industrial Heritage CTU, Prague

İRLANDA

Industrial Heritage Association of Ireland

FRANSA

CILAC
Association pour l'Histoire des Chemins de Fer en France
Centre historique de techniques

ALMANYA

Society for Mining Archaeology
IndustrieArchaeologie' Journal

İNGİLTERE

Association for Industrial Archaeology
Industrial Archaeology Review

English Heritage
Ironbridge Institute
The Trevithick Society
Greater London Industrial Archaeology Society

HOLLANDA

Dutch Railway Webring
Federation Industrial Heritage Netherlands
Centre of Industrial and Mobile Heritage in the Netherlands

İTALYA

Istituzione che si occupano di Archeologia Industriale e Storia del Lavoro
Sicily Industrial Archaeology
Associazione Italiana per il Patrimonio Arche.

NORVEÇ

Industrial heritage in Western Norway
Industrial Heritage Platform (Nordic Baltic cooperation project)

ABD

Society for Industrial Archaeology
Mining History Association (USA)
IA discussion forum
American Canal Society
The Society for the Preservation of Old Mills (SPOOM) (USA)

ENDÜSTRİ MİRASINA İLİŞKİN KAYNAKÇA

- Bergeron, L., ed., National reports presented on the occasion of the XIIIth TICCIH Congress, Patrimoine de l'industrie / Industrial Patrimony, Paris, n. 15., 2006.
- Cossons, N., The BP Book of Industrial Archaeology, ilk basım: 1975, Londra, 1993.
- Council of Europe, Situation of the Technical and Industrial Built Heritage in Europe, Architectural Heritage Report and Studies, Strasburg, 1985.
- Denkmalschutz Informationen, 30 Jahre Industriedenkmalpflege in Deutschland, Deutschen Nationalkomitee für Denkmalschutz, Sonderausgabe, Ekim 2002, Almanya, 2002.
- Ferriot, D., ed., ICCI 81: Proceedings of the 4th International Conference on the Conservation of Industrial Heritage, Paris, CILAC, V. 1, Rapport nationaux, 1981.
- FICCI: First International Congress on the Conservation of Industrial Monuments (1973), Transactions, Ironbridge.
- Föhl, A., Bauten der Industrie und Technik, Schriftenreihe des Deutschen Nationalkomitees für Denkmalschutz, sayı: 47, Bonn, 1995.
- Georgeacopol, U., Swittalek, P. & Wedhorn, M., ed., Industrial heritage Austria 1987, 1. National Reports. 2. Transactions, Conference Papers and Results, Federal Office for the Protection of Monuments, Vienna, 1990.
- II Coloquio Latinoamericano, La Habana, Cuba, *Resumen Summary*, 1998.
- Köksal, T. G., "Tarihi Sanayi Yapılarında Metal Malzeme Kullanımı, Koruma ve Restorasyon Önerileri", 2. Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi, 6-8 Ekim 2004, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul, 2005.

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

- Köksal, T. G., "Türkiye'de Endüstri Mirasının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi için Türkiye Endüstri Mirası Tüzüğü Önerisi", Korumada 50 Yıl Sempozyumu, 17-18 Kasım 2005, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 2005.
- Köksal, T. G., İstanbul'daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2005.
- Kroker, W.R, ed., SICCIM: Second International Conference on the Conservation of Industrial Monuments, Bochum, Germany, 1978.
- Migone, J., ed., *III Coloquio Latinoamericano sobre Rescate y preservación del patrimonio industrial*, Santiago de Chile, Ponencias, 2001.
- Migone, J., ed., *Puesta en Valor del Patrimonio Industrial, Sitios, Museos y Casas*, Santiago de Chile, 2006.
- Nemeth, G., ed., Intermediate Conference, Hungary, 1999.
- Nisser, M., ed., 3rd International Conference on the Conservation of Industrial Heritage, Transactions 1: National Reports (1978), Transactions 2: Scandinavia (1978), Transactions 3: Industrial heritage, Stockholm, 1981.
- Oita, A. & Ishida, S., ed., *Industrial Tourism and Community Building, new directions in industrial tourism*, Transactions, Nagoya/Aichi, 2005.
- Palmer, M. ve Neaverson, P., *Industrial Archaeology: Principles and Practice*, Londra, 1998.
- Palmer, M. & Neaverson, P., ed., *The Millennium Conference, Transactions, From industrial revolution to consumer revolution: international perspectives on the archaeology of industrialisation*, Proceedings of the XII TICCIH Congress, London, 2000.
- Sempozyum Özet Kitapçığı, *Conservation of the 20th Century Architectural and Industrial Heritage / ICOMOS Symposium International*, İstanbul, 18-19 Mayıs 2002, İstanbul, 2002.
- Stratton, M., *Industrial Buildings, Conservation and Regeneration*, Londra, 2000.
- The industrial heritage for the future, Warsaw, 2002.
- The transformation of old industrial centres, the role of industrial heritage, Abstracts of papers, Moscow, 2003.

ATÖLYE
ENDÜSTRİ MİRASI

Trinder, B., Föhl, A. vd., *Blackwell's Encyclopedia of Industrial Archaeology*, Oxford, İngiltere, 1992.

Trottier, L., ed., *From industry to industrial heritage*, Ninth International Conference on the Conservation of Industrial Monuments, Montreal/Ottawa, Proceedings and National Reports, 1994.

van Genuchten, S. & Weevers, C. H. R. T., ed., Rotterdam, Proceedings, The Netherlands Institute for the Industrial Heritage, 1996.

Vanderhulst, G., ed., *Industry, Man and Landscape/Industrie, Homme et Paysage*, The international Committee for the Conservation of the Industrial Heritage, Brussels, Belgium, 1992.

VIII International Congress for the Conservation of Industrial Heritage; TICCIH Madrid, Transactions and National Reports, Ministerio de Obras Públicas, Transportes y Medio Ambiente. Secretaría General Técnica, 1995.

Wehdorn, M., "The Industrial and Technical Heritage in the Northern States of Europe", *Situation of the Technical and Industrial Built Heritage in Europe*, Architectural Heritage Report and Studies, Strasburg, s. 3-58, 1985.

Wright, H. & Vogel, R., ed., *Industrial heritage '84 Proceedings: The Fifth international conference on the conservation of the industrial heritage*, Washington, SIA, V. 1 Proceedings, V. 2 National Reports, 1984.

X Congress, Maritime Technologies, 1. *Transactions*, 2. *National Reports 1994-97*, Athens, 2000.

ISBN 978-9944-89-595-8

9 789944 895958